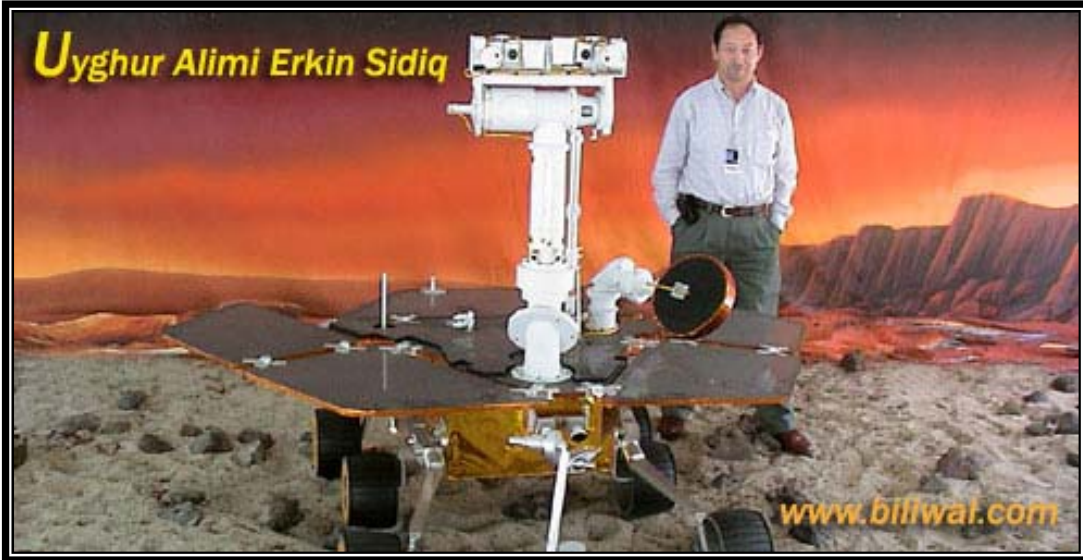

ئۇيغۇر ئالىمى ئەركىن سىدىق بىلەن سۆھبەت

ئۇيغۇر ئالىمى، ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ ئالەم بوشلۇقى تېخنىكىسىنى باشقۇرۇش مەركىزى قارمىقىدا ئالەم بوشلىقىدا ئىشلەيدىغان ئوپتىكىلىق ۋە فىزىكىلىق ئۈسكۈنىلەرنى ئىجاد قىلىپ تەتقىق قىلىۋاتقان، دۇنيادىكى ئوپتىكا ئېنېرژىيىلىرى ئىچىدە بىر قەدەر ئومۇمىيۈزلۈك تەرەققىي قىلغان، دۇنيادىكى ئوپتىكا ئېنېرژىيىلىرى ئىچىدە يۇقىرى ئابروپىغا ئىگە دوكتور ئاشتى، ئالىم ئەركىن سىدىق ئەپەندى.

مۇھەررىردىن: “بىلىۋال” <http://www.biliwal.com> تور بېتىمىز يېڭى قۇرۇلغان بولۇشىغا قارىماي، بارغانسېرى دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى دوستلارنىڭ دىققەت-ئېتىبارىغا ئېرىشىپ، زىيارەت قىلغۇچىلىرى ئۆزلۈكسىز كۆپىيىشكە باشلىدى. بىز بۇ جەرياندا يۇرتىمىزدىكى تورداشلىرىمىزنىڭ چەت ئەللەردىكى ئۇيغۇر زىيالىيلىرى ھەققىدىكى قىزىقىش سادىلىرىنى كۆپ ئاڭلىدۇق، بۇ ھەقتىكى ئىنكاسلار بىزنىڭ بۇ جەھەتتە ئىزدىنىشىمىزگە سەۋەب بولدى. شۇڭا بىز ئىشىمىزنىڭ مۇقەددىمىسى سۈپىتىدە ئامېرىكىدا ئىشلەۋاتقان ئۇيغۇر ئالىمى ئەركىن سىدىق ئەپەندىنى زىيارەت قىلىش مەقسىتىدە، ئالىمنىڭ قىممەتلىك ۋاقتىنى ئېلىشقا چۈرئەت قىلدۇق. بىزنىڭ ئالىمدىن سورىغان سوئاللىرىمىز بەلكىم ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ تەلەپلىرىنى قانائەتلەندۈرەلمەسلىكىمۇ مۇمكىن، ئەگەر ئۇنداق بولۇپ قالسا جاۋابكارلىق پۈتۈنلەي بىزنىڭ تەجربىسىزلىكىمىزدە. لېكىن ئەركىن ئەپەندىنىڭ سوئاللىرىمىزغا بەرگەن جاۋابلىرى ھەقىقەتەنمۇ بىزنىڭ كۈتكەن يېرىمىزدىن چىققان. شۇڭا بىز ئەركىن ئەپەندىگە ئالاھىدە رەھىمەت ئېيتىمىز. تورداشلىرىمىز ئەركىن ئەپەندى ھەققىدە يەنە چۈشەنچە ھاسىل قىلىش ئارزۇسىدا بولسا، سۆھبەتنىڭ 3-جاۋابىدا ئەركىن ئەپەندى تىلغا ئالغان تور بېتىنى زىيارەت قىلىشقا تەۋسىيە قىلىمىز.

1-بۆلۈم

1-سوئال: يۇرتتىكى تورداشلار چەت ئەللەردىكى ئۇيغۇر زىيالىيلىرىنىڭ تۇرمۇشىغا

ئالاھىدە قىزىقىدىكەن، ئۆزىڭىز ۋە ئائىلە ئەھۋالىڭىز توغرىسىدا سۆزلەپ بەرسىڭىز؟

جاۋاب: بىزنىڭ ئائىلىدە 4 جان كىشى بار: ئۇلار مەن، ئايالىم ئامانگۈل، 1985-يىلى تۇغۇلغان قىزىم دىلنارە ۋە 1989-يىلى تۇغۇلغان ئوغۇلۇم دىلشاتتىن ئىبارەت. بىزنىڭ ھازىرقى ئۆيىمىز كاليفورنىيە شىتاتىنىڭ Los Angeles شەھىرىگە 40 كىلومىتىر كېلىدىغان Santa Clarita دېگەن شەھەردە بولۇپ، دىلنارەدىن باشقىلار مۇشۇ يەردە تۇرىمىز. دىلنارە San Francisco شەھىرىگە 30 كىلومىتىر كېلىدىغان "ھايۋارد" دېگەن شەھەردىكى كاليفورنىيە شىتات ئۈنۈپىرىستېتىدا ئىقتىساد كەسپى باكالۋرلىقىنىڭ 2-يىللىقىدا ئوقۇيدۇ. سان-فرانىسكو بىلەن لوس-ئانژىلىس شەھىرىنىڭ ئارىلىقى 500 كىلومىتىر كېلىدۇ.

مەن خىزمەت قىلىدىغان ئىدارە ئۆيىدىن 53 كىلومىتىر يىراقلىقتىكى Pasadena دېگەن شەھەرگە جايلاشقان. مەن ھەر كۈنى ئەتىگەن سائەت 5 تىن 45 مىنۇت ئۆتكەندە (5:45 دە) ئورنۇمدىن تۇرىمەن. سائەت 6:15 دە ئۆيىدىن يولغا چىقىپ، 5 كىلومىتىر يىراقلىقتىكى بىر يىغىلىش ئورنىغا بارىمەن. ئۇ يەردە ئىدارىنىڭ كىچىك ئاپتوبۇسىغا چىقىپ، سائەت 6:30 دە ئىدارىگە قاراپ ماڭىمىز. بۇ 14 كىشىلىك ئاپتوبۇس بولۇپ، ئىدارىگە سائەت 7:15 - 7:30 دە يېتىپ كېلىپ، دەرھال ئىشقا چۈشۈپ كېتىمىز. چۈش ۋاقتى سائەت 12 دە بىر سائەت دەم ئېلىش ۋاقتىمىز بار بولۇپ، مەن تامىقىمنى ئۆزۈمنىڭ ئىشخانىسىدا يەيمەن. ھەر كۈنى چۈشلۈك

تامقىمىنى ئالغاچ كېلىپ، ئۇنى 15 مىنۇت ئىچىدە يەپ بولمىەن. ئېشىپ قالغان ۋاقىتتا، ماڭا كەلگەن ئېلىخەتلىرىنى كۆرۈپ، ئۇلارغا جاۋاب يازمىەن. كەچتە سائەت 4:25 دە ئىدارىدىن ئۆيگە قاراپ يولغا چىقىمىز. ھەمدە سائەت 5:00 - 5:15 دە ئۆيگە يېتىپ بېرىپ بولمىەن. تاماق ئېتىپ يەپ، ئۆيدە يەنە 1 - 1.5 سائەت ئىشلەيمىەن. كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئۇيغۇرلارنىڭ ئىشىنى، بەزىدە ئىدارىنىڭ ئىشىنىمۇ قىلىمىەن. تېلېۋىزوردا ئازراق خەۋەر كۆرۈپ، كارىۋاتقا سائەت 9:30 چىقىپ، شۇ كۈنلۈك گېزىتنىڭ مەملىكەت ۋە خەلقارا خەۋىرىنى ۋە ئىقتىساد قىسمىنى تەپسىلىي كۆرۈپ، سائەت 10:30 ئۇخلايمىەن.

ئايالىم ئامانگۈلۈمۇ Pasadena شەھىرىدىكى بىر چوڭ دوختۇرخانىدا كومپيۇتېر پروگراممىسى يېزىش ۋە ئانالىز قىلىش ئىشىنى ئىشلەيدۇ. ئىشلەيدىغان ئىدارىسى ئۆيدىن 60 كىلومىتىر يىراقتا بولۇپ، ئۆزى ماشىنا ھەيدەپ بارىدۇ. ئۆيدىن سائەت 7:00 ئەتراپىدا يولغا چىقىپ، سائەت 8:00 ئەتراپىدا ئىدارىسىگە يېتىپ بارىدۇ. كەچتە سائەت 5:00 دە يولغا چىقىپ، 6:00 ئەتراپىدا ئۆيگە يېتىپ كېلىدۇ.

ئوغلۇم دىلشاتنىڭ مەكتىپى ئۆيدىن 8 كىلومىتىر يىراقلىقتا بولۇپ، مەكتەپكە بالىسى ئوخشاش مەكتەپتە ئوقۇيدىغان بىر قوشنىمىزنىڭ ماشىنىسىدا بارىدۇ. بىز ئۇ قوشنىمىزغا ھەر ئايدا 50 دوللار پۇل تۆلەيمىز. ئۆيدىن سائەت 7:00 دە يولغا چىقىپ، چۈشتىن كېيىن سائەت 4:00 لەردە ئۆيگە قايتىپ كېلىدۇ. ئالدى بىلەن ھەممە تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ تۈگىتىپ، بىر تېلېۋىزور كۆرۈپ، كەچ سائەت 10 لاردا ئۇخلايدۇ. دىلشات بۇ يىل 4-ئايدا ماشىنا كېنىشكىسى ئالىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپكە ئۆزى ماشىنا ھەيدەپ بارىدۇ.

قىزىم دىلنارەنىڭمۇ ئۆز ماشىنىسى بار. ئۇ مەكتەپتىن 20 كىلومىتىر يىراقلىقتىكى بىر شەھەردە ئىجارىگە ئالغان ياتاققا تۇرۇپ، مەكتەپكە بېرىپ-كېلىپ ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، ھەر ھەپتىدە 20 سائەت ئەتراپىدا ئىشلەپ، ئۆزىنىڭ پارچە-پۇرات تۇرمۇش خىراجىتى بىلەن ياتاق ئىجارىسىنى ئۆزى ئىشلەپ تاپىدۇ. ئوقۇش پۇلىنى بىز چىقىرىپ بېرىمىز.

2- سوئال: ھازىر ئاساسلىق قايسى ساھە بويىچە تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىسىز؟
جاۋاب: مەن ھازىر "JPL" دېگەن ئىدارىدە بىر "ئالىي دەرىجىلىك ئوپتىكا ئىزىنىپى" بولۇپ ئىشلەۋاتىمىەن. ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ ئالەم بوشلۇقى تېخنىكىسىنى باشقۇرۇش مەركىزى (ئىنگلىزچىسى "National Aeronautics and Space Administration" بولۇپ <http://www.nasa.gov>)، ئۇنى قىسقارتىپ "NASA" دەپ يازىدۇ) نىڭ قارىمىقىدا 10 تەتقىق-تەرەققىيات مەركىزى (Research and Development Center) بار بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ يۇقىرى تېخنىكا مەركىزى ئىنگلىزچىدە "Jet Propulsion Laboratory" دەپ ئاتىلىپ، ئۇ قىسقارتىلىپ "JPL" دەپ يېزىلىدۇ (<http://www.jpl.nasa.gov>). (مەمۇرىي جەھەتتىن كالىفورنىيە تېخنىكا ئىنستىتۇتى

(ئىنگلىزچىسى "**California Institute of Technology**" بولۇپ، قىسقارتىلىپ "**Caltech**" دەپ يېزىلىدۇ) گە قاراشلىق بولۇپ، ئۇنىڭ ئىقتىسادىي چىقىمىنى **NASA** چىقىرىپ بېرىدۇ **JPL** خىزمەتچىلىرىنىڭ سانى **2004**-يىلى **6000** ئەتراپىدا، ئۇنىڭ ئىچىدە **2000** ئادەمنىڭ دوكتورلۇق ئۇنۋانى، **2000** ئادەمنىڭ ماگىستېرلىق ئۇنۋانى، قالغان **2000** غا يېقىن ئادەمنىڭ باكالاۋرلىق ئۇنۋانى بار بولۇپ، **2004**-يىللىق ئىقتىسادىي چىقىمى **1.6** مىليارت دوللار ئەتراپىدا بولغان. يېقىندا ئېلان قىلىنغان بىر دوكلاتقا ئاساسلانغاندا، **Caltech** پۈتۈن دۇنيادىكى ئالىي مەكتەپلەر ئىچىدە **3**-ئورۇندا تۇرىدىكەن (خارۋارد ئۇنىۋېرسىتېتى **1**-ئورۇندا، ستانفورد ئۇنىۋېرسىتېتى **2**-ئورۇندا ئىكەن **Caltech**، تا نوپۇل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن پروفېسسورلارنىڭ سانى جەمئىي **30** ئىكەن)
http://pr.caltech.edu/events/caltech_nobel/

ھازىر مەن **2** چوڭ ئالەم قۇرۇلۇشىنىڭ تېخنىكىلىق كۆرسەتكۈچىنى ھېسابلاپ چىقىش ئىشىنى قىلىۋاتىمەن. ئۇنىڭ بىرىنچىسى **2006**-يىلى يەر شارى تۆۋەن ئوربىتىسىغا قويۇپ بېرىلىدىغان بىر يېڭى تىپتىكى ئالەم تېلېسكوپى بولۇپ، ئۇنىڭغا ئاجرىتىلغان پۇل **200** مىليون دوللاردىن ئاشىدۇ. يەنە بىرسى ئالەم بوشلۇقىدىن يېڭى پىلانىتا تاپقۇچى (**Terrestrial Planet Finder**) دەپ ئاتىلىپ، http://planetquest.jpl.nasa.gov/TPF/tpf_index.html) قىسقارتىلىپ **TPF** دەپ يېزىلىدۇ. ھازىر ئامېرىكا تاپقان، قۇياش (بىزنىڭ كۈن) دىن باشقا **150** ئەتراپىدىكى ئۆزى نۇر چىقىرىدىغان يۇلتۇزلار بار بولۇپ، كىشىلەر بۇ يۇلتۇز (پىلانىتا)لارنىڭ ئىچىدە ئادەمگە ئوخشاش جانلىقلار ياشايدىغان پىلانىتلارمۇ بولۇشى مۇمكىن، دەپ پەرەز قىلىشىۋاتىدۇ. **TPF** نىڭ مەقسىدى ئاشۇنداق پىلانىتلارنىڭ ئىچىدىكى **30** نەچچىسىنى تەكشۈرۈشتىن ئىبارەت. **TPF 2014**-يىلى قويۇپ بېرىلمەكچى.

مەن دۇنيادىكى ئوپتىكا ئېنژىنېرلىرى ئىچىدە بىر قەدەر ئومۇميۈزلۈك تەرەققىي قىلغان كىشىلەرنىڭ بىرى ھېسابلىنىمەن، ئۆزۈم ھەر خىل كومپيۇتېر تىللىرىدا مۇرەككەپ، يۇقىرى دەرىجىلىك پروگراممىلارنى يازالايمەن. مۇرەككەپ ئوپتىكىلىق ئۈسكۈنە ۋە زاپچاسلارنى لايىھىلەيمەن. ئۇلارنى تەجرىبىخانىدا ئۆزۈم ياساپ چىقالايمەن. ھەمدە ھەر خىل ئوپتىكىلىق زاپچاس-ئۈسكۈنىلەرنى تەجرىبىخانىدا سىناق قىلىپ تەكشۈرۈپ چىقالايمەن. شۇڭلاشقا ھازىرغىچە ئىشلىگەن **3-4** ئىدارىنىڭ ھەممىسىدە تېخنىكا جەھەتتىن ئەڭ ئەتىبارلىق خادىم قاتارىدا ئورۇن تۇتۇپ كەلدىم. مەن **JPL** گە **2004**-يىلى **1**-ئايدا كىرگەن بولۇپ، شۇ يىل **8**-ئايدا "تۆھپىسى ئالاھىدە بولغان خادىم" دېگەن مۇكاپاتقا ئېرىشتىم.

JPL گە خىزمەتكە كىرىش ئىنتايىن قىيىن بولۇپ، بەزىلەرنىڭ مۆلچەرلىشىچە، ئۇيغۇر، تۈرك، قازاق، قىرغىز قاتارلىق تۈركىي مىللەتلەرنىڭ ئىچىدە، ئالدىنقى **20** يىل ئىچىدە

JPL گە ئىشقا كىرەلگەنلەر يالغۇز مەن ئىكەنمەن (ھازىرمۇ JPL دە مەندىن باشقا تۈركىي مىللەتلەردىن ئادەم يوق).

3-سوئال: قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرىڭىز (ئېلان قىلغان ئەسەرلىرىڭىز، چوڭ ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىغا قاتنىشىش ئەھۋالىڭىز)دىن خەۋەردار بولغىمىز بار. بۇ ھەقتە سۆزلەپ بىرەمسىز؟

جاۋاب: مەن 1986-يىلىدىن ھازىرغا قەدەر خەلقئارادىكى ئەڭ ئالىي دەرىجىلىك ئىلمىي-تەتقىقات ژورناللىرىدا جەمئىي 20 پارچە ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلدىم. ئۆپتىكا ئىلىم-تېخنىكىسى ساھەسىدە، ئامېرىكىدا 3 پارچە كىتاپ باپى (Book Chapter) چىقاردىم. بۇ رىقابىتى ۋە شان-شەرىپى ئىنتايىن يۇقىرى بولغان ئىلمىي ئەمگەك بولۇپ، ئامېرىكىدىكى بىر قىسىم ئىلىم-پەن جەمئىيەتلىرى بىرنەچچە زىيالىي-مۇتەخەسسسلەردىن تەشكىل تاپقان گۇرۇپپىلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ، بىردىن كىتاپ باپى يازدۇرۇپ، بۇ يېزىلغان باپلارنى بىرلەشتۈرۈپ، بىر يۇقىرى سەۋىيەلىك تېخنىكىلىق كىتاپ قىلىپ چىقىرىدۇ. مەن يۇقىرىدا ئېيتقان "كىتاپ باپى" دەل ئەنە شۇ نەرسىدىن ئىبارەت. مەن يەنە ئامېرىكىدا 4 پارچە كەشپىيات پاتېنتى چىقاردىم. ھەمدە خەلقئارالىق ئىلمىي-تەتقىقات يىغىنلىرىدا جەمئىي 28 پارچە ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلدىم. بۇ ماقالىنىڭ تەپسىلاتىنى http://www.meripet.com/Main/Erkin_Bio.htm دېگەن تور بېتىدىن كۆرۈش مۇمكىن.

بۇلاردىن باشقا، مەن دۇنيادىكى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئۆپتىكا ئىلمىي-تەتقىقات ژورناللىرى "Optics Letter" ، "Journal of Optical Society of America" ۋە "Applied Optics" قاتارلىق ژورناللارغا تەھرىر ھەيئەت (مۇھەررىردىن: ئامېرىكىنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ژورنىلىغا ماقالە ئەۋەتسىڭىز، ئۇلار ماقالىڭىزنى شۇ ساھەدىكى يۇقىرى دەرىجىلىك مۇتەخەسسسلەردىن 3 كىشىگە يوللاپ، شۇلارغا تەستىقلىتىدۇ. ئەگەر بۇ 3 كىشىنىڭ تەستىقىدىن ئۆتسە، ماقالىڭىز ئاندىن ژورنالغا بېسىلىدۇ) بولۇپ ئىشلەپ بەردىم. ئۆپتىكا ساھەسىدىكى بىر قانچە يۇقىرى تېخنىكىلىق زاپچاس ۋە ئۈسكۈنە بويىچە دۇنيادىكى ئەڭ ئالدىنقى مۇتەخەسسسلەر قاتارىدا ئورۇن تۇتتۇم. ئامېرىكا، گېرمانىيە ۋە ياپونىيەدىكى كۆپلىگەن ئىدارە ۋە ئالىي مەكتەپلەردە تەكلىپ بويىچە ئىلمىي دوكلات بەردىم.

يۇقىرىقىلاردىن باشقا، مەن كاليفورنىيە شىتاتىنىڭ Sacramento شەھىرىدىكى كاليفورنىيە شىتات ئۇنىۋېرسىتېتى (California State University, Sacramento) بىلەن داۋىس شەھىرىدىكى كاليفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتى (University of California, Davis) دە لېكتور

بولۇپ ئىشلەپ، ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئالدىدىكى باكلاۋۇر ئوقۇغۇچىلىرىغا كەسپىي دەرس ئۆتۈپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەۋسۈملۈك ئوقۇتقۇچى باھالىشىدا شۇ مەكتەپلەرنىڭ رەسمىي پروفېسسورلىرىدىنمۇ كۆپ يۇقىرى باھاغا ئېرىشىپ، 3 قېتىم مۇكاپاتلاندىم.

4-سوئال: سىز ئوقۇغۇچىلىق ۋاقتىڭىزدىن تارتىپ ھازىرقى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشكچە ئىزچىل ئەمەل قىلىپ كېلىۋاتقان ئۆگىنىش ئادىتىڭىز قايسى؟

جاۋاب: مەن 4-5 ياشلارغا كىرگەن ۋاقىتتىن تارتىپ، پۈتۈن جەمئىيەت ئىنتايىن كەمبەغەل بولۇپ، ئاشلىق ئىنتايىن قىس بولۇپ كەتكەندى. دادام ئوقۇش بىلەن باشقا يەرگە كەتكەن، ئاپام ئىشلەۋاتقان بولۇپ، چۈشلۈك تامىقىمىز ئۈچۈن ئاكام بىلەن ئىككىمىزگە بىردىن كىچىك توقاچ تەييارلاپ قوياتتى. چۈش بولغىچە مېنىڭ قورسىقىم ئېچىپ كېتىپ، چىدىيالماي مەكتەپنىڭ بىر بىناسىغا ئېسىقلىق سائەتنىڭ ئالدىغا چۈش بولغان-بولمىغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن قايتا-قاتلاپ بېرىپ قاراپ كېلىدىغانلىقىم ھازىرمۇ ئېسىمدە. مەن ئاكامدىن "سائەتنىڭ چوڭ تىلى مانىچىگە، كىچىك تىلى مانىچىگە كەپتۇ. ئەمدى توقاچنى يېسەك بولامدۇ؟" دەپ ھەر قېتىم سورايتتىم. داۋاملىق ئاچ يۈرەتتىم. نېمە سەۋەب بولغانلىقى ھازىر ئېسىمدە يوق. ئىشقىلىپ مەن باشلانغۇچنىڭ 1-سىنىپىدىن تارتىپلا مەكتەپكە ئىنتايىن ئامراق ئىدىم. ئەخلەت دۆۋىلىرىدە ياتقان ئالغاندەك قەغەزنى كۆرسەم، ئۇنى دەرھال تېرىپ، "ھېساب ئىشلەشكە ئىشلىتىمەن" دەپ يانچۇقۇمغا سېلىۋالاتتىم. ئۇ چاغدا قارا قەلەمدىن باشقا قەلەم يوق بولۇپ، ھەر بىر قەلەمنى تەكرار ئۇچلاپ ئىشلىتىپ، ئۇنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئەڭ ئاخىرىدا 1cm ئەتراپىدا قېلىپ، بارماق بىلەن تۇتۇش پۈتۈنلەي مۇمكىن بولمىغاندا ئاندىن تاشلىۋىتەتتىم. باشلانغۇچنىڭ يۇقىرى يىللىقىغا چىقىپ، بىر ئاز ئاق-قارنى پەرق قىلالايدىغان بولغان ۋاقىتتا، مەن ياخشى ئوقۇپ، ئىقتىسادىي جەھەتتە ئۆز تەقدىرىمنى ئۆزگەرتىش ئىرادىسىگە كەلدىم. "قانچىلىك ئوقۇش بولسا، ھەممىسىنى تۈگەتكىچە ئوقۇيمەن"، دەپ ئويلايتتىم. ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىن كېيىن، بىلىمنىڭ نەقەدەر زۆرۈرلىكىنى چۈشىنىپ يەتتىم. بۇ توغرىسىدا مۇشۇ قىسىمنىڭ ئاخىرىدا يەنە بىر ئاز تەپسىلىيەرەك توختىلىمەن. ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە يېزىدا "قايتا تەربىيە ئېلىش" جەريانىدا باشقا مىللەتلەر تەرىپىدىن قاتتىق كەمسىتىلىش ئىشلىرى بېشىمدىن ئۆتۈلۈپ، ئۇ مېنىڭ ياش قەلبىمگە ناھايىتى قاتتىق تەسىر قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن، ھەممە جەھەتتىن تولۇق قابىلىيەت يېتىلدۈرۈپ، باشقا مىللەتلەر قىلالغان ئىشنى بىز ئۇيغۇرلارنىڭمۇ قىلالايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش ئىرادىسىگە كەلدىم. شۇنداق قىلىپ، مەن ئالىي مەكتەپكە چىقىشتىن بۇرۇن، ياخشى ئوقۇپ، ئۆزۈمنىڭ ئىقتىسادىي تەقدىرىمنى ئۆزگەرتىش؛ بىلىمنى ئىمكانىيەت بار ئەڭ يۇقىرى دەرىجىگىچە ئىگىلەش؛ ھەمدە ئۇيغۇرلارنىڭمۇ باشقىلار قىلالغان ئىشنى قىلالايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ، شۇ ئارقىلىق مىللەتتە ئۈمىد پەيدا قىلىشتىن

ئىبارەت بىر قانچە غايە ۋە ئىرادىنى تۇرغۇزغان ئىدىم. مانا بۇلار ئىزچىل تۈردە مېنىڭ ئۆگىنىش ئادىتىمنىڭ ئاساسى بولۇپ كەلدى: مەن ھەرگىز ۋەزىپە ئۈچۈن ئۆگەنمىدىم. ھەرگىز ئىمتىھاندىن ئۆتۈش ئۈچۈن ئۆگەنمىدىم. ھەرگىز مەكتەپ پۈتتۈرۈۋېلىش ئۈچۈن ئۆگەنمىدىم. ئۆزۈم ئېرىشەلگەن پۇرسەتنىڭ ھەممىسىدىن تولۇق پايدىلىنىپ، ئالدىغا كەلگەن ھەممە نەرسىنى ئۆگەندىم.

تۆۋەندە، مېنىڭ يۇقىرىقىدەك ئىدىيەلەرنىڭ شەكىللىنىشىدىكى تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈشنىڭ بىر قىسمى ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتىمەن. مەن كىچىك ۋاقتىدا، ئائىلىمىزدە جان سانى كۆپ (بىز جەمئىي 6 بالا) بولۇپ، دادام يالغۇز ئىشلەيتتى (ئاپام مېنىڭ ئىنىم تۇغۇلۇپ، بىر قانچە يىل ئۆتكەندە بالىلارنى بېقىشتا بەك قىيىنلىق كېتىپ، ئۆزىنىڭ ئىشچىلىق خىزمىتىدىن چېكىنگەن ئىدى). . ئىقتىسادىي قىيىنچىلىق تۈپەيلىدىن، مەندىن 2 ياش چوڭ ئاكام بىلەن ئىككىمىز بىر ئاز پۇل تېپىشنىڭ ھەر خىل ئامالى ئۈستىدە قاتتىق ئىزدەندۇق. مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە (ئاقسۇ 1-ئوتتۇرا مەكتەپتە) ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا، ئاكام بىلەن ئىككىمىز رادىئو قۇراشتۇرۇشنى ئۆگەندۇق. ئۇ چاغدا رادىئو ئىنتايىن قىس بولۇپ، پەقەت ئىقتىسادىي ئەھۋالى ئالاھىدە ياخشى كىشىلەرنىڭلا رادىئوسى بار ئىدى. بىز دەسلەپتە يۈز سوپۇننىڭ پلاستىك قۇتىسى ئىچىگە بىر كۈچەيتكۈچلۈك، پەقەت بىرلا باتېرىيە بىلەن ماڭدىغان رادىئو قۇراشتۇرۇدۇق. ئەخلەتخانىلاردىن تۆمۈر-تەسەك ۋە سۆڭەك قاتارلىقلارنى تېرىپ، ئۇنى تۆمۈر، سۆڭەك يىغىش دۇكانلىرىغا ئاپىرىپ سېتىپ، تاپقان پۇلىمىزنىڭ ھەممىسىگە رادىئو زاپچاسلىرى ئالاتتۇق. رادىئودىن ئاۋاز چىقىرىش ئۈچۈن، كېچە-كېچە ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇرغان كېچىلىرىمىزمۇ كۆپ بولاتتى. ئۇ چاغدا رادىئو قۇراشتۇرۇش توغرىسىدا ھېچ قانداق ئۇيغۇرچە كىتاب-ماتېرىيال يوق بولۇپ، بىز خەنزۇچە كىتابلارنى ئوقۇيالىمايتۇق. بىراق، ئاكام بىلەن ئىككىمىز بارا-بارا رادىئوغا ئائىت خەنزۇچە كىتابلاردىكى توك يولى خەرىتىسىنى كۆرەلەيدىغان بولدۇق. ئۇزاق ئۆتمەي ئاكام بىلەن ئىككىمىز ئۇيغۇر دېھقانلارنىڭ بۇزۇلۇپ قالغان رادىئوسىنى ئوڭشاپ، بىر ئاز پۇل تاپاۋىتى قىلىدىغان بولدۇق. مەن ھەر يەكشەنبە كۈنى ئەتىگەندىلا خەنزۇلارنىڭ رادىئو رېمونتخانىلىرىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ساقلاپ تۇراتتىم. ئۇيغۇر دېھقانلار رادىئوسىنى ئەكەلگەندە، مەن ئۇلارغا بىزنىڭمۇ رادىئو ئوڭشايدىغانلىقىمىزنى ئېيتىپ، ئۇلارنى بىزنىڭ ئۆيىگە باشلاپ كېلەتتىم. ئۆيدە ساقلاپ تۇرغان ئاكام دەرھال رېمونتچىلىقنى باشلايتتى. مەن يېڭى خېرىدار تېپىش ئۈچۈن بازارغا يەنە كېتەتتىم. بىزنىڭ ئالدىدىن ئىش ھەققىمىز خەنزۇ دۇكانلىرىنىڭ 3/1 قىسمىدىنمۇ ئاز، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇيغۇر دېھقانلار بىزگە ھېچقانچە قىيىنلىقلا مەقسىدىنى ئۇقتۇرايلىغان بولغاچقا، ئۇلار بىزنى تاپقانلىقى ئۈچۈن ئىنتايىن خۇشال ئىدى. بىر ئاز پۇل تاپقانغا بىزمۇ ناھايىتى خۇشال ئىدۇق. بىز خېرىدارلىرىمىزغا چاي، ئەگەر چۈشلۈك تاماق ۋاقتى بولۇپ قالسا، بەزىدە چۈشلۈك تاماقمۇ بېرەتتۇق. بىز مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئاقسۇ شەھىرى ئەتراپىدىكى دېھقانلار بىر-بىرىدىن ئاڭلاپ، بىزنى ئۆزلىرى ئىزدەپ كېلىدىغان بولدى. ساقاللىرىغا ئاق كىرگەن چوڭلارمۇ بىزنى "ئۇستام" دەپ ئاتىغاندا، بىز ھەم

ئوڭايسزلىناتتۇق ھەم خۇشال بولاتتۇق.

ئەنە شۇ ۋاقتلاردا، بىز بەزىدە كاشىلىسى چوڭراق رادىئولارنى تۈزەلمىدۇق. ئاكام بىلەن ئىككىمىز "ئەگەر خەنزۇچە كىتاب ئوقۇيالىغان بولساق، نېمە دېگەن ياخشى بولاتتى؟" دەپ ئويلايتتۇق. كۆپرەك بىلگەنسېرى، بىلىمىمىزنىڭ قانچىلىك ئازلىقىنى ھېس قىلاتتۇق. بۇ ئىشلار ماڭا ئىنتايىن چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغانىدى. بىلىمنىڭ نەقەدەر قەدىرلىكلىكىنى، ئۇنىڭ ئادەم ئۈچۈن نەقەدەر كېرەكلىكىنى چوڭقۇر چۈشىنىپ يەتكەندىم. شۇڭلاشقا، مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغدا، ھەممەيلەن دېڭ شىياۋپىڭنى پىپەن(تەنقىد) قىلىش ھەرىكىتى، "بىلىمنىڭ كېرىكى يوق" نەزەرىيىسى ھەممە يەرنى بېسىپ كەتكەن بولسىمۇ، مەندە "بىلىمنىڭ چوقۇم لازىمى بار" دېگەن مۇستەھكەم كۆزقاراش بولغاچقا، مەن ئۆزۈمنىڭ كۈندىلىك دەرسلىرىمنى پۇختا ئۆگىنىپلا قالماي، تاپالىغان ھەممە شەرت-شارائىتتىن تولۇق پايدىلىنىپ ئۆگەندىم. ماتېماتىكا ۋە فىزىكا دەرسلىرىدە، ئوقۇتقۇچى تەلەپ قىلغان-قىلمىغانلىقىدىن قەتئى نەزەر، مەن كىتابتىكى مەشقلەرنىڭ ھەممىسىنى بىرىنىمۇ قويمىي ئىشلىدىم. ئۇ چاغدا ئۇيغۇر ئۆسمۈرلىرى ئۈچۈن ھېچ قانداق ئوقۇش كىتابلىرى يوق بولۇپ، **1972**- ياكى **1973**-يىللىرى تۇنجى قېتىم "قىزىل پۈپۈكلۈك نەيزە" دېگەن خەنزۇچىدىن تەرجىمە قىلىنغان كىتاب چىقتى. مەن سىنىپىمدىكى ھەممە ئوقۇغۇچىنى سەپەرۋەر قىلىپ، ئۇلاردىن پۇل يىغىپ، ئاقسۇ شەھەرلىك كىتابخانغا بېرىپ ھېلىقى كىتابنى سېتىۋېلىپ ئەكىلىپ، سىنىپتىكى ساۋاقداشلارغا تارقىتىپ بەردىم. بۇ مەزگىل مەدەنىيەت ئىنقىلابىنىڭ ئاخىرقى ۋاقىتلىرى بولۇپ، پۈتۈن جەمئىيەت ۋە مەكتەپ ئەخلاقى پۈتۈنلەي ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋېتىلگەنىدى. بىزنىڭ سىنىپتىكى كەپسىز ئوقۇغۇچىلار كۆپىنچە ۋاقىتلاردا بىر دەرسنىڭ نورمال ئۆتۈلۈشىگە يول قويمىتتى. قىش كۈنلىرى مۇئەللىم سىنىپقا كىرىشتىن بۇرۇن، ئوت قالاپ ئىسسىندىغان مەشنىڭ ئۈستىنى ياپقۇچىنى ئېلىۋېتىپ، سىنىپنى ئىسقا لىق تولدۇرۇپ، ئادەم بىر-بىرىنى كۆرەلمەيدىغان ھالەتكە ئەكىلىپ قوياتتى، شۇ سەۋەبتىن سىنىپقا كىرگەن ئوقۇتقۇچى دەرس ئۆتەلمەي، سىنىپتىن يىغلاپ چىقىپ كەتكەنلىكىنى كۆپ قېتىم ئۆز سىنىپىمدا بېشىمدىن بىۋاسىتە ئۆتكۈزگەندىم. ئۇ مەزگىل ئوقۇتقۇچىلارمۇ پىپەنگە ئۇچراۋاتقان، ياخشى ئوقۇغانلارغىمۇ ياخشى كۈن يوق چاغلار بولغاچقا، ئوقۇغۇچىلار ئوقۇشتىن ئاساسەن ۋاز كەچكەنىدى. مەن ئادەتتىكى ۋاقىتتا ھەر خىل زەربىگە ئۇچرىساممۇ، ئەمما ئىمتىھاننىڭ ئالدىدا نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ خۇشامىتىگە ئۇچرىغان ۋاقىتىمۇ كۆپ بولدى. بىر قېتىم فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى يىللىق ئىمتىھاننى ئوچۇق ئىمتىھان قىلىپ، سۇئالنى بىزگە **3** كۈنلۈك تارقىتىپ بەردى. سىنىپ بويىچە پەقەت مەنلا ھەممە سۇئالنى ئۆزۈم ئىشلىدىم. قالغان ساۋاقداشلارنىڭ ھەممىسى ئەتىسى بىزنىڭ ئۆيىگە كېلىپ، جاۋابى مەندىن ئەينەن كۆچۈردى. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىمتىھاندىكى ھەممە ئوقۇغۇچىلارنىڭ جاۋابى ئوپ-ئوخشاش بولدى. نېمە ئىش بولغانلىقى ئوچۇق-ئاشكارە بولۇپ، ئۇنى ھەممەيلەن "توغرا" چۈشىنەتتى. شۇنىڭ بىلەن فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى ماڭا **100** نومۇر بېرىپ، قالغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسىگە **50** نومۇر

قويدى. "مەدەنىيەت ئىنقىلابى"نى باشتىن كەچۈرۈپ باقمىغان ياشلار ئۈچۈن ئەينى ۋاقىتتىكى ئەھۋالنى كۆز ئالدىغا ئەكىلىش ئاسان ئەمەس. ياخشى ئوقۇغاننى پىيەن قىلىدىغان بىر دەۋردە ياخشى ئوقۇش ناھايىتى يۇقىرى دەرىجىدە شىجائەت تەلەپ قىلاتتى.

"بىلىم مەڭگۈ لازىم بولىدۇ" مانا بۇ شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلىپ كەلگەن بىردىن- بىر دۇنيا قارىشى. مەن شۇنىڭدىن باشلاپ، ئالدىمغا قانداق بىلىم كەلسە، شۇنى ئەستايىدىل ئۆگەندىم. بىز تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندا، "ئىشكىنى ئېچىپ قويۇپ، مەكتەپ باشقۇرۇش" سىياسىتى بويىچە، بىزنىڭ مەكتەپنىڭ تولۇق ئوتتۇرىنىڭ 3 سىنىپىنى "دېھقانچىلىق ماشىنىسازلىق سىنىپى"، "دېھقانچىلىق سىنىپى"، ۋە "دوختۇرلۇق سىنىپى" دەپ 3 ئايرىدى. بىزنىڭ سىنىپتا 24 ئوغۇل بالا بار بولۇپ، دوختۇرلۇقنىڭ ھەممىسى قىزلار، دېھقانچىلىقنىڭ بولسا قىز-ئوغۇللار ئارىلاش ئىدى. بىز ئاقسۇ تىراكتۇر پونكىتىغا بېرىپ يېرىم يىل ئىشچى بولۇپ ئىشلىدۇق. مەن ئۇ يەردە تىراكتۇر رېمونت قىلىشنى، چوپۇندىن ياسىلىدىغان قوش (ساپان) قۇيۇشنى ناھايىتى ياخشى ئۆگەندىم. ھەمدە تىراكتۇر ھەيدەشنىمۇ ئۆگىنىۋالدىم (سىنىپ بويىچە پەقەت مەنلا شۇنداق قىلغانىدىم). مەكتەپنىڭ يېزا ئىگىلىك مەيدانىغا بېرىپ، يېرىم دېھقانچىلىق قىلدۇق. مەن ئۇ يەردە قوناق تېرىشنى، كېسەك قويۇشنى، يېمىش دەرىخىنى ئۇلاشنى، ۋە تىراكتۇر بىلەن يەر ھەيدەشنى ياخشى ئۆگەندىم. ئۇيغۇرلارنىڭ ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى كۆپ ئوقۇپ، شېئىر يازالايدىغان بولدۇم. ئاقسۇ 1-ئوتتۇرا مەكتەپتە بىر قېتىم ئۆزۈم باش تەھرىر بولۇپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمىنى چىقاردىم. ئاقسۇ گېزىتىدە بىر قانچە پارچە شېئىر ئېلان قىلدىم. ھېكايە يېزىشقىمۇ تەييارلىق قىلغان بولساممۇ، ئۇنى باشلىيالمىي قالدىم. لۇشۈن فېلىيەتونلىرىنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇپ چىقىپ، فېلىيەتون يازالايدىغان دەرىجىگە يەتتىم. مەكتەپنىڭ ئەمگەك مەيدانىدا تۇرۇۋاتقان مەزگىلدە، بىر 5 كىشىلىك ئوقۇغۇچى گۇرۇپپىسىنى يېتەكلەپ جەمئىيەت تەكشۈردۈم. ئەسلى مەقسىدىمىز خۇددى ماۋ زېدوڭنىڭ "خۇنەن جەمئىيىتىنى تەكشۈرۈشتىن دوكلات" دېگەنگە ئوخشاش بىر دوكلات يېزىش بولسىمۇ، ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ ئەھۋالى ماۋ تەسۋىرلىگەن ئەھۋالغا ئۇيغۇن كەلمىگەچكە، بىز رەسمىي دوكلات يېزىشنى رەت قىلدۇق.

بۇلاردىن باشقا، تۇرمۇش ئېھتىياجى تۈپەيلىدىن، ئاكام بىلەن ئىككىمىز ئۆيدە تامچىلىق، ياغاچچىلىق ۋە تۆمۈرچىلىكىمۇ قىلىپ باقتۇق. مەن ئاپامغا ياردەملىشىپ، ئازام ۋاقىتلىرىمىدىن پايدىلىنىپ، ئۆيدە بىر مەزگىل گىلەم توقۇدۇم. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقىشتىن بۇرۇن، يازلىق ۋە قىشلىق تەتىللەرنىڭ ھەممىسىدە يېزىدىكى تۇققانلىرىمىزنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇلارغا ياردەملىشىپ ئەمگەك قىلدىم. 5 ياشلىق ۋاقىتلىرىمدا كالغا مىنىۋېلىپ خامان ھەيدىدىم. ئۇنىڭدىن كېيىن كالا ھارۋىسى ۋە ئېشەك ھارۋىسى ھەيدىدىم. زەمبىل ۋە غالتەك بىلەن ئوغۇت تۇشۇدۇم. شاللىقتا ئوت تەردىم. بۇغداي ۋە قوناق ئوردۇم. سەل چوڭراق بولغاندا سۆرەم سۆردىم (نەچچە قېتىم سۆرەمدىن يىقىلىپ چۈشۈپ، سۆرەمنىڭ ئاستىدا قالغان ۋاقىتلىرىمۇ خېلى

كۆپ بولغان)، قوش ھەيدىدىم مەن 7 يېشىدا تاماق ئېتىشىنى ئۆگەندىم. ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندا، تونۇرغا نان ياقالىغىدەك بولغانىدىم.

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، مەن كۈنئىشەھەر (ھازىرقى ئونسۇ) ناھىيىسىنىڭ شال ئۇرۇقچىلىق مەيدانىغا "قايتا تەربىيە" گە چۈشكەن بولۇپ، ئۇ يەردە يېرىم يىلنىڭ ئىچىدىلا مەيدان بويىچە ئەڭ ئالدىنقى قاتاردىكى شال تېرىش تېخنىكىسى بولۇپ قالدىم. بۇ يېزىدا ئېلېكتىر توكى يوق بولۇپ، ئاخشىمى ئۆزىمىز ياساۋالغان كىرىسنى چىرىغى بىلەن ياتقىمىزنى يورۇتاتتۇق. سائەتمۇ يوق بولۇپ، تاڭ ئاتقاندا ئىشقا بېرىپ، كۈن ئولتۇرغاندا ئىشتىن قايتاتتۇق. مەن بىر يىلنىڭ ئىچىدە 4-ئايدا شاللىقنىڭ سۈيىگە كىرىشىنى باشلىغان بولۇپ، 10-ئاغىچە شۇ سۇدا ئىشلىدىم. 4-ئايدا يەر تېخى ئېرىمىگەن بولۇپ، بىز رېزىنكە ئۆتۈك كېيىۋېلىپ، مۇزنىڭ ئۈستىگە دەسسەپ تۇرۇپ ئىشلەيتتۇق. شۇ جەرياندا مەن يېزىمىزدا قايتا تەربىيە ئېلىۋاتقان ئۇيغۇر ياشلارنى يىغىپ، بىر ئەدەبىيات-سەنئەت ئەترىتىمۇ تەشكىللىدىم (بىزنىڭ ئۆيدە ھېچقانداق ساز يوق بولۇپ، مەن ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ يېزا ئىگىلىك مەيدانىدا ئىشلىگەن مەزگىلدە، ساۋاقداشلىرىمىزنىڭ دۇتتىرى بىلەن دۇتتار چېلىشىنى ئۆگىنىۋالغان ئىدىم). مەن ئۆزۈم تېكىست يازغۇچى، مۇزىكا رەتلىگۈچى، ساز چالغۇچى، ۋە باشقۇرغۇچى بولۇپ، كۈنئىشەھەر ناھىيىلىك كىنو كۈلۈبىدا تېخى بىر قېتىم ئويۇن قويدۇق. مەن بىر دەم داپ چالسام، بىر دەم راۋاپ، يەنە بىر دەم دۇتتار چالاتتىم. ئەترىتىمىزدە مەندىن باشقا سازچى يوق ئىدى. يېزىدىكى بىر يېرىم يىل جەريانىدا، مەن بىر ئاي پادىمۇ باقتىم. كەڭرى كەتكەن جاڭگال. مەندىن باشقا ھېچ قانداق ئادەم قارىسى كۆرۈنمەيدۇ. مەن 30 دەك قوي، 4-5 كالا، ۋە بىر قانچە ئات بىلەن بىرگە. ھەر كۈنى 10 نەچچە سائەت ۋاقتىنى ئاشۇ ھايۋانلار بىلەن بىرگە ئۆتكۈزۈشۈم كېرەك. ئوقۇيدىغان باشقا كىتاب يوق. مەن شۇ جەرياندا ماۋ زېدوڭنىڭ 5 قىسىملىق ئەسىرىنى ئوقۇپ چىقتىم (ئۇنىڭ بىر قىسمىنى مەن بۇرۇنمۇ ئوقۇپ چىققان ئىدىم). ھەمدە بىر ئاز خەنزۇچە ئۆگەندىم. ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانى 1977-يىلى 12-ئاينىڭ 10-كۈنىدىن باشلاپ ئېلىنغان بولۇپ، 12-ئاينىڭ 5-كۈنى تېخىچە پۈتۈمغا رېزىنكە ئۆتۈك كېيىۋېلىپ، مۇزنىڭ ئۈستىگە دەسسەپ تۇرۇپ، زەيكەش چېپىۋاتاتتىم. ئاقسۇ شەھىرىدىكى ئوقۇغان مەكتىپىمگە قايتىپ، ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىشىمغا رۇخسەت قىلىشىمىدى. ھەر كۈنى ئەمگەكتىن قايتىپ كېلىپ، كىرىسنى چىرىغى (جىن چىراق) نى يېقىپ قويۇپ، ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلاتتىم. ئەتىگىنى بۇرۇنۇمنى سىلىسام، بۇرۇنۇمنىڭ تۆشۈكىگە يىغىلىپ كەتكەن ئىس قولىمنى قايقارا قىلىۋەتەتتى. يېرىم كېچە بولۇپ، پۈتۈن دالان ئۇيقىغا كەتكەن ۋاقتتا، ياتقىمىنىڭ پۈتۈن تاملىرى ۋە تورۇسلىرىدا ئوۋا تۈتۈپ ياشاۋاتقان چاشقانلار ئوۋلىرىدىن چىقىپ، يېڭىدىن تۆشۈك كولاپ، بەزىدە ئوقۇۋاتقان كىتابىمنىڭ ئۈستىگە چالما تاشلايتتى. مەن ئاشۇنداق شارائىتتا، كۈنئىشەھەر ناھىيە بازىرىدا ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بەردىم. ئاز ۋاقىتتىن كېيىن، پۈتۈن ئاقسۇ ۋىلايىتىگە "بىر ئوقۇغۇچى ئاپتونوم رايون بويىچە ئالاھىدە يۇقىرى نەتىجە ئاپتۇ،" دېگەن گەپ تارقالدى. ھەممە كىشىلەر ئۇ بالىنىڭ كىملىكىنى

بىلمەكچى بولۇشاتتى. ئاخىرىدا قارىسام، ئۇ مەن ئىكەنمەن -- مەن ئاپتونوم رايون بويىچە ئۇيغۇر تىلىدا ئېلىنغان ئىمتىھاندا 2-بولۇپتىمەن.

شۇنداق قىلىپ، مەن ئالىي مەكتەپكە بېرىشتىن بۇرۇن، ئۆزۈمگە ئۆگىنىشتىكى مۇنداق نىشاننى تىكلەدىم:

(1) بىلىمنى ئىنتىھاندىن ئۆتۈش، مەكتەپ پۈتتۈرۈش ئۈچۈن ئەمەس، ئۆزۈمنىڭ بىلىم دائىرىسىنى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە كېڭەيتىپ، ئىلىم-پەننىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىقىش ئۈچۈن ئۆگىنىش.

(2) بىلىمنى باشقىلار قىلالغان ئىشنى ئۇيغۇرلارنىڭمۇ قىلالايدىغانلىغىنىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئۆگىنىش.

(3) بىلىمنى ئۆزۈمنىڭ ئىقتىسادىي تەقدىرىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن ئۆگىنىش. شۇ چاغدىن باشلاپ، مانا يۇقىرىقىلار مېنىڭ ئۆگىنىش ئادىتىمگە ئايلاندى.

5- سوئال: شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا سىزنىڭ "7 مىنۇتتىن كېيىن مېنى ئويغىتىپ قويۇڭلار" دېگەنلىكىڭىز ھەققىدە ئەسلىمىلەر بار ئىكەن، بۇ ۋاقىت قارىشىڭىزنى ئىخچام ئىپادىلەپ بېرىدۇ. سىز دەم ئېلىش بىلەن خىزمەت، ئۆگىنىشنى قانداق بىرلەشتۈرىسىز؟

جاۋاب: مەن ئاقسۇ 1-ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان ۋاقتىمدا سىنىپنىڭ ئۆگىنىش باشلىقى، سىنىپ باشلىقى ۋە ئاخىرقى 2 يىل مەكتەپ ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ رەئىسى بولۇپ ئىشلىگەن ئىدىم. شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىگە كېلىپ، 1-يىلى خەنزۇچە ئۆگىنىش ۋاقتىدا، سىنىپ باشلىقىلىق خىزمىتىنى ئۈستۈمگە ئېلىپ ئىشلىدىم. مەن ھەممە ئىشتا ئۆزۈمگە ئەڭ يۇقىرى تەلەپ قويۇپ، ھەممە ئىشنى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە يۇقىرى ئۆلچەم بىلەن ئەستايىدىل بىجىرىدىغانلىقىم، ھەمدە ئۆگىنىشنى ئىزچىل ياخشى قىلىدىغانلىقىم ئۈچۈن، بىر يىللىق ئوقۇشنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ماڭا ئارقا-ئارقىدىن يېڭى ۋەزىپىلەر يۈكلەندى. مەن مەكتەپ ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ دائىمىي ھەيئىتى، مەكتەپ ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسى (ئۇ چاغدا ھازىرقىدەك ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسى دېيىلمەيتتى -- مۇھەررىردىن) نىڭ رەئىسى، ئۇيغۇر ئاپتونوم رايون (ئۇئار) لۇق ياشلار بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئۇئار لۇق ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى، ۋە مەملىكەتلىك ئوقۇغۇچىلار بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆز ئۈستۈمگە ئالدىم. ھەر ھەپتىدە بېجىرىدىغان، يۇقىرىقى ۋەزىپىلەرگە ئائىت نۇرغۇن ئىشلاردىن باشقا، مەن ھەر ھەپتىدە دەرىستىن ئايرىلىپ، ئاز دېگەندە 3 قېتىم ھەر خىل يىغىنلارغا قاتناشمىسام بولمايتتى. ئۇنىڭدىن باشقا، 1-يىلىدىكى خەنزۇچە ئوقۇشنى

تۈگىتىپلا، مەن خەنزۇچىگە تايىنىپ، ئىنگىلىز تىلى ئۆگىنىشىنى باشلىدىم. دەسلەپتە ئۆرۈم ئۆگەندىم. كېيىنچە ئۆزۈمنىڭ دەرسلىرىنىڭ بەزىلىرىگە قاتناشماي، فىزىكا فاكولتېتىدىكى ۋە چەت ئەل تىللىرى فاكولتېتىدىكى خەنزۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىنگىلىز تىلى دەرسلىرىگىمۇ قوشۇمچە كىرىدىغان بولدۇم. ئۆزۈمنىڭ ئوقۇشى، ئوقۇغۇچىلار خىزمىتى ۋە ئىنگىلىز تىلى ئۆگىنىشى قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ھۆددىسىدىن مۇكەممەل چىقىش ئۈچۈن، مەن ۋاقىتتىن ئەڭ يۇقۇرى دەرىجىدە ئۈنۈملۈك پايدىلانمىسام بولمايتتى. مەن ھەر كۈنى **14** سائەتتىن **16** سائەتكىچە ئۈگۈنۈش قىلاتتىم. بىر ھەپتىدە **7** كۈن ئىشلەيتتىم. مېنىڭ دەم ئېلىش ۋاقتىم پەقەت ھەر شەنبە كۈنى كەچلىكى بولۇپ، ئۇ ۋاقىتتا مەن ئىمكانقەدەر بىرەر ئۆلتۈرۈشقا، دوست ياكى تۇققانلارنىڭ ئۆيىگە باراتتىم. قالغان ۋاقىتنىڭ ھەممىسىدە ئۈگۈنۈش قىلاتتىم. ھەر كۈنى ئەتىگەنلىكى سائەت **6** دە ئورنۇمدىن تۇرۇپ، كەچتە سائەت **11** دىن كېيىن ئاندىن دەم ئالاتتىم. يىغىنلارنىڭ ئالدى-كەينىدە، تاماققا ئۆچىرەت تۇرغاندا، ئاپتوبۇسدا يول ماڭغاندا ئىنگىلىزچە سۆزلۈك يادلايتتىم.

ماڭا نىسبەتەن ۋاقىتنىڭ قىس بولۇپ كەتكەنلىكىدىن، مەن قانداق قىلغاندا ۋاقىتنىڭ ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرگىلى بولىدىغانلىقى توغرىسىدىمۇ ئىزدەندىم. شۇنىڭ نەتىجىسىدە، مۇنداق **2** ھەقىقەتنى تېپىپ چىقتىم. **(1)** ۋاقىتنى مەن بويىچە ھېسابلايدىغان ئادەمنىڭ ۋاقتى، ۋاقىتنى سائەت بويىچە ھېسابلايدىغان ئادەمگە قارىغاندا **60** ھەسسە كۆپ بولىدۇ. **(2)** ئادەم بىر خىل ئىشنى قىلىپ چارچىغاندا، باشقا بىر خىل ئىشنى قىلسا، يەنىلا ئۈنۈملۈك ئىشلىيەلەيدۇ. مەسىلەن، سىز ئەگەر ماتېماتىكا ئۆگىنىپ چارچىغاندا، ئۆگىنىشنى تىل ئۆگىنىشكە ئۆزگەرتسىڭىز، ئۆگىنىشىڭىزنى يەنىلا ئۈنۈملۈك داۋاملاشتۇرالايسىز. بۇ خۇددى دوسكىغا خەت يازغانغا ئوخشاش. ئەگەر سىز ئاق رەڭلىك بوردا خەت يېزىۋەرسىڭىز، بىر ئازدىن كېيىن دوسكىغا نېمە يېزىلغىنىنى كۆرەلمەي قالسىز. ئەمما ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز قىزىل بور بىلەن خەت يازسىڭىز، خەتنى يەنە بىر مەزگىل كۆرگىلى بولىدۇ.

ئادەم بىر ئىشتا ئالاھىدە نەتىجە قازانماقچى بولىدىكەن، چوقۇم باشقا بىر قىسىم ئىشلاردىن ۋاز كېچىشى كېرەك. ھەممە ئىشلارنى تەڭ ئېلىپ مېڭىپ، ھەممىسىدىن ئالاھىدە نەتىجە قازىنىش ئاسان ئەمەس. مەن ئىزچىل ئەمەل قىلىپ كەلگەن ئادەمنىڭ بىرسى شۇكى، مەن خىزمەتنىڭ ئىشى، ئۇيغۇرنىڭ ئىشى ۋە ئائىلىنىڭ ئىشى قاتارلىق **3** تۈرنىڭ ھەممىسىدە، ئىشلارنىڭ مۇھىملىق دەرىجىسىگە قاراپ، بىردىن تىزىملىك تۇتىمەن. شۇ تىزىمغا قاراپ، ئىشنى ئەڭ مۇھىمىدىن باشلاپ، بىر-بىرلەپ قىلىمەن. بىكار قالدىغان ۋاقىتم ئاساسەن يوق.

بەزى ياش ئۆسمۈرلەر، "ياشلىقتا تازا قانغىچە ئوينىۋېلىش كېرەك"، دەپ ئويلايدۇ. بۇ ئىنتايىن خاتا. سىز ياش ۋاقتىڭىزدا، ياشاش ئۈچۈن پۈتۈنلەي ئاتا-ئانىڭىزغا تايىنىسىز. ئۆزىڭىزنىڭ ھېچ نېمىڭىز بولمايدۇ. ئاشۇنداق تۇرۇپ، قانداق ياخشى ئوينىيالايسىز؟ ئۇنىڭدىن باشقا، ئەڭ مۇھىم بىر نۇقتا شۇكى، سىزنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپتىن تارتىپ تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگىچە بولغان **12** يىل ئۆمرىڭىز سىزنىڭ كېيىنكى **50-60** يىل ئۆمرىڭىزنىڭ قانداق ئۆتۈشىنى بەلگىلەيدۇ. شۇڭا، ئاشۇ **12** يىلدىن ناھايىتى ياخشى پايدىلىنىشىڭىز كېرەك. شۇ

مەزگىلدە ھەقىقىي بىلىم ۋە ھەقىقىي تۇرمۇش ئىقتىدارىنى ئىگىلىشىڭىز كېرەك. بۇ مەزگىلدە ھەر بىر ئاتا-ئانىنىڭ ۋەزىپىسى ئىنتايىن ئېغىر ۋە مۇھىم. سىز يۇقىرىقى ئۇقۇمنى پەرزەنتلىرىڭىزگە زېرىكمەي داۋاملىق چۈشەندۈرۈشىڭىز كېرەك. "بالام، سەن چوڭ بولغاندا قانداقراق ياشاي، دەپ ئويلاۋاتسەن؟"، "ھازىر ياخشى ياشاشقا تەييارلىقنىڭ بارمۇ؟" "ئۇ يولدا ھازىر قانداق ئىش تۇتۇڭ؟" دەپ سوراپ تۇرۇش كىرەك. بالىڭىزدا تۇرمۇشقا كىرەكلىك ئىقتىدارلارنى يېتىشتۈرۈشىڭىز، ئۆزىڭىزنىڭ تۇرمۇش تەجرىبىڭىزلىرىنى ئۆگىتىشىڭىز كېرەك. بالىڭىزنىڭ ھەممە ئىشنى سىز قىلىپ بەرسىڭىز، بالىڭىزنى ئورۇنسىز ئەركىلەتسىڭىز، ئۇ ھەرگىز بالىڭىزنى ئەتىۋارلىغانلىق بولمايدۇ. ئۆيدە بالىڭىزنى ئاشۇنداق ئەركىلەتكەن بىلەن، بالىڭىز چوڭ بولغاندا جەمئىيەتتە خارلىنىپ قېلىشى مۇمكىن. ھەتتا ئۆز جېنىنى يولىدا باقالماسلىغىمۇ مۇمكىن. شۇڭا بالىڭىزغا، "ئەگەر باشقىلاردىن ياخشىراق ياشىمەن، دېسەڭ، باشقىلاردىن بەكرەك تىرىشىشىڭ كېرەك. باشقىلاردىن كۆپرەك ۋاقىتنى ئۆگىنىشكە سەرپ قىلىشىڭ كېرەك." دېگەن ئۇقۇمنى كىچىگىدىن تارتىپلا سىڭدۈرۈشىڭىز كېرەك.

مەن ۋاقىتتىن يۇقىرىقىدەك پايدىلىنىپ، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى ئاخىرقى 4 يىل جەرياندا، ئۆزۈمنىڭ ئوقۇشى، ئوقۇغۇچىلارنىڭ خىزمىتى ۋە چەت ئەل تىلى ئۆگىنىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىدە ئالاھىدە نەتىجە قازاندىم. پەقەت بىر قېتىمىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، 4 يىلنىڭ مەۋسۈملۈك ۋە يىللىق ئىمتىھانلارنىڭ ھەممىسىدە 100 دىن نومۇر ئالدىم. كەسپ ئوقۇغان 1- ۋە 2-يىلدىن ئىبارەت 2 يىل ئىچىدە ئىنگلىز تىلىدا خەنزۇ تەبىئىي پەن ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ 3 يىللىق دەرسىنى تۈگىتىپ، خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار بىلەن ئوقۇش تاماملاش ئىمتىھانىغا قاتنىشىپ، سىنىپ بويىچە 5-بولدۇم. كەسپ ئوقۇغان 3- ۋە 4-يىلى جەرياندا ئۆزلۈكۈمدىن ياپون تىلى ئۆگىنىپ، ئوقۇش پۈتتۈرۈشتىن بۇرۇن ياپون تىلىنىڭ گىرامماتىكىسىنىمۇ ئۆگىنىپ تۈگەتتىم. 1983-يىلى شاڭخەي قاتناش ئۇنىۋېرسىتېتىغا بېرىپ، "مىكرو دولقۇن تېخنىكىسى" بويىچە بىر يىل بىلىم ئاشۇردۇم. بۇ ئۆزۈم بۇرۇن ئوقۇپ باقمىغان كەسپ بولۇپ، ئەينى ۋاقىتتا پۈتۈن ئۇنۋان بويىچە بۇ ساھەدە بىرمۇ كەسپىي خادىم يوق ئىدى. مەن ئۆز ۋەزىپەمنىڭ ئېغىرلىقىنى تولۇق تونۇپ، ھەر كۈنى كەچ سائەت 11 دە چىراغ ئۆچۈرۈلگىچە مەكتەپ كۈتۈپخانىسىدا، چىراغ ئۆچۈرۈلگەندىن كېيىن "سۇ ئاستى پاراخودى رادار سىستېمىسى" تەجرىبىخانىسىغا بېرىپ ئۆگىنىش قىلدىم. يازلىق تەتىلدىكى 2 ئاي ۋاقىت ئىچىدە يۇرتقا قايتماي، شاڭخەينىڭ ھەددىدىن تاشقىرى تىنچىق ئىسسىقغا بەرداشلىق بېرىپ، كۈنىگە 10 نەچچە سائەت مىكرو دولقۇنغا ئائىت كەسپىي كىتابنى خۇددى رومان ئوقۇغاندەك ئوقۇدۇم.

بۇرۇن بىر داڭلىق ئادەم ئۆزىنىڭ جاپاغا بەرداشلىق بېرىش قابىلىيىتىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن، بىر تاختاينىڭ بىر يۈزىگە نۇرغۇن مىخ قېقىپ، شۇ مىخ قېقىلغان يۈزىدە ئۇخلاپتىكەن. مەن ئىسسىققا بەرداشلىق بېرەلمىگەندە، ئەنە شۇ ئادەمنى ئويلىدىم. بۇ مەكتەپنىڭ رەھبەرلىرى كېيىن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىغا خەت يېزىپ، "ئەگەر ئەركىندەك ئادەملىرىڭلار بولسا، قانچىنى ئەۋەتسەڭلار شۇنچىنى قوبۇل قىلىمىز،" دەپتۇ. 1985-يىلى 9-ئايدا ياپونىيەگە باردىم. يېڭى

بارغاندا، مېنىڭ ئۇستازىم ماڭا ئانچە قارىدى. ئەتىگەنلىكى مەن ياپون تىلىدا سالام بەرسەم، ئىلىك ئالماي ئۆتۈپ كەتتى. مەن ئۇ كىشىنىڭ مېنى بىر يۈك، دەپ ھىسابلاۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. ھەر كۈنى ئەتىگىنى سائەت 8 دە 1-بولۇپ تەجرىبانغا بېرىپ، كېچە سائەت 12 گىچە ئىشلىدىم. 3 ئايدىن كېيىن، ياپونىيەنىڭ بىر قېتىملىق مەملىكەتلىك پەن تەتقىقات يىغىنىغا ئۆزۈمنىڭ 1-ماقالىسىنى يوللىدىم. قاتتىق ئىشلەشتە ئۆزۈم تۇرغان مەكتەپتىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى ھەيران قالدۇردۇم. كېيىن ھەممەيلەن ماڭا ئالاھىدە قارايدىغان بولۇپ كەتتى. يېقىندا ماڭا مېنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى ئۇستازىمدىن بىر خەت كەلدى. ئۇ كىشى ھازىر 80 ياشقا يېقىنلاشقان بولۇپ، خېتىدە مۇنداق دەپتۇ: "ئەركىن، سېنى ئامېرىكىدىكى ئوقۇشىنى تۈگىتىپ، ياپونىيەگە كەلسە، يەنە بىرگە تەتقىقات ئېلىپ بارساق، دەپ ئويلىغانىدىم. ئۇ ھازىر مۇمكىن ئەمەس بولۇپ قالدى. بۇنىڭدىن كېيىن ماڭا ئامېرىكىغا بېرىش ئىمكانىيىتىمۇ يوق ئوخشايدۇ. مەن يېقىندا ئۆزۈمنىڭ بۇرۇنقى ئۆمرىنى ئەسلەپ چىقتىم. قارىسام، مېنىڭ ئىلمىي تەتقىقاتتا ئەڭ كۆپ ۋە ئەڭ مۇھىم نەتىجە چىقارغان ۋاقىتىم سەن بىلەن بىرگە ئىشلىگەن ۋاقىتىم بولۇپتۇ....". مەن ئامېرىكىدا ماگىستېرلىق ئوقۇغاندا ماڭا ئۇستاز بولغان كىشى بىر ياپونلۇق بولۇپ، ئۇ دەرسنى كاليفورنىيە شىتات ئونىۋېرسىتېتى **Northridge** شۆبىسىدە ئۆتۈپ، تەتقىقاتنى **Caltech** تە قىلىدىغان بولۇپ، تەتقىقات جەھەتتە فاكۇلتېتنىڭ ئەڭ ئالدىدا بولغاچقا، مەن شۇ كىشىگە تەقسىم بولغان ئىكەنمەن. بۇنىڭدىن بىر قانچە يىل بۇرۇن ئۇ كىشى مېنىڭ تەتقىقات نەتىجىلىرىمنى كۆرۈپ، ماڭا يازغان ئېلخېتىدە مۇنداق دەپتۇ: "ئەركىن، بىر ئوقۇتقۇچى ئۈچۈن، ئۆز ئوقۇغۇچىسىنىڭ ئۆزىدىن ئېشىپ كېتىشىدىن بەختلىك ئىش يوق. سەن ئۈچۈن مەن ئۆزۈمنى ئىنتايىن بەختلىك بەختلىك ھەس قىلىمەن...."

قىسقىسى، مەن ئۆگىنىش ۋە خىزمەتتە ئىزچىل تۈردە "ئاق بوردا خەت يېزىپ كۆرگىلى بولمىسا، قىزىل بور بىلەن خەت يېزىش" ئۇسۇلىنى قوللاندىم. 1978-يىلىدىن 1995-يىلى دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىشقىچە ھەر كۈنى 14-16 سائەت ئىشلىدىم. ھازىرمۇ ھەر كۈنى 10 سائەتتىن كۆپرەك ۋاقىتنى ئەقلىي ئەمگەككە سەرپ قىلىمەن. ئويۇن-تاماشا ۋاقىتىمۇ ئىنتايىن ئاكتىپ. يىغىلىشقا بارسام، تانسا-ئۇسسۇلنى ھەممەيلەندىن كۆپرەك ئوينايەن. ئۇيغۇرچە ناخشا، مۇزىكا، ساز، **VCD** لارغا ئىنتايىن ئامراق. ئۆيۈمدە دۇنتار، تەمبۇر، گىتتار ۋە پىيانولار بار (كۆپىنچە ئۆيگە كەلگەن مېھمانلارغا چالدۇرىمەن). ئۆيىمىزدە پات-پات "ئائىلە ۋاقتى" ئۆتكۈزۈمىز. ئۇ ۋاقىتتا بىز ياكى ئائىلە بويىچە كىنو كۆرۈمىز، ياكى تۆتىمىز بىرلىشىپ قەرت ئوينايىمىز. بىزنىڭ ئەتراپىمىزدىكى ۋەتەنداشلار بىلەن بىرگە بولۇشنىمۇ ناھايىتى ياخشى كۆرىمەن. بىرگە پاراڭلىشىشتىن ئىنتايىن ھوزۇرلىنىمەن. ئەتراپىمىزدىكى ۋەتەنداشلار بىلەن خۇددى ئۇرۇق-تۇققاندەك بېرىش-كېلىش قىلىپ، يېقىن ئۆتىمىز. مانا بۇلار مېنىڭ ئەڭ ياخشى دەم ئېلىش ۋاقىتلىرىمدۇر.

6- سوئال: بىر ئادەم ئۈچۈن ئائىلە، تۇرمۇش، ۋە خىزمەتلەرنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىشىمۇ ئىنتايىن مۇھىم. سىز ئۆزىڭىزنىڭ بۇ جەھەتتىكى تەجرىبە-ساۋاق بىلەن ئوي-پىكىرلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟

جاۋاب: ئائىلە، تۇرمۇش ۋە خىزمەتنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش ھەقىقەتەنمۇ ئىنتايىن مۇھىم. ئۇ بىر ئائىلە ئەھۋالىنىڭ قانداق بولۇشىنى، پەرزەنتلەرنىڭ قانداق يېتىلىپ چىقىشىنى بەلگىلەيدۇ. بۇ مەسىلىنى مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىشتا، بىز ئۇيغۇرلاردا ساقلىنىۋاتقان مەسىلە خېلى كۆپ.

بۇنىڭدىن 7-8 يىل بۇرۇن، بىر داڭلىق ئۇيغۇر پەلسەپە فرافىسسورى ماڭا مۇنداق دېگەندى: "بىر نە ئۈچۈن مۇنداق 3 نەرسە ھەممىدىن مۇھىم: (1) بىلىم، (2) پۇل، (3) بىر ياخشى ھوتۇن." مەن ھازىرغىچە بىر ئايال ئۈچۈن قانداق نەرسىلەرنىڭ ئەڭ مۇھىملىقىنى بىر كىمىدىن ئاڭلاپ باقمىدىم. ياكى بىرەر يەردە ئوقۇپ باقمىدىم. شۇڭا ئۇ جەھەتتە بىر نەرسە يازالمىمەن. ئوخشىمىغان ئادەم ئائىلە ۋە خىزمەتتىكى مۇناسىۋەتلەرنىڭ مۇھىملىق دەرىجىسىنى ئوخشىمىغان تەرتىپتە تىزىدۇ. ئۇنى ئوخشىمىغان مىللەتلەرمۇ ئوخشىمىغان تەرتىپتە تىزىدۇ. بىز ئۇيغۇرلار ئۈچۈن، ھەممە ئادەم قوبۇل قىلالايدىغان بىر تەرتىپنى تۈزۈپ چىقىش ئانچە ئاسان ئىش ئەمەس. مەن بۇ يەردە پەقەت ئۆزۈم كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئەمەل قىلىدىغان تەرتىپنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۇنى قىسقىچە چۈشەندۈرۈپ ئۆتۈپ كېتەي:

مەن ئائىلە، تۇرمۇش ۋە خىزمەتتىكى ھەر خىل مۇناسىۋەتلەرنىڭ مۇھىملىق تەرتىپىنى مۇنداق تىزىمەن:

- 1) نە ئۈچۈن ئايالى، ئايال ئۈچۈن ئېرى ھەممىدىن مۇھىم.
- 2) پەرزەنتلەر
- 3) ئاتا-ئانىلار
- 4) خىزمەت

بۇلاردىن كېيىن، قېرىنداش، ئۇرۇق-تۇققان، ۋە دوست-بۇرادەرلەر تۇرىدۇ. تۆۋەندە بۇنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا قىسقىچە چۈشەندۈرۈش بېرىمەن:

1) مەيلى رېئاللىقتا بولسۇن، ياكى كىنولاردا بولسۇن، ياشىنىپ قالغان بىر جۈپ نە-خوتۇننىڭ بىر-بىرىنى يۆلەپ كېتىۋاتقانلىغىنى بىز داۋاملىق ئۇچرىتىپ تۇرىمىز. ئاشۇ ياشقا بارغاندا، ئۇلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرى ئاللىقاچان ئالەمدىن ئۆتكەن. بالىلىرى چوڭ بولۇپ، مۇستەقىل ھاياتنى باشلاپ كەتكەن بولىدۇ. ئۇلار نۇرغۇن قېتىم خىزمەت، نۇرغۇن قېتىم دوست-بۇرادەرلەرنى ئالماشتۇرۇپ بولغان بولۇشى مۇمكىن. لېكىن، بۇ ئىككىيلەن يەنىلا بىرگە بىرسى كېسەل بولۇپ قالسا، ياكى يەنە بىرسىدىن جىق ئاجىزلاپ كەتكەن بولسا، يەنە بىرسى ئۇنىڭ ئېغىرىنى ئۈن-تىنىسىز كۆتۈرىدۇ. ساپ دىللىق، ھەقىقىي ساداقەتلىك، ھەقىقىي سەمىمىيلىك ۋە ھەقىقىي مۇھەببەت ئاساسىدا تۇرمۇش قۇرغان بىر جۈپ نە-خوتۇن ئۈچۈن، بۇ دۇنيادا بىر-بىرىدىن ئۈستىن تۇرىدىغان مۇھىم ئادەم بولمايدۇ. نە ئۈچۈن ئۇنىڭ خوتۇنى، ئايال

ئۈچۈن ئۇنىڭ ئېرى بۇ دۇنيادىكى ھەممىدىن مۇھىم نەرسىدۇر. بۇ ئىككىيلەن 20 ياشلارغا كىرگەندىن كېيىنكى پۈتۈن ئۆمرىنى بىرگە ئۆتكۈزىدۇ. جاپادىمۇ ۋە ھالاۋەتتىمۇ بىرگە بولىدۇ. ئۆزىنىڭ بارلىقىنى جۈرىسىگە تەقدىم قىلىدۇ. شۇڭا يۇقىرىقى تىزىمدا ئەر ئۈچۈن خوتۇنى، ئايال ئۈچۈن ئېرى 1-ئورۇندا تۇرۇشى كېرەك. مەن بۇ يەردە مۇنداق بىر قانچە نۇقتىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتۈپ كېتىشنى لايىق كۆردۈم. (1) مۇھەببەتنىڭ ئۆزىمۇ بىر ئىلىم. سىز مۇھەببەت يولىغا قەدەم تاشلاشتىن بۇرۇن، چوقۇم بىر ئاز ئىزدىنىپ، ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشىنىۋېلىڭ.

(2) مۇھەببەت مەسلىسىدە ياشلار بىر-بىرىگە ئوخشىمايدۇ. بەزىلەر ئۇ يولغا بالدۇرلا كىرىپ، مۇھەببەتسىز باشقا ئىشلارنى ياخشى ئېلىپ ماڭالمايدۇ. بۇ بىر نورمال ئەھۋال. بەزىلەر مۇھەببەتنى خېلى كەينىگە كېچىكتۈرۈپ، ئۆزىنىڭ ئوقۇشى ۋە باشقا ئىشلىرىنى مۇھەببەتسىزمۇ ياخشى ئېلىپ ماڭالايدۇ. بۇمۇ بىر نورمال ئەھۋال. قالغانلار يۇقىرىقى 2 تۈرلۈك كىشىنىڭ ئارىلىقىدا بولىدۇ. سىز ئۆزىڭىزنىڭ قايسى خىلدىكى ياش ئىكەنلىڭىزنى دەسلەپتلا ئوبدان چۈشىنىپ يېتەلسىڭىز، كېيىنكى ئىشلىرىڭىزنىڭ، يەنى ئوقۇش بىلەن مۇھەببەت ئىشلىرىڭىزنىڭ، مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشىغا پايدىسى ئىنتايىن كۆپ بولىدۇ. (3) ئۆز مۇھەببىتىنى ئىزدەش، ھەرگىز بىر "ياخشى ئادەم" نى تېپىش ئەمەس. ئۇ بىر "ياخشى كۆرگەن ئادەم" نى تېپىش جەريانى. "ياخشى" نىسبىي بولىدۇ، ھەمدە ئۇنىڭ چېكى بولمايدۇ. بۈگۈن "ئەڭ ياخشى" دىن بىرنى تاپسىڭىز، بىر مەزگىلدىن كېيىن "ياخشىراق" قا يەنە ئۇچرايسىز. ئەمما، نورمال ئىنسانلار ئۈچۈن، كۆپىنچە ۋاقىتلاردا "ياخشى كۆرىدىغان ئادەم" دىن پەقەت بىرسىلا بولىدۇ. شۇڭا سىز مۇھەببەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، ئۆزىڭىزنىڭ قايسى خىلدىكى ياش ئىكەنلىڭىزنى ھەقىقىي چۈشىنىپ يەتكەندىن كېيىن، ئۆزىڭىزگە قانداق بىر جۈرنىڭ كېرەكلىكىنى كۆڭلىڭىزدە تولۇق ئېنىقلىۋېلىڭ. ئاندىن سىز "ياخشى كۆرىدىغان ئادەم" نى ئىزدەشكە باشلاڭ. بىرنى ئۇچراتقاندا، بارلىق ئىقتىدارىڭىزنى ئىشقا سېلىپ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلىشىڭ. بەزىدە قارشىلىق ۋە توسالغۇغا ئۇچراپ قالسىڭىز، ئەگەر ئۆزىڭىزنىڭ نېمە ئىش قىلىۋاتقىنىڭىزنى ھەقىقىي تۈردە بىلىسىڭىز، ئۆزىڭىزگە تولۇق ئىشەنچىڭىز بولسا، ئۇنداق قارشىلىق ۋە توسالغۇلارغا پەرۋا قىلماڭ. ياخشى كۆرگەن كىشىڭىز بىلەن توي قىلماقچى بولغان ئادەم دەل ئۆزىڭىز. ئاتا-ئانىڭىز، قېرىنداش-تۇققانلىرىڭىز، ۋە ياكى دوست-ئاغىنلىرىڭىز ئەمەس. ئەگەر سىز بىرى بىلەن ئۇنى ئەخمەق قىلىپ، كۆڭۈل ئېچىۋېلىش مەقسىتىدە يۈرسىڭىز، ئۇ كۆپىنچە كېيىن ئۆزىڭىزگە ياندۇ: ئۆمرىڭىزنىڭ مەلۇم بىر مەزگىلىدە سىز باشقىلارنىڭ ئۆزىڭىزنى بوزەك قىلىشىغا ئۇچرايسىز.

بەزىدە "ياخشى كۆرۈش" نىڭ سەۋەبى بولمايدۇ. بىراق، ئەگەر يۇقىرىقى تەييارلىقلارنى پۇختا قىلىسىڭىز، چوڭ ئوڭۇشسىزلىقنىڭ ئالدىنى ئالالايسىز. مۇھەببەتنى ئىلمىي يوسۇندا توغرا چۈشىنىپ، ئۇنىڭغا مۇۋاپىق مۇئامىلە قىلىسىڭىز، ئۇ سىزنىڭ ئوقۇش ۋە باشقا ئىشلىرىڭىزنى تېخىمۇ ئىلگىرى سۈرىدۇ. ئۇنداق قىلىسىڭىز، ئۇ سىزگە زور زىيانلارنى ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن. (4) ئەر-ئاياللار ھەممە ئىشنىڭ ئالدىدا باراۋەر يارىتىلمىغان. گەرچە قىلالايدىغان ئىشلىرىنىڭ ئۆز ئالدىغا ئىش تەقسىماتى بولمىسىمۇ، ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، ئاياللار ئەرلەردىن

بەكرەك جاپاكەش بولدى. ئۇيغۇر ئاياللىرى ئۈچۈن بۇ تېخىمۇ شۇنداق. مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ۋاقتىدا، "ئاھ ۋەتەن، ئۇلۇق ئانام!" دېگەن شېئىرلارنى كۆپ ئاڭلايتتىم. شۇ چاغدا، "نېمە ئۈچۈن ئاھ ۋەتەن، ئۇلۇغ ئانام! دېمەيدىغاندۇ؟" دەپ ئويلايتتىم. بۇنىڭ سەۋەبىنى قىزىم تۇغۇلغاندىن كېيىن ئاندىن چۈشەندىم. مەن ياپونىيەگە مېڭىشتىن بۇرۇن، قىزىم بىلەن پەقەت 3 ئايلا بىرگە تۇرغان بولساممۇ، شۇ قىسقىغىنا 3 ئاي ئىچىدە، ئانىنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغلۇقىنى تولۇق تونۇپ يەتتىم. مەن 1985-يىلى ياپونىيەگە بارغاندا، تېلېفون تېخى ئانچە تەرەققىي قىلمىغان بولۇپ، ئۈرۈمچىدە ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون قىلىش ياكى تېلېفون ئېلىش ئۈچۈن پوچتىخانىغا بارمىسا بولمايتتى. ياپونىيەگە ياكى ياپونىيەدىن خەت يازسىمۇ، 15 كۈن ئەتراپىدا ئاران تېگەتتى. مەن ياپونىيەدە تۇرغان ئىككى يېرىم يىلنىڭ ھەممىسىدە، ئامانگۈلگە ھەر ھەپتىدە بىر پارچە خەت يازدىم. بىر ئەر ئۈچۈن، ئۆز خوتۇنىنى ئۆزىدىن بىر دەرىجە تۆۋەن كۆرۈش، ھەتتا بەزىدە ئۇرۇش، ئۆزىنىڭ دۇنيادىكى ئەڭ قەدىرلىك نەرسىسىنى دەپسەندە قىلغىنى بىلەن باراۋەر. بولۇپمۇ، خوتۇنىنى ئۇرۇش، دۇنيادىكى ھەر قانداق ئەخلاقىي ئۆلچەم بىلەن قارىغاندىمۇ ھەرگىز قوبۇل قىلغىلى بولمايدىغان بىر ناچار قىلىق. ئەگەر سىز ئۆزىڭىزنىڭ بۇ دۇنيادىكى ئەڭ قەدىرلىك نەرسىڭىزنى ئاشۇنداق دەپسەندە قىلسىڭىز، سىزنىڭ ئاتا-ئانىڭىز سىزدىن نېمىنى كۈتەلەيدۇ؟ سىزنىڭ پەرزەنتلىرىڭىز، قېرىنداشلىرىڭىز، تۇققانلىرىڭىز ۋە دوست-ئاغىنىلىرىڭىز سىزدىن نېمىنى ئۈمىد قىلالايدۇ؟ (5) مۇھەببەت- توي قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆزلۈكىدىن مەڭگۈ ساقلىنىدىغان نەرسە ئەمەس. ئۇنى دائىم، ئاڭلىق ھالدا پەرۋاش قىلىپ تۇرۇشىڭىز كېرەك. شۇنداق قىلسىڭىز، سىزلەرنىڭ يۈرگەن ۋە يېڭى توي قىلغان ۋاقتىڭلاردىكى بەختلىك سىزلەرگە مەڭگۈ ئەسرا بولىدۇ. ھەتتا ئۇ مۇھەببەت تەرەققىي قىلىپ، كۈچىيىپ ماڭىدۇ. پەرۋاش قىلمىغان مۇھەببەتنىڭ ئۆمرى چەكلىك بولىدۇ.

(2) پەرزەنتلەر. "مەن بالامنى باقمەن. بالام بالىسىنى باقىدۇ." بۇ دۇنيادىكى ھەممە مىللەتلەر ئەمەل قىلىدىغان بىر ئىنسانىي قائىدىدىن ئىبارەت. ئاتا-ئانىلار پەرزەنت كۆرۈشنى قارار قىلغان ۋاقتىنىڭ ئۆزىدىلا ئۆز پەرزەنتلىرىنى ياخشى تەربىيەلەش مەسئۇلىيىتىنىمۇ ئېتىراپ قىلغان ۋە ئۇنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان بولىدۇ. بىز ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئېيتقاندا، شەرت-شارائىت يول قويغان دائىرنىڭ ئىچىدە ئىمكان قەدەر كۆپ بالىلىق بولۇش، ئۇ مىللەت ئۈچۈن قوشقان بىر تۆھپە ھېسابلىنىدۇ. لېكىن، بالىنى تېپىپ قويۇپ، ئۇنى يولدا تەربىيەلەش مەسئۇلىيىتىدىن ۋاز كېچىش جەمئىيەتكە ۋە مىللەتكە قىلىنغان جىنايەتتىن ئىبارەت. مەن پەرزەنت مەسىلىسىدە، تۆۋەندىكى بىر قانچە نۇقتىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتۈپ كېتىشنى لايىق كۆردۈم. (1) "بالا" دېگەننىڭ مەنىسى، "كىچىك، گۆدەك، ساددا، ئىش بىلمەيدۇ" دېگەنلەردىن ئىبارەت. بالغا ئىش ئۆگىتىش، ئىش قىلىشنىڭ توغرا يولىنى ئۆگىتىش، بۇ ئاتا-ئانىنىڭ مۇقەددەس بۇرچى. سىز بالىڭىزنىڭ يېشىغا قاراپ، ھەر بىر باسقۇچتا بالىڭىزغا ئىشنىڭ توغرىسىنى ئۆگىتىش؛ ھەرىكەت دائىرىسىنىڭ چېگرىسىنى سىزى بېرىڭ. بالىڭىز سىز ئۆگەتكەن بويىچە ئىشنى ياخشى قىلسا، ئۇنى مۇكاپاتلاڭ. سىزنىڭ دېگىنىڭىزگە خىلاپلىق قىلىپ، خاتالاشسا، ئىلمىي ئۆسۈلدا جازالاڭ. ئەمما، ھەرگىز ئۇرماڭ. بالىنى ئۇرۇش ئۇنى جازالاش ئۈچۈندۇر. ئەمما، بالىنى

جازالاشنىڭ نۇرغۇن ئىلمىي نۇسۇلى بار. مەسىلەن، بىر ئورۇنداققا چىقىرىپ، 5-10 مىنۇت توختىتىپ قويۇش؛ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئويۇنچۇقنى ئويناش ھوقۇقىدىن بىر كۈن ياكى بىر ھەپتە مەھرۇم قالدۇرۇش. بالىڭىزنى ئۇرسىڭىز، سىز يالغۇز ئۇنى جازالاپلا قالماستىن، سىز ئۇنىڭ ئۆز-ئۆزىگە بولغان ھۆرمىتى (ئىنگلىزچە "self-esteem" دەيدۇ) ۋەيران قىلىسىز. بالىڭىز جەمئىيەتتە ئۆزىنى تۆۋەن دەرىجىلىك ئادەم ھېساپلايدىغان بولۇپ چوڭ بولىدۇ. (2) ئەگەر بالىڭىز سىز تېخى ئۆگەتمىگەن بىر ئىشنى قىلىپ، ئۇنى خاتا قىلىپ قويسا، ئۇ بالىڭىزنىڭ ئەمەس، سىزنىڭ مەسئۇلىيىتىڭىز بولۇپ، بۇنداق ئەھۋالدا، سىزنىڭ بالىڭىزنى جازالاش ھوقۇقىڭىز يوق. (3) دادىسىنىڭ ياكى ئاپىسىنىڭ خاتالىقى ئۈچۈن بالىسىنى جازالاش، بۇ دۇنيادىكى ئەڭ قالاق ئادەتلەرنىڭ بىرى؛ سىز ئۇنىڭدىن مۇتلەق ساقلىنىڭ. (4) ئېرىڭىز ياكى خوتۇنىڭىز بالىغا تەربىيە بېرىۋاتقاندا، ياكى بالىنى ئەدەپلەۋاتقاندا، ئەگەر سىز بۇ ئەدەپلەشكە قوشۇلمىسىڭىز، ھەرگىز بالىڭىزنىڭ ئالدىدا خوتۇنىڭىزنى ياكى ئېرىڭىزنى ئەيىبلەمەڭ. مەن يۇقۇرىدا تىزغاندەك، ئېرىڭىز ياكى خوتۇنىڭىز بالىڭىزدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. بۇ ئىش تۈگىگىچە ساقلاپ (بۇ جەرياندا ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشمەيدۇ)، ئاندىن جۆرىڭىزنى بالىڭىز يوق بىر يەرگە چاقىرىپ، ئۆز-ئارا چۈشەنچە ھاسىل قىلىڭ. بۇنىڭ نەتىجىسىدە، ئەگەر بالىنى ئەدەپلىگىنىڭىز خاتا بولۇپ قالغان بولسا، قىلچە ئىككىلەنمەي، بالىڭىزنىڭ ئالدىدا ئۆز خاتالىقىڭىزنى ئىقرار قىلىڭ. ھەمدە بالىڭىزغا كۆيۈدىغانلىقىڭىزنى، شۇڭا مۇشۇنداق تەربىيە بېرىۋاتقانلىقىڭىزنى ھەر قېتىم ئىزھار قىلىڭ. (5) بالىڭىز جۆرىڭىزدىن قالسلا ھەممىدىن مۇھىم. شۇڭا بالىڭىزنىڭ بىر ئىشى سىزنىڭ بىر مېھماندارچىلىقىڭىز بىلەن توقۇنۇشۇپ قالسا، چوقۇم ئۇ مېھماندارچىلىقتىن ۋاز كېچىڭ. ئەگەر سىزگە بىر دوستىڭىزنى 10-20 سوملۇق بىر قۇتا ھاراق ئېلىپ مېھمان قىلىش بىلەن بالىڭىز ئۇزۇندىن بۇيان تەلەپ قىلىۋاتقان بىر قەلەم، دەپتەر، كىتاب ياكى ئويۇنچۇقنى ئېلىپ بېرىشتىن ئىبارەت 2 يولدىن بىرىنى تاللاشقا توغرا كەلسە، دوستىڭىزنى ھاراق بىلەن كۈتۈشتىن ۋاز كېچىڭ. ئەگەر سىزگە بىر چوڭ مېھمان چاقىرىش بىلەن بالىڭىزغا بىر كومپيۇتېر ئېلىپ بېرىشتىن ئىبارەت 2 يولدىن بىرىنى تاللاشقا توغرا كەلسە، بالىڭىزغا كومپيۇتېر ئېلىپ بېرىڭ.

(3) ئاتا-ئانا. ئۇيغۇرلار ئاتا-ئانىغا مېھرىبانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىشتا دۇنيادىكى ئەڭ ئىلغار مىللەتلەرنىڭ بىرى. شۇڭا مەن بۇ مەسىلىدە تەپسىلىي توختالمايمەن. تىلغا ئېلىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك بىر مەسىلە شۇكى، نورمال ئەھۋالدا، بالىڭىزدىن ياخشى خەۋەر ئېلىش ئاتا-ئانىڭىزدىن ياخشى خەۋەر ئېلىشتىن مۇھىم. بۇنى ھەر دائىم ئەستە تۇتۇش كېرەك. بۇنىڭ سەۋەبى، ئاتا-ئانىڭىز نورمال ئەھۋالدا ئۆز-ئۆزىدىن خەۋەر ئالالايدۇ، ئەمما بالىڭىز تېخى ئۇنداق قىلالمايدۇ (ئۇلار تېخى كىچىك-دە).

(4) خىزمەت. ئىنسانلار ئۆمىرنىڭ كۆپىنچىسىنى خىزمەت بىلەن ئۆتكۈزىدۇ. خىزمەت بىلەن كىرىم تېپىش يۇقىرىدا تىزغان باشقا ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى يولىدا قىلىشنىڭ ئالدىنقى شەرتى. لېكىن، خىزمەت بىر-ئىككى كۈندە تۈگەيدىغان نەرسە ئەمەس. خۇڭا، جىددى ئەھۋالدا،

مەسلەن، ئايالىڭىز، بالىڭىز ياكى ئاتا-ئانىڭىز ئاغرىپ قالغاندا، چوقۇم ئالدى بىلەن ئۇلاردىن خەۋەر ئېلىشىڭىز كېرەك. مەن كاليفورنىيەنىڭ سىلىكون جىلغىسى (ئىنگلىزچە " **Silicon Valley** " دەپ ئاتىلىدۇ. ئامېرىكا بويىچە يۇقىرى تېخنىكىلىق شىركەتلەر ئەڭ كۆپ يىغىلغان ئورۇن بولۇپ، بەزىلەر ئۇ يەرنى "ئامېرىكىنىڭ ئامېرىكىسى"، دەپمۇ ئاتايدۇ. ئورنى سان فرانسىسكو شەھىرىنىڭ يېنىدا) دا 7 يىلدىن كۆپرەك ئىشلىدىم. ئۇ يەرنىڭ شىركەت مەدەنىيىتى "ئىشقا ئادەم ئېلىش، ئىشتىن ئادەم بوشۇتۇش" بولۇپ، ھەر قېتىم پەن-تېخنىكىدا بىر چوڭ ئىلگىرىلەش بولغاندا، بۇ جايدا بىر-ئىككى يىلنىڭ ئىچىدىلا 2-3 مىڭ يېڭى شىركەت قۇرۇلۇپ كېتىدۇ. ئۇنىڭدىن 3-5 يىل ئۆتكەندىن كېيىن، تاقىلىدىغىنى تاقىلىپ، سېتىلىدىغىنى سېتىلىپ، ھېلىقى شىركەتتىن بىر نەچچە ياكى بىر قانچە ئونلا قالىدۇ. ئەگەر سىزنىڭ قابىلىيەت-تەجرىبىڭىز ئۇلارغا زۆرۈر بولۇپ قالسا، سىزنى يالۋۇرۇپ بولسىمۇ ئىشقا ئالىدۇ. ئەگەر شىركەت ئوبدان ماڭماي قالسا، سىزنى رەھىمسىزلىك بىلەن ئىشتىن بوشتىدۇ.

2001-يىلى دېكابدە مەن بىزنىڭ "**Wawesplitter**" دېگەن شىركەتكە ياردەملىشىپ، بىر شەنبە كۈنى بىر كۈننىڭ ئىچىدىلا 30 ئادەم ئالغان ئىدۇق. 2002-يىلى 3-ئايدا شىركەتتىكى خادىملارنىڭ %30 تىنى ئىشتىن بوشتۇق (ئېلېكتىر ئىنژىنىرلىقى كەسپى بويىچە دوكتورلۇق ئۇنۋانى بار ئادەملەردىنمۇ 10 نەچچىسى بار ئىدى. بىر ۋاقىتتا ئاشۇلارنىڭ ئىچىدىكى 6 كىشىدىن تەركىب تاپقان "لايىھىلەش گۇرۇپپىسى" نى باشقۇراتتىم. كېيىن ئامېرىكىنىڭ نۇرلۇق-تالا خەۋەرلىشىش تېخنىكىسى توغرىسىدىكى مۆلچەر خاتا چىقىپ قېلىپ، يېڭى قۇرۇلغان شىركەتلەردىن 2000-3000 ئى ئارقا-ئارقىدىن تاقىلىشقا باشلىدى. بىزنىڭ شىركەتمۇ 125 مىليون دوللار مەبلەغىنى 4 يىلدا خەجلەپ توڭتىپ، ئامالسىزلىقتىن شىركەتنىڭ تەتقىقات، تەرەققىيات ۋە ئىشلەپچىقىرىش ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى تەيۋەنگە يۆتكەشكە مەجبۇر بولدى. ھېلىقى 10 نەچچە دوكتورنىمۇ ئىشتىن بوشتىپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە مەن يالغۇز قالدىم. شىركەت مېنىڭ تەيۋەنگە بېرىشىمنى، ئەگەر بارسام، ماڭا بۇ شىركەتنىڭ %1 تىنى بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن ئۇنى رەت قىلىپ، 2003-يىلى 4-ئايدا بۇ شىركەتتىن چىقىپ كېتىپ، **FBI** ئۈچۈن بىئولوگىيە ۋە خىمىيەلىك قوراللارنى تەكشۈرۈپ بېرىدىغان ئۆسكۈنىنىڭ تەتقىقاتىنى قىلىدىغان يەنە بىر بىئولوگىيە تېخنىكىسى شىركىتىگە ئىشقا كىردىم). بۇنداق بىر مەدەنىيەت ئاستىدا، سىز بىر شىركەت بىلەن "مۇھەببەت باغلاش"، ئۇنىڭغا ئۆمۈر بويى سادىق بولۇشىڭىز مۇمكىن ئەمەس. خىزمەت بىر ئادەم ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم. لېكىن ئۇ ئۆمۈرلۈك ئەمەس. سىزنىڭ بالىڭىز، ئاتا-ئانىڭىز ۋە ئۇرۇق-تۇققانلىرىڭىز سىز ئۈچۈن ئۆمۈرلۈكتۇر.

ئۇلاردىن باشقا، قېرىنداش، ئۇرۇق-تۇققان، ۋە دوست-بۇرەدەرلەر بار. بىر كىشىنىڭ بۇ كاتېگورىيەدىكى ئادەملەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ئېنىق تەسۋىرلەش ئانچە ئاسان ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سىز چەت ئەلدە بولسىڭىز، بۇ ئادەملەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىڭىز سىز ۋەتەندە بولغان ۋاقتىڭىزدىكى بىلەن مۇتلەق ئوخشىمايدۇ. شۇڭا بۇنىڭ تەپسىلاتىنى ھەر بىر ئادەم ئۆزى ئويلىنىشىۋېلىشىنى تەۋسىيە قىلىمەن.

مەن جاۋابىمنىڭ ئەڭ ئالدىدا ئېيتىپ ئۆتۈپ كەتكەندەك، يۇقىرىقى مۇناسىۋەت ئوخشىمىغان ئائىلىلەر ئۈچۈن ئوخشاش بولمايدۇ. لېكىن، مېنىڭ كۆزىتىشىمچە، ئىناق ئۆتۈدىغان، پەرزەنتلىرىنىڭ ساغلام ۋە ئەتراپلىق ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلىدىغان ئاتا-ئانىلارنىڭ ھەممىسى مۇناسىۋەتتىكى مۇھىملىق تەرتىپىنى مەن يۇقىرىدا تىزغانغا ئوخشاش تىزىدۇ. ھەر بىر ئائىلە ئۈچۈن ئەر-خوتۇن ھەر ئىككىلىسى ماقۇل كۆرگەن مۇشۇنداق بىر تەرتىپنىڭ بولۇشى تولىمۇ مۇھىم. ئەگەر سىزلەردە ئاشۇنداق بىر تەرتىپ بولسا، نۇرغۇن ۋاقىتلاردا قايسى ئىشنى قىلىش، قايسى يولنى تاللاش مەسىلىسىدىكى پىكىر ئىختىلاپىدىن ساقلانغىلى، بۇنىڭدىن كېلىپ چىقىدىغان ئەر-خوتۇن مۇناسىۋىتىدىكى كۆڭۈلسىزلىكلەرنى زور دەرىجىدە ئازايتقىلى بولىدۇ. يۇقىرىقى تەرتىپ ئوخشىمىغان مىللەتلەر ئۈچۈنمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. مەسىلەن، ياپونلۇق ئەلەر ئۈچۈن خىزمەت 1-ئورۇندا، شىركەتتىكى باشلىق 2-ئورۇندا تۇرىدۇ. ياپونلۇق ئاياللار ئۈچۈن ئېرى 1-ئورۇندا، بالىلىرى 2-ئورۇندا تۇرىدۇ (ئۇلار ئاساسەن خىزمەت قىلماي ئاشۇ ئىككەيلەندىن خەۋەر ئالىدۇ). ئامېرىكىدىكى ئاق تەنلىكلەر ئۈچۈن، ئىرى ياكى خوتۇنى 1-ئورۇندا، بالا ۋە ئائىلە 2-ئورۇندا، خىزمەت 3-ئورۇندا تۇرىدۇ. ئەمما، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ تۇققان بىلەن ئانچە كارى بولمايدۇ. دوست-ئاغىنە، خولۇم-خوشنا ۋە خىزمەتداشلارغا ئېتىبار بېرىپ كەتكەنلىكىنىمۇ ئانچە كۆرمىدىم. مېنىڭ مەن دوكتۇرلۇق ئوقۇغاندا بىر ئۇستازنىڭ قولىدا ئىشلىگەن 4-5 بالىلار بىلەن چۈشكەن بىر پارچە رەسىم يوق (ئامېرىكىلىقلار ئۇنداق قىلمايدىكەن)؛ ھازىر بىر-بىرىمىز بىلەنمۇ ھېچقانداق ئالاقە قىلمايمىز. بىر شىركەتتە 3-4 يىل ئىشلىگەن، ھەمدە خېلى يېقىن ئۆتكەن كىشىلەرمۇ، بۇ شىركەتتىن ئايرىلىدىكەن، پۈتۈنلەي يوق بولۇپ كېتىدىكەن. بۇ جەھەتتە بىز ئۇيغۇرلار ئۇلارغا ھەرگىز ئوخشىمايمىز.

2- بۆلۈم

7- سوئال: تور بېتىڭىزدە يۇرتتىكى ياشلار بىلىشنى ئۈمىد قىلىدىغان نۇرغۇن مەسىلىگە

جاۋاب بېرىپسىز. بۇ تور بەتنى ئىشلەش ئارام ئېلىشىڭىزنىڭ بىر قىسمىمۇ؟

جاۋاب: مەن باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمدىن تارتىپلا، ساۋاقداشلىرىمغا ئۆگىنىشتە ياردەم بېرىشنى باشلىغان بولۇپ، باشقىلارغا ياردەم بېرىشنى ئۆزۈم ئۈچۈن شەرەپلىك ئىش، دەپ ھېسابلاش ماڭا شۇ چاغدىن باشلاپ ئادەت بولۇپ قالغان ئىدى. بۇ ئادەتنى مەن ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇپ كەلدىم. ئىمكانىيەتلا يار بەرسە، مەيلى بىرەر شەخسكە ياكى پۈتۈن مىللەتكە بولسۇن، پايدىلىققا ئىش بولىدىكەن، مەن ئۇنداق ئىشنى قىلىشتىن زادىلا باش تارتىمىدىم. ھەمدە پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن ئەتراپىمدىكىلەرنى ئۆزۈم بىلەن بىرگە ئېلىپ مېڭىشقا، ئۇلارنى توغرا يولغا باشلاشقا تىرىشتىم. قولىمدىن كەلسە، مەن ھېچكىمدىن ھەر قانداق ياردىمىمنى ئايمىدىم. 1976-1978-يىللىرى مەن قايتا تەربىيە ئېلىش ئۈچۈن بارغان يېزىدا، غالىپ ئىسىملىك بىر بالا بار ئىدى. ئۇ كۈنشەھەر (ھازىرقى ئونسۇ) ناھىيىسىدىكى بىر باشلىقنىڭ بالىسى بولۇپ، باشقىلار بىلەن ئۇرۇشۇشتا داڭق چىقىرىپ، "غالىپ چودا"، دەپ ئاتىلىكەندۇق. مەن يېزىدا ئۇنىڭ بىلەن دوست بولۇپ، ھەر جەھەتتە ئۇنى يېتەكلىدىم. بۇنىڭ نەتىجىسىدە، ئۇ بىر ئىنتايىن مۇلايىم، قولىدىن كېلىشىچە باشقىلارغا ياردەم قىلىدىغان يېڭى بىر ئادەمگە ئۆزگەردى. ئۇ چاغدا بىزگە يېزىدا 2 يىل ياخشى ئىشلەپ، شۇ ئارقىلىق بىرەر مائاشلىق ئىشقا ئېرىشىشتىن باشقا ھېچقانداق چىقىش يولى يوق ئىدى. يېزىدا ياخشى ئىشلىمىگەنلەر 2 يىلدىن كېيىنمۇ بىرەر خىزمەتكە ئېرىشەلمەيتتى. شۇڭا مېنىڭ تۇتقان يولۇم ئاشۇنداق بىر "پارلاق ئىستىقبال يولى" غا ماسلاشقان ئىدى.

مېنىڭ چەت ئەلگە چىقىپ ئوقۇماقچى بولغان ئۇيغۇر ياشلارغا بىر ئاز ياردەم قىلىشنى باشلىشىمدا يۇقىرىقىدىن باشقا يەنە بىر ئالاھىدە سەۋەبمۇ بار. مەن 1988-يىلى ئاپرېلدا ياپونىيەدىكى ئۆگىنىشىمنى تۈگىتىپ، يۇرتقا قايتىشتىن بۇرۇن، ئەينى ۋاقىتتىكى شىنجاڭ ئۈنۈۋېرسىتېتى ۋە ئۇئار لۇق مائارىپ كومىتېتىنىڭ بىر قانچە پېشقەدەم ئۇيغۇر ۋە قازاق رەھبىرى (ئۇلارنىڭ بىرسى تۈگەپ كەتتى؛ ئۇ ئاتىمىزنىڭ ياتقان يېرى جەننەتتە بولغاي. مەن ئۇلارنىڭ ياردىمىنى مەڭگۈ ئۈنۈتمەيمەن) نىڭ ياردىمى بىلەن، ئامېرىكىدىكى كالىفورنىيە شىتات ئۈنۈۋېرسىتېتىنىڭ Northridge شۆبىسى (CSUN) بىلەن ئالاقىلىشىپ، TOFLE ئىمتىھانىدىن ياپونىيەدە ئۆتۈپ، ئۇ مەكتەپكە قوبۇل قىلىنىپ بولغان ئىدىم. ئوقۇش پۇلۇمنى مەكتەپ تولۇق كۆتۈرۈۋەتكەن بولۇپ، تۇرمۇشۇمنى ياردەمچى ئوقۇتقۇچىلىق قىلىپ تاپىدىغان كىرىمىمگە تايىنىپ باقىدىغان بولغان ئىدىم (ئەمما، ماگىستېرلىق ئوقۇشنى تۈگىتىپ، دوكتۇرلۇق ئوقۇيدىغاندا، مېنى قوبۇل قىلغان 5 ئالىي مەكتەپنىڭ ھېچقايسىسى ئېلىپكىتىر ئىزىنچىلىق كەسپى بويىچە چەت ئەللىك ئوقۇغۇچىلارغا 1-يىلى ئوقۇش ياردەم پۇلى بەرمەيدىغان بولغاچقا، كالىفورنىيە ئۈنۈۋېرسىتېتى داۋىس شۆبىسى (UC Davis) گە 1-يىلى

13 مىڭ دوللار ئوقۇش پۇلى تۆلىدىم. بۇنچىلىك پۇلى تېپىش ئۈچۈن مەن ئۆزۈم ئىشلەپلا قالماستىن، بىز **2** بالىمىزنى ئۈرۈمچىدىكى تۇققانلارغا قالدۇرۇپ قويۇپ، بۇرۇن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلىگەن ئايالىم ئامانگۈلىمۇ ئامېرىكىدىكى ئەڭ جاپالىق ئىشلارنى قىلدى. **UCD** نىڭ ئوقۇغۇچىلار ئىشلىۋاتقان مەزگىلدە، ئىشتىن چۈشۈپ، ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، مايكىسىنى سېلىپ سىقسا، مايكىسىگە يىغىلىپ قالغان تەر سۈيى يەرگە تامچىلاپ ئاقاتتى). يۇرتقا قايتىپ، **CSUN** نىڭ ئوقۇتقۇش قەغىزىنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ قارىسام، ئۇ مېنىڭدىن **5**-ئاينىڭ ئاخىرىغىچە مەكتەپكە تىزىملىتىشىمنى تەلەپ قىلىپتۇ. مەن قىزىم **3** ئايلىق بولغاندا ياپونىيىگە كەتكەن بولۇپ، **3** ياشقا كىرەي دېگەندە قايتىپ كەلدىم (ئىككى ھەپتىگىچە قىزىمنى "دادا" دېگىلى ئۇنىماي، مېنى "ئەركىن ئاكا" دەپ چاقىردى). ئۇ چاغدا ئائىلىمىزدىكىلەرنى ياپونىيەگە چاقىرتىشقا ياكى بىزنىڭ يۇرتقا ئارىلىقتا تۇققان كۆرۈش ئۈچۈن قايتىشىمىزغا رۇخسەت قىلىنمىغاچقا، يۇرتتىن ئىككى يېرىم يىل ئايرىلىپ، ئۆيىنى ناھايىتى سېغىنغان ئىدۇق. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مەن قايتىپ كېلىشىمگىلا، فاكۇلتېتتىن ئېغىر كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قالغان بىر ئوقۇتقۇچىنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئالدىدىكى **4** ئوقۇغۇچىسىنى ماڭا تاپشۇردى. مەن ئۇلارنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش ماقالىسىنى يېزىشىغا بىر يېرىم ئاي يېتەكچىلىك قىلدىم. بۇلارنى ئاز دەپ، ماڭا ئامېرىكىدىن **1**-قېتىم ماڭدۇرغان ئوقۇش چاقىرىق قەغىزى ئۈرۈمچىگە كەلگەندىن كېيىن يوقاپ كېتىپ، مەن پوچتىخانىمۇ پوچتىخانا سۈرۈشتە قىلىپ، ئۇنىڭ ئۈچۈنمۇ خېلى ئاۋارە بولدۇم. شۇ چاغدا مەن ھېلىقى مەكتەپكە تىزىملىتىش ۋاقتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن، ئامېرىكىدا ئوقۇۋاتقان بىر ئۇيغۇر تونۇشۇمغا خەت يازدىم. ئەمما، ماڭا ئۇنىڭدىن خەت كەلمىدى. مەن ئامالسىز **7**-ئاينىڭ ئوتتۇرىسى كېلىدىغان قۇربان ھېيتقىمۇ قارىماي، بېيجىڭگە بېرىپ ۋىزا ئېلىپ، **7**-ئاينىڭ ئاخىرىغىچە ئامېرىكىغا كېلىپ بولدۇم. كېلىپ قارىسام، مەكتەپكە **9**-ئايغىچە تىزىملاش بولمايدىكەن. ھېلىقى مېنىڭ ئوقۇتقۇش خېتىمدىكى تىزىملىتىش ۋاقتى ئەسلىدە ئامېرىكىدىكى ئوقۇغۇچىلارغا قارىتىلغان ئىكەن. شۇنداق قىلىپ، ئاشۇ بىر كىچىككىنە ئۇچۇرغا ئېرىشەلمىگەنلىكىم ئۈچۈن، مەن ئىككى يېرىم يىل ئايرىلىپ كەتكەن ئۆيۈمدە ئاران **3** ئاي تۇرۇپ، ئامېرىكىغا بىر ئاي بالدۇر كېلىپ، ياتاق پۇلى تۆلەپ، بىكار ياتتىم. بۇ ئىش ماڭا ناھايىتى قاتتىق تەسىر قىلدى.

مېنىڭ غايەم بۇ دۇنيادا بار ئوقۇشنىڭ ھەممىسىنى ئەڭ يۇقىرى پەللىگىچە ئوقۇش ئىدى. ياپونىيەگە بېرىشتا، ئۈرۈمچىدىكى ئالىي مەكتەپلەردىكى **50** كە يېقىن ياش ئوقۇتقۇچىلاردىن **3** پەن بويىچە ئىمتىھان ئېلىنىپ، ئۇلاردىن **15** كىشى تاللىنىپ، ياپونىيەگە ئەۋەتىلدى. مەن ئۇ ئىمتىھانلاردا جەمئىي **240** نومۇر ئېلىپ، **1**-ئورۇنغا ئېرىشتىم. ئىچكىرى ئۆلكىدە ئوقۇغان بىر ئوقۇتقۇچى **180** نومۇر بىلەن **2**-ئورۇنغا ئېرىشتى. ئاڭلىشىمچە ئاخىرىدا **40-50** نومۇر ئالغانلاردىنمۇ ھېلىقى **15** كىشىنىڭ ئىچىگە كىرگەنلەر بار ئىكەن. ئەمما، مەن تەقسىم بولغان ياپونىيەدىكى مەكتەپتە ئاسپىرانتلىق ئوقۇشى يوق ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن مەن بىلەن بىر قاراردا ياپونىيەگە بارغانلارنىڭ ئىچىدىكى ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇشنى خالايدىغانلارنىڭ ھەممىسى

ماگستېرلىق ئوقۇشىغا كىردى، مەن بىر يۇقىرى ئۇنۋان ئۈچۈن ئوقۇيالىمدىم. بۇنىڭ ئۈچۈن 2 يىل قاتتىق ئازاب يىدىم (لېكىن، چۈشكۈنلەشمىدىم. تارتقان دەرتلىرىمنى كۈچكە ئايلاندۇرۇپ، ئىمكان قەدەر كۆپرەك ئىلمىي ماقالە چىقىرىشقا تىرىشتىم. بۇ ھەقتىمۇ نۇرغۇن ھەكايىلىرىم بار. ئەمما، بۇ سۆھبەتنىڭ ھەجىم چەكلىمىسىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۇلارنى بۇ يەرگە يازمايمەن. ياپونىيەدىكى مەن ئوقۇغان مەكتەپ مېنى مەملىكەت بويىچە 3-ئورۇندا تۇرىدىغان ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىگە يۆتكەپ قويماقچى بولغانىدى، مەسئۇل ئورگانلىرىمىز ئۇنىڭغا قوشۇلمىدى. بۇ ئىش ئۇ مەكتەپكە بەك تەسىر قىلدى، مەن ياپونىيەدىن قايتىپ ئۇزۇن ئۆتمەي، ئۇلار ماگستېرلىق ئۇنۋانىنى تەسىس قىلىپتۇ. ئاشۇ مەكتەپنىڭ مۇدىرى ماگا 1991-يىلى ئېيتىپ بېرىشىچە، ئۇلارنىڭ بۇ ئىشنى شۇنچە تېز پۈتتۈرۈشىگە مەن سەۋەبچى بولۇپتىمەن. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ مەكتەپتە يەنە 10 ئەتراپىدىكى ئۇيغۇرلار ئوقۇدى). تەلىمىگە يارىشا، پېشقەدەم ئۇيغۇر ئۇستازلىرىمىزنىڭ ياردىمى بىلەن، مەن ئۈچۈن بىر يامان ئىش ياخشى ئىشقا ئايلاندى. مەن ياپونىيەدە ئۇنۋان ئالالمىغانلىقىم ئۈچۈن، ئامېرىكىغا كېلىش پۇرسىتىگە ئېرىشتىم. مەندە ئۆزۈمگە ئوخشاش ئوقۇش ئارزۇسى بار ھەممە ئۇيغۇر ياشلىرىغا چوڭقۇر ھېسداشلىقىم بار. شۇلارغا بىر ئاز بولسىمۇ ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن، 1994-يىلى مەن ۋەتەندىكى ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارغا ئامېرىكىدىكى ئالىي مەكتەپنىڭ ئۇچۇرلىرىنى ماڭدۇرۇپ بېرىش ئىشنى باشلىدىم. چىقىمىنى (يەنى كوپىي قىلىش راسخودى بىلەن پوچتا راسخودىنى) ئەينى ۋاقىتتىكى تەڭرىتاغ ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسى (ئىنگلىزچە قىسقارتىلىپ "TOSSA" دەپ ئاتىلىدۇ) كۆتۈردى. ئىشلىرىنى مەن قىلدىم. بىر ئوقۇغۇچىدىن قايسى كەسىپتە ئوقۇماقچى بولغانلىقى توغرىسىدا بىر خەت تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، مەن **Peterson's Guide** " دېگەن ئامېرىكىدا چىققان كىتابنىڭ شۇ كەسىپكە ئائىت قىسمىنى كوپىي قىلىپ (نۇسخىلاپ)، ئامېرىكىدىكى مەكتەپلەرگە ئىلتىماس قىلىشنىڭ قەدەم-باسقۇچلىرىنى تونۇشتۇرۇپ بىر پارچە خەت يېزىپ، ئۇلارنى ھېلىقى ئوقۇغۇچىغا پوچتا ئارقىلىق ئەۋەتىپ بەردىم. بىر ئوقۇغۇچى ئۈچۈن كوپىيخانغا بېرىپ كىتابنى كوپىي قىلىش، خەت ۋە لىپاپلارنى تەييارلاش، ۋە پوچتخانىغا بېرىپ تەييارلىغان خەتنى سېلىش ئۈچۈن مېنىڭ بىر شەنبە كۈنىدىكى يېرىم كۈن ۋاقىتم كىتەتتى. 1998-يىلىدىن كېيىن، مەلۇم سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن، ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلاردىن ماگا تەلەپ يازىدىغانلار، مەن بىلەن ئالاقىلىشىدىغانلار ناھايىتى ئازلاپ كەتتى. مەن بۇنىڭغا ئىنتايىن ئۆكۈندۈم.

مەن ئامېرىكىغا ئەڭ بۇرۇن كەلگەنلەرنىڭ بىرى بولغاچقا، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئامېرىكىدىكى تۇرمۇش ۋەتەندىكىگە قارىغاندا خېلى كۆپ مۇرەككەپ بولغاچقا، كېيىن كەلگەن ۋەتەنداشلار مەندىن ئوقۇش، خىزمەت، تۇرمۇش، ۋە ئاتا-ئانىلارنى چاقىرتىش توغرىسىدا داۋاملىق ياردەم ۋە مەسلىھەت سوراپ تۇردى. ۋەتەندىكى ياشلاردىنمۇ خەت-تەلەپلەر كېلىپ تۇردى. ئۆزۈم ھازىرغىچە يىغقان تەجرىبىلەردىن ھەممەيلەننىڭ پايدىلىنىشى، ھەمدە ۋەتەندىكى ياشلارغا قولايلىق بولسۇن ئۈچۈن، مەن 2004-يىلى يازدا "<http://www.meripet.com>" دېگەن تور بېتىنى ياساپ، ۋەتەندىكى ۋە چەت ئەلدىكى يۇرتداشلارغا پايدىلىق دەپ قارىغان بىر قىسىم

ئۇچۇرلارنى شۇنىڭغا كىرگۈزۈپ قويدۇم. ھەمدە ماڭا كەلگەن سوئاللارغا قاراپ، يېڭى نەرسىلەرنى ئۇنىڭغا كىرگۈزۈپ تۇرۇۋاتىمەن.

بۇ تور بېتىدىن باشقا، مەن باشقا ۋەتەنداشلار ۋە تونۇش-بىلىشلەرگە داۋاملىق قىلىپ بېرىپ تۇرىدىغان ئىشلار خېلى بار. مەسىلەن، ئالدىمىزدىكى بىر ھەپتە (2005-يىلى 13-دىن 19-كۈنلىرىگىچە) ئىچىدە مېنىڭ باشقىلارغا قىلىپ بەرگەن ئىشلىرىم مۇنداق:

(1) ھەر كۈنى ۋەتەندىن ۋە باشقا جايلاردىن كەلگەن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 5 ئېلخېتىگە جاۋاب بېرىش.

(2) ۋەتەندىكى بىر قانچە ئوقۇغۇچىغا ئامېرىكىدىن ئوقۇش ئىلتىماسى يولىدىكى ياردەمچىلەرنى تېپىپ بېرىش.

(3) www.biliwal.com سورىغان سوئالغا جاۋاب بېرىش.

(4) ئاۋسترالىيەدىكى بىر ئوقۇغۇچىغا "تەشەببۇس خېتى" (ئىنگلىزچە "Recommendation Letter" دەيدۇ) يېزىپ بېرىش.

(5) ياپونىيەدىكى بىر ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىغا ئامېرىكىغا ۋىزا ئېلىشتا تەلەپ قىلىنغان "ساياھەت پىلانى" (Travel Schedule) يېزىپ بېرىش.

(6) ياپونىيەدىكى بىر ئۇيغۇر زىيالىينىڭ كانادادىكى بىر پروفېسسورغا يازغان ئىنگلىزچە خېتىنى تەھرىرلەپ بېرىش.

(7) ئوپتىكىدا دوكتورلۇق ئۇنىۋانى ئالغان بىر تۈرك تونۇشۇمنىڭ "مۇتەخەسسس كاتېگورىيەسى" بويىچە ئامېرىكىدا قېلىپ قېلىشى ئۈچۈن، ئۇنىڭ كەسپىنىڭ ئامېرىكا دۆلەت مەنپەئەتىگە ئىنتايىن زۆرۈر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان "مۇتەخەسسسىنىڭ باھالاش خېتى" نى يېزىپ بېرىش.

(8) فرانسىيەدە دوكتورلۇق ئۇنىۋانى ئېلىپ، ئامېرىكىغا كېلىپ، بۇرۇن مېنىڭ قولۇمدا ئىشلىگەن بىر فرانسىيەلىك ئىنژېنېر يېڭى خىزمەتكە كىرىش ئۈچۈن، كۆرۈشۈش (job interview) غا بارماقچى بولۇپ، مەندىن 5 خىل تېخنىكىلىق سوئال سوراپ ئېلخەت يېزىپ، مۇمكىن بولسا بىر كۈننىڭ ئىچىدە جاۋاب بېرىشىمنى سوراپتۇ. مەن ئۇنىڭغا دەرھال جاۋاب يېزىپ ماڭدۇردۇم.

مەن قوشۇمچە ئىشلار بىلەن داۋاملىق ئالدىنقى بىر ھەپتىدىكىدەك ئالدىراش بولۇپ كەتمەيمەن. ئالدىنقى ھەپتە بىر ئاز ئالاھىدىرەك بولۇپ، مەن بىر قانچە كۈن كەچ سائەت 10 دىن ئاشىمىچە ئىشلەشكە مەجبۇر بولدۇم. لېكىن، ماڭا ئاشۇنداق تەلەپلەر داۋاملىق كېلىپ تۇرىدۇ.

كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ 3 قىسمى بولىدۇ:

(1) ماددىي تۇرمۇش (تاماق يېيىش، كىيىم كىيىش، ئۇخلاش قاتارلىقلار)،

(2) روھىي تۇرمۇش (مەھماندارچىلىققا بېرىش، كونسەرت-كىنولارغا بېرىش، تېلېۋىزور كۆرۈش، ئارام ئېلىش، مۇھەببەت بىلەن بىرگە بولۇش قاتارلىقلار).

3) ئىجادىيەت تۇرمۇشى (ئۆگىنىش، خىزمەت قاتارلىقلار). باشقىلارغا ياردەم قىلىش، مەن ئۈچۈن روھىي تۇرمۇش بىلەن ئىجادىيەت تۇرمۇشىنىڭ بىرلەشمىسىدۇر. مەن بىر ئادەمگە بىر ئىشتا ياردەم قىلالسام، بىر نەتىجىگە ئېرىشكەن بىلەن ئوخشاش ئۆز-ئۆزۈمدىن خۇشال بولىمەن. بىر كىشىنىڭ ھاياتىغا چوڭراق تەسىر كۆرسەتەلسەم، ئۆزۈمنى ئىنتايىن بەختلىك ھېس قىلىمەن. بىر ھەپتىنىڭ ئىچىدە يۇقىرىقى ئىشلارنى قىلمىغان بولسام، ئېھتىمال تېلېفونۇمدا بىر قانچە كىنۇنى ياكى بىر قانچە نىبا ۋاسىكېتبول مۇسابىقىسىنى (مەن ئۇ مۇسابىقىلەرنى كۆرۈشنىمۇ ناھايىتى ياخشى كۆرىمەن) كۆپرەك كۆرگەن بولاتتىم. لېكىن، مەن ئۈچۈن يۇقىرىقى ئىشلار بىلەن سېلىشتۇرغاندا، تېلېفونۇم كۆرگەننىڭ قىممىتى كۆپ تۆۋەندۇر.

ئامېرىكىغا كەلگەن 16 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان، مەن جاۋاب قايتۇرمىغان بىر پارچە خەت يوق. ماڭا پوچتا ۋە ئېلخەت ئارقىلىق كەلگەن خەتلەرگە بىرسىنىمۇ قويماي جاۋاب يېزىپ كەلدىم. (ئەگەر سىز ماڭا ئېلخەت يېزىپ، مەندىن جاۋاب كەلمىگەن بولسا، ئۇ چوقۇم سىزنىڭ ئېلخېتىڭىزدىن چاتاق چىققانلىقىدىن بولدى-مېنىڭ بەزى جاۋابلىرىم ئىگىسىگە يېتىپ بارالماي قاپتىن كەلدى. 3-4 قېتىم ماڭدۇرۇپ باقسامۇ قايتىپ كەلدى. ئەگەر سىزگە مەندىن جاۋاب كەلمىگەن بولسا، ماڭا قايتا ئېلخەت يېزىڭ. مەن چوقۇم جاۋاب قايتۇرىمەن.) بىز داۋاملىق مىللەتلەرنىڭ سۈپىتى، ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ سۈپىتى توغرىسىدا گەپ ئاچمىز. بىر مىللەتنىڭ سۈپىتىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىنىڭ مۇھىم بىر كۆرسەتكۈچى، شۇ مىللەتتە "راست ئادەم" بىلەن "يالغان ئادەم" نىڭ نىسبىتىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىدۇر. مېنىڭ بۇ يەردە "راست ئادەم" دېگىنىم، سىز بىر پارچە خەت يازسىڭىز، سىزنىڭ خېتىڭىزگە جاۋاب قايتۇرىدىغان ئادەم؛ سىزگە "مۇنداق مۇنداق ئىشنى قىلىپ بېرىمەن"، دەپ، داستىخان ئۈستىدە ياكى ھاراق سورۇنىدا ۋەدە بېرىپ، ئەمەلىيەتتە بەرگەن ۋەدىسىنى ھەقىقەتەنمۇ قىلىدىغان ئادەمدىن ئىبارەت بولۇپ، "ساختا ئادەم" لەر بولسا يۇقىرىقىنىڭ ئەكسىچە كىشىلەردۇر.

2002-يىلى فېۋرالدا مەن ياپونىيەگە بىر قېتىم خىزمەت ئىشى بىلەن باردىم. شۇ چاغدا، ئۆزۈمگە ياپونىيەدە تىكىلگەن كاستىيۇم-بۇرۇلكىدىن بىرنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن بىر كۈنى بازار چۆڭلىدىم. دۇكانلاردىكى كېيىملەر ئاساسەن جۇڭگودا ئىشلەنگەن بولۇپ، مىڭ تەسلىكتە ياپوندا تىكىلگەن كېيىم بار دۇكاندىن بىرنى تاپتىم. بىراق، مەن ياخشى كۆرگەن بىر قۇر كېيىمنىڭ نومۇرى مەن ئۈچۈن 1-2 نومۇر كىچىك ئىكەن. مەن دۇكاننىڭ ئىگىسىدىن ئۇ كېيىمنىڭ 1-2 نومۇر چوڭى بار-يوقلۇقىنى سورىسام، ئۇ كىشى "ھازىر دۇكانىمدا يوق. سەل تۇرۇپ تۇرۇڭ. مەن بىر سۈرۈشتە قىلىپ باقاي"، دېدى. بەش مىنۇتتىن كېيىن مېنى چاقىرىپ، ئۇ كېيىمنى 3 كۈندىن كېيىن دۇكانغا كەلتۈرەلەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن ئامېرىكىغا ئەتىسى قايتىدىغانلىقىمنى، شۇڭا سەل كىچىكرەك بولسىمۇ ھېلىقى دۇكاندا بار كېيىمنى ئېلىش قارارىمنى ئېيتتىم. لېكىن، ئۇ دۇكاننىڭ ئىگىسى، "ئۇ سىزگە بەك كىچىك ئىكەن. ئۇنى ئالماڭ" دەپ تۇرۇۋالدى. بۇ بىر كىچىك دۇكان بولۇپ، ئۇ چاغدا بۇ دۇكاندا مەندىن باشقا ھېچ قانداق خېرىدار يوق ئىدى. شۇ بىر كۈننىڭ ئىچىدە ئۇ كىشىنىڭ قانچىلىك سودا قىلالغانلىقىنى بىلمەيمەن. ئەمما، مەن ئەتىسى ئامېرىكىغا قايتىدىغانلىقىمنى ئېنىق

ئېيتساممۇ، ئۇ كىشى ماڭا "بۇ كېيىم سىزگە ناھايىتى ياخشى كەلدى. ئۇنىڭدىن 2-3 نى ئېلىۋېلىڭ"، دېمەي، بىرنى ئالىمەن، دىسەممۇ، ماڭا ساتمىغىلى تاس قالدى. " راست ئادەم" دېگەن ئەنە شۇ. مەن كىچىكىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە بولغان ھاياتىم جەريانىدا ئۇچراتقان ئۇيغۇرلارنىڭ ئىچىدە "يالغان ئادەم" گە قارىغاندا، " راست ئادەم" لەرنىڭ سانى خېلىلا كۆپ. ئەمما، بۇ " راست ئادەم" لەرنىڭ كۆپىنچىسى يېزىلاردا. مەن شۇلار بىلەن بىرگە بولۇپ، ئۇلاردىن نۇرغۇن ئالىجاناب خىسەلەتلەرنى ئۆگەندىم. 2004-يىلى يازدا مېنىڭ 2 بالام يۇرتقا بېرىپ، مەن بۇرۇن ئويناپ چوڭ بولغان يېزىلارغا باردى. ئۇ يەردە بىزنىڭ دېھقان تۇققانلارنىڭ ئۆيىدە قونۇپ، ئۇلار ئەتكەن تاماقنى ۋە ئۇلارنىڭ بېغىدىكى يېمىشلەرنى يەپ، ئۇلار ئۆتكۈزۈپ بەرگەن، داپ بىلەن لىگەننى بىرلەشتۈرۈپ چىلىپ، جۈپ-جۈپ بولۇپ ئۇسسۇل ئوينىدىغان، ھەمدە بىر-بىرىگە پوتا سالىدىغان، بىزنىڭ ئەڭ ئەنئەنىۋى كۆڭۈل-ئېچىش ئويۇنىمىز "مەشرەپ" كە قاتناشتى. شۇ چاغدا مەن بىر قېتىم ئۇلارغا تېلېفون قىلغاندا، ئۇ ئىككىسى ماڭا ئايرىم-ئايرىم ھالدا: "دادا، بۇ يەردىكى ئادەملەر ئاجايىپ ياخشى ئىكەن. مەن بۇ دۇنيادا مۇنداق ياخشى ئادەملەرنىڭ بارلىقىنى زادىلا بىلمەپتەنمەن. سىزنىڭ قانداق قىلىپ ھازىرقىدەك ئادەم بولۇپ چوڭ بولغانلىقىڭىزنى ئەمدى چۈشەندىم"، دېدى.

ياپونىيەگە بارغاندىن كېيىن، خۇددى ياپونىيەگە بارغان باشقا ئۇيغۇر ۋە تەنداشلارغا ئوخشاش، "يۇقىرى سۈپەتلىك مىللەت" نىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى تېخىمۇ تولۇق چۈشەندىم. ئاشۇنداق " راست ئادەم" لەرنىڭ سانى كۆپەيتىپ، مىللىتىمىزنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتىرىش يولىدا ھەر بىر ئادەم بىر كىشىلىك تۆھپە قوشالايدۇ. مەن ھەممىمىز ئورتاق تىرىشىدىغان بولساق، بىز ئۇيغۇرلارنىڭ كەلگۈسىدە خۇددى ياپونلۇقلار، يەھۇدىيلار ۋە گېرمانلارغا ئوخشاش بىر "تايىنى بار" مىللەت قاتارىدا دۇنياغا تونۇلىدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشىنىمەن.

8 - سوئال: ھازىر مەملىكەتلىك مەتبۇئاتلاردا دۆلىتىمىز مائارىپنىڭ يېتەرسىزلىكلىرى، چەت ئەل مائارىپىنىڭ ئىلغارلىقلىرى توغرىسىدا مۇلاھىزىلەر بولۇپ تۇرىدۇ. سىز پەرزەنتلىرىڭىزنى ئامېرىكا ئوتتۇرا مەكتەپلىرىدە ئوقۇتقان ئاتا بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن قانداق سېلىشتۇرىسىز؟

جاۋاب: جۇڭگو مائارىپى بىلەن ئامېرىكىنىڭ مائارىپى ئوتتۇرىسىدا ھەقىقەتەنمۇ خېلى چوڭ پەرق بار. جۇڭگو مائارىپىنى يىغىنچاقلاپ، بىر ئېغىز سۆز بىلەن "يادلاش مائارىپى"، ئامېرىكىنىڭكىنى بولسا "ئەمەلىيەتكە تەدبىقلاش مائارىپى"، دەپ ئېيتىش مۇمكىن. بۇنداق ئىككى مائارىپ سىستېمىسىدا تەربىيەلەنگەن كىشىلەرنىڭ ئىقتىدارىدىمۇ خېلى چوڭ پەرق بولىدۇ. تۆۋەندە مەن بۇ مەسىلىنى ئۆزۈم ئۇچراتقان ئەھۋاللار ئارقىلىق چۈشەندۈرۈپ ئۆتىمەن: ئامېرىكىنىڭ دەرس ئۆتۈش ئۇسۇلى باشلانغۇچ مەكتەپتىن تارتىپلا جۇڭگونىڭكى بىلەن ئوخشىمايدۇ. مەسىلەن، 1-سىنىپ بالىلىرىغا ھېساب ئۆتكەندە، جۇڭگودا كۆپىنچە ئەھۋالدا "بىرگە بىرنى قوشسا 2"، "ئىككىگە بىرنى قوشا ئۈچ"، دەپ يادلىتىدۇ. ئامېرىكىدا بولسا، بالىلارغا مەلۇم ساندىكى رەڭلىك بۇيۇملارنى تارقىتىپ بېرىپ، "قىزىلدىن 3 نى بىر يەرگە،

يېشىلدىن 4 نى بىر يەرگە قويۇڭلار. ئەمدى ئىككى رەڭدىكىلەرنى بىرلەشتۈرۈڭلار. ئەمدى ھەممىسىنى قوشۇپ ساناپ بېقىڭلار،" دەپ ھەممەيلەننى ئىشقا سېلىپ، مۇشۇ بىر پائالىيەت ئارقىلىق "3 كە 4 نى قوشسا، 7 بولىدۇ"، دېگەن نەرسىنى ئۆگىتىدۇ. بۇ يەردىكى ئەڭ تۈپ پىرىنسىپ، بالىلارنىڭ مېڭىسىگە بېسىم ئىشلەتمەي، يېڭى نەرسىلەرنى ئۆزلىرى قوبۇل قىلالايدىغان تەرىقىدە ئۆگىتىشتىن ئىبارەت. شۇڭلاشقا، ئامېرىكىنىڭ باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ سىنىپلىرىغا قارىسىڭىز، ساندۇق ساندۇقتا، ھەر خىل رەڭدىكى بۇيۇملارنى كۆرىسىز.

باشلانغۇچتىن باشلاپلا، بالىلارنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل تەپەككۈر قىلىش، ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل يېڭى نەرسىلەرنى ئۆگىنىش، ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل يېڭى نەرسىلەرنى ئىجاد قىلىش ئىقتىدارىنىڭ يېتىلىشىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈنىدۇ. مەن بۇرۇن ئوقۇغان بىر ماقالىدە، بىر زىيالىي بۇ ئىككى دۆلەتتىكى بالا تەربىيەش ئۇسۇلىدىكى پەرق ئۈستىدە توختىلىپ، مۇنداق دەپتۇ: "جۇڭگودا ھەممەيلەن بالىسىغا: باشقىلارنىڭ بالىسى قانداق قىلغان بولسا، سەنمۇ شۇنداق قىل، دەپ تەربىيەلەيدۇ. ئامېرىكىلىقلار بولسا بالىسىغا: ئىمكان بار باشقىلار قىلمىغاننى قىل، دەپ تەربىيەلەيدۇ". مۇشۇنداق بالا تەربىيەش ئۇسۇلىنىڭ نەتىجىسىدە، ئامېرىكىدا ھەممە كەسپ تۈرلىرى بويىچە يېڭى كەشپىياتچىلار دۇنيا بويىچە ئەڭ كۆپ چىقىدۇ.

مېنىڭ ئوغلۇم باشلانغۇچنىڭ 5-سىنىپىدىلا ئىلمىي تەجرىبىنى قانداق ئىشلەش، ئۇنىڭدىن چىقارغان ئىلمىي يەكۈننى قانداق قىلىپ بىر ئىلمىي دوكلات شەكىلدە باشقىلارغا يەتكۈزۈشنى ئۆگەندى. مەن يۇقىرىقى سوئالنى (يەنى 8-سوئالنى) كۆرگەندىن كېيىن، ئوغلۇمدىن "سەن 5-سىنىپتا 1-قېتىملىق ئىلمىي تەجرىبىنى ئىشلەپ، ئۇنىڭدىن دوكلات يازغان ئىدىڭ. سەن شۇ چاغدا ئۆگەنگەن ئىلمىي تەجرىبە ئۇسۇللىرى قايسى؟" دەپ سورىسام، ماڭا تۆۋەندىكىلەرنى ئېيتىپ بەردى:

- (1) ئىلمىي پەرەزنى ئوتتۇرىغا قويۇش
- (2) تەجرىبە ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ماتېرىياللارنى تەييارلاش ۋە تەجرىبە ئۇسۇلىنى لايىھىلەش
- (3) تەجرىبىنى ئىشلەپ، سان-سېفىرلارنى خاتىرىلەش
- (4) تەجرىبە نەتىجىسىگە قاراپ، (1) قىسمىدىكى ئىلمىي پەرەزنىڭ توغرا ياكى ناتوغرىلىقىنى، ئۇنداق بولۇشنىڭ سەۋەبىنى، ھەمدە بۇ تەجرىبە ئارقىلىق يەكۈنلەپ چىقارغان ئىلمىي خۇلاسىنى يېزىپ چىقىش.

ئۇلار ئاشۇ ۋاقىتتىن باشلاپلا، ئۆزى ئىشلىگەن تەجرىبىنىڭ نەتىجىلىرىنى $x-y$ رەسىمى (ئىنگلىزچە "x-y plot" دەپ ئاتىلىدۇ) ئارقىلىق ئىپادىلەشنى باشلىدى. مېنىڭ ئېسىمدە قېلىشچە، مەن ياپونىيەگە يېڭى بارغاندا، ئىلمىي تەتقىقاتنى قانداق ئىشلەش جەھەتتە يۇقىرىقىچىلىك بىلىم يوق ئىدى (ئېھتىمال بۇ خىل ۋەزىيەت ھازىر ئۆزگەرگەن بولۇشى مۇمكىن)

ئامېرىكىدا باشلانغۇچنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىن باشلاپ، تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگىچە، ئوقۇغۇچىلارغا ھەر مەۋسۈمدە بىر قېتىم دەرس پىروجەكتىسى (ئىنگلىزچە "Class Project" دەپ ئاتىلىدۇ) ئورۇنلاشتۇرىدۇ. بەزى ئوقۇتقۇچىلار سىنىپىدىكى 30 غا يېقىن ئوقۇغۇچىغا

15 ئەتراپىدىكى بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان پروجەكت ماۋزۇسىنى چىقىرىپ بېرىپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆزلىرى ياخشى كۆرگەنلىرىنى تاللاشقا قويدۇ. بەزىلىرى بولسا، پروجەكت ماۋزۇسىنى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ تېپىشىغا قويۇپ قويدۇ. مۇشۇنداق پروجەكتلار ئاساسدا، ھەر يىلى مەكتەپ بويىچە بىر قېتىم ئىلىم-پەن كۆرگەزمىسى (ئىنگلىزچە " **Science Fair** " دەپ ئاتىلىدۇ) ئورۇنلاشتۇرۇلدى. ئۇنىڭدىن باشقا، "ئوچۇق ئۆي" (ئىنگلىزچە "**Open House**" دەپ ئاتىلىدۇ) پائالىيەتلىرىمۇ بىر يىلدا بىر قانچە قېتىم بولۇپ تۇرىدۇ. بۇ كۆرگەزمە ۋە ئوچۇق ئۆي جەريانىدا، ئاتا-ئانىلار بەلگىلەنگەن ۋاقىت مۇددىتى ئىچىدە مەكتەپكە كېلىپ، ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ ۋە باشقا ئوقۇغۇچىلارنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى كۆرىدۇ. بۇ ئادەمنى خېلىلا ھوزۇرلاندۇرىدىغان پائالىيەت بولۇپ، بالىلارنىڭ قىلغان ئىشلىرى ئادەمنى ناھايىتى ھەيران قالدۇرىدۇ. مەن ھازىرغا قەدەر ئۆز بالىلىرىمنىڭ مۇنداق پائالىيەتلىرىنىڭ بىرەرسىگىمۇ بارمىغان ۋاقىتىم يوق. مېنىڭ ئوغلۇم تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئىشلىگەن پروجەكتىنىڭ بىرسى، ئوخشىمىغان رەڭلىك نۇرنىڭ تېمپېراتۇرىسىنىڭ ئوخشىمايدىغانلىقىنى ئۆلچەپ ئىسپاتلاپ چىقىشتىن ئىبارەت بولدى. بىر قىسىم ماتېرىياللارنى بازاردىن سېتىۋالدۇق. تېمپېراتۇرنى ئۆلچەش ئەسۋابىنى مەن ئۆزۈمنىڭ شىركىتىدىن ئارىيەت ئېلىپ ئەكەلدىم. قىزىمنىڭ ئىشلىگەن بىر پروجەكتىسى، نۇر ئىسسىق ھاۋادىن ئۆتكەندە، ئىسسىق ھاۋا ئۇنىڭ يۆنىلىشىنى بىر ئاز ئۆزگەرتىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش بولدى. مەن قىزىمنى ئۆزۈمنىڭ شىركىتىگە ئاپىرىپ، قىزىل رەڭلىك لازېر (قوزغىتىلغان نۇر) دىن بىرنى ماڭدۇرۇپ قويۇپ، ئۇنىڭ نۇر يولىنىڭ ئاستىغا شام يېقىپ ھاۋانى ئىسسىتتى، شۇ ئارقىلىق قىزىم ئىسپاتلىماقچى بولغان نەرسىنى ئىسپاتلاپ چىقتى.

ئامېرىكىدا ئىجتىمائىي پەن ساھەسىدىمۇ ئوقۇغۇچىلار ئىنتايىن جانلىق تەربىيلىنىدۇ. مېنىڭ ئىككىلا بالام تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ھازىر دۇنيادا مەۋجۇت بولغان **4** چوڭ دىنى ئۆگىنىپ چىقتى. مەن ئۇلارنىڭ ئىسلام دىنى توغرىسىدىكى دەرسلىك كىتابىنى تۇنجى قېتىم كۆرگەندە ئىنتايىن ھەيران بولدۇم: مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان ۋاقىتىمدا دىن توغرىلىق بىرەر دەرسلىك ئەمەس، ھازىرغا قەدەر بۇنداق ياخشى يېزىلغان ئىسلام توغرىسىدىكى كىتابنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. قىزىم تولۇقسىزدىكى ۋاقتىدا، ئىجتىمائىي پەن بويىچە بىر قېتىم ئېلىپ بارغان پروجەكتىسى مۇنداق بولدى: **3** ئوقۇغۇچى بىر گۇرۇپپا بولۇپ، شۇ ۋاقىتتا ئامېرىكا جەمئىيىتىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان ئەڭ چوڭ مەسىلىلەردىن **5** نى تىزىپ چىقىش. ئاندىن بۇ **3** كىشىدىن بىرنى "ئامېرىكىنىڭ پىرىزدېنتى" قىلىپ تاللاپ، بۇ "پىرىزدېنت" ئۆزىنىڭ يۇقارقى مەسىلىلەرنى قانداق ھەل قىلىدىغانلىقى توغرىسىدىكى ئۇسۇل لايىھىسىنى تۈزۈپ چىقىش. (شۇ چاغدا قىزىم "ئامېرىكا پىرىزدېنتى" بولۇپ تاللىنىپ، بۇ پروجەكت ۋە قىزىمنىڭ "پىرىزدېنت" بولغانلىق خەۋىرى بىز تۇرۇۋاتقان شەھەرنىڭ يەرلىك گېزىتىگە بېسىلدى). ئەڭ ئاخىرىدا بۇ "پىرىزدېنت" ئۆزىنىڭ ئويلىغانلىرىنى ئەينى ۋاقىتتىكى ئامېرىكىنىڭ راست پىرىزدېنتى بېل كلېنتونغا يېزىپ ماڭدۇرۇش. بۇ ئىشتىن ئۇزۇن ئۆتمەي، قىزىم بېل

كلنتوننىڭ ئىمزاسى بېسىلغان، كلنتوننىڭ ئىشخانىسىدىن كەلگەن كلنتوننىڭ نامىدىكى
 بىر جاۋاب خەتنى تاپشۇرۋالدى. يەنە بىر ئىجتىمائىي پەن پروجەكتىسىدە، قىزىمغا "ئەگەر سەن
Haway شىتاتىنىڭ شىتات باشلىقى بولساڭ، ئۇ شىتاتنىڭ ساياھەت ئىشلىرىنى قانداق
 قىلىپ تەرەققىي قىلدۇرسەن؟ ئۆزۈڭنىڭ بۇ جەھەتتىكى سودا پىلانىڭنى (ئىنگلىزچە "**business plan**"
 دەپ ئاتىلىدۇ) يېزىپ چىققىن." دىيىلگەندى. ۋەتەندە بۇنداق
 ئىشلارنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن بولمىسا كېرەك. مەن "سودا پىلانى" يېزىپ باقتىم:
1996-يىلى ۋە **2002**-يىلى مەن باشقا **2** نەپەر ئۇزۇن يىللىق تەجرىبىسى بار، چوڭ
 شىركەتلەردە باشلىق بولۇپ باققان كىشىلەرگە شېرىك بولۇپ، ئىككى يۇقىرى تېخنىكىلىك
 شىركەت قۇرۇشقا قاتناشتىم. مانا شۇ چاغدا، بىز ئامېرىكىدىكى كاپىتالىستلاردىن مەبلەغ ئېلىش
 ئۈچۈن، ناھايىتى تەپسىلىي "سودا پىلانى" تەييارلاپ چىققان ئىدۇق (ئامېرىكا ئىقتىسادىدا يۈز
 بەرگەن شىددەتلىك ئۆزگىرىشلەر تۈپەيلىدىن، بىزنىڭ بۇ شىركەتلەر ماگىماي قالدى. ئۇلارنىڭ
 بىرسى ھازىرمۇ بار. مەن بۇ ئىككى شىركەتتە "باش تېخنىك" دېگەن ۋەزىپىنى ئۈستۈمگە ئالغان
 ئىدىم. بۇ ۋەزىپە ئىنگلىزچە "**Chief Technology Officer, CTO**" دەپ ئاتىلىدۇ.)
 مائارىپتىكى بۇنداق پەرقىن كېلىپ چىققان نەتىجىلەرنىڭ ئوخشىماسلىقىنى مەن ئۆزۈمنىڭ
 ئامېرىكىدىكى خىزمىتىم جەريانىدا ئۇيدان ھېس قىلدىم. مەن كاليفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ
 داۋىس شۆبىسىدە (**UDC** دە) يۇقىرى يىللىقلارغا دەرس ئۆتۈۋاتقان ۋاقىتىدا، بىر قېتىملىق
 يېرىم مەۋسۈملۈك ئىمتىھاننىڭ ئورنىدا، مۇنداق بىر لايىھىلەش پروجەكتى ئورۇنلاشتۇردۇم: ھەر
 بىر ئوقۇغۇچى مۇستەقىل ھالدا مەن چىقىرىپ بەرگەن تېخنىكىلىق كۆرسەتمە بويىچە بىردىن
 ئېلىپكىتىر توك يولى لايىھىلەپ چىقىدۇ. ئىمتىھان نەتىجىسى، بۇ توك يولى ئىشلىتىدىغان
 ئېلىپكىتىر توك قۇۋۋىتىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىگە (قانچە تۆۋەن بولسا، شۇنچە ياخشى)، سىگنال
 كۈچەيتىش ئىقتىدارىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىگە (قانچە يۇقىرى بولسا، شۇنچە ياخشى) ۋە پۇل
 چىقىمىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىگە (قانچە تۆۋەن بولسا، شۇنچە ياخشى) قاراپ، مۇشۇ **3**
 كۆرسەتكۈچى **argument** قىلغان بىر تەكلىمىگە ئاساسەن بېرىلىدۇ. نومۇرى ئەڭ يۇقىرى
 ئوقۇغۇچىغا "A+" بېرىلىدۇ. ئەڭ تۆۋەن ئوقۇغۇچىغا "F" بېرىلىدۇ (ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەيدۇ).
 قالغانلار مۇشۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىدىكى نومۇرلارنى ئالىدۇ. ئەگەر **2** ئوقۇغۇچىنىڭ ماڭا
 تاپشۇرغىنى ئوپ-ئوخشاش بولۇپ (يەنى بىر-بىرىدىن كۆچۈرگەن بولۇپ)، ئۇلار **100** دىن
 نومۇر ئېلىشقا تېگىشلىك بولسا، بۇ ئىككىيلەن بىر **100** نومۇرنى تەڭ بۆلۈشىدۇ (يەنى، ئۇلارغا
50 تىن نومۇر بېرىلىدۇ). ۋاقتى بىر ھەپتە (دەرىستىن سىرتقى ۋاقىتلاردا تۈگىتىشى كېرەك).
 بۇ ئېلىپكىتىر شىركىتىدە ئىشلەيدىغان بىر ئېلىپكىتىر ئىشنىپىرنىڭ ۋەزىپىسى بىلەن ئوخشاش
 ئىش بولۇپ، ئامېرىكا جەمئىيىتىنىڭ ھەقىقىي رىقابەتلىك ھالىتىگە ماسلاشقان، ناھايىتى
 ئەمەلىي پروجەكت ئىدى. ئامېرىكىلىك ئوقۇغۇچىلار پروجەكت تەلەپلىرىنى چۈشىنىۋالغاندىن
 كېيىن يوقاپلا كەتتى. بىراق، مېنىڭ سىنىپىمدىكى **5** ئەتراپىدىكى ۋېتنام، شاڭگاڭ، تەيۋەن
 ۋە جۇڭگو قاتارلىق دۆلەتلەردىن كەلگەن ئاسىيالىق ئوقۇغۇچىلار بۇ بىر ھەپتىنىڭ ئىچىدىكى ھەر
 بىر كۈنى ئىشخانىغا سوئال سوراپ كىرىۋېلىپ، مېنى خېلىلا ئۇۋارە قىلدى (ئامېرىكىدا

كۆپىنچە پروفېسسورلار ئىشكىنى تاقاپ قويۇپ، مەخسۇس بەلگىلەپ بەرگەن ۋاقىتتىن باشقا چاغلاردا ئوقۇغۇچىغا ئىشك ئېچىپ بەرمەيدۇ. ئەمما، مەن ئىشكىمنى ياپمايتتىم.)

مەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن ئېلېكترو-ماگنىتلىق دولقۇن، مىكرو-دولقۇن تېخنىكىسى ۋە ئوپتىكا قاتارلىق كەسىپلەر ئېلېكتىر ئىنژىنېرلىقى بويىچە ئەڭ تەس كەسىپ. شۇڭلاشقا ئامېرىكا گىراژدانلىرى ئىچىدە بۇ كەسىپتە ئوقۇيدىغانلار ئانچە كۆپ ئەمەس بولۇپ، ئامېرىكىدا بۇ كەسىپتە ئوقۇيدىغان ۋە ئىشلەيدىغان جۇڭگولۇق خەنزۇلار ناھايىتى كۆپ. بولۇپمۇ، چىڭخۇا ئۇنىۋېرسىتېتىدا بۇ كەسىپلەر ئۆتۈلىدىغان بولغاچقا، ئۇ مەكتەپنىڭ باكالاۋرلىقىنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەڭ يېرىمى دېگىدەك ئامېرىكىغا كېلىپ، دوكتورلۇق ئۇنۋانلىرىنى ئېلىپ، ئامېرىكىدا تۇرۇپ قالدىكەن. شۇڭا مەن ئۆزۈمنىڭ كەسپىي ساھەسىدە بۇنداقلارنى ناھايىتى كۆپ ئۇچرىتىپ تۇرىمەن. مەن **"Wavesplitter"** دېگەن شىركەتتە ئىشلەۋاتقاندا، بىر مەزگىل ئىككى گۇرۇپپا كىشىگە مەسئۇل بولدۇم. ئۇنىڭ بىرسىدە، جۇڭگونىڭ چىڭخۇا ئۇنىۋېرسىتېتىدا باكالاۋرلىق ئۇنۋانى ئېلىپ، ئامېرىكىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالغان 2 خەنزۇ ئىنژىنېر، چىڭخۇا ئۇنىۋېرسىتېتىدا، ئامېرىكىدا ماگىستېرلىق ئالغان بىر خەنزۇ ئىنژىنېر، ئامېرىكىلىق دوكتورلۇق ئۇنۋانى بار 2 ئىنژىنېر ۋە باشقا بىر قانچە تېخنىكلار بار ئىدى. يەنە بىر گۇرۇپپىدا بولسا، تەيۋەننىڭ چىڭخۇا ئۇنىۋېرسىتېتىدا باكالاۋرلىقىنى ئېلىپ، ئامېرىكىدا دوكتورلۇق ئالغان بىر ئىنژىنېر، ئامېرىكىلىق ماگىستېرلىق ئۇنۋانى بار بىر ئىنژىنېر ۋە ئامېرىكىلىق بىر تەرەپتىن بىر ئالىي مەكتەپتە ئوقۇپ، بىر تەرەپتىن بىزنىڭ شىركەتتە ئىشلەۋاتقان بىر ياش بار ئىدى. مەن ئامېرىكىلىقلارغا ئىش تاپشۇرسام، مەيلى بىۋاسىتە بولسۇن ياكى تېلېفون ئارقىلىق بولسۇن، ئۇلار مېنىڭ تەلپىمىنى بىر دەمدىلا چۈشىنىپ، تېلېفون قىلىدىغان يەرگە تېلېفون قىلىپ، كۆرۈشىدىغانلارنى ئۆزلىرى تېپىپ كۆرۈشۈپ، ناھايىتى يۇقىرى ئۈنۈم بىلەن ئىشلەپ، ئىش پۈتكەندە ماڭا دوكلات قىلاتتى. ھېلىقى جۇڭگولۇق ئىنژىنېرلار بولسا، مېنىڭ قېشىمغا كۈندە نەچچە قېتىم كېلىپ، ئىشنىڭ ھەر بىر قەدەم-باسقۇچىنى مەندىن سورايتتى. ئامېرىكىدىكى ئالىي مەكتەپلەردە جۇڭگولۇق ئوقۇغۇچىلار ئىمتىھان نومۇرىدا داۋاملىق سىنىپنىڭ ئالدىدا بولسىمۇ، ئەمىلىي خىزمەتكە چىقىپ ئىشلەشكە باشلىغاندا ئۆزلىرى بىلەن ئوخشاش ئورۇندىكى ئامېرىكىلىقلارنىڭ ئالدىدا خېلىلا چاندىدۇ. قول سېلىپ ئىشلەشكە كەلگەندە، ئۇلار ئامېرىكىلىقلارغا قارىغاندا كۆپ ئاجىز كېلىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىمكانىيەتلا يار بېرىدىكەن، بالىڭىزنى قول سېلىپ ئىشلەشكە ئادەتلەندۈرۈڭ. قول سېلىپ ئىشلەشنى ئۆگىتىش دېگەنلىك ھەرگىز بىر تەجرىبىخانىدىكى يۇقىرى تېخنىكىلىق ئىشلارنى كۆزدە تۇتقانلىق ئەمەس. ئوتۇن يېرىش، گەمە كولاش، تام سېلىش، غالتەك ياساش، ۋېلسپېتنى رېمونت قىلىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى قول سېلىپ ئىشلەشكە كىرىدۇ. بۇ ئەرزىمەس ئىشلاردەك كۆرۈنسىمۇ، ئاشۇنداق ئىشلارنى قىلىش جەريانىدا يېتىلىدىغان قول سېلىپ ئىشلەش قابىلىيىتى كېيىنكى ھاياتتا ئىنتايىن جانغا ئەسقاتىدۇ. مەن ئۆزۈمنىڭ كىچىكىدىن باشلاپ ئۆگەنگەن ئىقتىدارىمنىڭ ھەممىسى مېنىڭ كېيىنكى كەسپىي ھاياتىمغا ئىنتايىن زور پايدا يەتكۈزدى. مەن ئۆگەنگىنىمنىڭ ھەممىسىنى ھازىر ئەمەلىيەتتە

ئىشلىتىۋاتىمەن. قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان ئادەم داۋاملىق بىر ئىشنىڭ بولمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان باھانە ئىزدەيدۇ. قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەم بولسا، داۋاملىق شۇ ئىشنى قىلىشتا مۇمكىنچىلىكى بار بولغان يولنى ئىزدەيدۇ. بىر بالىنىڭ قولىدىن ئىش كېلىدىغان بولۇپ يىتىلىشىدە، ئاتا-ئانىلار ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ.

ئامېرىكىنىڭ بالا تەربىيەش سىستېمىسىدا، ئاتا-ئانىغا تايىنىدىغان تەركىب خېلى چوڭ سالماقنى ئىگىلەيدۇ. تۆۋەندە مەن مۇشۇ نۇقتا ئۈستىدە بىر ئاز توختىلىپ ئۆتىمەن.

1 باشلانغۇچ ۋە تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئاتا-ئانا يىغىنى. ھەر بىر مەكتەپ ھەر يىلى كەم دېگەندە بىر قېتىم مەخسۇس ۋاقىت ئاجرىتىپ، ئاتا-ئانا يىغىنى ئورۇنلاشتۇرىدۇ. بۇ يىغىن ھەر بىر ئوقۇتقۇچى ھەر بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ئاتا-ئانىسى بىلەن ئايرىم-ئايرىم كۆرۈشىدىغان يىغىن بولۇپ، ئادەتتە بىر كىشىگە بېرىلگەن ۋاقىت **15** مىنۇت ئەتراپىدا بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىنىڭ مۇشۇ بىر دەرس تە ئىشلىگەن سىنىپ پىروچەكتى، تاپشۇرۇقلىرى ۋە يازغان ماقالىلىرىنى بىر-بىرلەپ كۆرسىتىپ، بۇ ئوقۇغۇچىنىڭ قايسى تەرەپتە كۈچلۈك، قايسى تەرەپتە ئاجىز ئىكەنلىكى، بۇنىڭدىن كېيىن قايسى تەرەپتە قانداق تىرىشىشى زۆرۈرلىكىنى تەپسىلىي ئېيتىدۇ. شۇ ئارقىلىق ئاتا-ئانىلار ئۆز بالىسىنىڭ مەكتەپتىكى ئىپادىسى توغرىسىدا ئومۇميۈزلۈك ۋە ۋاقتى-ۋاقتىدا خەۋەردار بولۇپ تۇرىدۇ. مېنىڭ ئوغلۇم باشلانغۇچتىكى ۋاقىتتا، بىر قېتىملىق مەملىكەتلىك "**Star**" دېگەن ئىمتىھاندا (مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتۇش سەۋىيىسىنى تەكشۈرۈپ تۇرۇش ئۈچۈن، بۇ ئىمتىھان ئامېرىكا بويىچە يىلىغا بىر قېتىمدىن ئېلىنىدۇ) ناھايىتى يۇقىرى نومۇر ئېلىپتۇ. توققۇز ساھەنىڭ بەشىدە **99** گە، ئەڭ تۆۋەن بولغىنىدا **87** گە كىرىپتۇ (ئامېرىكىدا بۇنداق ئىمتىھانلاردا ھەر بىر ئوقۇغۇچىنى قانچە پىرسەنت ئوقۇغۇچىلاردىن يۇقىرى نومۇر ئالدى، دەپ تىزىدۇ. **99** دېگىنى بۇ ئوقۇغۇچى شۇ قېتىم ئىمتىھانغا قاتناشقانلارنىڭ ئىچىدە **99** ئادەمدىن يۇقىرى تۇرىدۇ، يەنى ئەڭ يۇقىرى نومۇر ئالغان **1** ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ، دېگىنى بولىدۇ). ئوغلۇمنىڭ ئوقۇتقۇچىسى ئىنتايىن خۇشال بولۇپ، ئامېرىكىغا نەدىن كەلگەنلىكىنى سورايتۇ. ئوغلۇم "**جوگنونىڭ ئۇيغۇر رايونىدىن**" دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بۇ ئوقۇتقۇچى ئامېرىكىدا بېسىلغان بىر خەرىتىنى ئاڭلىغاندا، بۇ يەرنى تاپالمى، بىر قېتىملىق ئاتا-ئانا يىغىنىدىن كېيىن مېنى ئەپقېلىپ، بىزنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىمىزنى سورىدى. ئەسلىدىكى **15** مىنۇتلۇق يىغىن **45** مىنۇت داۋاملىشىپ، مەن ئۇ كىشىگە ئۇيغۇر توغرىسىدا تەپسىلىي سۆزلەپ بەردىم. ئاخىرىدا ئۇ كىشى ماڭا: "دىلشات ئامېرىكىغا **4.5** يېشىدا كېلىپ، ئىمتىھاندا ئامېرىكىلىقلارنىڭ ھەممىسىدىن يۇقىرى نومۇر ئېلىۋاتسا، مەن ئۆزىمىز ئۈچۈن نومۇس ھىس قىلىمەن"، دېدى. يەنە بىر ئاتا-ئانا يىغىنىدا، ئوغلۇمنىڭ ئىنگىلىزچە يېزىقچىلىق ئوقۇتقۇچىسى ئۇنىڭ يازغان بىر ماقالىسىنى ماڭا كۆرسىتىپ، "مەن بۇ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقىلى **20** يىلدىن ئاشتى. لېكىن، بۇنىڭچىلىك تەسىرلىك يېزىلغان ماقالىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. مەن ئۇنى ئىرىمگىمۇ ئوقۇپ بەردىم. ئىككىلىمىز يىغلاپ كەتتۇق. مەن بۇ ماقالىنى بىر رەسىم رامكىسىغا ئېلىپ، ئۆيۈمگە ئېسىپ قويدۇم"، دېدى. بۇ ماقالىنىڭ ئىسمى "**بىرتالمۇ ئويۇنچۇقى يوق بىر كىچىك بالا**"

(ئىنگلىزچە "A Boy without a Toy") بولۇپ، ئوغلۇم ئەسلىدە مېنىڭ كىچىك ۋاقتىمنى يازغان ئىكەن. بىزنىڭ يۇرتىمىزدا ئويۇنچۇقى بار بالىلارغا قارىغاندا، ئويۇنچۇقى يوقلارنىڭ سانى جىق كۆپ. ئەمما، ئامېرىكىلىقلار ئۈچۈن، بىر بالىنىڭ ھەچ قانداق ئويۇنچۇقى بولماسلىق، ئۇلارنى ئىنتايىن ھەيران قالدۇرىدىغان، ئۇلارغا قاتتىق تەسىر قىلىدىغان بىر ئىش ئىكەن.

2 ئامېرىكىدا كىچىك بالىلىرى بار ئاق تەنلىكلەرنىڭ كۆپىنچىسى ئۆيىدە كەم دېگەندە بىردىن ئىت، مۈشۈك، ياكى شۇنىڭغا ئوخشىغان ئائىلە ھايۋىنى (ئىنگلىزچە "Pet" دەپ ئاتايدۇ) باقىدۇ. بۇ ئامېرىكا جەمئىيىتىگە ناھايىتى ئومۇملىشىپ كەتكەن بولغاچقا، مەخسۇس ئائىلە ھايۋانلىرىنى ساتىدىغان سودا دۇكانلىرىمۇ ئىنتايىن كۆپ. ھەمدە ئادەملەرنىڭ يېمەك-ئىچمەكلىرىنى ساتىدىغان سودا دۇكانلىرىنىڭ ھەممىسىدە ئائىلە ھايۋانلىرىنىڭ يېمەكلىرىنىمۇ ساتىدۇ. كىچىك بالىلارنىڭ ھايۋان بېقىشى، ئائىلە ھايۋانلىرى بىلەن بىللە ئوينىشى، ئۇلارنىڭ روھىي دۇنياسىنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىدە ئالاھىدە رول ئوينايدۇ. شۇڭا ئىمكانىيىتى يار بېرىدىغان ئۇيغۇر ئائىلىلىرى بۇ ئىشقا ھەرگىز سەل قارىماسلىقى كېرەك. مەن كىچىك ۋاقتىمدا ئىت، توشقان، تۇرمۇنچۇق ۋە جىگىرلارنى باققان ئىدىم. توشقانى سېتىش ئۈچۈن باققان بولساممۇ، توشقىنىم ھەر قېتىم تۇغۇپ، بالىلىرىنى ساتقىدەك بولغىچە، ئۇلار بىلەن ناھايىتى كۆپ ئوينىۋالاتتىم. تۇرمۇنچۇق ۋە جىگىرلار بولسا، پۈتۈن ئائىلىمىزگە ئىنتايىن چىرايلىق سايراپ بېرەتتى. بىر قېتىم مەن بىر ئىگىز دەرەخقە يامشىپ چىقىپ، بىر قارا قۇشقاچنىڭ ئۈۋىسىدىن ئەمدىلا كۆزى ئېچىلغان بىر قۇشقاچ بالىسىنى تۇتۇپ چۈشتۈم. ھەمدە ئۇنىڭغا ئاغزىنى قايرىپ ئېچىپ يېمەك يىگۈزۈپ، ئاغزىنى قايرىپ ئېچىپ سۇ ئىچۈرۈپ، ئاشۇ يول بىلەن بېقىپ چوڭ قىلدىم. بۇ قارا قۇشقاچ مېنىڭ ئاشۇنداق بېقىشىم بىلەن ئۇچۇرۇم بولدى. ئەتىگىنى ئۆيىنىڭ ئالدىدا ئاياقتا ئوماچ ئىچىۋاتسام، ئۇ قۇشقاچ بەزىدە ئۇچۇپ كېلىپ، ئاياقنىڭ قىرغىقىغا قونۇۋالاتتى. بەزىدە مەن سىرتتا ماڭغاندا، ئۇ قۇشقاچ ئۇچۇپ دەرەخقە قونۇپ، ئاندىن ئۇچۇپ كېلىپ مۇرەمگە قوناتتى. بۇنداق ۋاقىتلاردا مەن ئىنتايىن ھاياجانلىنىپ كېتەتتىم. مەن ئۈچۈن بۇ بىر قولغا كەلتۈرگەن چوڭ غەلبە ئىدى. مەن دوكتورلۇق ئوقۇۋاتقاندا بىز مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىلار ياتىقىدا تۇردۇق. بىزنىڭ ئۇ ياتاقلاردا ئائىلە ھايۋىنى بېقىشىمىزغا يول قويۇلمايتتى. بىر كۈنى قىزىم **3** دانە چۆچە كۆتىرىپ كەپتۇ. بىر ساۋاقدىشى بەرگەن ئىكەن. ئۇنى باقىمەن، دەپ چىڭ تۇرۇۋالدى. بىز ئۇنىڭغا يول قويدۇق. بۇ چۆچىلەر بىر ئايغىچە بىزنىڭ پۈتۈن ئائىلىگە نۇرغۇن خۇشاللىق ئېلىپ كەلدى. **1997**-يىلى بىز ئۆي ئېلىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا، بالىلىرىمىزغا بىر جۈپ توشقان ئېلىپ بەردۇق. نەچچە ئايدىن كېيىن بۇ توشقانلار **2** قېتىم تۇغۇپ، جەمئىي **18** توشقان بولدى. ئۆيىنىڭ ئارقا ھويلىسىنىڭ نەرىگە قارساق توشقان. ئۇلار ئۆرە تۇرۇپ يەپ، ئارقا ھويلىدىكى خادىسىمان قارىغاي دەرىخىنىڭ ئاستىنقى قىسمىنى پاك-پاكىز يەپ بولدى. بىزنىڭ قوللىرىمىزدىكى سەۋزىنى يېيىشكىمۇ ئۆگىنىپ كەتتى. سەۋزىنى كىچىك تايچە قىلىپ، ئىككى قوللىرىمىزدا تۇتۇپ بەرسەك، توشقاننىڭ **16** بالىسىنىڭ ھەممىسى بىر-بىرىنى ئىتتىرىپ يۈرۈپ يەيتتى. ھەر كۈنى

مەكتەپتىن ۋە ئىشتىن قايتىپ كېلىپ، توشانغا سەۋزە ياكى لەتس (ئىنگلىزچە "Lettuce") بولۇپ، توخماقسەي تۈرىدىكى كۆكتات) بەرگىچە ھەممىز ئالدىراپ كېتەتتۇق. ئۇلار چوڭ بولغاندا، ئامېرىكىدا بۇ 18 توشقاننى بىر تەرەپ قىلىش ئىنتايىن قىيىنغا توختىدى. ئۇلارنىڭ ھېكايىسىنى يېزىش ئۈچۈن بىر كىتاب يېزىشىم كېرەك. ئىشقىلىپ بىز ئۇ توشقانلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسىنى 2004-يىلى يازدا شىمالىي كاليفورنىيەدىن جەنۇبىي كاليفورنىيەگە كۆچۈپ كەلگىچە باقتۇق.

3) بالىلارنى ئۆزلىرى ياخشى كۆرىدىغان تەنتەربىيە قاتارلىق پائالىيەتكە قاتناشتۇرۇش. ئامېرىكىنىڭ ھەر بىر ناھىيىسىدە 10-20 شەھەر بار. ھەر بىر شەھەرنىڭ ئۆز ئالدىغا بىردىن كولىكتىپ باغچىسى ۋە كۈتۈپخانىسى بار. بۇ شەھەر باغچىسىدا ياش ئۆسمۈرلەر ئۈچۈن ياسالغان ھەر خىل تەنتەربىيە مەيدانلىرى بار. ئۇنىڭدىن باشقا، شەھەر ۋە شەخسىي شىركەتلەر ھەر يىلى ئەتىياز، ياز، ۋە كۈز پەسلى قاتارلىق 3 مۇددەتكە بۆلۈپ، بالىلار ئۈچۈن ھەر خىل تەنتەربىيە گۇرۇپپىسىنى تەشكىللەيدۇ. بىر مۇددەتنىڭ ئۇزۇنلىقى 3 ئاي ئەتراپىدا بولۇپ، ئۇنىڭغا قاتنىشىش ئۈچۈن بىر ئاز پۇل تۆلەش كېرەك. پۇللا تۆلىسە، بۇنداق تەنتەربىيە تۈرلىرىگە ھەر قانداق ئادەم قاتنىشالايدۇ. مېنىڭ ئوغلۇم بۇرۇن Hockey (مۇزنىڭ ئۈستىدە ئوينىدىغان توپ تۈرى) ۋە ۋاسكېتبول ئوينىغان. ھازىر بىر تەنتەربىيە سارىيىنىڭ ئەزاسى بولۇپ، ئېغىرلىق كۆتىرىش، تېز سۈرئەتتە يۈگۈرۈش ۋە سۇ ئۈزۈش قاتارلىقلارنى قىلىۋاتىدۇ. قىزىم بۇرۇن بالېت ئۈسسۈلى، پىيانو ۋە ئامېرىكىچە مەكتەپ ئۈسسۈلى قاتارلىقلارغا قاتناشقان. ھازىر تاغدا قار تېپىلىش (ئوغلۇمۇ تاغدا قار تېپىلىۋالمايدۇ)، تاغقا چىقىش ۋە مۇشتلىشىش ھەرىكەتلىرىگە قاتنىشىۋاتىدۇ. 1997-يىلى بىز ئەمدىلا ئۆي ئېلىپ (ئامېرىكىدا ئۆيى بانكىدىن قەرز ئېلىپ ئالىمىز. شۇنداقتىمۇ، قەرز ئېلىش ئۈچۈن ئۆي پۇلىنىڭ دەسلەپكى 5-20 تىنى ئۆزىمىز تۆلىشىمىز كېرەك)، بانكىدىكى پۇلىمىز قۇرۇق قىلىپ كەتكەندە، قىزىم سان فرانسىسكو شەھىرىدىكى بىر شىركەتنىڭ تېلېۋىزىيە ئارتىستلىكىگە ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىدىغانلىقى خەۋىرىنى ئاڭلاپ كېلىپ، ئۇنىڭغا قاتنىشىشتا چىڭ تۇرۇۋالدى. بىر شەنبە كۈنى مەن قىزىمنى ئېلىپ، تەپسىلىي ئەھۋالنى ئوقۇش ئۈچۈن سان فرانسىسكوغا باردىم. ئۇلار قىزىمنى تېخىمۇ قىزىقتۇرۇپ، شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا 2600 دوللار تاپشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى. مەن ئۇ پۇلنى تاپشۇردۇم. سەۋەبى، ئەگەر بىر ئادەم بىر ئىشنى قىلىپ سىناپ باقمىسا، ئۆزىنىڭ ئۇ ئىشتا قانداق ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيدۇ. ئەگەر بىر ئىشنى قىلىپ كۆرۈۋالدىكەن، ئۇ ئىشنى قىلىش ئېھتىماللىقى نۆل پىرسەنت بولىدۇ. مەن قىزىمنى 2 ئاي ۋاقىت ھەر ھەپتىنىڭ پەيشەنبە كۈنى كەچتە ۋە شەنبە كۈنى چۈشتىن بۇرۇن بولۇپ 2 قېتىم ئاشۇ مەكتەپكە ئاپاردىم. ئوقۇش تاماملانغاندا، قىزىمنى رەسمىي تېلېۋىزىيە ئارتىسى تاللاشقىمۇ بىر قانچە قېتىم ئاپاردىم. ئەمما، قىزىم تاللىنالمىدى. ئامېرىكىدا تېلېۋىزىيە ئېلانلىرىغا قاتناشتۇرۇلدىغانلار ئاساسەن ئاق تەنلىك، قارا تەنلىك ۋە خەنزۇ، كورىيەلىك قاتارلىق ئاسىيالىقلار بولۇپ، باشقا مىللەتلەرنى ئانچە تاللىمايدىكەن. لېكىن، شۇنىڭدىن كېيىن قىزىمنىڭ كۆڭلىدە بۇ جەھەتتە بىر ئارمان قالمىدى. ئۇ بىر قېتىم سىناپ باقتى. ئامېرىكىدىكى ئاق تەنلىكلەر نەچچە بالىسى بولسا شۇنچە بالىسىنى

ھەر خىل تەنتەربىيە تۈرلىرىگە قاتناشتۇرىدۇ. باشلانغۇچتا بالىلىرى بار ئانىلار ئاساسەن ئىشلىمەي، بالىلىرىنى مەكتەپكە، مەكتەپتىن كېيىن يۇقىرىقىدەك تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىگە توشۇش بىلەن ئۆتىدۇ. ھەر شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرى بالىلىرىنى يۇقىرىقى تەنتەربىيە گۇرۇپپىلىرى ئارىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن مۇسابىقىلەرگە ئاپىرىدۇ. بالىلىرى مۇسابىقىە ئوينىيدۇ. ئۆزلىرى بولسا تاماشا كۆرىدۇ. بۇ ئىش ئاق تەنلىكلەر ئارىسىدا خېلىلا ئومۇملاشقان. ئۇنىڭدىن باشقا، ئاق تەنلىكلەر ئۆزلىرىنىڭ بالىلىرى **10** نەچچە ياشقا كىرگەندە، ئۇلارنى ئىنتايىن چىڭ تۇتىدۇ. دەم ئېلىش كۈنلىرى كەچتە دوستىنىڭ ئۆيىگە بارماقچى بولسا، ئاتا-ئانىلار "كىمىڭ ئۆيىگە بارسەن؟ نىمە ئىش قىلىسىلەر؟ ئۇ دوستۇڭنىڭ تېلېفون نومۇرى قانچە؟ سائەت قانچىدە قايتىپ كېلىسەن؟ كەچ سائەت **10** ياكى **11** دىن كېيىن قالساڭ قەتئىي بولمايدۇ" دېگەن سوئاللارنى سورايدۇ ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن تۈزۈمنى بىلىشىغا تاپىلايدۇ. ئارىلىقتا بالىسىنىڭ دوستىنىڭ ئۆيىگە تېلېفون قىلىپ، بالىسىنىڭ ئۇ يەردە راست بار-يوقلۇقىنى سۈرۈشتە قىلىدۇ. بالىسى ئۇ يەردە ياكى كىنوخانىدا كىنو كۆرمەكچى بولسا، قايسى كىنونى كۆرسە بولىدۇ، قايسىنى كۆرسە بولمايدۇ، ئۇنى بەلگىلەپ بېرىدۇ. دوستىنىڭ ئۆيىنىڭ ئىگىسىمۇ بۇ ئىشنى نازارەت قىلىدۇ. مەسىلەن، مېنىڭ قىزىم بىزنىڭ ئۆيىگە بىر دوستىنى باشلاپ كېلىپ، بىرەر **DVD** كىنوسىنى بىرگە كۆرمەكچى بولسا، بىز ئۇ قىزدىن "ئاتا-ئانىڭىزدىن بۇ كىنونى كۆرۈشكە رۇخسەت ئالدىڭىزمۇ؟" دەپ سوراپ باقىمىز. بۇ جەھەتتە يۇرتىمىزدىكى ئۇيغۇر جەمئىيىتى ناھايىتى ئارقىدا قالغان. سىز ھەپتىمۇ-ھەپتە، ئاي-ئاي، يىل-يىل ھەر شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرى توي، نەزىر، ئولتۇرۇش قاتارلىقلاردا يۈرگەندە، ئۆيدە قالغان بالىڭىزنىڭ نەدە، كىم بىلەن، نېمە ئىش قىلىۋاتقىنىنى بىلەمسىز؟ بىر يىلنىڭ ئىچىدە ئۆزىڭىزنىڭ بالىلىرى بىلەن قانچە شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرىنى بىرگە ئۆتكۈزۈپ باقتىڭىز؟ ھەقىقەتەن توي-ئولتۇرۇشلار كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئۆيىڭىزدە بالىلىرىڭىز بىلەن بىرگە بولغان بىلەن سېلىشتۇرغاندا كۆپ كۆڭۈللۈك بولىدۇ. توي-ئولتۇرۇشلار كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرى. بالا تەربىيەلەش بىر جاپالىق ئىش. لېكىن، بالغا ئوبدان قارىماي، بالىنى ئوبدان تەربىيەلەيمەي، بالا يولدىن ئېزىپ، ئاق چېكىملىككە ئۆگىنىپ قېلىپ ياكى جىنايەت ئۆتكۈزۈپ، تۈرمىگە كىرىپ قالغاندا، يەنىلا ھېلىقى توي-ئولتۇرۇشتىكى ۋاقىتلاردىكىدەك خۇشال-خورام، بەختلىك ئۆتەلەيدىغان ئاتا-ئانىلاردىن بىرەرنى كۆرۈپ باقتىڭىزمۇ؟ بۇ دۇنيادا ئۇنداق ئاتا-ئانىنى ئاساسەن تاپالمايسىز. مىللەتنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشنى بالىلارنى ياخشى تەربىيەلەشتىن باشلاش كېرەك. بالىلارنى ياخشى تەربىيەلەش ئۈچۈن، ھازىر ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە ئەۋج ئېلىپ كەتكەن ھەشەمەتلىك توي-تۆكۈن، چاي-ئولتۇرۇشلارنىڭ سانىنى زور دەرىجىدە ئازايتىش كېرەك. مەن يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتۈپ كەتكەندەك، ئاتا-ئانىلار ئۈچۈن بالىلار ئەڭ مۇھىم. بالا سىلەرنىڭ بارلىقىڭلار. مېنىڭ بىر يېقىن يەھۇدىي دوستۇم بار. ئۇ كىچىك ۋاقىتىدا، دادىسى مائاشى يۇقىرى ئەمەس خىزمەتتىن ئىككىنى ئىشلەپ، ئوغلىنى باكالاۋرلىق ئۈچۈن يىلىغا **30-40** مىڭ دوللار ئوقۇش پۇلى تۆلەيدىغان، دۇنيا بويىچە **4-5**- ئورۇندا تۇرىدىغان **MIT** ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇتۇپتۇ. دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئۈچۈن كاليفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ **Berkeley** شۆبىسىدە

ئوقۇتۇپتۇ. يەھۇدىيلار ئۆزلىرى ھەممە ھالاۋەتتىن ۋاز كېچىپ، بالىلىرىنى ئەڭ يۇقىرى سەۋىيەلىك مەكتەپلەردە ھەمدە دۇنيادىكى ئەڭ قىيىن كەسىپلەردە ئوقۇتقاچقا، ئۇلار ھازىر مەلۇم مەنىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا بۇ دۇنيانى سوراۋاتىدۇ. ھازىر ئىسرائىلىيە ئاھالىسىنىڭ % 25 تى ئىنژىنېر ئىكەن. ياپونلۇق ئاياللارنىڭ خىزمەت قىلماي، بالىلىرىنى قانداق باقىدىغانلىقىنى ھەممىز بىلىمىز. شۇڭا ئۇلار ھازىر ئىقتىسادىي جەھەتتە دۇنيانى سوراۋاتىدۇ. ئۇيغۇرلار بۇ جەھەتتە ئويلىنىشى كېرەك. قاتتىق ئويلىنىشى كېرەك. ھەمدە دەرھال ئويغىنىشى كېرەك.

3-بۆلۈم

9. سوئال: يۇرتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا يەرلىك مائارىپنىڭ يېتەرسىز تەرەپلىرىنى ئۆزلىرىگە توسالغۇ بىلىپ، ئۆگىنىشتە بوشىشىنىڭ سەۋەبى قىلىۋالماسلىقى توغرىسىدا يۇقىرىقى بايانلىرىڭىزدىن باشقا قىستۇرمىڭىز بارمۇ؟

جاۋاب: يۇرتىمىزدا بىر جايدىكى مەكتەپ بىلەن يەنە بىر جايدىكى مەكتەپنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھەقىقەتەنمۇ پەرق بار. ئۈرۈمچىدىكى مەكتەپلەر بىلەن ھەر قايسى ۋىلايەتلەردىكى مەكتەپلەرنىڭ سەۋىيىسى ئوخشىمايدۇ. بىر شەھەرنىڭ ئىچىدىكى بىر قانچە مەكتەپلەر ئوتتۇرىسىدىمۇ پەرق بولىدۇ. كۆپ ساندىكى ياش ئۆسمۈرلەر ئوقۇتۇش ئەھۋالى ياخشىراق مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ. بۇ بىر نورمال ئەھۋال. لېكىن، سىز ئۆز مەكتىپىڭىزنىڭ سەۋىيىسىنىڭ باشقا مەكتەپلەردىن سەل تۆۋەنلىكى تۈپەيلىدىن ياخشى ئوقۇمىسىڭىز، ئىنتايىن چوڭ زىيان تارتىسىز. جۇڭگو مائارىپىنىڭ بىر پايدىلىق تەرىپى ياكى بىر ئالاھىدىلىكى شۇكى، جۇڭگودا دەرسلىك كىتابلار بىر تۇتاش تەييارلىنىدۇ. شۇڭا سىز يۇرتىمىزنىڭ قەيىرىدە ياشاۋاتقانلىغىڭىزدىن قەتئىينەزەر، سىزگە ئۆتۈلۈۋاتقان دەرسلىك كىتابلار سىز تۇرۇۋاتقان جايدىكى باشقا مەكتەپ ۋە باشقا جايلاردىكى مەكتەپلەرنىڭكى بىلەن ئوپ-ئوخشاش. دەرسخانا ۋە ئوقۇتقۇچى سىزنىڭ ئۆگىنىشىڭىزدىكى بىر ۋاستىدىن ئىبارەت بولۇپ، سىزنىڭ ئۆگىنىشىڭىز سۈپىتىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەن بولۇشى ئاساسىي جەھەتتىن ئۆزىڭىزگە باغلىق. مەكتەپ ۋە ئوقۇتقۇچى تاشقى ئامىل، سىز بولسىڭىز ئىچكى ئامىل. بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ۋىلايەتلىك مەكتەپتە تۇرۇپ، ئۈرۈمچى تەجرىبە ئوتتۇرا مەكتىپىدىكى بىر قىسىم ئوقۇغۇچىلاردىن ياخشىراق ئوقۇيالىشى پۈتۈنلەي مۇمكىن. سىز مەلۇم بىر يىزىدا تۇرۇپ، ۋىلايەت مەركىزىدىكى بىر قىسىم ئوقۇغۇچىلاردىن ياخشىراق ئوقۇيالىشىڭىزمۇ پۈتۈنلەي مۇمكىن. بۇ ئىشنىڭ ئاخىرقى نەتىجىسىنىڭ قانداق بولۇشى، پۈتۈنلەي ئۆزىڭىزنىڭ تىرىشچانلىقىغا باغلىق.

مەكتەپ سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىدىن باشقا، بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتىكى نەتىجىسىنىڭ قانداق بولۇشى، يەنە مۇنداق بىر قانچە ئامىلغا باغلىق:

ئاتا-ئانىنىڭ ئۆز بالىسىنىڭ ئوقۇشىغا تۇتقان پوزىتسىيىسى.

دوست ۋە ساۋاقداشلىرىنىڭ تەسىرى.

ھەمدە شۇ چاغدىكى سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي ۋەزىيەت.

تۆۋەندە مەن بۇ مەسىلىلەر ئۈستىدە قىسقىچە توختىلىمەن:

مەن تۈنۈگۈن (2005-يىلى 27-فېۋرال، يەكشەنبە) تېلېۋىزوردا ئامېرىكا كىنو ئاكادېمىيىسىنىڭ ئوسكار مۇكاپىتىنى تارقىتىش مۇراسىمىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى كۆردۈم. ئايال باش رولى تۈرىدە ئوسكار مۇكاپىتىنى ئالغان قىزچاقنىڭ ئىسمى ھىلارى سۋانك بولۇپ، مۇكاپاتنى تاپشۇرۇپ ئېلىش نۇتقىنى سۆزلىگەندە، ئۇ مۇنداق دېدى: "مەن بۇ مۇكاپاتقا لايىق بولۇش ئۈچۈن بۇ ئۆمرۈمدە نېمە ئىش قىلغىنىمنى بىلمەيمەن. مەن بىر "ۋاگون ئۆي" دە

(يەنى، بىر ماشىنىغا سۈرتىپ بىر يەردىن يەنە بىر يەرگە يۆتكىگىلى بولىدىغان ئۆيىنى دېمەكچى بولۇپ، ئىنگلىزچىدە "trailer home" دەپ ئاتىلىدۇ. ئامېرىكىدىكى ئەڭ كەمبەغەل كىشىلەر ئەنە شۇنداق ئۆيدە ياشايدۇ) بىر غايە بىلەن چوڭ بولغان بىر ئادەتتىكى قىز. كىچىكىدە ھازىرقىدەك بىر كىنو چولپىنى بولۇش ئۇخلاپ چۈشۈمگىمۇ كىرمەيتتى. مەن ئەڭ ئالدىدا ئاتا-ئانامغا رەھمەت ئېيتىمەن. ئەگەر ئۇلارنىڭ ماڭا بولغان ئىشەنچى ۋە ماڭا قىلغان ئىزچىل ياردىمى بولمىغان بولسا، مېنىڭ بۈگۈن بۇ سەھنىگە چىقالىشىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى. "ئەر باش رولچى تۈرى بويىچە ئوسكار مۇكاپىتىنى ئالغان بىر **Jamie Foxx** ئىسىملىك قارا تەنلىك بولۇپ، ئۇ نۇتقىدا مۇنداق دېدى: "بۇ مۇكاپات مېنىڭ چوڭ ئانامغا مەنسۇپ. مەن كىچىكىمدە ئۆرە تۇرغاندا ئوبدان تۇرالمىسام ۋە يول ماڭغاندا ئوبدان ماڭالمىسام، چوڭ ئاپام قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەمدەك تۇر! قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەمدەك ماڭ! دەپ ئۇراتتى. مەن بۈگۈن چوڭ ئانامنىڭ شۇ تەنبەھلىرىگە رەھمەت ئېيتىمەن. چوڭ ئانام بۈگۈنكى بۇ ئىشلارنى كۆرەلمەيدۇ. بىراق، مەن ئۇنىڭ بىلەن چۈشۈمدە داۋاملىق كۆرۈشۈپ تۇرىمەن. مەن ھازىر ئۆيگە قايتىپ كېتىپ ئۇخلاشقا ئالدىراۋاتىمەن. مېنىڭ بۈگۈن چوڭ ئانام بىلەن سۆزلىشىدىغان نۇرغۇن گېپىم بار." ئۇ كىشى ئارىلىقتا كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇرالمىغىلى تاسلا قالدى. يۇقىرىقى نۇتۇقلاردىن چىقىپ تۇرىدىغان، بۇ ئىككىيلەننىڭ ئاشۇنداق مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشەلشىدە، ئۇلارنىڭ ئاتا-ئانىسى ناھايىتى چوڭ رول ئوينىغان. شۇنداق. بەزىلەر ئاتا-ئانا جەھەتتە تەلەپلىك. ئۇلار ئۆز پەرزەنتىنىڭ ساغلام، كارغا كېلىدىغان بولۇپ چوڭ بولۇشىغا چوڭقۇر كۆڭۈل بۆلىدىغان، ئىزچىل تۈردە ئۆز پەرزەنتلىرىگە ياخشى شەرت-شارائىت يارىتىپ بېرىدىغان ھەمدە باشتىن ئاخىر بالىلىرىغا مەسئۇل بولىدىغان بىر ياخشى ئاتا-ئانىنىڭ ئۆيىدە تۇغۇلىدۇ. ئەگەر سىزنىڭ ئۆيىڭىز ئۇنداق ئائىلىلەردىن بولمىسا، قانداق قىلىشىڭىز كېرەك؟ ئاتا-ئانىڭىز ھە دېسلا سىزنى ئەگەشتۈرۈپ ئولتۇرۇش-مېھماندارچىلىققا بارسا، سىز تاماكا ئىسى ۋە ھازاق پۇرىقى بىلەن لىق توشقان ئۆيىنىڭ ئىچىدە كېچە-كېچە ئۇخلىماي يۈرسىڭىز بولامدۇ؟ ئوتتۇرا مەكتەپ دەۋرىدە، ئەگەر سىز 8-9 سائەت ياخشى ئۇخلىمىسىڭىز، سىزنىڭ مېڭىڭىز نورمال ئىشلىمەيدۇ. ئاتا-ئانىڭىز سىزنىڭ مەكتەپكە كېرەكلىك بولغان كىتاب، قەلەم-دەپتەرلەرنى ئېلىپ بەرمىسىچۇ؟ سىزگە باشقىلارنىڭ ئالدىدا يۈزىڭىز چۈشۈپ كەتمىگەندەك كېيىم ئېلىپ بەرمىسىچۇ؟ ئەگەر سىز ئاشۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەلسىڭىز، مېنىڭ سىزگە بىرلا نەسىھەتتىم بار: سىز ئاتا-ئانىڭىزغا يۆلەنمەڭ--ئۆز تەقدىرىڭىزنى ئۆز قولىڭىزدا تۇتۇڭ. ئەگەر ئاتا-ئانىڭىزنىڭ يۇقىرىقىدەك ئىشلىرىنى باھانە قىلىپ، ئوبدان ئوقۇمىسىڭىز، كەلگۈسىدە زىياننى كىم تارتىدۇ؟ ئاتا-ئانىڭىز سىزنى مەڭگۈ باقمايدۇ. ھەمدە مەڭگۈمۇ بېقىپ بولالمايدۇ. ئۇلار ئەڭ مەرت بولغاندىمۇ، سىزنى ئۆزلىرىنىڭ كىرىمى توختىغىچە باقلىشى مۇمكىن. ئۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلىسىز؟ بىر كىشىنىڭ يېشى 18 دىن ئاشقاندىن كېيىن، يەنىلا ئاتا-ئانىغا يۆلىنىپ جان بېقىش ئىنتايىن نومۇسلۇق ئىش. ئۇنى سىز ھازىر ھېس قىلالماسلىقىڭىز مۇمكىن. ئەگەر ھازىر ياخشى ئوقۇمىسىڭىز، كەلگۈسىدە مۇستەقىل جان باقالايدىغان بىر ئىقتىدارنى يېتىلدۈرمىسىڭىز، ۋاقتى كەلگەندە سىزگە چىقىپ كېتەي

دېسىڭىز ئاسمان يىراق، كىرىپ كېتەي دېسىڭىز يەر قاتتىق بىر ئاقىۋەتكە دۇچ كېلىسىز. شۇڭلاشقا ھەرگىز ئاتا-ئانىڭىزغا قېيىداپ، ياخشى ئوقۇماسلىق يولىغا كىرىپ قالماڭ.

مېنىڭ ئاپام بىلەن رەھىمەتلىك دادام مەن كىچىك ۋاقتىمدا بالغا بەكمۇ كۆيۈنەتتى. لېكىن، ئائىلىمىزدە بالا كۆپ، تۇرمۇشىمىز قىيىن بولغاچقا، ئاكام بىلەن ئىككىمىز نۇرغۇن ئىشلاردا ئۆزىمىزگە تايىنىشقا مەجبۇر بولدۇق. مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلارنىڭ قىش كۈنلىرى بىز ئەتىگەنلىك تامىقىمىز ئۈچۈن ھەر كۈنى ئۇماچ چېلىپ ئىچەتتۇق. ئەتىگەنلىكى ئۆيدىكى مەشىنىڭ ئوتى ئاللىقاچان ئۆچۈپ بولغان بولغاچقا، ئۆينىڭ ئىچى ئىنتايىن سوغۇق بولۇپ، ئوت قالاشتىن بۇرۇن ئورۇندىن تۇرۇش ئەڭ مۇشكۈل ئىشلارنىڭ بىرى ئىدى. مەن مەكتەپكە بەك ئامراق بولغاچقا، ھەر كۈنى ئەتىگەندە 1-بولۇپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ، مەشكە ئوت قالايتتىم (ئېھتىمال ئاكام بىلەن نۆۋەتلەشكەن بولۇشۇمۇ مۇمكىن. ئەمما ئۇنداق قىلغانلىقىمىز ھازىر مېنىڭ ئېسىمدە قالماپتۇ). ئوت تۇتاشقاندىن كېيىن، مەن ئۇماچ چالاتتىم. ئۇماچ تەييار بولاي دېگەندە قالغانلار ئورۇنلىرىدىن تۇراتتى. ئۇ چاغدا بىر ئايلىق نورمىلىق ئۇن بىلەن مايىنى بىراقلا ئالاتتۇق. بەزىدە، دادام ئاخشىمى ئۇخلاشتىن بۇرۇن مېنىڭ ئەتىسى مەكتەپتىن سوراپ كېلىپ، ئۇن پونكىتىدىن ئۇن ئەپكېلىشكە بىرگە بېرىشىمنى تاپىلايتتى. مەن "ماقۇل" دەيتتىم. لېكىن، ئەتىگىنى قالغانلار قويۇشتىن بۇرۇن، سومكامنى ئېلىپ، ئاستا تالاغا چىقىپ، ئۇنى بىر يەرگە تىقىپ قوياتتىم. ئەتىگەنلىك تاماقنى يەپ بولغاندا، مەن دادامغا "مەن مەكتەپكە بېرىپ سوراپ كېلەي"، دەپ تالاغا چىقىپ، يوشۇرۇپ قويغان سومكامنى ئېلىپ مەكتەپكە كېتىپ، شۇ كەتكەنچە قايتىپ كەلمەيتتىم. مەن ئۈچۈن بىر كۈنلۈك مەكتەپتىن قېلىش ئىنتايىن ئېغىر مەسىلە بولۇپ، مەن دەرس قالدۇرۇشقا قاتتىق ئۆچ ئىدىم. مۇشۇنداق سەۋەب بىلەن، مەن دادامدىن نەچچە قېتىم جازا يېگەن ئىدىم. بىر كۈنمۇ مەكتەپتىن قالماسلىق مېنىڭ شۇ چاغدا باشلانغان ئادىتىم بولۇپ، ئۇ ئادەتنى ئۆز بالىرىمغىمۇ ئىزچىل تۈردە قوللىنىپ كېلىۋاتىمەن. ئاپامنىڭ ۋاقتى يەتمىگەندە، مەن رەختىنى كەستۈرۈۋېلىپ، ئۆزۈم ماشىنىچىلىق قىلىپ، ئىچكى كېيىملىرىمنى ئۆزۈم تىكىپ كەيدىم. ئايىغىم يىرتىلىپ كەتسە، ئۆزۈم موزدۇرلۇق قىلىپ، ئايىغىمنى ئۆزۈم ياماپ كەيدىم. ئاكام بىلەن ئىككىمىزنىڭ ھەر كۈنى مەكتەپتىن كەلگەندە ئىنتايىن كۆپ ۋەزىپىمىز بار ئىدى. كۈز ۋاقتى تونۇرغا قالاپ نان يېقىش ئۈچۈن غازاڭ يىغاتتۇق. ئۆيدىن 5 كىلومىتىر يىراقلىقتىكى جاڭگالغا بېرىپ، قۇرۇپ قالغان يانتاق-يۇلغۇنلارنى يىغىپ، ئۇنى ئارغامچا بىلەن يوغان بىر توپ قىلىپ تېڭىپ، يۈدۈپ ئۆيگە ئەپكېلەتتۇق. قىش كۈنلىرى مەكتىۋىمىزدىكى ئوقۇغۇچىلار تۈكۈۋەتكەن كۆمۈر كۈللىرىنى تاسقاپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى شاخارنى يىغاتتۇق. بۇنى "شاخار تېرىش" دەپ ئاتايتتۇق. ياز كۈنلىرى ئۆيدىن 5-6 كىلومىتىر يىراقلىقتىكى يېزىلارغا بېرىپ، ئىگىز ئۆسكەن ئوت-چۆپلەرنى ئورۇپ يىغىپ، يۈدۈپ كېلىپ، ياكى ساتاتتۇق، ياكى توشقانغا بېرەتتۇق. شۇ چاغدا مېنىڭ بىر ئاق رەڭلىك كۆينىكىم سۈتلۈك ئوتنىڭ سۈتى بىلەن بويىلىپ، قاپ-قارا بولۇپ كەتكەن ئىدى. تولۇقسىزنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىن باشلاپلا، مەن ھەر يىلى يازلىق تەتىلدە قۇرۇلۇشتا ئىشلىدىم. بىر كۈن 8 سائەت ئىشلىسەم، 80 تىيىن (يەنى 8 موچەن) پۇل تاپاتتىم.

تام ئۇلى كولاش، تام ئۇلى چىڭداش، سامانلىق ۋە سېمونت لاي ئېتىش، ئەپكەشتە لاي توشۇش، تام قوپۇرۇش، تام سۇۋاش ئىشلىرىنى قىلاتتىم. سامانلىق لاي ئەتكەندە، لايغا يالاڭ ئاياغ كىرىدىغان بولغاچقا، پۈتۈمنى سامان غاچاپ، قىپقىزىل بولۇپ كەتەتتى. ھاك ئارىلاشتۇرۇپ سېمونت لاي ئەتكەندە، پۈتۈمغا ھاك چاچراپ، پۈتۈمنى يېرىپ قانتۇپتەتتى. ئۇ چاغدا رادىئو ياساش ئۈچۈن كېرەكلىك بولغان بىر دانە 3 قۇتۇپلۇق لامپا بىر يۈەن بولۇپ، تاپقان پۈلۈمنىڭ بىر قىسمىدا رادىئو سايىمىنى ئالاتتىم. قالغىنىنى كىيىمگە خەجلەيتتىم. بۇنداق ئىشلارنى يازسام، يەنە ئىنتايىن كۆپ. مەن ئاشۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ، يەنە كېچىسى يېرىم كېچىگىچە ئۆگىنىش قىلاتتىم. ئۆيدىكى ھەممەيلەندىن كېيىن ئۇخلايتتىم. تەبىئى پەنلەردە مەن كىتابتىكى ئۆتۈلمىگەن مەزمۇنلارنى ئالدىن ئالا كۆرۈۋالدىغان بولغاچقا، دەرس ۋاقتىدا كۆپىنچە ئوقۇتقۇچىنىڭ سۆزلىگىنىنىڭ توغرا-خاتالىقىنى باھالاپ ئولتۇراتتىم. مېنىڭ چىرايىم سەل ئۆزگىرىپ قالسا، ئوقۇتقۇچى دەرھال توختاپ، "ئەركىن، بىر يېرى خاتا بولۇپ قالدىمۇ؟" دەپ سورايتتى. بىر قېتىم ماتېماتىكا ئوقۇتقۇچىسى بىر يېڭى باپنى باشلىغاندا، ئۇنى ئۆزۈم ئالدىنلا ئۆگىنىپ، كىتابتىكى مەسئەلەنىڭ بىرىنىمۇ قويماي ئىشلەپ بولغان بولغاچقا، ئوقۇتقۇچۇم: "ئەركىن، تالاغا چىقىپ ئوينا" دەپ، مېنى ئويناشقا قويۇپ بەرگەن ئىدى. مەن پۈتۈن مەيداندا ئۆزۈم يالغۇز ۋاسكېتبول ئوينىغان ئىدىم. ھازىرقى ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى يۇقىرىقىدەك شارائىت ئاستىدا ئوقۇشقا مەجبۇر بولمىسا كېرەك. ئەگەر ئەمەلىي ئەھۋال ياكى سىزنىڭ ئاتا-ئانىڭىز سىزنىڭ ياخشى ئوقۇشىڭىزغا پايدىلىق شەرت-شارائىت يارىتىپ بەرمىگەن بولسا، ئۇ شارائىتنى ئۆزىڭىز يارىتىڭ. مەن شۇنداق قىلغان. سىزىمۇ شۇنداق قىلالايسىز.

مەن 1971-يىلىدىن 1976-يىلىغىچە ئاقسۇ 1-ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇدۇم. تولۇقسىزنى پۈتتۈرۈپ بولماي تۇرۇپلا، "ئىشكىنى ئېچىپ قويۇپ مەكتەپ باشقۇرۇش" سىياسىتى يولغا قويۇلدى. ئىچكىرىكى ئۆلكىدىكى ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا ئاق قەغەز تاپشۇرغان **Jiang Tiéshéng** نىڭ "ئىش-ئىزلىرى" كەڭ تۈردە تەشۋىق قىلىنىپ، ئوقۇتقۇچىلار "سېسىق 9-ئۇنسۇرلار" دەپ تەنقىد قىلىندى. نۇرغۇن ئاتا-ئانىلار كۈرەشكە تارتىلىپ، بالىلىرىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشقا ئامالسىز قالدى. ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ ھەممىسى "ياشلار بەربىر يېزىغا بارىدىغان بولغاندىكىن، شۇ يېزىدا لازىم بولىدىغان بىلىملەرنى ئۆگىتەيلى"، دەپ، بىزگە يەرنى قانداق ئاغدۇرۇش، زىرائەتنى قانداق تېرىش، قانداق ئاسراش، قانداق پەرۋىش قىلىش، كۆچمەننى قانداق ئۇلاش قاتارلىق نەرسىلەرنى ئۆتۈشكە باشلىدى. نېمىدىگەن "پارلاق" ئىستىقبال؟ پۈتۈن مەكتەپ پالەچ بولدى. لېكىن، ئالدىنقى قىسىملار دېمۇ تىلغا ئېلىپ ئۆتۈپ كەتكەندەك، مەن ئۆگىنىشىمنى داۋاملاشتۇردۇم. ئوقۇتقۇچىلىرىمنىڭ ئەھۋالى ئىنتايىن قىيىن بولسىمۇ، ئۇلار شۇ ۋاقىتتىكى ۋەزىيەتنىڭ ئىنتايىن خاتالىقىنى ماڭا مەخپىي ھالدا ئېيتىپ تۇراتتى. بىر مەزگىل ھەممە ئادەم ھەممە سۆزنىڭ بېشىغا "ئەڭ ئالىي يوليورۇق"، "پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىدە" دېگەن سۆزنى قىستۇرمىسا بولمايدىغان بولۇپ قالدى. ئوقۇتقۇچۇم سىنىپتا، "ئەگەر يەرگە بۇغداي تېرىسىڭىز، پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىدە، بۇغداي ئۈنۈپ چىقىدۇ"،

دەيتتى. دەرستىن چۈشكەندىن كېيىن، مېنىڭ قۇلقىمغا ئاستا "ئەگەر پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكى بولمىسا، يەرگە بۇغداي تېرىسىڭىز، يەردىن قوناق بولۇپ ئۈنۈشى مۇمكىن ئەمەس"، دەيتتى. مانا مۇشۇنداق ۋەزىيەت ئاستىدا، مېنىڭ ساۋاقداشلىرىمنىڭ ھەممىسى دېگىدەك نورمال ئوقۇشتىن ۋازكەچتى. ياخشى ئوقۇمىسا، ھېچكىم ھېچنېمە دېيەلمەيتتى. ئاخىرقى نەتىجە قانداق بولدى؟ بىز 1977-يىلى 12-ئايدا ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بەرگەندە، مەن بىلەن ئوخشاش يىللىقتا ئوقۇغان ئاقسۇ 1-ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ 3 سىنىپىدىن ئاران 3 ئوقۇغۇچى ئالىي مەكتەپكە ئۆتتى. ئۇنىڭ بىرى مەن. قالغان ئىككىسى قىز ئوقۇغۇچى. ئۇنىڭ بىرى تولۇق ئوتتۇرا مەزگىلدە كونا شەھەردىن يۆتكىلىپ كەلگەن بولۇپ، شىنجاڭ ئۈنۈپىرىستېتىنىڭ تارىخ كەسپىگە كىردى. يەنە بىرى شىنجاڭ تېببىي ئىنىستىتۇتغا كىردى. قالغانلارنىڭ بەزىلىرى ئىشچى بولدى. بەزىلىرى شوپۇر، بەزىلىرى ساقچى، يەنە بەزىلىرى بولسا يېزىغا بېرىپ دېھقان بولدى. مەن 1989- ۋە 1991-يىللىرى يۇرتقا بارغاندا، ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى كۆچىدا ئۇچراتتىم. مېنىڭ ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇلار بىلەن بەكمۇ پاراڭلاشقىم بار ئىدى. لېكىن، ئۇلار مېنى كۆرۈپلا ئۆزىنى ئەپچاچتى. مەن ئىنتايىن ھەسرەتلەندىم. ئىنتايىن ئازابلاندىم. ئۇلار ئاشۇنداق بىر تارىخىي دەۋردىكى سىياسەتنىڭ قۇربانى بولۇپ كەتتى. مەن ئۇلارنى داۋاملىق ئەسلەيمەن. لېكىن، پەقەت بىر قانچە ساۋاقدىشىمىزلا كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلەيمەن. بىزنىڭ بىرەر پارچە سىنىپ رەسىمىمىز يوق. ئەمىلىيەتتە باشقا خىلدىكى رەسىملەردىنمۇ ھېچقاندىقى يوق. ئۇ چاغدا كىچىك تىپتىكى رەسىم ئاپاراتى تېخى يوق ئىدى. ئامېرىكىدا باشلانغۇچنىڭ 1-سىنىپىدىن تارتىپ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئاخىرلاشقىچە، مەكتەپتىن ھەر يىلى "يىلنامە" دېگەن ئىسمىلىك بىر كىتاپ ئىشلەپ بېرىدىكەن. ئۇ كىتابقا شۇ يىلى شۇ مەكتەپتە ئوقۇغان ھەممە ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئايرىم چۈشكەن رەسىمى، سىنىپ رەسىمى، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ رەسىمى ۋە شۇ بىر يىلدىكى ئالاھىدە پائالىيەتلەرنىڭ كۆرۈنۈشلىرىنى مەزمۇن قىلغان رەسىملەرنى كىرگۈزۈۋىدىكەن. ھەر بىر رەسىمنىڭ ئاستىغا شۇ رەسىمدىكى كىشىنىڭ تولۇق ئىسمى يېزىلىدىكەن. بۇ كىتابنىڭ باھاسى 65 دوللار ئەتراپىدا. مەن بالىلىرىمغا ھەر يىلى ئېلىپ بېرىپ، ساقلاپ قويۇۋاتىمەن. ۋەتەندىكى ياش-ئۆسمۈرلەرگە بىر تەۋسىيەم: رەسىمگە چۈشۈپ، خاتىرە قالدۇرۇڭلار. ياخشى ئۆتكەن بولساڭلارمۇ، ياخشى ئۆتمىگەن بولساڭلارمۇ خاتىرە قالدۇرۇڭلار. سىلەرنىڭ زامانىڭلار بىر گۈزەل زامان. ئۇ بىر كەتسە، مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيدۇ. يېقىندا مەن بىز تام قوشنىمىزنىڭ يەنە بىر ئادەم بىلەن پاراڭلىشىۋاتقان سۆزىنى ئاڭلاپ قالدىم. ئۇ قوشنىمىزنىڭ شەخسىي شىركىتى بار بولۇپ، قۇرۇلۇش بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. ئۇ كىشى مۇنداق دەيدۇ: "مەن كىچىكىمدە ياخشى ئوقۇماي، مۇشۇ كەسپكە كىرىپ قالغانىكەنمەن. ئەمدى كەسپ ئۆزگەرتەي دېسەم، باشقا ساھەدە ھېچقانداق بىلىم ياكى ئىقتىدارم يوق. بۇ ئىشتىن بىر ئاز زېرىكتىم. ئەمدى بىر ئالىي مەكتەپكە ئوقۇسام بولىدىغان ئوخشايدۇ." مەن ئۆتكەن يىلى ئۆي ئېلىش جەريانىدا تونۇشۇپ قالغان يەنە بىر قوشنام بار. يېقىندا ئۇ كىشى بىلەن ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى كوچىدا ئۇچرىشىپ قېلىپ، "ئىشلىرىڭ قانداقراق؟ ئالدىراشمۇ؟" دەپ سورىسام، ئۇ كىشى: "خىزمىتىمغۇ ئالدىراش ئەمەس. لېكىن، يېقىندىن بۇيان بىر ئاز

بىلىمگە ئېھتىياجىم چۈشۈپ قېلىپ، ئالىي مەكتەپنىڭ بىر ماتېماتىكا دەرسىنى تاللىغان ئىدىم. ھازىر شۇ دەرسنىڭ تاپشۇرۇقلىرى مېنى ئىنتايىن ئالدىراش قىلىۋەتتى. قېرىغاندا ئۇنداق نەرسىنى ئۆگىنىش ئاسان ئەمەسكەن". بۇ كىشىنىڭمۇ خوتۇنى بىلەن بىرلىشىپ ئاچقان شەخسىي شىركىتى بار. ھازىر **50** ياشلارغا يېقىنلىشىپ قالغاندا، ئالىي مەكتەپ ماتېماتىكا دەرسىنى ئوقۇشقا باشلاپتۇ. مەن **1990**-يىلى ماگىستىرلىق ئۇنۋانى ئالغاندا، ئوقۇش پۈتتۈرۈش مۇراسىمىدا سەھنىگە چىقىپ، كېنىشكە ئالغانلارنىڭ ئىچىدە **65** ياشلىق بىر كىشى بار ئىدى. ئۇ كىشى سەھنىگە چىققاندا، زالدىكىلەر ئۇنىڭ ئاشۇنداق قېرىغاندا ئوقۇغانلىقىنى تەبىرىكلەپ، قاتتىق چاۋاك چېلىپ كەتكەندى. مېنىڭ بىر ئۇيغۇر دوستۇمنىڭ **3** كىچىك بالىسى بار بولۇپ، يېقىندىن بۇيان ھەم پۈتۈن كۈن ئىشلەپ، ھەم بىر ئالىي مەكتەپتە پۈتۈن كۈن ئوقۇۋاتىدۇ. ئائىلە كىرىمىنى ئۆزى تاپمىسا بولمىغاچقا، ئاشۇنداق قىلىشقا مەجبۇر بولغانىدى. يېقىندا مەن ئۇنىڭغا بىر قېتىم تېلېفون قىلسام، ئۇ ماڭا مۇنداق دېدى: "ئەركىن، مەن ھازىر دەھشەت ئالدىراش بولۇپ كەتتىم. ئۆيىنىڭ ئىچىدە ماۋۇ ئۆيدىن ئاۋۇ ئۆيگە ماڭساممۇ قولۇم قۇرۇق ماڭمايدۇ. تاپشۇرۇقۇمنى تاماق يەۋىتىپ ئىشلەيمەن. كېچىسى ئەڭ كۆپ بولغاندا **4** سائەت ئۇخلايمەن. خۇدايىم نېمىشقىمۇ ئادەملەرنى كېچىسى ئۇخلايدىغان قىلىپ قويغانكىن. بەزىدە كۈنىگە **24** سائەت ئىشلەۋېرىدىغان قىلىپ ياراتسا بولماسمىدى، دەپ ئويلايمەن".

مەن ئامېرىكىغا كەلگەندىن بۇيان، مەن بىلەن بىرگە ئىشلىگەن جۇڭگولۇق خەنزۇ ئوقۇغۇچىلاردىن نۇرغۇنلىرى مەندىن جۇڭگودىكى قايسى ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلىكىمنى سوراپ بولدى. مەن ھەر قېتىم ناھايىتى پەخىرلەنگەن ھالدا "شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنى" دەپ جاۋاب بېرىپ كەلدىم. مەن ھازىرغىچە ئەنگىلىيەنىڭ ئوكسفورد ئۇنىۋېرسىتېتىنى، ئامېرىكىنىڭ خارۋارد، ستانفورد، مت، **Caltech** قاتارلىق مەكتەپلىرىدە دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالغان كىشىلەردىن نۇرغۇنلىرى بىلەن ئىشلەپ باقتىم. ياپونىيەدە ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى بىلەن ئىشلەپ باقتىم. شاڭخەي قاتناش ئۇنىۋېرسىتېتىدا بىر يىل بىلىم ئاشۇرۇپ باقتىم. ئامېرىكىلىق، ياپونىيىلىك، ئەنگىلىيىلىك، فىنلاندىيەلىك، ئىرانلىق، ھىندىستانلىق، شاڭگاڭلىق، تەيۋەنلىك، كورىيەلىك، ۋېنگرىيەلىك ۋە كانادالىق قاتارلىق يوقۇرى دەرىجىلىك ئىزىنىپلار ۋە يۇقىرى تېخنىكىلىق شىركەت باشلىقلىرى بىلەن ئىشلەپ باقتىم. ئۇلارنىڭ چوڭقۇر ھۆرمىتىگە ئېرىشتىم. كەسپ جەھەتتە مەندىن ئالاھىدە ئېشىپ چۈشىدىغان بىرەر جۇڭگولۇق خەنزۇ ئىزىنىپىنى ئۇچرىتىپ باقمىدىم. ھازىرغىچە مېنىڭ ئاقسۇ **4**-باشلانغۇچ مەكتەپتە، ئاقسۇ **1**-ئوتتۇرا مەكتەپتە ۋە شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغانلىقىم چىنىپ باققان ئەمەس. ئۆزۈمنىڭ بىر ئۇيغۇرلۇقۇم چىنىپ باققان ئەمەس. ئۆزۈمنىڭ ئاشۇ مەكتەپلەردە ئوقۇغانلىقىمدىن ئىنتايىن پەخىرلىنىمەن. كۆپ ساندىكى كىشىلەر ئىقتىدارىنىڭ يوقلۇقىدىن ئەمەس، رىقابەتنىڭ دەرىجىدىن تاشقىرى يۇقىرىلىقى ۋە پۇرسەتنىڭ بولماسلىقىدىن داڭلىق مەكتەپكە كىرەلمەيدۇ. ئەگەر داڭلىق مەكتەپكە كىرەلسىڭىز، ئۇ يەردە سىزمۇ ئوقۇپ كېتەلەيسىز.

شۇڭا ئوبدان ئويلاڭ. قانداق بىر ئائىلىدە تۇغۇلۇشنى سىز بەلگىلىيەلەيسىز. قايسى

باشلانغۇچ مەكتەپ، قايسى ئوتتۇرا مەكتەپكە كىرىشىنى سىز ئاساسەن بەلگىلىيەلمەيسىز. سىز ياشىغان دەۋردىكى سىياسەتنىڭ قانداق بولۇشى سىزنىڭ ئىرادىڭىزگە باغلىق ئەمەس. ئۆزىڭىز كونترول قىلالمايدىغان ئىشلار ئۈستىدە قانچىلىك ئاھ ئۇرۇڭ، يولنىڭىزنى تۈز قىلىمىغان باھانە-سەۋەبلەر ئۈستىدە قانچىلىك شىكايەت قىلىڭ، بۇ جەھەتتە سىزنىڭ دەۋاتقىنىڭىز قانچىلىك ئەقىلگە مۇۋاپىق بولسۇن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ سىز ئۈچۈن، سىزنىڭ ئىستىقبالىڭىز ئۈچۈن ھەچ قانداق قىممىتى يوق. كۈن بويى باشقا ئىش قىلماي، باشقىلار ۋە جەمئىيەت ئۈستىدە شىكايەت قىلىسىڭىزمۇ، سىز يەنىلا ئۆزىڭىزنىڭ بۇرۇنقى ھالىتىڭىزدە تۇرۇپ قېلىۋېرىسىز. شۇڭا ياخشى ئوقۇماسلىققا باھانە ئىزدەمەڭ. ياخشى ئوقۇشقا يول ئىزدەڭ. سىزگە يۈلەنچۈك بولمىسا، ھېچ كىمگە يۈلەنمەڭ. ھازىرقى سىزگە تەۋە بولمىغان نەرسىلەرگە ئالدىنىپ، كەلگۈسىدىكى رىقابەتنى ئۇنتۇپ قالماڭ. سىزنىڭ ھاياتىڭىزنى باشقا ھېچكىم ياشاپ بېرەلمەيدۇ. ئۇنى ئۆزىڭىز ياشايسىز. ئۈزۈل-كېسىل ئىزدىنىپ، ئۆزىڭىزنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى، سىزنىڭ ئالاھىدىلىكىڭىزنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، ئۆزىڭىزنىڭ كەلگۈسىدە قايسى تەرەپتە ئەڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولالايدىغانلىقىڭىزنى تېپىپ چىقىڭ. شۇنىڭغا ئاساسەن ئۆزىڭىزنىڭ كەلگۈسى نىشانىڭىزنى تۇرغۇزۇپ چىقىڭ. ئاندىن ئاشۇ نىشانىڭىزنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئاتلىنىڭ. ئەتە باشلايمەن ئەمەس، بۈگۈن باشلاڭ. ھېلىراق ئەمەس، ھازىر باشلاڭ. ئاندىن مەڭگۈ بوشاشماڭ. ئاشۇنداق قىلىسىڭىز، سىز چوقۇم مۇۋەپپەقىيەت قازىنىسىز. مەن شۇنىڭغا قەتئىي ئىشىنىمەن.

10. سوئال: يۇرتتىكى ياش-ئۆسمۈرلەر ئىلىم-پەن ساھەسىدە ئەڭ قىزىقىدىغان تېمىلارنىڭ بىرى نوبېل مۇكاپاتى. سىزچە كەلگۈسىدە ئۇيغۇرلاردىنمۇ نوبېل مۇكاپاتى ئالىدىغان ئادەم چىقارمۇ؟ بۇ توغرىدا ئويلىغانلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟

جاۋاب: مەن ئالدى بىلەن نوبېل مۇكاپاتىنى قىسقىچە چۈشەندۈرۈپ ئۆتەي. نوبېل مۇكاپاتى 1-بولۇپ تەسىس قىلىنغان خەلقئارالىق مۇكاپات بولۇپ، ئۇ 1901-يىلى فىزىكا، خىمىيە، فىزىئولوگىيە ياكى مېدىتسىنا، ئەدەبىيات ۋە تىنچلىق قاتارلىق ساھەلەر بويىچە بېرىلىشكە باشلىغان. 1968-يىلى Sweden (شۋېتسارىيە) بانكىسى Alfred Nobel خاتىرىسى ئۈچۈن ئىقتىساد ئىلمى ساھەسىدىمۇ نوبېل مۇكاپاتىنى تەسىس قىلغان. ھەر بىر مۇكاپات بىردىن مېدال، خۇسۇسىي دىپلوما (گۇۋاھنامە) ۋە پۇلدىن تەركىب تاپىدۇ. نوبېل مۇكاپاتىنى ئەڭ كۆپ ئالغان ئالدىنقى 10 دۆلەت تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت (1901-2002):

1. ئامېرىكا: (261)؛ 2. ئەنگىلىيە: (79)؛ 3. گېرمانىيە: (61)؛ 4. فرانسىيە: (28)؛
5. شۋېتسارىيە: (22)؛ 6. شۋېتسىيە: (18)؛ 7. روسىيە: (11)؛ 8. گوللاندىيە: (9)؛
9. دانىيە: (8)؛ 10. ياپونىيە: (7). جۇڭگو تېخى بىرىنمۇ ئالالمىغان.

ياشلار ئۆزلىرىگە تۇرغۇزۇشقا تېگىشلىك نىشان 2 خىل بولىدۇ. ئۇنىڭ بىرى، ئۆزىڭىزنىڭ تالانتى بىلەن ئۆز تىرىشچانلىقىڭىزغا مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، يېتەرلىك دەرىجىدە تىرىشسا، ئەمەلگە ئاشۇرغىلى بولىدىغان نىشاندۇر. مەسىلەن، ئەگەر سىز كىچىكىڭىزدىلا "مەن چوڭ بولغاندا

چوقۇم بىر دوختۇر بولمەن"، دېگەننى ئۆزىڭىزگە نىشان قىلىپ، شۇ نىشانغا يېتىش ئۈچۈن يېتەرلىك تىرىشچانلىق كۆرسەتسىڭىز، سىز چوقۇم دوختۇر بولالايسىز. بۇ جۇڭگودىمۇ، ئامېرىكىدىمۇ شۇنداق. مەن كىچىكىمدىن تارتىپ رادىئو ئېلېكترونىكا كەسپىگە قىزىققان ئىدىم. مانا ھازىر ئاشۇ كەسپنىڭ بىر تارمىقىدا ئىشلەۋاتىمەن. يەنە بىرى بولسا، ئۇ پەقەت ئۆز تىرىشچانلىقىڭىزغا مۇناسىۋەتلىك بولمىغان، دەرىجىدىن تاشقىرى رىقابەت ۋە بەلگىلىك دەرىجىدىكى تۇغما تالانت تەلەپ قىلىدىغان نىشانىدۇر. مەسىلەن، بىر ناخشىچى بولۇش، ھوللىۋودقا كېلىپ، كىنو چولپىنى بولۇش ۋە نوبېل مۇكاپاتى ئېلىش. 2-خىلدىكى نىشاننىڭ ئەمەلگە ئېشىش-ئاشماسلىقى پەقەت ئۆزىڭىزگىلا مۇناسىۋەتلىك بولمىغاچقا، ئۇنى ھەرگىز ئۆزىڭىزنىڭ ئاساسلىق نىشانى قىلماسلىقىڭىز كېرەك (ئەگەر سىزنىڭ ئاۋازىڭىز ياخشى بولسا، ناخشىچى بولۇشنى ئاساسلىق نىشان قىلىسىڭىز ئەلۋەتتە بولۇپرىدۇ). كۆپىنچە ئەھۋالدا، ئۆزىڭىزگە 1-خىلدىكى نىشاندىن بىرنى تۇرغۇزۇۋېلىپ، ئاندىن 2-خىلدىكىنى قوشۇمچە قىلىشىڭىز كېرەك.

نوبېل مۇكاپاتى ھەر يىلى ھەر بىر ساھەدە دۇنيا بويىچە پەقەت بىرلا ئادەمگە ياكى بىر گۇرۇپپا ئادەمگە بېرىلىدۇ. بۇ مۇكاپاتنى ئالغانلار كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئۆزلىرىنىڭ ئۇنى ئالالايدىغانلىقىنى تاكى ئەڭ ئاخىرىدا نوبېل مۇكاپاتى كومىتېتىنىڭ ئاۋاز بېرىش نەتىجىسى چىقىمىغاچە بىلمەيدۇ. شۇڭا ئۇلار ھەرگىز ئۆمۈر بويى نوبېل مۇكاپاتى ئېلىش ئۈچۈن تىرىشقانلار ئەمەس. لېكىن، ئىلىم-پەننىڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىقىش ئۈچۈن پۈتۈن ئۆمرىنى ئاتىغانلاردۇر. بۇ ئادەملەرنىڭ كۆپىنچىلىرى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئەڭ ھوزۇرلىنىدىغان، ھەممىدىن مۇھىم ئىشى ئۆزلىرى شۇغۇللىنىۋاتقان ئىلمىي تەتقىقاتتىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا، بۇ ئادەملەرنىڭ كۆپىنچىلىرى ئۈچۈن، مەن بۇ سۆھبەتنىڭ ئالدىنقى قىسمىدا بايان قىلغان ئىشلارنىڭ مۇھىملىق تەرتىپىنىڭ ئەڭ ئالدىدا ئۆزىڭىزنىڭ تەتقىقاتى تۇرىدۇ.

مەن يېقىندا بىر قېتىم **Caltech** (يەنى، **California Institute of Technology**) دېگەن ئالىي مەكتەپنى دېمەكچى. بىزنىڭ ئىدارە **JPL** ئاشۇ مەكتەپكە قارايدۇ) زىيارەت قىلدىم. باكالاۋر ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ياتاقلىرىغا كىرىپ باقتىم. بۇ مەكتەپكە كىرگەن ھەر قانداق باكالاۋر ئوقۇغۇچىسى 1-يىلى چوقۇم مەكتەپ تەمىنلىگەن، مەكتەپنىڭ ئىچىدىكى ياتاققا تۇرۇشى كېرەك ئىكەن. بۇ مەكتەپكە ھەر يىلى ئالدىنغان باكالاۋر ئوقۇغۇچىنىڭ سانى ئىنتايىن ئاز بولۇپ، 200 ئەتراپىدا ئىكەن. ھەمدە ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى تالانت جەھەتتىن "نورمال ئادەم" لەردىن ئەمەس بولۇپ، ئوتتۇرا مەكتەپتە بىرەر نەرسە ئىجات قىلىپ باققانلار ئىكەن. مەكتەپتىكى پروفېسسور بىلەن ئوقۇغۇچىنىڭ نىسبىتى 1:3 ئىكەن. يەنى، ھەر 3 ئوقۇغۇچىغا بىردىن پروفېسسور توغرا كېلىدىكەن. دېمەك، بۇ مەكتەپتىكى پائالىيەتنىڭ ئاساسىي قىسمى دەرس ئۆتۈش ئەمەس، پەن تەتقىقاتى ئىكەن. **Caltech** تە ھازىرغىچە نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلەرنىڭ سانى 30 نەپەر ئىكەن.

مەن ئالدىنقى سوئالنىڭ جاۋابىدا ئېيتقاندەك، ئۇيغۇرلارنىڭ بۇ دۇنيادىكى باشقا مىللەتلەردىن ھېچ قانداق پەرقى يوق. ئۇيغۇرلارمۇ باشقا مىللەتلەر قىلالىغان ئىشنىڭ ھەممىسىنى قىلالايدۇ.

يۇرتىمىزدىكى ياش-ئۆسمۈرلەر ئۈچۈن ھازىر "مەدەنىيەت ئىنقىلابى"، "قايتا تەربىيە ئېلىش" دېگەن ئىشلار بولمىغاندىكىن، ئۇلار ئىلىم-پەننىڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىقىشقا ھەقىقىي ئىرادە باغلاپ، قاتتىق تىرىشىپلا، **28** ياشقا كىرمەي تۇرۇپ دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى ئالالايدۇ. مانا شۇ ياشلارنىڭ ئىچىدىن، ھەمدە ھازىر چەت ئەلدە ياشاۋاتقان ئۇيغۇر پەرزەنتلىرىنىڭ ئىچىدىن ئامېرىكىدىكى خارۋارد، ستانفورد، **Caltech**، مت گە ئوخشاش داڭلىق مەكتەپكە كىرەلەيدىغانلىرى چىقىپ، ئاشۇ مەكتەپلەرنىڭ بىرەرسىدە تەتقىقات ئېلىپ بارسا، ئۇيغۇرلار ئىچىدىنمۇ نوبىل مۇكاپاتى ئالدىغانلار چوقۇم چىقىدۇ. مەن بۇنىڭغا قەتئىي ئىشىنىمەن.

مەن بۇ يەردە تەكىتلەپ ئۆتۈپ كېتىشنى لايىق كۆرگەن مۇنداق بىر ئىش بار. بالىلارنى ئىلىم-پەننىڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىقىشقا رىغبەتلەندۈرۈش، ھەرگىز ئۇلارنى باشلانغۇچنىڭ **1**-سىنىپىدىن باشلاپ ھەر كۈنى **10** نەچچە سائەت ئۆگىنىش قىلىشقا مەجبۇرلاش دېگەنلىك ئەمەس. ئۇنداق قىلىش بالىلارنىڭ نورمال ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئىنتايىن زىيانلىق. ئامېرىكىدا باشلانغۇچ مەكتەپ بالىلىرىغا ئاساسەن تاپشۇرۇق بېرىلمەيدۇ. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتىمۇ تاپشۇرۇق بىر قەدەر يەڭگىل بولۇپ، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىن كېيىن تاپشۇرۇق ئېغىرلىشىدۇ. باشلانغۇچتا ئاتا-ئانىلاردىن پەقەت بالىلىرىغا كۆپلەپ كىتاب ئوقۇپ بېرىش ھەمدە بالىلىرىنى ئۆزلۈكىدىن كىتاب ئوقۇشقا رىغبەتلەندۈرۈش تەلەپ قىلىنىدۇ. بالىلارنىڭ ھەر كۈنى **3-4** سائەت ئوينىشىغا كاپالەتلىك قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. ئامېرىكىدىكى ئاق تەنلىكلەرنىڭ بالىلىرىغا كىتاب ئوقۇپ بېرىش ۋە كىتاب ئوقۇتۇش ئادىتى ئىنتايىن ئومۇملاشقان بولۇپ، بەزىلەر قورسىقىدىكى تېخى تۇغۇلمىغان بالىلارغىمۇ كىتاب ئوقۇپ بېرىۋاتقىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ياش ئۆسمۈرلەر كىتابتىن نۇرغۇن كىشىلىك تۇرمۇش تەجرىبىلىرىنى ئۆگىنەلەيدۇ. شۇڭا ھەر بىر ئاتا-ئانا بۇ مەسىلىگە ھەرگىز سەل قارىماسلىقى كېرەك. ئەگەر ئىمكانىيەتلا يار بەرسە، بالىڭىزغا ئۇلار ياخشى كۆرىدىغان كىتابلارنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ بېرىڭ. ئامېرىكىدىكى ئاق تەنلىكلەرنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ بىر ئورتاق ئالاھىدىلىكى، ئۇلار گەپ-سۆزگە، باشقىلار بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشقا ئىنتايىن ئۇستا. ئۆزلىرى شىركەت ئېچىشقا ئىنتايىن ماھىر. شۇنداق بولغاچقا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىر قىسىملار بىرەر ساھەدە ئالاھىدە ئىقتىدارنى يېتىلدۈرمىگەن تەقدىردىمۇ، ئۆزلىرىنىڭ راۋان تىلى ئارقىلىق باشقىلار بىلەن ئۈنۈملۈك مۇناسىۋەت قىلىش ئىقتىدارىغا تايىنىپ، ناھايىتى ئوبدان جان باقالايدۇ. بۇ جەھەتتە كىچىكىدىن تارتىپ كىتاب ئوقۇشقا ئادەتلىنىشنىڭ رولى ئىنتايىن چوڭ. جۇڭگو مائارىپىدا كىچىك ياش-ئۆسمۈرلەرگە بولغان بېسىم ھەددىدىن تاشقىرى يۇقىرى. بۇنى ئالىي مەكتەپكە كىرىشتىكى رىقابەتنىڭ كۈچلۈكلۈكى كەلتۈرۈپ چىقارغان بولۇپ، مېنىڭچە ياشلارنىڭ نورمال ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئىنتايىن ئېغىر زىيىنى بولۇۋاتىدۇ. يۇقىرىقىلاردىن باشقا، مەن ئالدىنقى قىسىملاردا ئېيتىپ ئۆتۈپ كەتكەن، ياش-ئۆسمۈرلەرنىڭ ئۆزى ياخشى كۆرگەن بىرەر ئۆي ھايۋىنىنى بېقىشى ۋە ئۆزلىرى ياخشى كۆرگەن بىرەر تەنەربىيە ھەرىكەتلىرىگە قاتنىشىشىمۇ ئۇلارنىڭ ساغلام، ئىقتىدارلىق بولۇپ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئىنتايىن پايدىلىق. مېنىڭ ئۇغلۇم باشلانغۇچتا ئىشلىگەن بىر پىروجەكتە، ئۆزىنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان تۇغقنى، دوستى، كىتابى، تامىقى،

ئويۇنى، ئۆي ھايۋىنى، تەنتەربىيە تۈرى قاتارلىقلارنى رەسىملەر بىلەن بىر چوڭ تاختايغا تىزىپ، ئۇلار توغرىسىدا چۈشەندۈرۈش يېزىپ ئاندىن بۇ تاختاينى مەكتەپتە كۆرگەزمە قىلىش بولدى. دېمەك، ئامېرىكىدا كىتاب ئوقۇش، ئويناش، ئۆي ھايۋىنى بېقىش ۋە تەنتەربىيىگە قاتنىشىش قاتارلىقلار بالىلار ھاياتىدىكى كەم بولسا بولمايدىغان بىر تەركىبكە ئايلانغان.

ئامېرىكىدا ھەر قانداق ئادەم، "مەن كەلگۈسىدە ئامېرىكا پىرېزىدېنتى بولىمەن" دېيەلەيدۇ. ھەمدە ئاشۇ يولنى بويلاپ، ئۆز ئىقتىدارى يار بەرگەن ئەڭ يۇقىرى پەللىگىچە چىقالايدۇ. ياش ئۆسمۈرلەردە ئۇلارنىڭ تىرىشىشلا ھەر قانداق ئىشنى قىلالايدىغانلىقى توغرىسىدىكى ئىشەنچسىنى يېتىلدۈرۈش ئىنتايىن مۇھىم. ئاتا-ئانىلار بالىلىرى كىچىك ۋاقتىدىن باشلاپلا، ئەگەر ئۇلار ياخشى ئوقۇسا، ئۇلار كەلگۈسىدە چوڭ ئالىم بولالايدىغانلىقى، چوڭ شىركەت قۇرالايدىغانلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ تۇرۇشى كېرەك. شۇنداق قىلغاندا بالىلارنىڭ يۈكسەك غايىلەر بىلەن چوڭ بولۇشىغا ناھايىتى زور تەسىر كۆرسىتەلەيدۇ.

4- بۆلۈم

11-سوئال: يۇقىرىقى سۆھبەت خاتىرىسىدىن سىزنىڭ ئۇيغۇرلار ئىچىدىكى ئۆگىنىش، خىزمەت ۋە تۇرمۇش جەھەتلەرنىڭ ھەممىسىدە بىر قەدەر مۇۋاپىقىيەتلىك ھايات كۆچۈرگەن كىشىلەرنىڭ بىرى ئىكەنلىكىڭىزنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. سىزنىڭ كىشىلىك تۇرمۇشى ئاشۇنداق ئېلىپ ماخالىشىڭىزدىكى ئەڭ مۇھىم كىشىلىك خاراكتېرلار قايسىلار؟ ئۆز بېشىڭىزدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلەر بىلەن بىرلەشتۈرۈپ سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟

جاۋاب: بىر ئادەمنىڭ كىشىلىك ھاياتىنىڭ قانداق بولۇشىنى بەلگىلەيدىغان بىر مۇھىم ئامىل، ھەقىقەتەنمۇ شۇ كىشىنىڭ ئۆزىگە خاس مېجەز-خاراكتېرىدىن ئىبارەت.

مېنىڭ مېجەز-خاراكتېرىمنى تۆۋەندىكى 5 ئېغىز سۆزگە يىغىنچاقلاش مۇمكىن:

(1) سەمىيلىك

(2) قىيىنچىلىققا بەرداشلىق بېرىش

(3) ئىجادكار بولۇش

(4) ئىشنى تەلەپتىن يۇقىرى قىلىش

(5) توختىماي ئىزدىنىش

بۇنىڭدىن 30 نەچچە يىل بۇرۇن مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىلدە، مېنىڭ سىنىپ مۇدىرىم ماڭا مۇنداق سۆزلەرنى ئېيتقان ئىدى: "ھەر بىر ئادەمنىڭ ئارتۇقچىلىقى بولىدۇ. يېتەرسىزلىكىمۇ بولىدۇ. ئەگەر ئۇنى سىزنىڭ مۇرىڭىزدىكى بىر خۇرجۇننىڭ ئىچىدىكى نەرسىلەرگە ئوخشاشساق، ئارتۇقچىلىقىڭىز خۇرجۇننىڭ ئالدى خالتىسىدا، يېتەرسىزلىكىڭىز بولسا خۇرجۇننىڭ ئارقا خالتىسىدا بولىدۇ. ئادەملەر كۆپىنچە ۋاقىتتا، خۇرجۇننىڭ پەقەت ئالدىدىكى خالتىسىنىلا كۆرۈپ، ئارقىسىدىكىنى كۆرەلمەيدۇ. بۇ ئىنتايىن خەتەرلىك. ئادەم خۇرجۇننىڭ ئارقىسىنىمۇ كۆرەلگەندىلا، ئاندىن ئۆزىگىمۇ ۋە باشقىلارغىمۇ توغرا مۇئامىلە قىلالايدۇ، ھەمدە توختىماي ئالغا باسالايدۇ". مەن شۇنىڭدىن باشلاپ بۇ سۆزلەرنى ئېسىمدىن چىقىرىپ باقمىدىم. مەن ئىزچىل تۈردە ئۆز-ئۆزۈمگە، ئائىلەمدىكىلەرگە، دوستلىرىمغا، خىزمەتداشلىرىمغا، ۋە باشلىقىمغا راستچىل، سەمىي بولۇشقا تىرىشىپ كەلدىم. ئۆز-ئۆزۈمنى توغرا چۈشىنىشكە، ئۆز-ئۆزۈمگە توغرا باھا بېرىشكە، ئاجىزلىقىمنى تولۇق بىلىپ، توختىماي ئالغا ئىلگىرىلەشكە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ كەلدىم. ئۆز-ئۆزۈمنى داۋاملىق ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە توغرا چۈشىنىپ تۇرغان بولغاچقا، ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن ئادالەتسىزلىككە، ناھەقچىلىككە، كەمسىتىشكە ۋە باشقىلارغا زىيان سېلىشنىڭ بەدىلىگە پايدا ئېلىشقا ئىنتايىن ئۆچ ھەم قارشى بولۇپ، ئۇنداق ئىشلارنى قىلىشتىن قەتئىي ساقلىنىدىغان، باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە ئايايدىغان بولغاچقا، ئۆزۈم توغرا دەپ قارىغان يولۇمنى مېڭىۋېرىپ، باشقىلارنىڭ ماڭا قانداق باھا بېرىشىگە ئانچە كۆڭۈل بۆلمىدىم. چۈنكى، باشقىلار

ماڭا ئەڭ توغرا باھا بىرەلگەندىمۇ، پەقەت مېنىڭ ئۆزۈمچىلىك باھا بېرەلەيتتى.

مەن كىچىكىمدىن تارتىپلا جەمئىيەتنىڭ ۋە خەلقىمنىڭ ماختىشىغا كۆپ سازاۋەر بولدۇم. ھەر قېتىم باشقىلارنىڭ ماڭا بەرگەن باھاسىنى ئاڭلىغاندا، مېنىڭ 1-بولۇپ ئۆز-ئۆزۈمدىن سورايدىغىنىم: "مەن بۇنىڭغا ئەرزىمەنمۇ؟" دېگەندىن ئىبارەت بولدى. رادىئو-گېزىتلەردە مەن توغرىلىق بىر نەرسە ئېلان قىلىنسا، مەن دەرھال ئۇنىڭ مەزمۇنىنى تەپسىلىي تەكشۈرۈپ، ئۇنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە توغرىلىقىنى، يېزىلغان نەرسىنىڭ تەسىرىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن كۆتۈرۈۋېتىلگەن قىسىملىرىنىڭ بار-يوقلۇقىنى ۋە ئۇنىڭ دەرىجىسىنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ تۇردۇم. ھەرگىز ئۆزۈمدە يوق نەرسىلەر بىلەن ئۆز-ئۆزۈمنى ئالداپ يۈرمىدىم. ئامېرىكىدا شىركەتلەردە ئىشلەشنى باشلىغاندىن بۇيان، مەن ئۆزۈمدىن داۋاملىق تۆۋەندىكى سوئاللارنى سوراپ تۇردۇم: "مەن ئالغان مائاشىمغا چۈشلۈك ئىشلەۋاتىمەنمۇ؟ مەن يېڭى ئىقتىدار، يېڭى بىلىم ئۆگىنىۋاتىمەنمۇ؟ ئەگەر بۇ شىركەتتىن چىقىپ كېتىپ قالسام، باشقا يېڭى خىزمەت تاپالايمەنمۇ؟ مەندە باشقا شىركەتلەرنى جەلپ قىلالايدىغان قانداق نەرسىلەر بار؟ مېنىڭ ھازىر قىلىۋاتقان ئىشىم مەندە يېڭى ئىقتىدار يېتىلدۈرەلەمدۇ؟"

ئامېرىكا جەمئىيىتى رىقابەت بىلەن تولغان، بىر پارچە گۆشنى تالىشىۋاتقان بىر توپ يولۋاس-بۆرىلەرنىڭ ئۇۋىسىغىلا ئوخشايدۇ. كۈچلۈك بولسىڭىز پەللىمۇ پەللى ئۆرلەپ كېتىۋېرىسىز. ئەگەر ئاجىز بولسىڭىز، ئاز كۈندىن كېيىن جەمئىيەتتە لەيلەپ قالسىز. مەن ھازىرغا قەدەر بىر خىزمەت بىلەن يەنە بىر خىزمەتنىڭ ئارىلىقىدا ئەڭ ئۇزۇن خىزمەتسىز تۇرۇپ باققان ۋاقىت 3 ھەپتە بولۇپ، ھەر قېتىم يېڭى خىزمەتكە كىرگەندە، ماڭا ئەڭ كەم دېگەندە 2 شىركەتتىن چاقىرىق كەلدى. مەن بۇرۇن ئىشلىگەن "Wawesplitter" دېگەن شىركەتتىن 2002-يىلى نوپا بىردا چىقىرىۋەتكەن دوكتورلۇق ئۇنۋانى بار بىر ئامېرىكىلىق تېخى ئۆتكەن يىلى (2004-يىلى) 7-ئايدا ئاران خىزمەت تاپتى. شۇ ۋاقىتتا چىقىرىۋەتكەن دوكتورلۇق ئۇنۋانى بار بىر فرانسىيىلىك ئىنژىنېر تېخىچە خىزمەت تاپالماي، ھازىر بىر تەرەپتىن خىزمەت ئىزدەپ، بىر تەرەپتىن پارچە-پۇرات ئوقۇتقۇچىلىق خىزمەتلىرىنى تېپىپ ئىشلەپ كۈن كەچۈرۈۋاتىدۇ. مەن باشقىلار بىلەن بىرلىشىپ قۇرغان 1-شىركەتكە ياردەملەشكەن، فىزىكىدا ماگىستىرلىق ئۇنۋانى بار، سىلىكون جىلغىسىدا 10 نەچچە يىل ئىنژىنېر بولۇپ ئىشلىگەن بىر كىشى بار بولۇپ، ئالدىنقى بىر قانچە يىلنىڭ ئىچىدە ئۇ خىزمەت تاپالمىدىم، دەپ يۈرگەن ئىدى. يېقىندا ئۇنىڭغا تېلېفون قىلىسام، ئۇ ھازىر بىر كوفىخاندا ئىشلەۋېتىپتۇ. "مۇشۇ يەردە كوفى دەملەشنى ئۆگىنىۋېلىپ، ئاندىن ئۆزۈم ئايرىم كوفىخانا ئېچىشنى ئويلاۋاتىمەن"، دەيدۇ. بۇ كىشى بۇرۇنقى يىلىغا 80 نەچچە مىڭ دوللار مائاش ئالدىغان ئىنژىنېرلىق خىزمىتىدىن ئايرىلىپ، ھازىر يىلىغا 30 مىڭ دوللار ئەتراپىدا مائاش ئالدىغان كوفىخاننىڭ ئىشىنى قىلىۋېتىپتۇ.

بىر كىچىك بالىنىڭ قانداق ئادەم بولۇپ ئۆسۈپ-يېتىلىشىدە، ئاتا-ئانىنىڭ ئۆلگىلىك رولى ھەممىدىن چوڭ بولىدۇ. بالىلار سەل ئەقلىنى تاپقاندىن تارتىپ، دەسلەپكى نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئاتا-ئانىدىن ئۆگىنىدۇ. شۇڭا مەن بالىلىرىمنىڭ ئالدىدىمۇ سەمىمىيلىك ۋە راستچىللىق جەھەتتە

ئۆزۈمگە ئىنتايىن يۇقىرى تەلەپ قويدۇم. بالىلىرىمغۇمۇ راستچىل بولۇش جەھەتتە تەربىيىنى ئىزچىل بوشاشتۇرمىدىم. ھەمدە ھالاۋەتتە ھەممىدىن كېيىن، جاپادا ھەممىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ، بالىلىرىغا ھەممە جەھەتتىن ياخشى ئۆلگە يارىتىشقا تىرىشتىم. ئامېرىكىغا مەن **1988**-يىلى، ئايالىم ئامانگۈل **1989**-يىلى، قىزىم **1991**-يىلى، ۋە ئوغلۇم **1993**-يىلى كەلگەن بولۇپ، مەن **1985**-يىلى ياپونىيەگە بارغاندىن تارتىپ ئاشۇنداق تېرە-پېرەڭ تۇرمۇشنى باشلىغان ئىدىم. **1993**-يىلى ئاخىرى ئائىلىدىكى ھەممىمىز جەم بولۇپ ياشىيالايدىغان بولدۇق. ئوغلۇم باشلانغۇچنىڭ **1**-سىنىپىدا ئادەتتىكى ھېسابلارنى ئىشلىيەلەيدىغان بولغاندا، مەن بىر كۈنى قىزىم بىلەن ئىككىسىنى چاقىرىپ كېلىپ، ئۇلارغا ئامانگۈل بىلەن ئىككىمىزنىڭ بىر ئايدا ئۆيگە ئەكىرگەن مائاش چېكىمىزنىڭ كۆتۈكى بىلەن شۇ بىر ئاي ئىچىدە چوڭ-چوڭ ئىشلارغا خەجلىگەن پۇلنىڭ ھۆججەتلىرىنى بېرىپ، ئۇلاردىكى پۇلنىڭ سانلىرىنى قوشۇپ، ئاخىرىدا پەرقىنى ھېسابلاپ چىقىشنى تاپشۇردۇم. ئۇ چاغدا مېنىڭ ئاتا-ئانام ئامېرىكىغا بىزنىڭ يېنىمىزغا كەلگەن بولۇپ، ئۇ بىر ئاينىڭ ئىچىدە بىزنىڭ كىرىمىمىزگە قارىغاندا، چىقىمىمىز يۇقىرى بولغانىدى. ئۇلار پۇلنى ھېسابلاپ بولغاندىن كېيىن، مەن ئۇلارغا ھازىر بىزدە پۇلنىڭ كۆپ ئەمەسلىكىنى، شۇڭا ئۇلار ئويۇنچۇق توغرىسىدا كۆپ جېدەل قىلسا بولمايدىغانلىقىنى چۈشەندۈردۈم. ئۇلارنىڭ ئالدىدا سانلىق مەلۇماتلار بولغاچقا، ئۇلارمۇ مېنىڭ سۆزۈمگە تېزلا قايىل بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن دۇكانلارغا بېرىپ، بالىلار ئويۇنچۇق توغرىسىدا ئارتۇقچە جېدەل قىلغاندا، ھېلىقى ھېسابنى تىلغا ئالسام، ئۇلار يامانلىمايدىغان بولدى. بالىلارنى ئۆيىنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىدىن داۋاملىق، ئەينەن خەۋەرلەندۈرۈش بىزنىڭ ئائىلىنىڭ بىر ئادىتىدۇر. ئوغلۇم **1**-سىنىپتا ئوقۇۋاتقاندا، بىر كۈنى ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچىسى سىنىپتىكى بالىلاردىن مۇنداق بىر نەرسىنى سورايتۇ: "ئەگەر سىلەر كوچىدىن **100** دوللار پۇل تېپىۋالساڭلار، ئۇ پۇلنى نېمىگە خەجلىەيسىلەر؟" كۆپىنچە ئوغلۇلار ئۇنىڭغا ئويۇنچۇق ئالىمىز، دەپتۇ. قىزلار قوچاق ئالىمىز، دەپتۇ. بەزىلىرى دىسنىي باغچىسىغا بارىمىز، دەپتۇ. دىلشاتقا كەلگەندە، ئۇ "مەن پۇلنى دادامغا بېرىمەن. دادام ئۇنىڭغا ئۆي ئالىدۇ"، دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئوقۇتقۇچى قاتتىق تەسلىنىپ، ئۇنىڭ كۆزىدىن ياش چىقىپ كېتىپتۇ. كېيىن مەن بىر ئاتا-ئانىلار يىغىنىغا بېرىپ، ئۇ ئوقۇتقۇچى بىلەن كۆرۈشكەندە، ئۇ ماڭا بۇ ھېكايىنى سۆزلەپ بېرىپ (مەن ئۇنى دىلشاتتىن ئاڭلىمىغان ئىدىم)، ئاندىن "سىلەر ئۆيدە داۋاملىق بىر ئۆي ئېلىشنىڭ گېپىنى قىلىشامسىلەر؟" دەپ سورىدى. ئەمەلىيەتتە بىز ئۇنداقمۇ قىلمايتتۇق. مېنىڭ مەكتەپتىن كىرىدىغان مائاشىم ئېيىغا **1000** دوللار ئەتراپىدا بولۇپ، ئوقۇش پۇلى ۋە تۇرمۇش راسخودىغا ئۇ ھەرگىزمۇ يېتىشمەيتى. شۇڭا، ئۇ چاغدا ئايالىم بىزنىڭ شەھەردىكى بىرسىنىڭ ئۆيىدە بالا باققان ئىدى. ئۇ ئۆيىدىمۇ بىر ئوغلۇل، بىر قىز بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ يېشى بىزنىڭ بالىلارنىڭكى بىلەن ئوخشاش ئىدى. ئامانگۈل ئۇ ئۆيگە بىزنىڭ بالىلارنىمۇ ئاپىرىپ، تۆت بالىنى ئوينىغىلى قويۇپ بېرىپ، ئۆزى ئۆگىنىش قىلاتتى. ئۇ كىشىلەرنىڭ بىر چوڭ ئۆيى بولغاچقا، بىزنىڭ بالىلار مەندىن داۋاملىق: "دادا، بىز قاچانلىققا ئۆي ئالىمىز؟" دەپ سورايتتى. بىر قېتىم مەن: "كېيىن ئالىمىز. ھازىر ئالىدىغانغا پۇلىمىز يوق"، دېسەم، ئۇلار دەرھال: "دادا، سەندە چەك

بارغۇ؟ چەك يېزىپ بەرسەڭ بولىدىمۇ؟" دەپ سورىدى.

ئامېرىكىدا سىز بىر بانكىغا پۇل قويسىڭىز، ئۇلار سىزگە شەخسىي بانكا چېكى بېرىدۇ. سىز بۇ چەكلەرگە پۇلنىڭ قىممىتىنى يېزىپ، ئىمزا قويۇپ، ئۇنى خۇددى نەق پۇل خەجلىگەندەك ئىشلىتەلەيسىز. چەكنى تاپشۇرۇپ ئالغان كىشى ئۇ پۇلنى سىزنىڭ بانكا ھېسابىڭىزدىن ئېلىۋالىدۇ. مەندىكى ئۇ چەك بانكىدا پۇل بولمىسىمۇ يازغىلى بولىدىغان چەك ئەمەس ئىدى (چاخچاق). بالىلار ئۇنى چۈشەنمەيتتى. بىر قېتىم بىز بىر دوستىمىزنىڭ ئۆيىگە بارغىچە دىلشات بىر قۇتا ئىچىملىكنى ئىچىپ ماڭدى. ئۇلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ئۇ قۇتنى تاشلايلى دېسەك، ئەخلەت ساندۇقى تاپالىدۇق. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇ قۇتنى ياتاق بىناسىنىڭ ئىشىكى ئالدىغا قويۇپ قويسام، دىلشات: "دادا، بۇنداق قىلساڭ قانداق بولىدۇ؟ سەن بىزنى ئۇنداق قىلماڭلار دەيتتىڭمۇ؟" دەپ تۇرۇۋالدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ھېلىقى قۇرۇق قۇتنى دوستۇمنىڭ ئۆيىگە كۆتىرىپ كىرىپ كەتتىم. بىر قېتىم تۆتىمىز قەرت ئويناۋاتقاندا، بالىلار ئۇقۇشماسلىقتىن مېنى يالغانچىلىق قىلدى، دەپ، "ھە دادا، سەنمۇ يالغانچىكەنسىڭمۇ؟ بۈگۈن يالغانچىلىق قىلدىڭمۇ؟" دەپ، ئۆيىنىڭ ئىچىدە "دادام يالغانچى! دادام يالغانچى!" دەپ، سەكرىشىپ كەتتى. مەن ھەرگىز يالغان گەپ قىلمايدىغان بولغاچقا، ئۇقۇشماسلىقتىن ئاشۇنداق بىلىنگەن بۇ بىر قېتىملىق "يالغانچىلىق" بالىلىرىم ئۈچۈن بىر چوڭ ۋەقە بولۇپ كەتكەنىدى.

ماڭا كىچىكىمدىن سىڭىپ كەتكەن بىر ئاڭ شۇكى، ئادەم جاپا چەككەنگە ئۆلۈپ قالمايدۇ؛ ئۆلۈپلا قالسا، باشقا ئىشنىڭ كارى چاغلىق. مەن كىچىك ۋاقتىدا يېزىدىكى رەھمەتلىك چوڭ ئاپامنىڭ قېشىغا يازلىق تەتىلدە بارغاندا، چوڭ ئاپام مېنى ئۆيدىن 2 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بىر تۈگمەنگە بېرىپ، ئۇن تارتىپ كېلىشكە بۇيرۇيتتى. ئۆچرەتتە ئادەم كۆپ بولغاچقا، ماڭا نۆۋەت تېگىپ، ئۇنى تارتىپ بولغاندا، ۋاقىت يېرىم كېچە بولۇپ كېتەتتى. تۈگمەندىن ئۆيگە قايتىدىغان يولدا باشقا ئۆيلەر ئاساسەن يوق، يولنىڭ ئىككى تەرىپى مايماق-سايماق جىگدە دەرىخى بىلەن توشقان، ئۇنىڭ ئۈستىگە زەرەتگاھلىقتىن ئۆتەتتى. مەن كىچىكىمدىن تارتىپلا جىننىڭ ھېكايىسىنى كۆپ ئاڭلاپ، يېزىدا كېچىسى يول ماڭسام خېلىلا قورقۇدىغان بولۇپ قالغان ئىدىم. شۇڭا، بۇ بىر زەرەتگاھلىقتىن كېسىپ ئۆتىدىغان 2 كىلومېتىر يولنى مېڭىپ، ئۆيگە قايتىپ كېتىش، مەن ئۆمرۈمدە دۇچ كەلگەن ئەڭ مۇشكۈل ئىشلارنىڭ بىرى ئىدى. چوڭ ئاپامغا "مەن قورقمەن"، دېيىشتىن نومۇس قىلاتتىم. شۇڭا، ئەڭ ئاخىردا، "مەن مۇشۇ يول بىلەن ئۆيگە قايتسام، چوقۇم ئۆلۈپ كەتمەيمەن. باشقىسى مەيلى"، دەپ يولغا چىقاتتىم. زەرەتگاھلىقتىن ئۆتكىچە پۇتلىرىم تىترەپ ھەم جانسىزلىنىپ، يول ماڭالمىغىلى تاس قالاتتىم. جىگدىلەرنىڭ ئاي نۇرى ئاستىدىكى شوللىرى كۆزۈمگە ئاجايىپ-غايىپ كۆرۈنىدىغان بولغاچقا، ئاسمانغا قاراپ ناخشا ئېيتىپ ماڭساممۇ، ھېلىقى زەرەتگاھلىققا كەلگەندە ناخشىنىمۇ داۋاملاشتۇرالمىتتىم. لېكىن، ئۆزۈم ئويلىغاندەك، ھەر قېتىم ئۆيگە ئۆلۈپ قالماي ساق-سالامەت يېتىپ بارغانىدىم. بىز قايتا تەربىيەگە بارغاندا، زىيالىي ياشلار ("قايتا تەربىيە"گە بارغان ياشلار شۇنداق ئاتىلاتتى) يېزىدا كاپالەتكە ئىگە بولغان نەرسە پەقەت بىرلا ئىدى. ئۇ بولسىمۇ، بىز ئاش قېلىپ ئۆلۈپ قالمايتتۇق. بىزگە پەقەت تاماقنى بىكارغا بېرەتتى. ئەمما، بىزگە بىر تىيىنىمۇ

پۇل بەرمەيتتى. يىلبويى بىكارغا ئىشلەيتتۇق. كىيىم-كېچەكتە يەنىلا ئاتا-ئانىمىزغا تايىناتتۇق. مەن قايتا تەربىيە ئېلىشقا بارغان يېزا بىزنىڭ ئۆيىدىن 12 كىلومېتىر يىراقلىقتا ئىدى. كۈنئەھەرنىڭ ناھىيە بازىرىدىنمۇ يىراق بولغاچقا، ناھىيە بازىرىغا بېرىپ، ئاپتوبۇسقا چۈشۈشمۇ قولايىسىز ئىدى. ئائىلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقى تۈپەيلىدىن، مەن بىرەر ۋېلىسىپىتقا چىقىنالمىغان ئىدىم. شۇڭلاشقا، ھەر شەنبە كۈنى كەچتە ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن، ئاقسۇدىكى ئۆيىمىزگە پىيادە قايتىپ كېلەتتىم. ئاقسۇدىن بارغان باشقا ئوغۇل بالا بولمىغاچقا، ئۆزۈم يالغۇز ماڭاتتىم. يولنى قىسقارتىش ئۈچۈن، ئېتىزلىقلارنىڭ قىرلىرىدا، ئۆستەڭ بويلىرىدا ماڭاتتىم. 12 كىلومېتىر يولنى 2 سائەتتە مېڭىپ، ئاندىن ئۆيگە كېلەتتىم. يەكشەنبە كۈنى كەچتە يەنە 2 سائەت يول يۈرۈپ، ئۇ يېزىغا قايتىپ كېتەتتىم. يېزىدا قايتا تەربىيە ئالغان بىر يېرىم يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتنىڭ ھەممىسىدە ئاشۇنداق قىلدىم.

1983- يىلى يانۋاردا، مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرۈپ بولۇشۇمغىلا، فاكولتېتتىن مېنى شاڭخەي قاتناش ئۇنىۋېرسىتېتىگە ئېلىپكىترو-ماگنىتلىق دولقۇن بىلەن مىكرو-دولقۇن تېخنىكىسى بويىچە بىلىم ئاشۇرۇشقا ماڭدۇردى. ئۇ چاغدا شىنجاڭدا بۇ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدىغان 2-بىر كىشى بولمىغاچقا، بىر يىلنىڭ ئىچىدە ئۆگىنىشكە تېگىشلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆگىنىپ، بۇ ساھەدە بىر نوپۇزلۇق ئادەم بولۇپ چىقىشقا بەل باغلىدىم. بەلگىلەنگەن دەرسلەرنى ئوقۇشتىن سىرت، مەن يەنە يېتەكچى ئوقۇتقۇچىغا ياردەملىشىپ، مىكرو دولقۇن تەجرىبەخانىسىنى تەييارلاپ، ھەمدە ئۇ دەرسنى ئۆتۈشۈپ بەردىم. بىر يىلنىڭ ئىچىدىكى 2 مەۋسۈمنىڭ ھەر ئىككىلىسىدە ئاشۇنداق قىلدىم. يازلىق تەتىلدە يۇرتقا قايتماي، نەنجىڭدە ئېلىپ بېرىلىدىغان بىر 4 ھەپتىلىك پىراكتىكىغا قاتنىشىشنى تەلەپ قىلدىم. ئەينى ۋاقىتتىكى فىزىكا فاكولتېتىنىڭ مۇدىرى، ئوقۇتقۇچۇم سۇلتان ئاكا مەكتەپتىن ئۇ پىراكتىكىنىڭ خىراجىتىنى ھەل قىلىپ بەردى. پىراكتىكىنى نەنجىڭدىكى بىر مەخپىي ھەربىي رادار زاۋۇتىدا ئېلىپ باردۇق. بۇ زاۋۇتنىڭ رادارنى سىناق قىلىدىغان ئورنى نەنجىڭدىكى بىر چەت يېزىدا ئىكەن. بىز ئۇ سىناق ئورنىغا 1-كۈنى بارغاندا، چۈشلۈك تاماق ئۈچۈن ئۇ يەردىن ھېچقانداق بىر مۇسۇلمان ئاشخانىسى تاپالمىدىم. شۇنىڭ بىلەن چۈشلۈك تاماق يېمىدىم. ئۇ چاغدا جۇڭگودا تېخى توڭلاتقۇ دېگەندەك نەرسىلەر چىقىمىغان ئىدى. ئىككىنچى كۈندىن باشلاپ، مەن ئەتىگەنلىك تاماق ۋاقتىدا چۈشلۈك تاماقنىمۇ قوشۇپ، 100 گراملىق ھور نېنىدىن 3-4 يەۋالدىم. چۈشتە تاماق يېمىدىم. مەن پات-پات مۇشۇنداق ئىشلار بىلەن ئۆزۈمنىڭ ئىرادىسىنى سىناپ تۇرىمەن. ئوغلۇمغا مۇشۇنداق ھېكايىلەرنى داۋاملىق ئېيتىپ بېرىپ، "ئوغلۇم، ئەگەر ھازىر سەن بىر جاڭگالدا قېلىپ، يەيدىغان بىر نەرسەڭ بولمىسا، ئۇ يەردە جېنىڭنى بىرەر ھەپتە ساقلىيالمىسەن؟ ساقلاش ئۈچۈن قانداق قىلىسەن؟" دەپ سوراپ قويىمەن. ئۇ كۆپىنچە: "دادا، مېنىڭ سىزنىڭ ئۆتمۈشىڭىزگە ئىچىم ئاغرىيدۇ. ئەمما، ھازىر ئۆتمۈش ئەمەس. بىزدە ھازىر ئاش كەڭرى" دەپ جاۋاب بېرىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، مەن شۇ ئوخشاش گەپنى تەكرارلاپ تۇرىمەن.

مەن ياپونىيەدە ئىشلىگەن تەتقىقات بىر ماگنىتلىق مىكرو دولقۇن زاپچىسى ئۈستىدە بولۇپ،

ئۇنىڭ ماتېماتىكىلىق فورمۇلا لااشتۇرۇلۇشى ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىدى. بىر فورمۇلانىڭ ئۆزۈنلۈكى نورمال ئىش قەغىزىدە 2 بەت كېلىدىغان بولۇپ، بىرەر پىلۇس ياكى مىنۇس بەلگۈسىدە خاتالىق بولۇپ قالسىمۇ، ئەڭ ئاخىرقى نەتىجە توغرا چىقمايتتى. بۇ زاپچاسنىڭ ئاساسلىق فورمۇلاسىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىش ئۈچۈن، 20-30 فورمۇلا چىقىرىشقا توغرا كېلەتتى. مەن ئاشۇنداق ماتېماتىكىلىق مەسىلىنى يېشىپ، ياپونىيەگە بېرىپ 3 ئايدىن كېيىن، بىرىنچى ئىلمىي ماقالىنى مەملىكەتلىك يىغىنغا يوللىدىم. ئالتە ئايدىن كېيىن 2-ماقالىنى يوللىدىم. مەن ئىككىنچى قېتىمقى يىغىندا ماقالەمنى دوكلات قىلىپ بولغاندا، ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ بىر پروفېسسورى قېشىمغا كېلىپ، بۇنىڭدىكى فورمۇلانى كىم ئىشلەپ چىقارغانلىقىنى سورىدى. مەن ئۆزۈم قىلغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇ كىشى ھەيران قېلىپ، دەرھال مېنىڭ ئۇستازىم بىلەن كۆرۈشتى. ئەسلىدە، بۇ پروفېسسورنىڭ بىر ماگىستىرلىق ۋە بىر دوكتورلۇق ئوقۇشىدىكى ئوقۇغۇچىسىمۇ بىزنىڭكى بىلەن ئوخشاش مەسىلە ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىۋاتقان بولۇپ، ئۇلارنىڭ گۇرۇپپىسى بۇ مەسىلىنىڭ ماتېماتىكىلىق فورمۇلاسىنى ئىشلەپ چىقىرىلغان ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ 2 گۇرۇپپا بىرلىشىپ، بىر ماقالە ئېلان قىلىدىغان بولدۇق. ئۇ ماقالە ئامېرىكىدا چىقىدىغان، مىكرو دولقۇن ساھەسىدە دۇنيا بويىچە ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ژورنال بولغان "Ieee transactons on michrowawe technology" دېگەن ژورنالغا چىقتى. مەن 1-ئاپتور بولدۇم. شۇنىڭدىن كېيىن ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى ھېلىقى پروفېسسور ئۆزىنىڭ تەتقىقات راسخوتىدىن پۇل چىقىرىپ، مېنىڭ بارلىق يول كىرايمىنى تۆلەپ، ئۆزلىرىنىڭ ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم ئۆتكۈزۈلىدىغان تەتقىقات مۇزاكىرە يىغىنىغا قاتناشتۇردى. مەن ئۆزۈم ئىشلەۋاتقان ئالىي مەكتەپتە ئالاھىدە كۆزگە كۆرۈنگەندىن كېيىن، ئۇلار ماڭا ياردەم قىلىشنى قارار قىلىپ، 1987-يىلى ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ماگىستىرلىق ئوقۇشىغا يۆتكەپ قويىدىغان بولدى. ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىمۇ مېنى ئىمتىھانسىز قوبۇل قىلدى. دەل شۇ چاغدا شىنجاڭدىن بىر ھۆكۈمەت ۋەكىللەر ئۆمىكى كەلگەن بولۇپ، بىزنىڭ مەكتەپنىڭ 1-مۇدىرى بىر يىغىندا مېنىڭ مەكتەپ ئالماشماقچى بولغان ئىشىمنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ ۋەكىللەردىن ھېچ قانداق ئىنكاس چىقىمىغاچقا، مەكتەپ مۇدىرى ئۇلارغا تازىم قىلىپ تۇرۇپ، مۇنداق دېدى: "ئەركىن بىر ئالاھىدە تالانتلىق ياش ئىكەن. ئۇنىڭغا ياردەم قىلساڭلار، ئۇ كەلگۈسىدە قالتىس ئىشلارنى قىلالايدۇ. سىلەر ھەرگىز زىيان تارتمايسىلەر. بىر ئويلىشىپ باقساڭلار". بۇنىڭغا يەنە جاۋاب چىقىمىدى. يىغىندىن كېيىن، ئۇستازىم مېنى ئۆز يېنىغا چاقىرىپ، "ئەركىن، ياپونلۇقلارنىڭ بىر ئادىتى، ئۇلار ھەرگىز باشقىلارغا باش ئەگمەيدۇ. باشقىلارغا تازىم قىلىشقا توغرا كەلگەندە، ئۇلار ئۇنىڭ ئورنىغا ئۆز قارىمىغا پىچاق تىقىپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالىدۇ. بۈگۈن بىزنىڭ مەكتەپنىڭ 1-مۇدىرى سەندەك بىر ئۇيغۇر ئۈچۈن بىر قانچە جۇڭگولۇققا باش ئەگدى. ئۇلارغا تازىم قىلىپ تۇرۇپ يالۋۇردى. سەن بۇنىڭ قىممىتىنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالما". بۇ گەپلەرنى دەۋاتقاندا، ئۇستازىمنىڭ ئاۋازى تىترەپ، كۆزلىرى ياش بىلەن لىق تولغان ئىدى. مەن ئۇنتۇپ قالمىدىم. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالالمايمەن.

ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى ھېلىقى ئۇستازىم مەن كاليفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى ۋاقتىمدا

مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ، مەن ئىشلەيدىغان تەجرىبىخانىنى كۆرۈپ، بىزنىڭ ياتاقتا مېھمان بولۇپ باققان ئىدى. ئۇ بۇ يىل ئاپرېلدا ئامېرىكىغا يىغىنغا كېلىدىغان بولۇپ، مەن بىلەن كۆرۈشكىلى بىزنىڭ ئۆيگە يەنە كەلمەكچى.

مېنىڭ شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغىنىم رادىئو ئېلېكترونىكىسى كەسپى بولۇپ، ئامېرىكىدا مېنى دەسلەپتە ئوقۇشقا قوبۇل قىلغان فىزىكا فاكولتېتى ئىدى. مەن **1-مەۋسۈمدە 3** دەرس تاللىدىم. جۇڭگودا ئوقۇغاندا، ئوقۇتقۇچى ھەر بىر دەرس تىن بۇرۇن دوسكىغا بۈگۈن قايسى باپ، قايسى پاراگرافنى ئۆتىدىغانلىقىنى يېزىپ قوياتتى. ئامېرىكىدا ئۇنداق قىلمايدىكەن. دەرسنى كىتابتىكى تەرتىپ بويىچىمۇ ئۆتمەيدىكەن. مەن ئۇنى ئوقۇمىغاچقا، دەسلەپتە ئۆتۈلگەن دەرسلەرنى "ئوقۇتقۇچى كىرىش سۆز سۆزلەۋاتىدۇ" دەپ ئويلايتتىمەن. تاللىغان دەرسنىڭ بىرى كۇۋانتوم فىزىكىسى بولۇپ، ئوقۇتقۇچى نىۋزەيكۇ كىيۋالغان، كۆينىكىنى ساڭگىلىتىپ قويغان، ھەمدە گالىستوك تاقىۋالغان بولۇپ، داۋاملىق قولدا ئۈزۈم كۆتۈرۈۋېلىپ، بىر تەرەپتىن ئۈزۈم يەپ، بىر تەرەپتىن دەرسنى سۆزلەيتتى. مەن "كىرىش سۆز قىسمىنى نېمىشقا بۇنچىۋالا ئۇزۇن سۆزلەيدىغاندۇ؟" دەپ ئويلايتتىم. ئۇ پروفېسسور **3** ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىنكى بىر كۈنى "كېلەر دۈشەنبە كۈنى ئىمتىھان ئالىمەن" دېدى. مەن ھەيران قېلىپ، "پروفېسسور، سىز دەرسنى قاچان باشلىغان ئىدىڭىز؟" دەپ سورىدىم. ئۇ كىشى "مۇشۇ مەۋسۈمنىڭ **1-سائىتىدىلا** باشلىغان" دەپ جاۋاب بەردى. مەن چۆچۈپ كەتتىم. ئەسلىدە ئۇ كىشىنىڭ سۆزلەۋاتقىنى كىرىش سۆز ئەمەس، رەسمىي دەرس ئىكەندۇق! مەن ئۇ ئىمتىھاننى ئىنتايىن ناچار بەردىم. فىزىكا توغرىسىدا ئىنگىلىزچە سۆزلۈكلەر ئۇ ياقتا تۇرسۇن، خەنزۇچە ھەتتا ئۇيغۇرچىنىمۇ بىلمەيتتىم. لېكىن، كىتاب ئوقۇيدىغانغا ۋاقىتلا بولسا، ھەر قانداق نەرسىنى ئۆگىنەلەيدىغانغا ئىشەنچىم بار بولغاچقا، بۇ مەكتەپكە ھېچقانداق ئىككىلەنمەيلا كەلگەندىم. بىراق، مېنىڭ ئىشىم پەقەت ئوقۇشلا ئەمەس. ھەر ھەپتىدە **3** تەجرىبە دەرسى ئۆتۈپ، **20** سائەت ئىشلىمىسەم بولمايتتى. ئىنگىلىز تىلىنى ئۇ تىلنى سۆزلىمەيدىغان جۇڭگو بىلەن ياپونىيەدە ئۆگەنگەن بولغاچقا، دەسلەپتە مېنىڭ سۆزلەش ئىقتىدارىمۇ ئانچە ياخشى ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەر بىر تەجرىبە دەرسىنى ئۆتۈش ئۈچۈن، **30** بەتلىك دەرسلىكنى كۆرۈپ، دەرس ئۆتۈشكە تەييارلىق قىلىشىم كېرەك ئىدى. مەن ئۈچۈن ۋاقىت ئىنتايىن قىس بولۇپ كەتتى. كىتاب كۆرۈشكە ۋاقىت يېتىشمەيتتى. ئىلاج بولماي، ئوقۇش باشلىنىپ **3** ھەپتە ئۆتكەندە، كۇۋانتوم فىزىكىسى دەرسىدىن چىقىۋالدىم. بىرىنچى مەۋسۈمدە پەقەت **2** دەرسنىلا ئوقۇپ، ھەر ئىككىلىسىدىن "ئا" ئالدىم. ئىككىنچى مەۋسۈمدىن باشلاپ سىنىپنىڭ ئەڭ ئالدىغا ئۆتتۈم. ئوقۇش پۈتتۈرگىچە ھەممە دەرسلەردە "ئا" ئېلىپ، پەقەت بىرلا دەرس "ب" ئالدىم. بۇ دەرس "ئېلېكترو ماگنىت مەيدانى" دېگەن دەرس بولۇپ، ئۇ مېنىڭ كەسپىم ئىدى. ئۇ دەرسنى ئۆتكەن ئوقۇتقۇچى گېرمانىيەلىك رېكتەر ئىسىملىك پروفېسسور بولۇپ، دەرس تەييارلىق قىلىشتا مەكتەپ بويىچە داڭقى بار ئىكەن. دەرس سۆزلىشى ئىنتايىن ياخشى بولۇپ، دوسكىغا بىر نەرسە يازسا، بىرەر پەش-چەكتىنىمۇ ئۇنتۇلۇپ قالماي تولۇق يازىدىكەن. ئۇ كىشى ھەر قېتىم دەرس ئۆتكەندە سىنىپتىكى قىز ئوقۇغۇچىلار

ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي، مەكتەپكە ئەرز قىلىپ بارىدىكەن. لېكىن، ئامېرىكىدا بىر پروفېسسور نىڭ بىر پادىشاھ بىلەن ئوخشاش ھوقۇقى بولغاچقا، مەكتەپتىن ئۇ كىشىنى ھېچ نېمە قىلالمايدىكەن. بۇ پروفېسسورنىڭ يەنە بىر ناچار يېرى، ئەگەر سىز ئۇنىڭ دەرسىنى تاللاپ بولۇپ، كېيىن ئۇنىڭ دەرسىدىن چىقۇۋالسىمۇ دېسىڭىز، ئۇنىڭغا يول قويمايدىكەن (ئادەتتە بۇنىڭغا يول قويۇلىدۇ). فاكۇلتېتتىكى قالغان ئوقۇتقۇچىلارمۇ ئۇنىڭغا ئۈچ بولغاچقا، ئۇنىڭغا باشقا بىر بىنادىن ئىشخانا بەرگەنىكەن. ئۇ كىشى بۇ دەرسىنى بىزنىڭ ئىمتىھاننىڭ يېرىمىنى يېپىق، يېرىمىنى ئوچۇق ئالدى. سىز ئالدى بىلەن يېپىق قىسمىنى تۈگىتىپ، ئىمتىھان قەغىزىنى تاپشۇرغاندىن كېيىن، ئاندىن ئوچۇق قىسمىنى ئىشلىگىلى يول قويايتتى. ئىمتىھاننى ئىنتايىن تەس بولۇپ، مەن ئۇ دەرسنى ئوقۇغان چاغدا ئۇ كىشى ھېچكىمگە "ئا" بەرمىدى. شۇڭا مەن "ب" ئالدىم. لېكىن، بۇ دەرسنى ئىنتايىن پۇختا ئۆگىنىۋالدىم. بۇ دەرسنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ئۆزۈمنى بۇ ساھەدە رەسمىي مۇتەخەسسس بولغاندەك ھېس قىلدىم. مەن بۇ مەكتەپكە كېلىشتىن بۇرۇن، فاكۇلتېتتىكىلەر مېنىڭ تەتقىقاتىم ئۈچۈن بىر ياپونلۇق پروفېسسورنى بەلگىلەپ قويغان ئىكەن. ئۇ كىشى مۇشۇ مەكتەپنىڭ پروفېسسورى ھەمدە **Chaltech** نىڭ زەرەت فىزىكىسى تەتقىقاتچىسى ئىكەن. فاكۇلتېت بويىچە تەتقىقاتتا ھەممىدىن ئاكتىپ ئىكەن. ماگىستىرلىق ماقالەم ئۈچۈن، مەن ياپونىيەدىكى تەتقىقاتىمنىڭ داۋامىنى قىلدىم. بۇ تەتقىقاتتا بىز ياپونىيەدە ھەل قىلالىغان بىر مەسىلە بار ئىدى. ئۇ بولسىمۇ بىز نەزەرىيىۋىي جەھەتتىن بىزنىڭ تەتقىقات مەسىلىمىزدە ئېنىپىرگىيەنىڭ ساقلىنىش قانۇنىنى ئىسپاتلاپ چىقىرىلغان ئىدۇق. بۇرۇنقى ئىلمىي ماقالىنى ئېلان قىلىدىغاندا، بىز بۇ ئەھۋالنى ئىلمىي زورنالنىڭ باش تەھرىرىگە ئېيتقان ئىدۇق. ئېنىپىرگىيە ساقلىنىش شەرتىدە چىققان خاتالىق ئىنتايىن كىچىك، ئۇنىڭ ئۈستىگە نەزەرىيە بىلەن تەجرىبە نەتىجىلىرىنىڭ ناھايىتى يېقىن چىققانلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۇلار بۇ ماقالىنى ئېلان قىلىشنى قارار قىلغانىدى. لېكىن، بۇ ئېنىپىرگىيەنىڭ ساقلىنىش قانۇنىدىكى مەسىلە ئامېرىكىدىمۇ داۋام قىلغانىدى. مەن ئوقۇش پۈتتۈرىدىغانغا بىر مەۋسۈم قالغاندا، ئۆزۈم ئىشلەپ چىقارغان تەتقىقات نەتىجىلىرىنى ئۇستازىمغا كۆرسىتىپ، شۇ ئاساستا ماقالە يېزىشنى باشلاشقا رۇخسەت ئالماقچى بولدۇم. لېكىن، ئۇ كىشى ئىنتايىن جىددىيلىشىپ كەتتى. ئىنتايىن كەسكىن قىلىپ، "ئەركىن، سەن ئېنىپىرگىيەنىڭ ساقلىنىش قانۇنىنى ئىسپاتلاپ چىقارمىساڭ بولمايدۇ. ئۇنداق قىلمايدىكەنسەن، ئوقۇش پۈتتۈرەلمەيسەن. ئەگەر ئۇ مەسىلىنى ھەل قىلمىساڭ، مېنىڭ قېشىمغا قايتىلاپ كەلمە" دېدى. بۇ مەن ئۈچۈن بىر ئېغىر سىناق بولدى. شان-شەرەپ بىلەن ئوقۇش پۈتتۈرمەكچى بولغان ئادەم، بىراقلا ئوقۇش پۈتتۈرەلمەسلىك خەتىرىگە دۇچ كەلدىم. بىر قانچە كۈن قولۇمغا ھېچ ئىش بارمىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن مەن مۇشۇ تەتقىقات مەسىلىسىدە قوللانغان ماتېماتىكىنىڭ ئەسلىدىكى كىتابىدىن بىرنى تاپتىم. ئۇ ئالىي مەكتەپلەردە ئۆتىلىدىغان دەرس بولمىغاچقا، ماڭا پەقەت بىرلا يول بار ئىدى. ئۇ بولسىمۇ ئۇ كىتابنى ئۆزۈم ئۆگىنىپ چىقىش. مەن دەل شۇنداق قىلدىم. ماتېماتىكىنى تەپسىلىي چۈشەنگەندىن كېيىن، ئۆزۈم بۇرۇن كەلتۈرۈپ چىقارغان فورمۇلانىڭ ھەممىسىنى ناھايىتى ئىنچىكىلەپ قايتا تەكشۈرۈپ چىقتىم. ئاخىرىدا مەسىلىنى

تاپتىم. ئەسلىدە مەن بۇ مەسىلىنى يېشىشكە باشلىغاندا، ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىنى بۇرۇن پۈتتۈرۈپ چىقىپ كەتكەن بىر دوكتورلۇق ئوقۇغۇچىسىنىڭ دىسسىپلېنىسىگە ئاساسلانغان ئىدىم. ئەسلىدە ئاشۇ دىسسىپلېنىسىدە ئىككى ماتېماتىكىلىق ئوپېراتورنىڭ ئورنى ئالمىشىپ قالغان ئىكەن. شۇ سەۋەبتىن ئېنېرگىيەنىڭ ساقلىنىش قانۇنى توغرا چىقماپتۇ. بۇ ئىشتىن كېيىن ئۇستازىمنى باشقىچە ھۆرمەتلەيدىغان بولدى. مېنىڭ ماقالىم ئامېرىكىدا چىقىدىغان يۇقىرى دەرىجىلىك فىزىكا ئىلمىي جۇرنىلى "**Journal of applied physics**" دا ئېلان قىلىندى. ماگىستىرلىق دىسسىپلېنىسىنى كىتاب قىلىپ چىقارغاندا، ئۇنىڭدىن 2 نۇسخىنى ئارتۇق چىقىرىپ، ياپونىيەدىكى 2 ئۇستازىمغا بىردىن ماگدۇرۇپ بەردىم. يۇقىرىقىدەك ئوقۇش نەتىجەم بىلەن، بۇ مەكتەپتە ئوقۇغان 2 يىلنىڭ ھەر بىرىدە، بىر يىلدا فاكۇلتېت بويىچە پەقەت بىرلا ئاسپىرانت ئوقۇغۇچىغا بېرىلىدىغان مۇكاپاتتىن بىرىگە ئېرىشتىم.

ئامېرىكىغا ئوقۇشقا كەلگەن چەت ئەللىكلەر دۇچ كېلىدىغان ئەڭ چوڭ قىيىنچىلىقنىڭ بىرى، ئىقتىسادى قانداق ھەل قىلىش مەسىلىسىدۇر. مەن ماگىستىرلىق ئوقۇشىغا بىر قانچە يىلدىن بېشىمدا ياردىمى بىلەن، ھەمدە كەسىپ ئۆزگەرتىپ، تولۇق ئوقۇش مۇكاپات پۇلى بىلەن كىردىم. لېكىن، دوكتورلۇق ئوقۇشىدا ماڭا ئۇنداق شەرت-شارائىت يوق ئىدى. شۇڭلاشقا، ئامېرىكىغا كېلىپلا بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئويلىنىشقا باشلىدىم. مەن ماگىستىرلىق دەرسلىرىنى بىر يېرىم يىلدا (يەنى 3 مەۋسۈمدە) تۈگىتىپ بولۇپ، ئەڭ ئاخىرقى مەۋسۈمنى ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئىلمىي تەتقىقات ماقالىسى يېزىشقا ئاجرىتىپ قويدۇم. شۇڭا، بۇ ئەڭ ئاخىرقى مەۋسۈمدە ۋاقىت خېلى كەڭرى بولۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۆز فاكۇلتېتىمدىكى ھەپتىسىگە 20 سائەت قىلىدىغان ئوقۇتقۇچىلىقىمىدىن باشقا، مەن يەنە مەكتەپنىڭ "ئاكادېمىيە ياردەم بېرىش مەركىزى" دە ھەپتىسىگە 10 سائەت ئەتراپىدا ئىشلىدىم. بۇ مەكتەپتىكى ئۆگىنىشتە قىيىنچىلىقى بار ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن تەسىس قىلىنغان ئورۇن بولۇپ، ھەر بىر ئوقۇغۇچى ھەر ھەپتىسى بۇ يەرگە كېلىپ، بىر سائەت مەخسۇس ياردەمگە ئېرىشەلەيتى. بۇ يەردە دەرس چۈشەندۈرىدىغان ئوقۇتقۇچى ئىنگلىزچە "**Tutor**" دەپ ئاتىلاتتى. سائىتىگە 8.5 دوللار ئەتراپىدا پۇل بېرىلەتتى. مەندىن بىر قېتىم دەرس ئېلىپ باققان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسى مەندىن ئىنتايىن رازى بولۇپ، داۋاملىق مېنى تاللايدىغان بولۇپ قالاتتى. شۇڭا، مەن بىر ھەپتىدە 10 سائەت ئىشلىسەم، بۇ 10 سائەتنىڭ ھەممىسىگە لىقۇمۇ-لىق ئوقۇغۇچى ئورۇنلاشتۇرۇلاتتى (قېشىغا ئوقۇغۇچىلار ئانچە كەلمەيدىغان، ھەممە ۋاقىتتا تاپشۇرۇق ئىشلەپ ئولتۇرىدىغان **Tutor** لارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى). ئۇنىڭدىن باشقا، مەن فىزىكا، ماتېماتىكا ۋە ئېلېكتر كەسىپلىرى بويىچە ئۆز ئالدىمغۇ شەخسىي **Tutor** لۇق قىلدىم. سائىتىگە 12 دوللار ئالدىم. دەسلەپتە مەكتەپنىڭ ئوقۇش بىنالىرىنىڭ ئىچىگە ئېلان چاپلاپ قويدۇم. بۇ ئىشنى بىر نەچچە ئاي قىلغاندىن كېيىن، مېنىڭ دەرسنى ياخشى ئۆتۈدىغانلىقىمىدىن خېلى كۆپ ئوقۇغۇچىلارغا خەۋەر تېپىپ، مېنى ئۇلار ئۆزلىرى ئىزدەپ كېلىدىغان بولدى. ئوقۇغۇچىلىرىمنىڭ ئىچىدە ئېز مەكتىپىمدىكى ئۆگىنىشى ئەڭ ناچارلارمۇ بار بولۇپ، ئەتراپتىكى باشقا ئالىي مەكتەپتىكى ئۆگىنىشتە ئەڭ ياخشى ئوقۇغۇچىلارمۇ، ھەتتا كالىفورنىئا

ئۈنۈپ سېتىشنىڭ لوس ئانجەلەس شۆبىسىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىمۇ بار ئىدى. شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرىنىڭ ھەر ئىككىلىسىدە ماڭا ئوقۇغۇچىلار لىق ئۆچىرەت بولۇپ كېتىپ، كۈنىگە **12** سائەت دەرس ئۆتەتتىم. كەچتە ياتاققا قايتىپ بارغاندا، بىر كۈن توختىماي سۆزلىگەن بولغاچقا، ئايالىم ئامانگۈلگە گەپ قىلسام ئاۋازىم چىقماي قالاتتى. ئامانگۈل ئوغلىمىزنى **7** ئايلىق ۋاقتىدىلا سۈتتىن ئايرىۋېتىپ، **2** بالىنى ئۈرۈمچىدە قويۇپ ئامېرىكىغا كەلگەن بولغاچقا، دەسلەپتە زادىلا كۆنەلمىدى. ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىش ئۈچۈن قولغا كىتاب ئالسا، كۆزىگە **2** بالا كىتابنىڭ قىرغىقىدا ئولتۇرغاندەك كۆرۈنەتتى. پاراڭلىشى دېسە ئەتراپتا باشقا ئادەم يوق. مەن بولسام كۈنبويى مەكتەپتە. بىر ياش ئانا ئۈچۈن بۇ ناھايىتى كۈلپەتلىك كۈنلەر ئىدى. ئامېرىكىغا يېڭى كەلگەن **1**-يىلىنىڭ ئىچىدە ئامانگۈل كۆپ يىغلايتتى. كەلگۈسىنى دەپ، ئۆزىنى ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىشكە مەجبۇرلايتتى.

مەن دوكتۇرلۇق ئوقۇشى ئۈچۈن ئامېرىكىدىكى **10** دەك ئالىي مەكتەپنىڭ ئېلېكتىر ئىنجنېرلىقى كەسپىگە ئىلتىماس قىلدىم. ئۇنىڭ ئىچىدە **6** مەكتەپتىن ماڭا ئوقۇش چاقىرىقى كەلدى. لېكىن، بىرىمۇ ماڭا ئوقۇش مۇكاپات پۇلى بەرمىدى. ئېلېكتىر ئىنجنېرلىقى كەسپى ئامېرىكىدا ئېھتىياجى بىر قەدەر يۇقىرى بولغان كەسپ بولغاچقا، بۇ كەسپكە كەلگەن چەت ئەللىك دوكتۇرلۇق ئوقۇغۇچىلىرىغا **1**-يىلى ئوقۇش ياردەم پۇلى بېرىلمەيدىكەن. مەن ئامالسىز، بىر يىل ئىشلەپ، ئاندىن ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇش قارارىغا كەلدىم. ئەمما، **1989-1990**-يىللىرى سوۋېت ئىتتىپاقى پارچىلانغاندىن كېيىن، ئامېرىكىنىڭ ئىقتىسادى ئىنتايىن ناچارلىشىپ، خىزمەت تېپىش ئىنتايىن قىيىنلىشىپ كەتتى. مەن ئوقۇش پۈتتۈرۈشتىن بىر قانچە ئاي بۇرۇنلا خىزمەت ئىزدەشكە باشلاپ، پەقەتلا خىزمەت تاپالمىدىم. ئاخىرى بولماي، رەستوراندا كۈتكۈچى بولۇشقا ئىلتىماس قىلىشقا باشلىدىم. ئەمما، ئۇلار مېنىڭ ئىلتىماس جەدۋىلىمدىن مېنىڭ فىزىكىدا ماگىستىرلىق ئۇنۋانىم بارلىقىنى كۆرۈپلا، "سەن بۇ يەردە ئۇزۇن مۇددەت ئىشلىمىگىدەكسەن"، دەپ مېنى ئىشقا ئالمىدى. ھوللىۋوئودنىڭ كىنو ئارتىستلىرى تۇرىدىغان بەرۋەلەي ھىلل دېگەن رايوندا كىچىك بالىلارنى باقسا، پۇلنى خېلى كۆپ تاپقىلى بولىدىكەن، دەپ ئاڭلىدىم. مەن كىچىكىمدە ئۆزۈمنىڭ ئۇكا-سىڭىللىرىنى خېلى بېقىپ باققان بولغاچقا، بۇنىمۇ سىناپ بېقىشنى قارار قىلدىم. ئەمما، مەن گىزىتتىكى ئېلاننى كۆرۈپ، ئۆي ئىگىلىرىگە تېلېفون قىلسام، "بىز ئەلەرنى ئالمايمىز"، دەپ، ماڭا ئۆزۈمنى تونۇشتۇرۇش پۇرسىتىنىمۇ بەرمىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ماڭا تەسلىكتە بىر ئېلېكترونلۇق توك يولى تاختىسىنى سىناپ تەكشۈرىدىغان **10** نەچچە كىشىلىك كىچىك شىركەتتىن ئىش تاپتىم. بۇ شىركەتنىڭ ئىگىسى بىر ئاق تەنلىك بولۇپ، قالغانلارنىڭ مەندىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى مەكسىكىلىقلار ئىدى. شۇڭا ئۇلار ئۆز-ئارا ئىسپان تىلىدا سۆزلىشەتتى. شىركەتتىكى رادىئونىمۇ ئىسپانچە قانالغا قويۇپ قوياتتى. ئۇ مېنىڭ ئوقۇغان ئۇنۋانىم بىلەن ئاساسەن مۇناسىۋىتى يوق بىر قارا خىزمەت بولۇپ، ماڭا سائىتىگە ئاران **5** دوللار بېرەتتى. بۇ يەردە بىر ئاي ئىشلەپ قارىسام، بىر ئايلىق كىرىمىمنىڭ بىر قىسمىنى ياتاققا تۆلەپ، بىر قىسمىنى تۇرمۇشقا ئىشلەتكەندىن كېيىن، بىزگە ئاران بىر-ئىككى يۈز دوللار پۇل قالىدىكەن. بۇنىڭ بىلەن بىر

يىلدا كېيىنكى مەكتەپنىڭ ئوقۇش پۇلىنى تېپىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مەن داۋاملىق ئىزدەپ يۈرۈپ، يەنە بىر شىركەتتە سائىتىگە 6.5 دوللار بېرىدىغان ئىش تاپتىم. ئۇ ئېلىپكىتىر توك يولى تاختىسىنى ئىشلەپ چىقىرىدىغان شىركەت ئىدى. شۇنىڭ بىلەن 1-شىركەتتە ئەتىگەن سائەت 8 دىن چۈشكىچە، 2-شىركەتتە چۈشتىن كېيىن سائەت 1 دىن كەچ سائەت 11-10 لەرگىچە ئىشلەيدىغان قىلدىم. ئەتىگىنى ئۆيىدىن سائەت 7 دە چىقسام، كەچتە سائەت 11 دىن كېيىن قايتىپ كېلەتتىم. بىر كۈنى 1-شىركەتتىن ئىشتىن چۈشۈپ، 2-شىركەتكە بېرىپ، بىناغا كىرىپ كېتىۋاتسام، پاراڭلىشىپ تۇرغان بۇ 2 شىركەتنىڭ ئىگىلىرىگە ئۇچرىشىپ قالدىم. ئەسلىدە بۇ 2 كىشى يېقىن دوستلاردىن ئىكەن. 1-شىركەتنىڭ باشلىقى "ئەركىن نېمىشقا بۇ يەردە يۈرۈيدۇ؟" دەپ سورىدى. 2-شىركەتنىڭ باشلىقى "بىزنىڭ شىركەتتە ئىشلەيدۇ" دەپ جاۋاب بەردى. شۇنىڭ بىلەن، مېنىڭ 2 شىركەتتە تەڭ ئىشلەۋاتقانلىقىم پاش بولۇپ قالدى. ئۇلار مېنىڭ بىر ئىشىمنى قىسقارتىشىمنى قەتئىي تەلەپ قىلدى. شۇنىڭ بىلەن مەن 1-شىركەتنى قىسقارتىپ، 2-شىركەتتە ھەر كۈنى 12 سائەت ئىشلەيدىغان قىلدىم. كېيىن قاراپ باقسام، بۇ يول بىلەن ھەر ئايدا يىغالايدىغان پۇل يەنە 500 دوللارغىمۇ بارمايدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مېنىڭ باشلىقىم ئۆزى ئىراندىن 15 ئىلگىرى كەلگەن، ئەمما ئېرى ئامېرىكىغا كېلەلمىگەن بىر ئايال بولۇپ، باشقۇرۇش ئۇسۇلى ئىنتايىن ناچار ئىدى. ئۇ مېكىسىكىلىق ئوقۇمىغان قارا خىزمەتچىلەرنى باشقۇرۇپ تۇرۇپ قالغان بولغاچقا، ماڭمۇ دەل ئاشۇنداق مۇئامىلە قىلدى. ھەر كۈنى ئەتىدىن كەچكىچە كۆرۈمگە كىرىۋالاتتى. بەزىدە ئىشلەۋەتتىم بىر ئۆيىدىن يەنە بىر ئۆيگە كېتىپ بارسام، "ئەركىن، نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟" دەپ سورايىتى. مەن ئاچچىقىمدا "ماۋۇ يەردىن ئاۋۇ يەرگە مېڭىۋاتىمەن!" دەپ جاۋاب بېرەتتىم. روھىي جەھەتتىن خۇددى ئاسماندىن يەرگە چۈشكەندەك بولۇپ، ھەر كۈنى ئىشقا بويىنۇمنى باغلاپ تارتقاندەك باراتتىم. پەقەت پۇل ئۈچۈنلا ئىشلەيتتىم. بۇ شىركەتنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مىسىرلىق كىشى بولۇپ، مېنىڭ ھەر كۈنى روھىم ئىنتايىن چۈشكۈن ئىشقا كېلىۋاتقىنىمنى كۆرگەندىن كېيىن، بىر كۈنى مېنى ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىغا چاقىرىپ، مەندىن ئەھۋال سورىدى. مەن ئۆزۈمنىڭ دوكتۇرلۇقتا ئوقۇشقا پۇل يىغىش ئۈچۈن بۇ يەردە ئىشلەۋاتقانلىقىمنى چۈشەندۈرگەندىن كېيىن، ئۇ كىشى ماڭا: "ئەركىن، ئەگەر ياخشىراق خىزمەت تاپالساڭ، بۇ شىركەتتىن ھەر قانداق ۋاقىتتا چىقىپ كەتسەڭ بولۇپىرىدۇ. ھەرگىز بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى ئاياش ئويىدا بولما. مەنمۇ ئەينى ۋاقىتتا ساڭا ئوخشاش يوللارنى بېشىمدىن كەچۈرگەن. فىزىكىدا دوكتۇرلۇق ئۇنۋانى ئېلىپ بولغاندا، مەن ھېچبىر خىزمەت تاپالمىدىم. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۆزۈمنىڭ دوكتۇرلۇق ئۇنۋانى بارلىقىنى ھېچكىمگە دېمەي، مۇشۇ شىركەتكە قارا ئىشچى ئورنىدا كىردىم. 5 يىلدەك ئىشلىگەندىن كېيىن، ئاندىن ئۆزۈمنى ئاشكارىلىدىم. مانا ئەمدى ئۆز ئىقتىدارىمنى ھەقىقىي جارى قىلدۇرايلىغان بولدۇم. شۇڭا سەن بۈگۈن بىر ياخشىراق خىزمەت تاپساڭ، ئەتىلا چىقىپ كەتسەڭمۇ، مەن ھەرگىز خاپا بولمايمەن". بۇ يول بىلەن يېتەرلىك پۇل يىغىش ئىمكانىيىتى بولمىغاچقا، مەن ئاخىرى مېنى قوبۇل قىلغان مەكتەپلەرنىڭ بىرى بولغان كاليفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئېلىپكىتىر ۋە كومپيۇتىر ئىنژىنېرلىقى

فاكۇلتېتنىڭ مۇدىرىغا تېلېفون قىلدىم. ئۇ كىشىگە ئۆزۈمنىڭ ئوقۇتقۇچىلىقتا ئىنتايىن ياخشى ئىكەنلىكىمنى، شۇ سەۋەبتىن كالىفورنىيە شىتات ئۇنىۋېرسىتېتىدا بىر ئىلغار ئوقۇتقۇچى دېگەن مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلىكىمنى ئېيتىپ، مېنىڭ ئوقۇش پۇلۇمنى كۆتۈرۈۋەتمىگەن تەقدىردىمۇ، ماڭا ئوقۇتقۇچىلىق خىزمىتى بېرىشنى تەلەپ قىلدىم. ئۇ كىشى مېنىڭ بۇرۇنقى مەكتىپىمدىن يۇقىرىقى ئەھۋالنى تەكشۈرۈپ باققاندىن كېيىن، ماڭا **25%** خىزمەت بەردى. بۇ ھەپتىسىگە **10** سائەت ئىشلەيدىغان خىزمەت بولۇپ، ئامېرىكىدا پۈتۈن كۈنلۈك ئوقۇغۇچىلار ھەپتىسىگە **50%** (يەنى **20** سائەت) ئىشلەشكە يول قويۇلدى. ئامانگۈل بىلەن ئىككىمىز قانداق قىلىش توغرىسىدا بىر ھەپتە مەسلىھەتلەشتۈك. قايتا-قايتا پۇل ساندۇق. نەچچە كېچىنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزدۈك. ماڭا ئۇ خىزمەتتىن كېلىدىغان مائاش **500** دوللار ئەتراپىدا بولۇپ، ئۇ مەكتەپنىڭ بىر يىللىق ئوقۇش پۇلى **13000** دوللار ئىدى. ئاخىرى ئۇ مەكتەپكە بېرىشنى قارار قىلىپ، يۈك-تاقلىرىمىزنى ھەر بىرىنى **700** دوللاردىن سېتىۋالغان **2** كىچىك ماشىنىغا قاچىلاپ، **500** كىلومېتىر يول يۈرۈپ، شىمالىي كالىفورنىيەگە كۆچۈپ كەتتۈك. ئۇ مەكتەپكە بارغاندىن كېيىن، ئۇلار مېنىڭ خىزمىتىمنى **50%** گە كۆتۈرۈپ بەردى. قالغان كەم يەرلىرىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن، ئامانگۈل ھەر خىل جاپالىق خىزمەتلەرنى تېپىپ ئىشلىدى. ئۇ مەكتەپتە بىر يىل **3** مەۋسۈم بولۇپ، مەن **1**-يىلى ئۆگىنىش ۋە ئوقۇتقۇچىلىق جەھەتتە خېلى كۆزگە كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەرگە ئېرىشكەن بولغاچقا، **2**-يىلى فاكۇلتېتتىن مېنىڭ **3** مەۋسۈملۈك ئوقۇش پۇلۇمنىڭ ھەممىسىنى كۆتۈرۈۋەتتى. شۇ چاغدا بىر مەۋسۈملۈك ئوقۇش مۇكاپات پۇلىمۇ ئېرىشەلمىگەن جۇڭگولۇق خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى فاكۇلتېت مۇدىرىنىڭ قېشىغا مېنىڭ ئۈستۈمدىن ئەرز قىلىپ بېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، مېنىڭ دوكتورلۇق ئوقۇشۇمدا ئايالىمنىڭ قوشقان تۆھپىسى ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، مەن ئالغان دوكتورلۇق ئۇنۋانىنىڭ بىر قىسمى ئامانگۈلگە تەۋەدۇر.

بۇ جەھەتتە ھېكايىلىرىم ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، ھازىرچە مۇشۇ يەردە توختىتاي. مەن ئۆزۈم ئىشلەپ باققان ھەر بىر ئورۇندا، يۇقىرىدا تىزغان شەخسىي خاراكتېرىم بىلەن ناھايىتى يۇقىرى باھاغا ئېرىشىپ كەلدىم. مەسىلەن، ماڭا بېرىلگەن بىر قىسىم باھالار مۇنداق: -- مەن ھازىرغىچە ئۇچرىتىپ باققان ئەڭ ياخشى ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرى.

-- مەن ھازىرغىچە ئۇچرىتىپ باققان ئەڭ ئەقىللىق ئىلىم-پەنچى ("**Scientist**") نىڭ بىرىسى.

- مەن ھازىرغىچە ئۇچرىتىپ باققان ئەڭ ئالىجاناب، ئەڭ ئىقتىدارلىق ئىنژىنىرنىڭ بىرىسى.
- ئىلمىي تەتقىقاتتا، ئىشلارنى داۋاملىق ئۆز نورمىسىدىن ئارتۇق قىلىدۇ.
- ھەممە خىزمەتنى تەلەپتىن كۆپ يۇقىرى ئورۇنلايدۇ.
- مەن ھازىرغىچە ئۇچرىتىپ باققان ئەڭ ياخشى پروفېسسورنىڭ بىرىسى.
- ئەگەر پروفېسسورلارنىڭ ھەممىسى ئەركىندەك بولسا، مەن ھازىرقىدىن يۇقىرى ئوقۇش پۇلى تۈلەشكە رازىمەن.

مەن دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى ئېلىپ، بىر يېرىم يىل ئامېرىكىنىڭ ساندىئا دۆلەتلىك تەجرىبىخانىسىدا دوكتور ئاشتى (**Post doctor**) بىلەن شۇغۇللاندىم. شۇ جەرياندا **Chwi laser** دېگەن بىر شىركەتنىڭ **Alex** دېگەن مۇئاۋىن رەئىسى بىلەن شىركەت ئىشلىگەن بولۇپ، **Post doctor** تاماملانغاندا، ئۇ مېنى ئۆز شىركىتىگە خىزمەتكە ئالدى. بۇ كىشىنىڭ ئاتا-ئانىسى رۇسىيەدىن كەلگەن يەھۇدىيلاردىن بولۇپ، **Alex** نېۋيوركتا توغۇلۇپ ئۆسكەن، مەن ئۇنى ئۇنىۋېرسىتېتتا باكلاۋۇر، كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ بەركەلەي شۆبىسىدە دوكتورلۇق ئوقۇغان كىشى ئىدى. تۇغما ئەقىللىق بولۇپ، كەسىپتە ئىنتايىن قابىلىيەتلىك ئىدى. لېكىن كىچىكىدىن تارتىپ ئائىلىسىدە خارلىق ئىچىدە چوڭ بولغان بولۇپ، كىشىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەتتە بىر ئاز ناچار ئىدى. دەسلەپتە مېنى تۈزۈك كۆزگە ئىلمىدى. ھە دېسلا ماڭا قوپال مۇئامىلە قىلدى. لېكىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، بىز ناھايىتى ياخشى چىقىشىپ كەتتۇق. بىر نەرسە ياساپ چىقىرىشتا، ئۇ كىشى بىر تېخنىكىنىڭ ئىشلەيدىغان-ئىشلىمەيدىغانلىقىنى ئالدىنلا مۆلچەرلەشكە ئىنتايىن قاتتىق ئىدى. مەن بولسام، ئۇنى لايىھىلەپ، ئۇنىڭغا كېتىدىغان زاپچاسلارنى تېپىپ ئېلىپ، ئۇنى تەجرىبىخانىدا ياساپ چىقىشقا قاتتىق ئىدىم. كېيىنچە ئىككىمىز بىرلەشسەك، بۇ دۇنيادا بىز قىلالمايدىغان ئىش يوقتەك تۇيۇلىدىغان بولدى. مەن بىلەن ئارىلىشىش جەريانىدا ئۇيغۇرلارنى، مېنىڭ بالىلىق ھاياتىمنى، ھەمدە مېنىڭ ئۇيغۇر مىللىتىگە بولغان چەكسىز سۆيگۈ ھېسسىياتىمنى تولۇق بىلىپ كەتتى. ئۇ تېخى كەلگۈسىدە ۋاقىتىمىز چىققاندا، ئىككىمىز بىرلىشىپ مېنىڭ ھاياتىمنى ئىنگىلىزچە يېزىپ، كىتاب قىلىپ چىقىرىشنى تەكلىپ قىلدى. مەن پاراڭلار ئارىسىدا ئۇنىڭغا، "قارا، مەن كىچىكىمدە قوسۇغۇم تويغىچە تاماق يېيەلمەي، ئېرىق-ئۆستەڭنىڭ پاسكىنا سۇلىرىنى ئىچىپ چوڭ بولغان بولساممۇ، ھازىر سەندەك بىر ئەقىللىق يەھۇدىيىدىن قېلىشمايمەن. ئەگەر مەن سەن ئۆسكەن شەرت-شارائىتتا ئۆسۈپ يېتىلگەن بولسام، سەندىن جىق ئەقىللىق بولاتتىم" دېسەم، ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ بېشىنى لىڭشىتاتتى. مەن ھەقىقەتەنمۇ ئېرىق-ئۆستەڭنىڭ سۈيىنى ئىچىپ چوڭ بولغان ئىدىم. بىزنىڭ ئىدارىنىڭ ئالدىدا بىر كىچىك ئېرىق بار بولۇپ، بىز سۇنى شۇ يەردىن ئەكىرىپ ئىچەتتۇق. بۇ ئېرىقنىڭ بەشى تارىم دەرياسى بولۇپ، بىزنىڭ ئىدارىنىڭ ئالدىغا كەلگىچە قانچىلىك جايلاردا بۇ سۇنى ئات-ئۇلقلار ئىچىدىغانلىقى، قانچىلىك يەرلەردە كىچىك بالىلار ئۇنىڭ بېشىدىكى ئۆستەڭگە سۇغا چۈشىدىغانلىقى مەلۇم ئەمەس. مەن يېزىدا قايتا تەربىيە ئېلىۋاتقان مەزگىلدەمۇ، قىش كۈنلىرى بىر توڭلاپ قالغان ھور نېنىنى ئېلىپ، ئۆستەڭ بويىغا بىر چاشكا ئېلىپ بېرىپ، سۇنى شۇ ئۆستەڭدىن ئېلىپ، توڭلاپ قالغان ھور نېنىنى غاچلاپ يەۋاتقاندا، ئۆستەڭنىڭ بېشىدا سۇغا كېچىپ تۇرۇپ سۇ ئىچىۋاتقان ماللارنى كۆرۈپ تۇراتتىم. يېزىدىكى تۇغقانلارنىڭ قېشىغا بارغاندا، ئېرىق بويلىرىغا ياساپ قويغان كىچىك كۆلچەكنىڭ سۈيىنى قول بىلەن ئىچكەندە، بەزىدە قولىمىزغا قۇمچاق (ياقنىڭ بالىسى) چىقىپ قالاتتى. بىز قۇمچاقنى پۈۋلەپ چۈشۈرۈۋېتىپ، قولىمىزدىكى سۇنى ئىچەتتۇق. مەن تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرەي دېگەندە ئاندىن ئاقسۇ شەھىرىدە قۇدۇق پەيدا بولغانىدى. كېيىنچە

Alex مەندىن ناھايىتى تەسىرلىنىدىغان بولۇپ كەتتى. ئىككى يىلنىڭ ئىچىدە مائاشىمنى %**50** ئۆستۈرۈپ بەردى. بىر كۈنى ئۇ مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ، "ئەركىن، مەندە سەندەك كىشىلىك پىرىنسىپى دېگەن بىر نەرسە يوق ئىكەن. مەن ساڭا ۋە ئۇيغۇرلارغا ھۆرمەت قىلىش يۈزىدىن، بۈگۈندىن باشلاپ چوشقا گۆشى يېيىشنى توختىتىمەن"، دېدى. بۇ كىشى دىنغا ئىشەنمىگەچكە، بۇرۇن چوشقا گۆشىنىمۇ يەۋبەرتتى. بىزنىڭ دوستلۇقىمىز شۇنىڭدىن باشلاپ ئىزچىل داۋاملىشىپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇ كىشى ھازىر فلورىدا شىتاتىدا بولۇپ، ئۆزى بىر ئايرىم شىركەت قۇردى. ھەر قېتىم كالىفورنىيەگە كەلسە، چوقۇم بىزنىڭ ئۆيىگە كېلىپ قونۇپ، مەن بىلەن پاراڭلىشىپ كېتىدۇ.

2000-يىلىنىڭ ئاخىرلىرى **Alex** نى مەن تونۇشتۇرۇپ، بىزنىڭ **Wavesplitter** دېگەن شىركەتكە ئالدىردۇم. ئۇزۇن ئۆتمەي ئىككىلىمىز شىركەتنىڭ ئىنژىنىرلىق بۆلۈمىدىكى باشقا-باشقا گۇرۇپپىلارغا باشلىق بولدۇق. ئۇ ئۆز خىزمىتىدىن باشقا، مەن قىلىۋاتقان پىروجەكتىنىڭ بىر قىسىم مېخانىكىلىرىنى لايىھىلەشكە ياردەملىشىدىغان بولدى. ئۇ مەن ئۈچۈن ئاجايىپ جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەپ بەردى. بىر جىددىي ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش ئۈچۈن، **2-3** ھەپتە ھەر كۈنى **12** سائەتتىن ئارتۇق ئىشلىدى. لېكىن، بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن ئامېرىكىنىڭ نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش ساھەسىدىكى ئىقتىسادىدا زور چېكىنىش يۈز بەردى. **Alex** بىزنىڭ شىركەتتە پەقەت **9** ئاي ئىشلىگەندىن كېيىن، شىركەتتە بىر چوڭ خىزمەتتىن بويىنىش بولۇپ، شۇ قېتىم ئۈنۈم ئىشتىن بوشتىۋەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ گېرمانىيەنىڭ **Lambda-Fizik** دېگەن چوڭ لازېر شىركىتىنىڭ فلورىدادىكى تەتقىقات مەركىزىدىن ئىش تېپىپ، شۇ يەرگە كۆچۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئۇ شىركەتتىكى باشلىقى بىر ئۆزىدىن **15** ياش كىچىك گېرمانلىق بولۇپ، ئۇ گېرمانلىق **Alex** نى تازا بوزەك قىلىپتۇ. بىر كۈنى مەن **Alex** بىلەن تېلېفوندا سۆزلەشسەم، ئۇ ماڭا: "ئەركىن، ئەينى ۋاقىتتا مەن ساڭا قانداق مۇئامىلە قىلغان بولسام، مېنىڭ باشلىقىم ھازىر ماڭا شۇنداق مۇئامىلە قىلىۋاتىدۇ. بۇنىڭغا ھەر كۈنى ئازابلىنىۋاتىمەن. لېكىن، ھەر قېتىم مەن ئۇنىڭ ئەسكى مۇئامىلىسىگە ئۇچراپ، كۆڭلۈم يېرىم بولغاندا، مەن سېنى ئويلايمەن. شۇنىڭ بىلەن ماڭا باشقىدىن كۈچ-قۇۋۋەت كىرىدۇ. ئەركىن قىلالغانى مەنمۇ قىلالايمەن"، دەپ ئۆزۈمگە ئىلھام بېرىۋاتىمەن. ھازىر سەن مېنىڭ ئۆگىنىش ئۈلگەم بولۇپ قالدىڭ. باشقىلار بىلەن بولغان مۇناسىۋەتتىلا ئەمەس، يەنە باشقا نۇرغۇن ئىشلاردا مەن سېنى ئۈلگە قىلىپ تىرىشىۋاتىمەن. بۇ مېنىڭ چىن كۆڭلۈمدىن چىققان گەپ"، دېدى.

ئامېرىكىدا ھەر قېتىم بىر يېڭى خىزمەتكە كىرىشتە، سىز ئالدى بىلەن ئۇ شىركەتكە ئىلتىماس قىلىسىز. ئۇ شىركەت سىزنى بىر ئاز مۇۋاپىق كۆرسە، ئالدى بىلەن سىزنى شىركەتكە چاقىرتىپ، دوكتورلۇق ئۇنۋانى بار كاندېداتلار بىلەن شىركەتنىڭ ھەممە باشلىقلىرى بىر-بىرلەپ كۆرۈشۈپ چىقىدۇ. بەزىدە سىزدىن ئىمتىھان ئالىدۇ. بەزىدە سىزنى بىر گۇرۇپپا ئادەمنىڭ ئالدىدا ئۆزىڭىزنىڭ بۇرۇن قىلغان ئىشلىرىڭىز توغرىسىدا دوكلات بېرىشكە

ئورۇنلاشتۇرىدۇ. بۇ تۈگىگەندىن كېيىن، ئەگەر سىز ئۇلارغا يارىسىڭىز، ئۇلار سىزدىن 4 گۇۋاھچى ئادەم (ئىنگلىزچە "**Professional References**" دەپ ئاتىلىدۇ) نىڭ تىزىمىنى ئېلىپ، ئۇلار بىلەن تېلېفوندا بىر-بىرلەپ كۆرۈشۈپ، سىز توغرىلىق تېخىمۇ كەڭ دائىرىدە ئەھۋال ئىگىلەيدۇ. ھەمدە سىزنىڭ ئۇلارغا ئېيتقانلىرىڭىزنىڭ راست-يالغانلىقىنى ئېنىقلايدۇ. ھازىر مېنىڭ تىزىمىدا مەن بىلەن بۇرۇن بىرگە ئىشلەپ باققان پروفېسسور، ئىنژىنېر ۋە شىركەتلەرنىڭ چوڭ باشلىقلىرىدىن، ماڭا گۇۋاھچى بولۇپ بېرىشنى خالايدىغانلىقىنى بىلدۈرگەنلەردىن 20 گە يېقىن ئادەم بار. ئۆتكەن يىل جىل گە خىزمەتكە كىرگەندە، تۆۋەندىكى 4 ئادەم گۇۋاھچى بولۇپ بەردى:

(1) مېنىڭ دوكتورلۇق ئۇستازىم، كاليفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتى ئېلىپكتر ۋە كومپيۇتېر ئىنژىنېرلىقى فاكولتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى. ئۆزى ئافرىقىلىق ئاق تەنلىك بولۇپ، يېشى مەن بىلەن تەڭ، بالىلىرى مېنىڭكىدىن كىچىك. ئەمما، ئۇ كىشى ئۈزۈلدۈرمەي ئوقۇغان بولغاچقا، مەندىن 10 يىل بۇرۇن گەئورگىئا تېخنىكىلىق ئىنستىتۇتىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىپ، پروفېسسور بولغان. مەن ئېلىپ بارغان تەتقىقاتىمنىڭ پەقەت يېرىمى بىلەن دوكتورلۇق دىسسىپلېناتىسىيەسى يېزىپ، 1995-يىلى 15 دىن ئارتۇق دوكتورلۇقنى ئالغانلار بىلەن رىقابەتلىشىپ، فاكولتېتنىڭ "ئەڭ ئالىي دوكتورلۇق دىسسىپلېناتىسى" دېگەن مۇكاپاتىغا ئېرىشىپ، بۇ كىشىگە چوڭ شان-شەرەپ كەلتۈرگەن ئىدىم.

(2) مەن يۇقىرىدا چۈشەندۈرۈپ ئۆتۈپ كەتكەن Alex..

(3) مېنىڭ ساندىئا دۆلەت تەجرىبىخانىسىدىكى پوستدوكتورلۇق ئۇستازىم، ھازىر گە جىئورجىيا تېخنىكا ئىنستىتۇتى (**Georgia institute of technology**) فىزىكا فاكولتېتىنىڭ مۇدىرى. ئۇ كىشى دوكتورلۇقنى ستانفوردتىن ئالغان بولۇپ، دەرىجىدىن تاشقىرى قىسقا ئۆپتىكىلىق پۇلنى ئۆلچەش جەھەتتە بىر يېڭى ئۇسۇلنى كەشىپ قىلىپ، پۈتۈن دۇنياغا تونۇلغان. ئامېرىكىدا ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك تەتقىقاتلارنى ئېلىپ بارىدىغان بىر قانچە قاتلام ئورۇنلار بار. دۆلەت تەجرىبىخانىسى شۇلارنىڭ بىرى. 1995-يىلى مەن دوكتورلۇقنى تۈگەتكەندىن كېيىن، مېنى ساندىئا دۆلەت تەجرىبىخانىسى پوستدوكتورلۇققا قوبۇل قىلدى. لېكىن، مەن ئۇ چاغدا جۇڭگو گىراجدانى بولغاچقا، مېنىڭ بۇ تەجرىبىخانىنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئىشلىشىمگە يول قويۇلمىدى (جۇڭگو گىراجدانلىرى بۇ تەجرىبىخانىدىن چەكلەنگەن ئىكەن). شۇنىڭ بىلەن، ئۇلار مېنىڭ مائاشىمنى كاليفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتى ئارقىلىق بەردى. مەن شۇ ئالىي مەكتەپتە تۇرۇپ ئۇلارنىڭ تەتقىقاتىنى قىلدىم. مەن شۇ چاغدا لايىھىلىگەن ۋە CVI لاپىر شىركىتىگە كىرگەندىن كېيىن ياساپ چىققان بىر لاپىر سىستېمىسى ھازىر ئاسماننىڭ يۇقىرى قاتلىمىدىكى ئۇزۇن قەۋىتىنى يەر يۈزىدە تۇرۇپ كۆزىتىدىغان لىدار ئۇسكىنىسىگە ئىشلىتىۋاتىدۇ.

(4) مەن **Wawesplitter** دېگەن شىركەتتە ئىشلىگەندىكى شىركەتنىڭ باش تېخنىكا ئوفىسورى (**Chto**)، ھازىر ئىنتىل شىركىتى (يەنى كومپيۇتېرنىڭ چىۋو سىنى ئىشلەپ چىقىرىدىغان شىركەت) نىڭ فوتونىك گۇرۇپپىسىنىڭ باش دىرىكتورى. ئۇ كىشى دوكتورلۇقنى

مت دىن ئېلىپ، بۇرۇن ئامېرىكىدا ئەڭ دەسلەپ قۇرۇلغان، تېلېفوننى ئىجاد قىلغان بېل تەجرىبىخانىسىنىڭ بىر ئالىمى بولۇپ ئىشلىگەن. ھەمدە نۇرلۇق تالانىڭ دەسلەپتە تەرەققىي قىلدۇرۇلۇشىغا خېلى چوڭ تۆھپە قوشقان ئىكەن. مەن ئۇ كىشى بىلەن 3 يىلدىن ئارتۇق بىرگە ئىشلىدىم.

مەن يېقىندا JPL نىڭ بىر 3 كۈنلۈك ئىنژىنېرلار كۇرسىغا قاتناشتىم. ئوقۇتقۇچى 1-سائەتلىك دەرسنىڭ بېشىدىلا، سىنىپتىكى 25 ئەتراپىدىكى ئىنژىنېر-مۇتەخەسسسلەردىن ئۆزلىرىنىڭ قايسى ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلىكىنى سىنىپتىكىلەرگە ئېيتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. قارىسام بۇ سىنىپتا چەت ئەلدىن كەلگەنلەردىن پەقەت مەنلا ئىكەنمەن. مەن ئوقۇغان ئوتتۇرا مەكتەپ بۇ يەر شارىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن ماڭا باشقىلاردىن 4-5 جۈملە سۆزنى ئارتۇق قىلىشقا توغرا كەلدى. لېكىن، مەن ئىنتايىن ھاياجانلىنىپ تۇرۇپ سۆزلىدىم. مەن CVI لازېر شىركىتىدە ئىشلەۋاتقاندا، بىر قېتىم گېزىتكە ئېلان چىقىرىپ، ئىلتىماس قىلغۇچى 80 كىشىنىڭ ئىچىدىن 3 نى تاللاپ بىزنىڭ شىركەتكە خىزمەتكە ئالدىم. ئۇلارنىڭ قىلىدىغان ئىشى يۇقىرى دەرىجىلىك بوشلۇق چەمبەرىدە لازېر زاپچاسلىرىنى ئىشلەپ چىقىرىش ئىدى. بۇنى ئىشلەيدىغان ماشىنىنى باشقۇرۇش ئىنتايىن قىيىن بولۇپ، 2 قول بىلەن كۆزنى تەڭ ئىشقا سالمىسا، يۈكسەك دەرىجىدە زېھنىنى مەركەزلەشتۈرمىسە بولمايتتى. ئەگەر بىرەر خاتالىق بولۇپ قالسا، 10 مىڭ دوللارغىچە بولغان زاپچاس بۇزۇلۇپ كېتەتتى. ئۇلارغا سائىتىگە 17 دوللار ئەتراپىدا مائاش بېرىلەتتى. ھەممىسى ئالىي مەكتەپتە باكلاۋۇر ئۇنۋانى ئالغانلار بولۇپ، ئىككىسى ھىندىستانلىق، قالغان بىرسى ۋىتناملىق ئىدى. مەن ئۆزۈمنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئۇلارغا 2 ھەپتە بۇ ماشىنىنى باشقۇرۇشنى ئۆگەتكەن بولساممۇ، ئۇلاردىن ئىككىسى زادىلا ئۆگەنەلمىدى. شۇنىڭ بىلەن 2 ھەپتىدىن كېيىن ئۇ ئىككىسىنى ئىشتىن بوشتىشقا مەجبۇرىي بولدۇم. ئەتىسى ئىشتىن بوشتىدىغان كېچىسى ئاساسەن ئۇخلىمىدىم. بۇرۇنقى سەرگۈزەشتىلىرىم كۆز ئالدىمغا كېلىپ، ئۇلارغا ئىچىم ئاغرىپ، ئىنتايىن ئازابلاندىم. ئۇلارنىڭمۇ ئائىلىسى، بالىلىرى بار ئەمەسمۇ؟ ئۇلارمۇ جان باقمىسا بولمايدۇ ئەمەسمۇ؟ ئۇلارنى ئىشخانىغا بىردىن-بىردىن چاقىرىپ كېلىپ، ئۇلارنىڭ ئىشتىن چىقىرىلغانلىقىنى ئېيتىش، مېنىڭ ئۆمرۈمدىكى ئەڭ مۇشكۈل ئىشلارنىڭ يەنە بىرى بولدى.

دۇنيادىكى مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيىتى، ئۆرپ-ئادىتى، ئەنئەنىسى، قىلىق-مىجەزلىرى قاتارلىقلار بىر-بىرىنىڭكىگە ئوخشاپ كەتمەيدۇ. لېكىن، ئەگەر بىر ئادەمدە مەن يۇقىرىدا تىزغان كىشىلىك خاراكتېر بولسا، ھەمدە ھەممە جايدا، ھەممە ۋاقىتتا ئۆزىگە تەلەپنى يۇقىرى قويسا، ئۇ ئادەم بۇ دۇنيادىكى ھەر قانداق مىللەتنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشەلەيدۇ. ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ باشقا مىللەتلەر ئالدىدىكى ۋە خەلقئارادىكى ئوبرازى ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ جەمئىيەتتىكى ئىپادىسى، جەمئىيەتكە قوشقان تۆھپىسى ئارقىلىق بەلگىلىنىدۇ. ئەگەر سىز خۇسۇسى ئەخلاق-پەزىلەت ۋە خىزمەت ئىقتىدارى جەھەتتە باشقىلار بىلەن ھېچ بولمىغاندا تەڭلىشەلمىسىڭىز، بۇ دۇنيادىكى ھەر قانداق مىللەتنىڭ ئارىسىغا بېرىڭ، سىز يەنىلا خارلىنىسىز. نەزەرگە ئېلىنمايسىز. ئۇيغۇر

مىللىتىنىڭ ناخشا-ئۇسسۇل-چاقچاقلىرى بىز ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئەڭ قىممەتلىك بولغان، بۇ دۇنيادىكى ئەڭ ئىلغار مەدەنىيەتلەرنىڭ بىرى. بىز ئۇنى پۈتۈن كۈچىمىز بىلەن قوغدىشىمىز، ئۇنى تەرەققىي قىلدۇرىشىمىز كېرەك. لېكىن، بىزنىڭ يېقىنقى زاماندىن بۇيانقى ئەھۋالىمىز ئىسپاتلاپ تۇرغىنىدەك، بىز ئۆزىمىزنىڭ ناخشا-ئۇسسۇل-چاقچاقلىرى ئارقىلىق ئۇيغۇرلارنىڭ باشقا مىللەت ئالدىدىكى ۋە دۇنيادىكى ياخشى ئوبرازىنى تىكلەيمەيمىز. بۇ دۇنيا ئۇنداق ماڭمايدۇ. مەن ھازىرغىچە بىر يەھۇدىيىنىڭ ناخشا ئېيتقىنىنى ياكى ئۇسسۇل ئوينىغىنىنى كۆرۈپ باقمىدىم. رېئاللىقتىمۇ، كىنودىمۇ كۆرۈپ باقمىدىم. يەھۇدىيلار، گېرمانلىقلار، ۋە ياپونلۇقلار ئانچە كۆلمەيدۇ. چاقچاقنىمۇ ئانچە بىلمەيدۇ. لېكىن، مەلۇم مەنادىن ئېلىپ ئېيتقاندا ئۇلار ھازىر دۇنيانى سوراۋاتىدۇ. دۇنيادىكى مىللەتلەر پۇرسەت ئالدىدا باراۋەر ئەمەس. ئۇيغۇرلار ئۈچۈن بۇ تېخىمۇ شۇنداق. بۇ جەھەتتە بىز كۈنلەپ، يىللاپ شىكايەت قىلساقمۇ بىز يوللۇق بولۇشىمىز مۇمكىن. لېكىن، ئۇنىڭ پايدىسى نېمە؟ ئۇنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى ئۆزگەرتىشكە پايدىسى بارمۇ؟ ئەگەر پايدىسى بولمىسا، بىز ئۆزىمىزدىن سوراپ باقمىساق بولمايدۇ: مەن ئۆزۈمنى كەمسىتىدىغان باشقا مىللەتتىن بولغان خىزمەتدەشم بىلەن ئوخشاش دەرىجىدە تىرىشۋاتىمەنمۇ؟ مەن ھە دەپسلا ئۇ يەر بۇ يەرلەردە ئولتۇرۇش ئويىناپ يۈرگەندە، باشقا مىللەتتىن بولغان خىزمەتداشلرىم نېمە ئىش قىلىۋاتىدۇ؟ ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆز ئوبرازىنى ئۆزىگە لايىق تەرىقىدە تىكلەشنىڭ بىردىن-بىر يولى، ھەر خىل سۈپەت ۋە ئىقتىدار جەھەتتە ھېچ بولمىغاندا باشقىلار بىلەن تەڭلىشىش، ئەڭ ياخشىسى باشقىلارنى بېسىپ چۈشۈش. بىزگە ھازىرچە ئۇنىڭدىن باشقا يول يوق.

5-بۆلۈم

12-سوئال: چەت ئەل ياشلىرىنىڭ ئۆزلۈكسىز ئۆگىنىش-ئىزدىنىش روھى ھەققىدە سۆزلەپ بەرسىڭىز؟

جاۋاب: چەت ئەل ياشلىرىنىڭ ئۆزلىكىسىز ئۆگىنىش-ئىزدىنىش روھى توغرىسىدا سۆز ئېچىشتىن بۇرۇن، مەن ئالدى بىلەن ئامېرىكىنىڭ ئالىي دەرىجىلىك مائارىپ سىستېمىسى، ھەمدە ئوقۇش بىلەن كەلگۈسىدىكى خىزمەت، كىرىمنىڭ مۇناسىۋىتى توغرىسىدا قىسقىچە توختىلىپ ئۆتەي. مەن ئامېرىكىغا كەلگەن 16 يىلدىن بۇيان پەقەت كالىفورنىيەدىلا تۇرغان بولغاچقا، يۇقىرىقى ئىشلاردا كالىفورنىيەنىڭ ئەھۋالىنى سەل ياخشىراق بىلىمەن. شۇڭا مەن كالىفورنىيەنى مىسالغا ئېلىشنى لايىق كۆردۈم.

ئامېرىكىنىڭ نوپۇسى 300 مىليون ئەتراپىدا بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدە كالىفورنىيەنىڭ نوپۇسى سانى ئۇنىڭ 10 دىن بىر قىسمىغا، يەنى 35 مىليونغا توغرا كېلىدۇ. لېكىن، كالىفورنىيەنىڭ يىللىق ئىقتىسادىي كىرىمى ئامېرىكىنىڭ دۆلەت يىللىق ئىقتىسادىي كىرىمىنىڭ 5 تىن بىر قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ. ئامېرىكىدا 50 شتات بولغىنى بىلەن، پەقەت كالىفورنىيەلا ئامېرىكا ئىقتىسادىي كىرىمىنىڭ 20 پەرسەنتتىن كۆپىنى يارىتىدۇ. يەنى، كالىفورنىيە ئامېرىكا بويىچە ئالىي مائارىپ ۋە يۇقىرى تېخنىكىلىق سانائەت قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىدە مەملىكەت بويىچە ئەڭ ئالدىدا تۇرىدۇ.

كالىفورنىيەدىكى ئالىي مەكتەپلەرنى جەمئىي 4 تۈرگە ئايرىش مۇمكىن:

(1) كالىفورنىيە ئۈنۈپرسىتىپى. بۇ مەكتەپنىڭ جەمئىي 10 شۆبىسى بار بولۇپ، ھەر بىرسىدە 20 مىڭ ئەتراپىدا ئوقۇغۇچى بار. بۇ مەكتەپلەرگە ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى ئوقۇغان 12.5 پىرسەنت ئادەمنى ئالىدۇ. باكلاۋىر، ماگىستېرلىق ۋە دوكتورلۇق ئۇنۋانلىرىنىڭ ھەممىسىنى بېرەلەيدۇ. ئۇلار تەتقىقات بىلەن ئالىي دەرىجىلىك تېخنىكىلىق خادىملارنى يېتىشتۈرۈشنى ئۆزىنىڭ ئوخشاش نىشانىسى قىلغان مەكتەپلەردۇر.

(2) كالىفورنىيە شىتات ئۈنۈپرسىتىپى. ئۇنىڭ جەمئىي 22 شۆبىسى بار بولۇپ، ھەر بىرىنىڭ ئوقۇغۇچى سانى 30 مىڭ ئەتراپىدا. ئەڭ ياخشى ئوقۇغان ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ 33 پىرسەنتى بۇ مەكتەپلەرگە كىرەلەيدۇ. باكلاۋىر ۋە ماگىستېرلىق ئۇنۋانلىرىنى بېرەلەيدۇ. ئۇلار ئوقۇتۇشنى ئاساس قىلغان بولۇپ، كالىفورنىيەنىڭ ئاساسلىق ئوتتۇرا ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك تېخنىكىلىق خادىملىرىنى يېتىشتۈرىدۇ.

(3) جەمئىيەت ئىنىستىتۇتلىرى (ئىنگلىزچە "Community College" دەپ ئاتىلىدۇ). ئۇنىڭ جەمئىي 106 شۆبىسى بار بولۇپ، ئۇنىڭدا ئوقۇيالىغىدەك ئىقتىدارى بار، تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى بۇ مەكتەپلەرگە كىرەلەيدۇ. ئوقۇش مۇددىتى 2 يىل

بولۇپ، 2 يىلدىن كېيىن ئىنگلىزچىدە "Associate in Art" ۋە "Associate in Science" دەپ ئاتىلىدىغان "كاندىدات باكلاۋر" ئونۋانى بىلەن ئوقۇش پۈتتۈرسىمۇ بولىدۇ. ياكى بولمىسا، كالىفورنىيە ئونۋېرسىتېتى ياكى كالىفورنىيە شىتات ئونۋېرسىتېتىغا يۆتكىلىپ، يەنە 2 يىل ئوقۇپ، باكلاۋر ئونۋانى ئالسىمۇ بولىدۇ. ھەر بىر مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىنىڭ سانى 15 مىڭ ئەتراپىدا بولۇپ، ئوقۇش پۇلى يۇقىرىقى قالغان 2 تۈرگە قارىغاندا كۆپ ئەرزان. شۇڭا ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقى بار نۇرغۇن ئوقۇغۇچى دەسلەپكى 2 يىلنى مۇشۇ مەكتەپلەرنىڭ بىرىدە ئوقۇپ، ئاندىن 4 يىللىق ئالىي مەكتەپكە يۆتكىلىدۇ.

4 خۇسۇسىي ئالىي مەكتەپلەر. بۇ ئىقتىسادىي راسخودنى شىتات ياكى دۆلەتتىن ئالمايدىغان مەكتەپلەر بولۇپ، كالىفورنىيە خۇسۇسىي ئالىي مەكتەپلىرى بىرلەشمىسى قارىمىقىدا 77 ئالىي مەكتەپ بار ئىكەن. بۇ مەكتەپلەرنىڭ ئىچىدە دۇنياغا داڭلىق مەكتەپلەردىن Stanford, Caltech ۋە جەنۇبىي كالىفورنىيە ئونۋېرسىتېتى (ئىنگلىزچە "University of Southern California" دەپ ئاتىلىدۇ) قاتارلىقلار بار.

مەن يۇقۇرىدا تىزغان مەكتەپلەرنىڭ سانىنى قوشقاندا، ئۇ جەمئىي 215 ئالىي مەكتەپ بولىدۇ. كالىفورنىيەدىكى ئالىي مەكتەپلەرنىڭ ئەمەلىي سانى بۇنىڭدىنمۇ يۇقىرى بولۇشى مۇمكىن. 35 مىليون نوپۇسى بار بىر شىتاتتا 215 ئالىي مەكتەپنىڭ بارلىقى، كىشىنى ھەقىقەتەنمۇ ھەيران قالدۇرىدۇ. دۇنيادا بۇنىڭغا يېقىن كېلىدىغان باشقا بىر دۆلەت ياكى رايون بولماسلىقى مۇمكىن. بۇ پاكىت ھازىر نېمە ئۈچۈن كالىفورنىيەنىڭ دۇنيادىكى بارلىق دۆلەتلەر ۋە رايونلار ئىچىدىكى ئىقتىسادىي كىرىمى 5-ئورۇندا تۇرىدىغان بىر رايون بولالغانلىقىنى مەلۇم دەرىجىدە چۈشەندۈرۈپ بىرەلەيدۇ.

ئامېرىكىدا ئوقۇغان بىلەن ئوقىمىغانلارنىڭ مائاشى ئىنتايىن چوڭ پەرقلىنىدۇ. كالىفورنىيە ئامېرىكا بويىچە كىرىم ۋە تۇرمۇش سەۋىيىسى ئەڭ يۇقىرى بولغان شىتات بولۇپ، بۇ شىتاتتىكى كىشىلەرنىڭ مائاشىمۇ يۇقىرى، نەرسىلەرنىڭ، بولۇپمۇ ئۆيىنىڭ باھاسىمۇ ھەممىدىن يۇقىرى. مەسىلەن، يېقىنقى بىر دوكلاتقا ئاساسلانغاندا، لوس-ئانژېلىس ناھىيىسىدىكى ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىچە باھاسى 450 مىڭ دوللار ئەتراپىدا ئىكەن. بۇ دېگەنلىك يېقىندا لوس-ئانژېلىس ناھىيىسىدە سېتىلغان ئۆيلەرنىڭ يېرىمىنىڭ باھاسى 450 مىڭ دوللاردىن تۆۋەن، قالغان يېرىمىنىڭ باھاسى 450 مىڭ دوللاردىن يۇقىرى دېگەنلىكتىن ئىبارەت. ئىجارىگە بېرىلىدىغان 2 ئېغىزلىق ياتاقنىڭ بىر ئايلىق ئىجارىسىمۇ 1000-1800 دوللار دائىرىسىدە. ئېلىپكىتىر، يۇمشاق دېتال، مېھانىكا، خىمىيە، ۋە بىئولوگىيە قاتارلىق ساھەدىكى ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغان تېخنىكلار ۋە ئالىي مەكتەپتە ئوقۇغان ئىنژىنېرلارنىڭ يېڭى خىزمەتكە كىرگەن ۋاقتىدىكى ئوتتۇرىچە سائەتلىك مائاشىنى تەخمىنەن مۇنداق دەپ ئېيتىش مۇمكىن (بۇ بىر ئومۇملاشتۇرۇپ ئوتتۇرىغا قويغان مۆلچەر بولۇپ، ئايرىم شەخسلەرنىڭ مائاشى بۇنىڭدىن كۆپ پەرقلىق بولۇشى پۈتۈنلەي مۇمكىن): ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرمىگەن تېخنىكلار: 10 دوللار؛ باكلاۋرلىق ئالغانلار: 20 دوللار؛ ماگىستېرلىق ئالغانلار: 25 دوللار؛ دوكتورلۇق ئالغانلار: 35 دوللار ۋە ئۇنىڭدىن يۇقىرى.

مەن ھازىر سىلەرگە بىر ئاددىي ھېساب ئىشلەپ بېرىمەن. بۇ ھېساب مەن تۆۋەندە بايان قىلماقچى بولغان بىر قىسىم نەرسىلەرنى چۈشىنىش ئۈچۈن ئىنتايىن پايدىلىق. سائەتكە 10 دوللار ئالدىغان، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغان بىر ياش 10 يىلدا قانچىلىك پۇل تاپىدۇ؟ ھەر بىر يىلنىڭ ئىچىدە 52 ھەپتە بار بولۇپ، ئامېرىكىدا بىر ھەپتەدە 5 كۈن، بىر كۈن 8 سائەت ئىشلەيدىغان بولغاچقا، بىر ئادەم بىر ھەپتەدە 40 سائەت ئىشلەيدۇ. شۇڭا 10

يىللىق كىرىم = 10 دوللار * 10 (يىل) * 52 (ھەپتە) * 40 (سائەت) = 208 مىڭ دوللار.

سائەتكە 20 دوللار ئالدىغان، باكلاۋىر ئۇنۋانى بار بىر ياش 10 يىلدا قانچىلىك پۇل تاپىدۇ؟

ئۇن يىللىق كىرىم = يۇقىرىقى پۇلنىڭ ئىككى ھەسسىسى = 416 مىڭ دوللار. لېكىن، بۇ ياش باكلاۋىر ئۇنۋانى ئېلىش ئۈچۈن 4 يىل ئىشلىمەيدۇ، ھەمدە بىر يىللىق كىرىمى 4 يىللىق ئوقۇشى ئۈچۈن كېتىدۇ، دېسەك، بۇ ياشنىڭ دەسلەپكى 10 يىللىق كىرىمى 208 مىڭ دوللار بولىدۇ.

نورمال ئوقۇغان بىر ياش، 22 يېشىدا باكلاۋىر ئۇنۋانى ئېلىپ بولىدۇ. بۇنىڭغا يۇقىرىقى 5 يىلنى قوشساق، يۇقىرىقى 10 يىلدىن كېيىن بۇ ياشنىڭ يېشى 27 ياش بولىدۇ. بۇ چاغدا، باكلاۋىر ئۇنۋانى بار ياشنىڭ سائەتلىك مائاشى 30 دوللارغا، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغان ياشنىڭ مائاشى 15 دوللارغا ئۆسكەن بولۇشى مۇمكىن (ئامېرىكىدا بۇ پۈتۈنلەي مۇمكىن. كاليفورنىيەنىڭ سىلىكون جىلغىسىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانى بار ئىنتېرنېرلارنىڭ ئىچىدە سائەتلىك مائاشى 50-60 دوللاردىن ئاشىدىغانلار كۆرىمىز). ئەگەر بۇ ئىككى ياش 60 ياشقىچە ئىشلىسە (ئامېرىكىدا 65 ياشقىچە ئىشلەيدىغانلار ئىنتايىن كۆپ)، بۇ يېڭى مائاش بىلەن يەنە 33 يىل ئىشلىيەلەيدۇ. ئۇلار بۇ 33 يىلدا قانچىلىك پۇل تاپىدۇ؟ باكلاۋىر ئۇنۋانى بار كىشى 2 مىليون 59 مىڭ دوللار، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغان كىشى 1 مىليون 30 مىڭ دوللار تاپىدۇ. بۇلاردىن باشقا، ئوقۇمىغان ئادەمنىڭ يېڭى نەرسىلەرنى ئۆگىنىش، كەسىپ جەھەتتە توختىماي ئىلگىرلەش ئىقتىدارىمۇ تۆۋەنرەك بولىدىغان بولغاچقا، مائاشى ئۆسۈپ مەلۇم بىر سەۋىيەگە يەتكەندىن كېيىن توختىشى مۇمكىن. ئوقۇغانلار ئۈچۈن بولسا، كەسىپتە ۋە ئىقتىسادىي كىرىمدە ئۆمۈر بويى توختىماي ئىلگىرلەش پۇرسىتى بولىدۇ.

ئوقۇغان بىلەن ئوقۇمىغاننىڭ پەرقى يالغۇز ئىقتىسادىي كىرىمدىلا ئەمەس. ئوقۇغانلارنىڭ قىلىدىغىنى كەسىپ ۋە تېخنىكا جەھەتتە بىر ئاز يوقىرى دەرىجىلىك خىزمەت بولغاچقا، ئۇلارنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنى، ئېرىشىدىغان ھۆرمىتىمۇ يوقىرى بولىدۇ.

مەن بۇ ھېسابنى نېمە ئۈچۈن ئىشلىدىم؟ چۈنكى، بۇ ئامېرىكىدىكى كۆپ سانلىق ئاق تەنلىكلەر ئىشلەيدىغان ھېساب. ئۇ يەھۇدىيلار، ياپونلۇقلار، گېرمانلار، ۋە ياۋروپادىكى تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەردىكى نۇرغۇن كىشىلەر ئۆيىدە چوقۇم ئىشلەپ كۆرىدىغان ھېساب. ھەر قانداق بىر تەرەققىي تاپقان ئەلدىن كېلىپ چىققان كىشى بىلەن پاراڭلاشسىڭىز، سىز شۇنى چوڭقۇر

ھېس قىلىسىزكى، ئۇلار مەيلى بىر ئىگىلىك پىلانى توغرىسىدا سۆزلىسۇن، مەيلى تۇرمۇشتىكى بىرەر ئاددى ئىشلار توغرىسىدا سۆزلىسۇن، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدە سانلىق مەلۇماتلار ئىنتايىن كۆپ. ئۇلار ھەممە ئىشلارنى ھېسابلاپ تۇرۇپ قىلىدۇ. تەبىئىي پەن، ئىنژىنېرلىق ۋە ئىقتىسادلا ئەمەس، ئىجتىمائىي پەن ۋە سىياسەتتىمۇ شۇنداق. بولۇپمۇ، مەن بىر قەدەر چوڭقۇرراق ئارىلىشىپ باققان ياپونلۇقلار ۋە يەھۇدىيلار ئەنە شۇنداق. بۇ تەرەققىي تاپقان ئەللەردىكى "ئىلمىي ئۇسۇل بىلەن ئىش قىلىش" دېگەن ئۇقۇمنى، "ھېسابلاپ تۇرۇپ ئىش قىلىش"، دەپ ئاددىلاشتۇرۇپ چۈشەنسەڭىز، ھەرگىز خاتالاشمايسىز. يەھۇدىي ئاتا-ئانىلار يۇقىرىقى ھېسابنى بەك ياخشى بىلگەچكە، ئۆزلىرى قانچىلىك جاپا چېكىشىدىن، خارلىنىشىدىن قەتئىينەزەر، پۈتۈن كۈچى بىلەن بالىلىرىنى ئوقۇتىدۇ. مەكتەپنىڭ ئەڭ ياخشىسىدا ئوقۇتىدۇ. ئەڭ قىيىن كەسپلەردە ئوقۇتىدۇ. شۇڭلاشقا، ئامېرىكىدا كىرىمى ئەڭ يۇقىرى بولغان دوختۇرخانا (مىدىتسىنا) كەسپى، ئادۋوكاتلىق كەسپى، ئىقتىساد كەسپى، ئالتۇن-بۇيۇم، سەنئەت ۋە كىنو ئىشلەش قاتارلىق كەسپلەردە يەھۇدىيلارنىڭ نىسبىتى ئۇلارنىڭ نوپۇس سانى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ئىنتايىن يۇقىرى.

ئامېرىكىدىكى كۆپ سانلىق ياشلارنىڭ ئۆزلۈكسىز ئۆگىنىش-ئىزدىنىش روھىنىڭ كېلىپ چىقىشىدىكى ئەڭ مۇھىم ھەرىكەتلەندۈرگۈچى كۈچ نېمە؟ بۇ سوئالنىڭ جاۋابىنى يۇقىرىقى سانلىق مەلۇماتلاردىن كۆرۈۋېلىش تەس ئەمەس. يەنى، ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، يۇقىرىراق ئىقتىسادىي كىرىم ۋە شۇ ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدىغان ياخشىراق تۇرمۇشتىن ئىبارەت. ئامېرىكىدىكى ياشلارنىڭ كۆپىنچىسى كەلگۈسىدە باشقىلاردىن ياخشىراق ياشاش ئۈچۈن ئوقۇيدىغانلىقى، ھەمدە كۆپىنچىسى ئوقۇش پۇلىنى ئۆز يانچۇقىدىن تۆلەيدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنى ھېچ كىم مەجبۇرلىمىسۇ، ناھايىتى تىرىشىپ ئوقۇيدۇ.

ئامېرىكىنىڭ مائارىپ سىستېمىسى 4 نومۇرلۇق سىستېما بولۇپ، دەرس نەتىجىلىرى مۇنداق بېرىلىدۇ: $A=4, B=3, C=2, D=1$, ۋە $F=0$ شۇڭا ھەممە دەرسلەردە تولۇق نومۇر ئالغانلارنىڭ ئوتتۇرىچە نومۇرى 4.0 بولۇپ، بۇ ئوتتۇرىچە نومۇر ئىنگىلىزچە "Grade Point Average"، ياكى قىسقارتىلىپ "GPA" دەپ ئاتىلىدۇ (ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئارىسىدىكى ئوقۇشتا ئالاھىدە ياخشى ئوقۇغۇچىلارغا بىر خىل ئالاھىدە كاتېگورىيە بويىچە 4.0 دىن يۇقىرى نومۇرمۇ بېرىلىدۇ). مەن كاليفورنىيە شىتات ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ "Northridge" بىلەن "Sacramento" دېگەن شۆبىسىدە، كاليفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ "Davis" دېگەن شۆبىسىدە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىپ باقتىم. نورمال دەرسنىمۇ، ۋە تەجرىبە دەرسلىرىنىمۇ ئۆتۈپ باقتىم. تەجرىبە دەرسلىرىدە، دەرسكە كەلمىگەن ئوقۇغۇچىنىڭ تەجرىبە دوكلاتى يېزىپ تاپشۇرۇشىغا يول قويمىدىم. دەرسكە كېلىپ، تەجرىبە ئىشلەپ، ئۇنىڭدىن دوكلات تاپشۇرغانلارنىڭ دوكلاتىنى تەكشۈرۈپ نومۇر بەردىم. دەرسخانىدا ئۆتۈلىدىغان نورمال دەرسكە كەلسەك، مېنىڭ كىم دەرسكە كەلدى، كىم كەلمىدى، ئۇنىڭ بىلەن ھەرگىز كارىم بولمىدى. ئەمىلىيەتتە ئۇ ئىشلار بىلەن كارى بولۇشنىڭ ھەرگىزمۇ ھاجىتى يوق. سىنىپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسى ھەقىقىي بىلىم ئېلىش، ھەقىقىي ئىقتىدار

يىتىلدۈرۈش ئۈچۈن ئوقۇيدىغان بولغاچقا، ئۇلار ھەممە ۋاقىتتا كۆپرەك نەرسە ئۆگىنىۋېلىشقا تىرىشىدۇ. دەرسكە خۇددى ئوقۇتقۇچىدا قەرزى باردەك كىرىدۇ: مەن مەكتەپكە پۇل تۆلىدىم، شۇڭا سىز دەرسنى ياخشى ئۆتۈشىڭىز كېرەك دەپ قارايدۇ. دەرس سۆزلەۋاتقاندا كىچىككىنە خاتالىق بولۇپ قالسىمۇ، ئۇلار دەرھال بىلىۋېلىپ، قولىنى كۆتۈرۈپ سوئال سورايدۇ. سىز شۇ نەق مەيداندا جاۋاب بېرىسىز. ئەگەر شۇ چاغنىڭ ئۆزىدەلا جاۋاب بېرەلمىسىڭىز، ئوقۇغۇچىلارغا دەپ قويۇپ، كېيىنكى دەرسكە جاۋاب بېرىسىز. مەكتەپ سىزگە بىر دەرسنى ئۆتۈشنى تاپشۇرغاندا، سىزگە ئوقۇغۇچىلار مۇشۇ دەرسنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن نېمىلەرنى بىلىشى كېرەك، شۇنى بەلگىلەپ بېرىدۇ. قايسى كىتابنى ئۆتىسىز، قانداق تەرتىپ بويىچە ئۆتىسىز، قانچىلىك تاپشۇرۇق بېرىسىز، قانچە قېتىم ئىمتىھان ئالىسىز، ھەمدە ئەڭ ئاخىرقى دەرس نەتىجىسىنى قانداق بېرىسىز، بۇ پۈتۈنلەي ئۆزىڭىزنىڭ ھوقۇقى. ئادەتتە، باكلاۋىر ئوقۇغۇچىلىرىغا دەرس نەتىجىسى مۇنداق بېرىلىدۇ: تاپشۇرۇق **30** پىرسەنت، يېرىم مەۋسۈملۈك ئىمتىھان **30** پىرسەنت، مەۋسۈملۈك ئىمتىھان **40** پىرسەنت. سىنىپنىڭ ئەڭ ئالدىدىكى **10-15** پىرسەنت ئوقۇغۇچىغا "A"، ئۇنىڭدىن كېيىنكى **30** پىرسەنت ئوقۇغۇچىغا "B"، ئۇنىڭدىن كېيىن **30** پىرسەنت ئوقۇغۇچىغا "C"، قالغانلارغا "D" بىلەن "F" بېرىلىدۇ. ھەرگىز بىرەر ئىمتىھاننىڭ نەتىجىسى شۇ بويىچە ئوقۇغۇچىنىڭ دەرس نەتىجىسى بولۇپ ھېسابلانمايدۇ. ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، ئامېرىكىلىق ئوقۇغۇچىلار ھەقىقىي بىلىم ئىگىلەشنى **1-ئورۇنغا**، ئىمتىھاندا يۇقىرى نومۇر ئېلىشنى **2-ئورۇنغا** قويدۇ. مەن ھازىرغىچە ئۇچراتقان ئاسىيالىقلار بولسا، بۇنىڭ قارمۇ-قارشىسىنى قىلىدۇ.

مەكتەپ پۈتتۈرۈپ بولۇپ، خىزمەت تېپىشتا، ئۆتتۈرىچە مەكتەپ نەتىجىسى **2.5** نومۇردىن يۇقىرى بولسا بولىۋېرىدۇ. يېڭى بىر شىركەتكە خىزمەتكە كىرگەندە، باكلاۋىر ئۇنۋانى بارلارنىڭ مەكتەپ نەتىجىسى تەكشۈرۈلىدۇ. ئالىي مەكتەپنى **4.0** ئورتۇچە نومۇر بىلەن پۈتتۈرگەنلەرنى بەزى شىركەتلەر "بىر ئاز چاتقى بار ئوخشايدۇ" دەپ قارايدىكەن. ماگىستېرلىق ۋە دوكتورلۇق ئۇنۋانى بارلارنىڭ نەتىجىسىگە ئانچە قاراپ كەتمەيدۇ. لېكىن، ماگىستېرلىق ۋە دوكتورلۇقتا ئوقۇش ئۈچۈن، باكلاۋىر نەتىجىسى كام دېگەندە **3.0**، ئەڭ ياخشىسى **3.5** دىن يۇقىرى بولۇشى كېرەك.

ئىزاھلاپ ئۆتۈپ كېتىشكە تېگىشلىك بىر ئىش شۇكى، بىر كىشىنىڭ بىرەر ئۇنۋانى بولۇشى، ھەرگىز ئۇ كىشىنىڭ چوقۇم بىرەر خىزمەتكە ئورۇنلىشىشى كاپالەتكە ئىگە، دېگەندىن دېرەك بەرمەيدۇ. مەن يۇقىرىدا چۈشەندۈرگەن ھەر خىل دەرىجىدىكى مائاشنى چوقۇم ئالالايدۇ، دېگەندىنمۇ دېرەك بەرمەيدۇ. بۇ ئامىللار بىر كىشىنىڭ ئۇنۋانى بىلەن ئۇنىڭ ھەقىقىي بىلىمى ۋە خىزمەت ئىقتىدارى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ھەر بىر شىركەت سىزنى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن خىزمەتكە ئالالغانىكەن، سىزنى يەنە ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن شىركەتتىن بوشتالايدۇ. **2000**-يىلىنىڭ ئاخىرى بىزنىڭ "WaveSplitter" دېگەن شىركەتكە فۇدەن ئۇنىۋېرسىتېتىدا باكلاۋىر، ئامېرىكىنىڭ خېلى داڭلىق بولغان خۇسۇسىي مەكتەپ **Purdue**

ئۇنىۋېرسىتېتتا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالغان بىر خەنزۇ قىزى ئالدى. لېكىن، ئۇ قىز ئىشنى زادىلا ياخشى قىلالىدى. مەن بىرەرسى بىلەن تېخنىكىلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە پاراڭلاشسام، ئاستا قېشىغا كېلىپ ئوغرىلىقچە ئاڭلايتتى. ئىنژىنېرلار يىغىنىدا پەقەت پىكىر قاتناشتۇرالمىتتى. مېنىڭ ئۇ قىزغا ئىچىم ئاغرىپ، ئۈزۈم شىركەت ئۈچۈن تەييارلىغان بارلىق تېخنىكىلىق ماتېرىياللىرىمنى ئۇنىڭغا نۇسخىلاپ بەردىم. "ھەر قانداق ۋاقىتتا سوئالنىڭ بولسا، مەندىن تارتىنماي سورا" دەپ تۇردۇم. لېكىن، بۇ قىز خىزمەتنى زادىلا قولغا ئالالمىغاندىن كېيىن، شىركەتكە كىرىپ 5 ئايلاردىن كېيىن، ئۇنى شىركەتتىن بوشاتتى. 2003-يىلى مەن "نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش" خەلقئارالىق يىغىنىغا بارغاندا، بۇ قىزنى شۇ يىغىن زالىنىڭ خىزمەت ئىزدەش ئورنىدا ئۇچرىتىپ قالدىم. ئۇ قىز شۇ چاغقىچە باشقا خىزمەت تاپالماي يۈرۈپتۇ. چىڭخۇدا باكلاۋىرلىق ئېلىپ، ئامېرىكىدىكى يەنە بىر داڭلىق مەكتەپ بولغان **Prinséton** ئۇنىۋېرسىتېتتا دوكتورلۇق ئالغان يەنە بىر خەنزۇ بالا بار بولۇپ، ئۇنىڭ بۇرۇن ئوقۇغىنى ئاكتىپ ئۆپتىكىلىق زاپچاسلار ئىكەن. بىزنىڭ شىركەتتە قىلىدىغىنى پاسسىپ زاپچاسلار بولۇپ، ئۇ بالا ئىنژىنېرلار گۇرۇپپىسىدا زادىلا ئىشلىيەلمىگەندىن كېيىن، ئۇنى شىركەتنىڭ سودا-سېتىق بۆلۈمى

(ئىنگلىزچە "**Sales and Marketing Department**" دەيدۇ) گە يۆتكەپ قويدى. لېكىن، ئۇ يەردىمۇ ياخشى ئىشلىيەلمىگەچكە، ئۇزۇن ئۆتمەي ئۈنۈم ئىشتىن بوشىۋەتتى. مەن بۇ يەردە ھەرگىز خەنزۇ بالىلارنىڭ ھەممىسى ياخشى ئىشلىيەلمەيدۇ، دېمەكچى ئەمەسمەن. يۇقىرىقىلار ناھايىتى داڭلىق مەكتەپلەردە ئۇنۋان ئالغان بولسىمۇ، خىزمەت ئىقتىدارى تۆۋەن، ھەمدە يېڭى شارائىتقا تېز ماسلىشىش قابىلىيىتى يوقلارنىڭ بىر قانچە مىساللىرىدىنلا ئىبارەت. ئامېرىكىدا ياخشى ئىشلەپ، ئۆز كۈنىنى ياخشى ئېلىپ كېتىۋاتقان خەنزۇلار ئىنتايىن كۆپ. ئۆزلىرى يۇقىرى تېخنىكىلىق شىركەت قۇرغانلارمۇ خېلى بار. مەن بۇنىڭدىن بىر قانچە يىل بۇرۇن ئوقۇغان بىر ماتېرىيالغا ئاساسلانغاندا، كالىفورنىيەنىڭ سىلىكون جىلغىسىدا جۇڭگو، شاڭگاڭ ۋە تەيۋەندىن كەلگەن، يۇقىرى تېخنىكىلىق شىركەتتە ئىشلەيدىغان خەنزۇ خادىملاردىن 50 مىڭدىن كۆپ ئادەم بار ئىكەن.

ئامېرىكىدىكى شىركەتلەر ھەقىقىي ئىقتىدارى يوق، شىركەتنىڭ ئىشلىرىغا ئۆز سالاھىيىتىگە چۈشلۈك تۆھپە قوشالمايدىغانلارنى ئىشتىن تېزلا بوشىۋەتكەن بىلەن، شىركەت ئۈچۈن مۇھىم كىشىلەرنى پۈتۈن كۈچى بىلەن قوغدايدۇ. مەن بۇنىڭدىن بىر قانچە يىل بۇرۇن، سىلىكون جىلغىسىدىكى يەنە بىر شىركەتكە تېلېفون قىلىپ، ئۇنىڭ ئاساسلىق تېخنىكا خادىمىنى ئىزدىدىم. ئۇلار ماڭا ئارزۇنا شىتاتىنىڭ بىر تېلېفون نومۇرىنى بېرىپ، شۇيەرگە تېلېفون قىلىشىمنى ئېيتتى. مەن "سىلەرنىڭ ئارزۇنادىمۇ بىرەر شۆبەڭلار بارمۇ؟" دەپ سورىسام، ئۇلار "ياق. بىزنىڭ شىركەت بۇرۇن ئارزۇنادا بولۇپ، كېيىن كالىفورنىيەگە يۆتكەپ كەلگەن. لېكىن ئۇ كىشى كالىفورنىيەگە كەلگىلى ئۈنمىغاچقا، ئۇنىڭغا ئارزۇنادا بىر ئايرىم ئىشخانا ئېچىپ بەردۇق"، دېدى. مەن 2003-يىلى **Wave Splitter** دىن چىقىپ كېتىدىغانغا ئاز قالغاندا، ئۆزۈمنىڭ ھەممە تونۇشلىرىغا يېڭى ئىش ئىزدەۋاتقانلىقىم توغرىسىدا ئېلخەت يازدىم. مېنىڭ

بۇرۇنقى ساندىئا (Sandia) دۆلەت تەجرىبىخانىسىدىكى ئۇستازىم، ھازىر Georgia تېخنىكىلىق ئىنستىتۇتى فىزىكا فاكولتېتىنىڭ مۇدىرى مېنى ئۆز مەكتىپىنىڭ تارمىقىدا ئەمدىلا قۇرۇلغان، پەقەت بىر رەئىسى بىلەن بىر مۇئاۋىن رەئىسىدىن ئىبارەت ئىككىلا ئادىمى بار، شىركەت ئۈچۈن ئىقتىسادىي مەبلەغىنى ھەل قىلىپ بولغان بىر شىركەتنى تونۇشتۇرۇپ قويدى. بۇ شىركەتنىڭ ئىشلەپ چىقارماقچى بولغىنى، ھەر خىل دورا ۋە يېمەكلىكلەر شىركىتى دورا بىلەن يېمەكلىكتە مىكروپ بار-يوقلۇقىنى تەكشۈرىدىغان بىر ئوپتىكىلىق ئاپپارات بولۇپ، ئەسلىدە ئۇ مېنىڭ ئۇستازىمنىڭ بىر قانچە پاتېنتىغا ئاساسلانغان بولۇپ، مېنى شىركەتنىڭ باش تېخنىكى قىلىپ ئالماقچى بولدى. مەن كالىفورنىيەنىڭ يۇقۇرى مائاشقا كۆنۈپ قالغان بولغاچقا، ئۇلارنىڭ ماڭا بەرگەن مائاشىنى ئاز كۆردۈم. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ماڭا مائاش قوشۇپ بەرگەندى، مېنىڭ مائاشىم قالغان 2 كىشىنىڭكىدىن يۇقىرى بولۇپ كەتتى (ئاتلانتانىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى كالىفورنىيەنىڭكىدىن جىق تۆۋەن بولۇپ، كالىفورنىيەدە بىر ئۆي ئالغان پۇلغا ئۇ يەردە كام دېگەندە 2 ئۆي ئالغىلى بولىدۇ). ماڭا شىركەتنىڭ 3 پىرسەنتىنى بەرگەندى، ئۈنۈم ئاز كۆردۈم. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى 7 پىرسەنتكە كۆتۈرۈپ بەردى. ئەڭ ئاخىرىدا بىزنىڭ ئۆيىنى Georgia شىتاتىنىڭ ئاتلانتا شەھىرىگە يۆتكەپ بېرىشتىن بۇرۇن، مەن ھەر 4 ھەپتە ئاتلانتادا ئىشلەپ، 5-ھەپتىسى ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، ئۆيدە بىر ھەپتە ئىشلەيمەن، دېگەن شەرتنى قويدۇم. ئۇلار بۇنىڭغىمۇ ماقۇل بولدى. لېكىن، دەل شۇ چاغدا، بىز تۇرۇۋاتقان شەھەرنىڭ قېشىدىكى شەھەرگە جايلاشقان، بىر بىئولوگىيە تېخنىكىسى شىركىتىدىن ماڭا خىزمەت چىقىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئاتلانتادىكى شىركەتكە بارمىدىم. بۇنداق دېسەم، بەزىلەر ئۈچۈن مەن ئاجايىپ يۈزسىزدەك تويۇلۇشۇم مۇمكىن. بۇ ئامبىرىكىدا بىر ئىنتايىن نورمالنى ئىش. مەن بىر شىركەت ئۈچۈن ئاشۇنداق قىلالايمەن. بىر شىركەت مەن ئۈچۈنمۇ ئاشۇنداق قىلالايدۇ. 2001-يىلى مېنىڭ ئايالىمنىڭ يۇمشاق دېتاللار شىركىتى ئازراق ئادەم قوبۇل قىلدى. يېڭى قوبۇل قىلىنغانلارنىڭ ئىچىدىكى بەزىلىرى، بۇ يېڭى خىزمەتنى باشلاشتىن بۇرۇن، ياۋروپاغا بېرىپ، بىر-ئىككى ئاي تاماشا قىلماقچى بولۇپ كېتىپتۇ. دەل شۇ چاغدا شىركەتنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىدا چوڭ ئۆزگىرىش بولۇپ، ھېلىقى ئىشقا ئېلىپ بولغان، ئەمما تېخى خىزمەت باشلىمىغانلاردىن بىر قانچىسىنى شىركەتكە ئالماسلىقىنى قارار قىلىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شىركەت ياۋروپادا تاماشا قىلىۋاتقانلارغا "سىزنى ئىشتىن بوشاتتۇق. ئەمدى بىزنىڭ شىركەتكە كەلمىسىڭىزمۇ بولىدۇ" دەپ خەت ماڭدۇرۇپتۇ.

مېنىڭ ئاتلانتادىكى بۇرۇنقى ئۇستازىم بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىم ھازىرمۇ ئىنتايىن ياخشى. يۇقىرىقى شىركەتتىكى ئۇ ئىككى ئادەم بىلەنمۇ ھېچ قانداق يامانلىشىپ قالمىدىم. مەن بارمايدىغانلىقىمنى ئېيتقاندا، ئۇلار "بىزگە بىرەر ئادەم كۆرسىتىپ بەرسەڭ"، دەپ ئىلتىماس قىلىۋېدى، مەن كالىفورنىيە ئۈنۈپرسىتېتىدىكى ئۇستازىمنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئالدىدىكى بىر ئوقۇغۇچىسىنى كۆرسىتىپ بەردىم. كېيىن ئۇقسام، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ شىركىتىگە جەنۇبىي كالىفورنىيە ئۈنۈپرسىتېتىنى يېڭى پۈتتۈرگەن بىر ياشنى ئېلىپتۇ.

مەن يۇقىرىدا ئامېرىكا توغرىسىدا خېلى كۆپ سۆزلىدىم. مەن تەسۋىرلىگەن بۇ ئىشلارنى بىزنىڭ يۇرتقا قانداق تەدبىقلاش مۇمكىن؟
يۇرتىمىزدا بۇ ئىشلار بىلەن ئالاقىدار مۇنداق **3** تەرەپ بار. **(1)** ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرى. **(2)** ئوقۇتقۇچى، ۋە ئاتا-ئانىلار. **(3)** ئوتتۇرا ۋە ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى.

ئامېرىكىنىڭ بۇ دۇنيادىكى نۇرغۇن تالانت ئىگىلىرىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ، ئىقتىسادىي جەھەتتە بۇ دۇنيادىكى ئەڭ كۈچلۈك دۆلەت بولۇپ تۇرالىشىدىكى ئەڭ تۈپ سەۋەبلەرنىڭ بىرى، ئامېرىكىدا ھەممە ئادەم ئۈچۈن ئۆزى خالىغان، ئۆزىنىڭ كۈدرىتى يېتىدىغان ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە بىلىم ۋە ئىقتىدار ئىگىلەيدىغان، ھەمدە بۇ بىلىم بىلەن ئىقتىدارنى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە ئىشلىتەلەيدىغان پۇرسەت بار. يېقىنقى بىر قانچە يىللاردىن بۇيان، شىنجاڭدىكى "خىزمەتنى بىر تۇتاش تەقسىم قىلىش" دېگەن سىياسەت، "خىزمەتنى ئۆزى تېپىش" دېگەن يېڭى بىر سىياسەتكە ئۆزگىرىپتۇ. بۇ جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ بىر مۇقەررەر يۈزلىنىشىدۇر. ئامېرىكىدا ئەينى ۋاقىتتا مۇشۇنداق بىر ئۆتكۈنچى دەۋر بولغانمۇ-يوق، مېنىڭ بۇ جەھەتتىكى تارىختىن خەۋىرىم يوق. لېكىن، ھازىر ئامېرىكىدا "ھەممە ئادەم، ئۇنىڭ قايسى مىللەتتىن بولۇشى، قايسى دىنغا ئىشىنىشى، ئەر ياكى ئايال بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، خىزمەت پۇرسىتى ئالدىدا پۈتۈنلەي باراۋەر" دېگەن ئىنتايىن قاتتىق قانۇن بار. خىزمەت تېپىشتا بىر ئادەم ئازراق كەمسىتىشكە ئۇچراپ قالسا، ئۇ ئادەم شىركەت ئۈستىدىن ئەرز قىلالايدۇ. ئەگەر شىركەتنىڭ ئادەم كەمسەتكەنلىكى راست بولۇپ چىقسا، بۇ شىركەت ئىنتايىن ئېغىر جازاغا تارتىلىدۇ. ئادەم كەمسىتىدىغان ئىش-ھەرىكەتلەر ئۇ ياقتا تۇرسۇن، گەپ-سۆزنى قىلىشۇ قاتتىق چەكلەنگەن. ئەگەر شىنجاڭدا "خىزمەتنى ئۆزى تېپىش" تۈزۈمى يولغا قويۇلۇپ، "خىزمەت پۇرسىتى ۋە رىقابەت ئالدىدا ھەممە ئادەم، ھەممە مىللەت باراۋەر" دېگەن بىرەر قانۇن تۈزۈپ چىقىرىلمىسا، ھەمدە بۇ قانۇن قاتتىق ئىجرا قىلىنمىسا، خۇددى ھازىرقىدەك، شىنجاڭدىكى شۇ ئىككى توك-توك ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئۇيغۇر ياشلىرى خىزمەت تاپالمايدۇ. سىز ئىقتىدارلىق كىشىلەرنى يېتىلدۈرۈپ، ئۇلارنىڭ ئۆز ئىقتىدارىنى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە جارى قىلدۇرۇشىغا شەرت-شارائىت ھازىرلاپ بەرمىسىڭىز، بۇ ھېچ بولمىغاندا بىر ئىقتىسادىي زىيان ۋە ئىسراپچىلىق ئەمەسمۇ؟ بۇ "دۇنيانىڭ ئىلغار تېخنىكىلىق سەۋىيىسىگە يېتىۋېلىش"، "ماددىي ۋە مەنىۋىي مەدەنىيەت بەرپا قىلىش" ۋە "جەمئىيەت مۇقىملىقىنى ساقلاش" دېگەندەك شۇئارلارنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىغا زور دەرىجىدە زىيانلىق ئەمەسمۇ؟

ئۇيغۇر ياشلىرىنى ئۆزلۈكىدىن تىرىشىپ، ھەقىقىي بىلىم ئىگىلىشىگە ئۈندەشتە ئوقۇتقۇچىلار ۋە ئاتا-ئانىلارنىڭ رولى ئىنتايىن چوڭ بولىدۇ. بۇنىڭدىن **10** يىل بۇرۇن، جۇڭگودا بۈگۈنكىدەك زور ئۆزگىرىشلەرنىڭ بولۇشىنى كۆپىنچە ئادەملەر پەرەز قىلالمايتتى. بۇنىڭدىن كېيىنكى **10** يىل، **20** يىل، **30** يىلدىن كېيىن قانداق ئۆزگىرىشلەر بولىدۇ؟ سىز

ئوقۇغۇچىڭىزغا ياكى پەرزەنتلىرىڭىزگە يول كۆرسەتكەندە، نەزەرىڭىزنى ئاشۇنداق كەلگۈسىدە كېلىدىغان بىر دەۋرگە سېلىڭ. ھېچ بولمىغاندا، ھازىرقى ۋەزىيەتكە قاراپ، سىزنىڭ روھىڭىز ئۆزىڭىزنىڭ ئوقۇغۇچىسى ياكى بالىڭىزنىڭكىدىن بەكراق چۈشۈپ كەتمىسۇن. ئۆزىڭىزنىڭ روھى چۈشۈپ كەتسە، ياشلارغا ھەرگىزمۇ يول كۆرسەتمەيسىز.

بىر ئادەمنىڭ ئۇلۇغلۇقى، ئۇنىڭ بۇرۇن بولۇپ ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلار توغرىسىدا توغرا يەكۈن چىقىرىلغانلىقىدا ئەمەس. بىر ئادەمنىڭ ئۇلۇغلۇقى، ئۇنىڭ كەلگۈسىدە بولىدىغان ئىشلارنى توغرا مۆلچەرلىيەلىشىدە.

تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەرنىڭ جەمئىيىتىنىڭ ھەممىسى خۇددى بىر پارچە گۆشنى تالىشىۋاتقان بۇرە-يولۋاسلارنىڭ ئۇۋىسىغا ئوخشايدۇ. جۇڭگو جەمئىيىتىمۇ ھازىر دەل ئاشۇنداق بىر جەمئىيەت بولۇشقا قاراپ يۈزلىنىۋاتىدۇ. ئەگەر سىز ھازىر ۋاقىتنى زاپا قىلماي، ئۆزىڭىزدە ھەقىقىي بىلىم بىلەن ھەقىقىي ئىقتىدارنى يېتىلدۈرسىڭىز، كەلگۈسىدە پۇرسەت ۋە رىقابەت ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر بولىدىغان بىر جەمئىيەت شەكىللەنمەي قالغاندىمۇ، ھېچ بولمىغاندا سىزگە ھېچ قانداق زىيىنى بولمايدۇ. ئەگەر پۇرسەت ۋە رىقابەت ئالدىدا ھەممە ئادەم، ھەممە مىللەت باراۋەر بولىدىغان بىر جەمئىيەت شەكىللىنىپ قالسا، سىز ھازىر ئىگىلىگەن بىلىم بىلەن ئىقتىدار سىز ئۈچۈن بىر بىباھا گۆھەرگە ئايلىنىدۇ. ئۆتۈپ كەتكەن ۋاقىت خۇددى بىر ئادەمنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن تۇققىنىغا ئوخشايدۇ. ئۇ بىر كەتكەندىن كېيىن، مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيدۇ. "ئەگەر يەنە بىر كۈن ھايات بولغان بولسا، ماۋۇنى قىلىپ بەرگەن بولسام"، "ئەگەر يەنە بىر ئاي ھايات بولغان بولسا، ئاۋۇنى قىلىپ بەرگەن بولسام"، بۇلارنىڭ ھەممىسى مۇمكىن ئەمەس. ئۇ چاغدا سىزنىڭ يىغلىسىڭىزمۇ، تۇققىنىڭىز تىرىلىپ بەرمەيدۇ. شۇڭا، تۇققىنىڭىز ھايات ۋاقتىدا، سىز قىلىپ بەرىشكە تېگىشلىك ۋە سىز قىلىپ بېرەلەيدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىنى قىلىپ بېرىڭ. ھازىردىن باشلاپ قىلىپ بەرگەچ تۇرۇڭ. ئاشۇنداق قىلسىڭىز، تۇققىنىڭىز ئۆلۈپ كەتكەندە ھېچ قانداق يىغلىمىسىڭىزمۇ بولۇپرىدۇ. مېنىڭچە، سىز ئۇ چاغدا پەقەتلا يىغلىمىسىڭىزمۇ، تۇققىنىڭىز چوقۇم سىزدىن رازى بولۇپرىدۇ.

6-بۆلۈم

13-سۇئال: چەت ئەللىكلەرنىڭ تۇرمۇشىدا كىتاب ئوقۇش ھەققىدە كۆزەتكەنلىرىڭىز قايسىلار؟

جاۋاب: مەن ئامېرىكىلىقلارنىڭ كىتاب ئوقۇشقا ئائىت ئادەتلىرىنى ئۆزۈمنىڭ بىۋاسىتە كۆرگەنلىرى ئارقىلىق تەسۋىرلەپ بېرەي. مەن كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ داۋىس شۆبىسىدە ئوقۇۋاتقان ۋاقىتىدا، بىزنىڭ ئۆيگە باشقا بىر شىتاتنىڭ كىچىك بىر يېرىدە تۇرىدىغان، ئۆزى مۇسۇلمان، ئەمما ئېرى ئامېرىكىلىق بىر دوستىمىز بىر قانچە كۈن تاماشا قىلىش مۇناسىۋىتى بىلەن كېلىپ، بىزنىڭ ياتاقتا 2 ئاخشام قۇنۇپ قالدى. بۇ دوستىمىزنىڭ ئېرى ئاشۇ دوستىمىز بىلەن توي قىلىش ئۈچۈن ئىسلام دىنىغا كىرگەندى. ئۇلار بىزنىڭ ئۆيگە كېلىپ ئەتىسى بازارغا چىقىپ قايتىپ كەلگەندە، ئۇ ئامېرىكىلىقنىڭ قولىدا ئىسلام دىنىغا ئائىت 3-4 ئىنگىلىزچە كىتابنى كۆردۈم. ئۇلار تاماشا قىلىش جەريانىدا، مەخسۇس بىر قانچە كىتابخانلارغا بېرىپ، ئىسلام دىنىغا ئائىت ئۆزلىرىدە يوق كىتابلارنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋالغان ئىكەن. مەن بۇ كىتابلارنى ۋارقلاپ كۆرۈپ بېقىپ، ناھايىتى تەسەرلەندىم، ھەمدە ئىنتايىن خىجىل بولدۇم. ئىچىمدە، "چەت ئەلدە تۇرۇپ، ئۆزلىرىنى «مەن مۇسۇلمان» دەپ ھېسابلاپ يۈرۈۋىدىغان ئۇيغۇرلار ئىچىدە ئۆز دىنى توغرىسىدا مۇشۇنداق ئىزدىنىدىغان ئادەملەردىن قانچىسى بار؟" دەپ ئويلىدىم.

كىتاب ئوقۇش ئامېرىكىلىقلارنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىدىكى ئىنتايىن مۇھىم تەركىبلەرنىڭ بىرى بولۇپ، كىتاب ئوقۇش ئادىتى ئۇلارنىڭ بالىلىق دەۋرىدىلا باشلىنىدۇ. كالىفورنىيەدىكى ھەر بىر ناھىيىدە 10 دىن 30 غىچە شەھەر بار بولۇپ، ھەر بىر شەھەرنىڭ بىردىن كۈتۈپخانىسى بار. سىزنىڭ ئائىلىڭىزدە 4 جان ئادەم بولسا، سىزنىڭ ئۆيىڭىز جايلاشقان شەھەرنىڭ كۈتۈپخانىسى ئائىلىڭىزدىكى 4 جان ئادەمنىڭ ھەممىسىگە ھەقسىز كۈتۈپخانا كېنىشكىسى بېرىدۇ. بۇ كۈتۈپخانىلاردا يېشى 3 كە كىرگەن بالىدىن تارتىپ، چوڭلارغىچە ھەممە ئادەمگە باپ كېلىدىغان كىتابلار قويۇلىدۇ. كىتابتىن باشقا، مەخسۇس بالىلارنى تەربىيەلەشكە تەييارلانغان ئۇنىۋېرسال ۋە سىنىۋالغۇ لىنتىلىرىمۇ بار بولۇپ، ھەر بىر كۈتۈپخانىدىكى كىتابلارنىڭ ئەڭ كەم دېگەندە يېرىمى بالىلارغا ئائىت كىتابلار بولىدۇ. ھەر قېتىم ئارىيەت ئالىدىغان كىتاب ۋە لىنتىلارنىڭ سان چەكلىمىسى يوق بولۇپ، كىتابلارنى 3 ھەپتىلىك، لىنتىلارنى بىر ھەپتىلىك ئارىيەت بېرىپ تۇرىدۇ. بۇ كۈتۈپخانىلارنىڭ راسخودىنىڭ بىر قىسمىنى شىتاتلىق ھۆكۈمەت، قالغان قىسمىنى ھەر بىر شەھەر بىزدىن يىغقان يەر بېجى كىرىمىدىن چىقىرىدۇ. كىچىك بالىلىرى بار ئامېرىكىلىق ئاق تەنلىك ئاياللارنىڭ ئىچىدە ئىشلىمەي، ئۆز بالىسىنى پۈتۈن كۈن باقىدىغانلار خېلى يۇقىرى نىسبەتنى ئىگىلەيدۇ. ئۇنداقلارنىڭ بىر ئادىتى ھەر كۈنى بالىلىرىنى ئۆز شەھىرىدىكى كۈتۈپخانىلارغا ئېپىكىلىپ، بالىسى ھېرىپ قالغىچە ئۇلارغا كىتاب ئوقۇپ

بېرىش، بالىسى ھېرىپ قالغاندا ئۇلارنى ئۆزى خالىغان كىتابلارنى كۆرۈشكە بىر مەزگىل قويۇپ بېرىشتىن ئىبارەت. ئۇنىڭدىن باشقا، ئوقۇرمەنلەر ئامېرىكىنىڭ كىنوسىدىنمۇ كۆپ كۆرۈپ تۇرىدىغىنىدەك، ئاق تەنلىكلەرنىڭ ئۇخلاشتىن بۇرۇن كىچىك بالىلىرىغا كىتاب ئوقۇپ بېرىش ياكى ئۇلارغا ھېكايە ئېيتىپ بېرىش ئادىتى بار. بۇنى ئۇلار "ئۇخلاش ۋاقتىدىكى ھېكايە" (ئىنگلىزچە "Bed time story") دەپ ئاتايدۇ. ئاشۇنداق قىلغاچقا، ئۇلارنىڭ بالىلىرى كىچىكىدىن تارتىپ كىتاب ئوقۇشنى ياخشى كۆرىدىغان بولۇپ چوڭ بولىدۇ. بىر قېتىم ئايالىم بىلەن ئىككىمىز بىزنىڭ بالىغا كىتاب ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن بىزنىڭ كۈتۈپخانىمىزغا بېرىپ، كىتاب ئىزدەۋاتساق، بىر 3 ياش ئەتراپىدىكى ناھايىتى ئوماق قىزچاقنىڭ ئاۋازىنى تازا قويۇپ بېرىپ كىتاب ئوقۇۋاتقىنىنى كۆردۈق. بىز ئۇ قىزنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ بىر دەم قاراپ تۇردۇق. تازا دىققەت قىلىپ قارىساق، ئۇ قىز بىر بەتنى تۈگەتمەيلا يېڭى بىر بەتنى ئېچىپ بولغان بولسىمۇ، ئالدىنقى بەتتىكى تېكىستنى ناھايىتى توغرا ئوقۇۋاتىدۇ. ئەسلىدە، بۇ قىز تېخى كىتاب ئوقۇشنى بىلمەيدىغان بولۇپ، ھېلىقى كىتابنىڭ تېكىستىنى پۈتۈنلەي يادلىۋالغان ئىكەن. شۇڭا، كىتابنى ئېچىپ، شۇ بىر بەتكە توغرا كەلگەن تېكىستنى پۈتۈنلەي يادقا ئوقۇپ، ئاندىن يېڭى بىر بەتنى ئاچىدىكەن. ئېھتىمال بۇ ئۆزىنىڭ ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغان كىتابى بولۇپ، ئاپىسىغا قايتا-قايتا ئوقۇتۇپ، ئاخىرى ئۆزىگە ياد بولۇپ كەتكەن ئوخشايدۇ. بىزمۇ ئىككى بالىمىز ئامېرىكىغا كەلگەن كۈندىن تارتىپ، ئۇلارنى ھەر كۈنى بىر سائەت ئەتراپىدا كىتاب ئوقۇشقا ئادەتلەندۈردۈق. كۆپىنچە ۋاقىتتا ئۆزلىرىگە ئوقۇتۇپ، بىرىمىز ئۇلارنىڭ قېشىدا ئاڭلاپ ئولتۇردۇق. خاتالىقىنى تۈزىتىپ بەردۇق. بەزىدە ئۇلارغا كىتاب ئوقۇش پەقەت خوش ياقماي قالسا، كىتابنى بىز ئۇلارغا ئوقۇپ بەردۇق. ئاساسەن ھەر ھەپتە دېگىدەك ئۆزىمىزنىڭ كۈتۈپخانىسىغا بېرىپ، كىتابنى ئالماشتۇرۇپ تۇردۇق. بالىلىرىمىز چوڭ بولۇپ، كۈتۈپخانىدىكى كىتابلارغا قىزىقمايدىغان بولۇپ قالغاندىن تارتىپ، بىز ئۇلارغا ئۆزلىرى ياخشى كۆرۈدىغان كىتابلارنى سېتىپ ئېلىپ بېرىدىغان بولدۇق. شۇڭا ئىككى بالىمىزنىڭ ھازىرمۇ ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئوقۇيدىغان كىتابلىرى بار بولۇپ، ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئازراق كىتاب ئوقۇش ئۇلارغا پۈتۈنلەي ئادەت بولۇپ كەتتى. ئامېرىكىدا داڭلىقراق ئالىي مەكتەپكە قوبۇل قىلىنىشتا، ئوتتۇرا مەكتەپ نەتىجىسىدىن باشقا يەنە "سەۋىيە باھالاش ئىمتىھانى" دېگەن، ئىنگلىزچە "Scholastic Assessment Test (SAT)" دەپ ئاتىلىدىغان بىر مەملىكەتلىك ئىمتىھان نەتىجىسىگىمۇ قارايدۇ. مېنىڭ ئوغلۇم ھازىر شۇ ئىمتىھاندا سىنىلىدىغان ئىنگلىزچە سۆزلۈكلەرنى يادلاۋاتقان بولۇپ، ھەر كۈنى كەچتە مېنى چاقىرىپ، يېڭى يادلىغان سۆزلۈكلەرنى ۋە ئالدىنقى 4 كۈن ئىچىدە ئۆگەنگەن سۆزلۈكلەرنى ماڭا سىنىغۇزىدۇ. ئۇنىڭغا 20 مىنۇتتىن كۆپرەك ۋاقىت كېتىدىغان بولۇپ، ئوغلۇم قانداق ۋاقىتتا تەييار بولسا، مەن ئۆزۈم قىلىۋاتقان ھەر قانداق ئىشنى توختىتىپ قويۇپ، ئۇنىڭ بىلەن ھېلىقى سۆزلۈكلەرنى ئۆتكۈزۈمەن. ئەگەر تېلېۋىزوردا ئۆزۈم ناھايىتى ياخشى كۆرۈدىغان بىر نەرسە كۆرۈۋاتقان بولساممۇ، ياكى مۇشۇ ماقالىنى يېزىۋاتقان بولساممۇ، ئوغلۇمنىڭ قىلىۋاتقان ئۇ ئىشنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىقىنى بىلدۈرۈش، ئۇنى داۋاملىق رىغبەتلەندۈرۈپ تۇرۇش ئۈچۈن، ئۆز ئىشىمنى تاشلاپ قويۇپ،

ئۆزۈمنىڭ ناھايىتى چارچاپ كەتكەنلىكىگە قارىماي، ئوغلۇمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە سۆزلۈكلەرنى تەكرارلايمەن.

ئامېرىكىدا ئاتا-ئانىلار بالىلارغا كۈتۈپخانىدىن كىتاب ئارىيەت ئېلىپ بەرگەندىن باشقا، بازاردىنمۇ نۇرغۇن كىتابلارنى سېتىپ ئالىدۇ. بولۇپمۇ ئاق تەنلىكلەرنىڭ بالىلىرىنىڭ ئۆيىگە قارايدىغان بولسا، چوقۇم بىردىن كىتاب ساقلاش ئورنى بارلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ. بالىلار چوڭ بولغاندا، ياكى بۇ كىتابلاردىن زېرىككەندە، ئاتا-ئانىلار ئۇ كىتابلارنى ئۆز شەھىرىدىكى كۈتۈپخانغا ئىئانە قىلىدۇ. شۇڭا ھەر بىر كۈتۈپخاندا ئىئانە قىلغان كىتابلارنى قويۇپ قويدىغان مەخسۇس ئورۇن ۋە قەغەز ساندۇقلار بولىدۇ. بەزى كۈتۈپخانلار يىغىلغان كىتابلارنى ئۆزلىرى بىر تەرەپ قىلالمايدىغان ھالەتكە كېلىپ قالسا، "بۇ يەردىكى كىتابلارنى ئۆزىڭىز خالىغانچە ئېلىپ كەتسىڭىز بولىدۇ" دەپمۇ يېزىپ قويدۇ.

بالىلارنى كىتاب ئوقۇشقا ئۈندەش پۈتۈن ئامېرىكا جەمئىيىتىگە سىڭىپ كەتكەن بىر ئىش بولۇپ، مەكتەپ، ئوقۇتقۇچى، ئاتا-ئانا، ۋە ھەر ساھەدىكى داڭلىق ئەربابلارنىڭ ھەممىسى بۇ ئىشنى ئۆزلىرىنىڭ ئەڭ مۇھىم بۇرچلىرىنىڭ بىرى قاتارىدا تۇتىدۇ. ئامېرىكىدىكى باشلانغۇچ ۋە تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەر ھەر يىلى بىر ئاينى "كىتاب ئوقۇش ئېيى" قىلىپ بەلگىلەپ، بۇ بىر ئاينىڭ ئىچىدە پۈتۈن مەكتەپ ئوقۇغىلىرىغا مەلۇم ساندىكى كىتابنى ئوقۇپ بولۇشنى تاپشۇرۇق قىلىپ بېرىدۇ. ۋەزىپىنى ئاشۇرۇپ ئورۇنلىغانلارغا مۇكاپات بېرىدۇ. مەن ئىككى بالامنىڭ "كىتاب ئوقۇش ئېيى" تۈگىگەندىن كېيىنكى "**Ice-cream**" زىياپىتىگە كۆپ قېتىم قاتنىشىپ باقتىم. باشلانغۇچنىڭ بالىلىرىنى كىتاب ئوقۇشقا قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن، ھەر بىر مەكتەپتە ھەر يىلى "كىتاب يەرمەنكىسى" پائالىيىتى ئېلىپ بارىدۇ. بۇ پائالىيەتتە بالىلار كىتابلىرىنى نەشر قىلىدىغان شىركەتلەر مەكتەپكە كېلىپ، ئۆزلىرى نەشر قىلغان ئەڭ يېڭى كىتابلارنى كۆرگەزمە قىلىدۇ ھەمدە نەق مەيداندا ساتىدۇ. بىر قېتىم مەن ئوغلۇمنىڭ مەكتىپىدىن بالامغا مەخسۇس كىتاب بۇيرۇتۇش توغرىسىدا بىر تەكلىپ تاپشۇرۇپ ئالدىم. پەقەت **5** دوللار خەجلەپ بىر كىتاب بۇيرۇتقاندىم، مەخسۇس مېنىڭ ئوغلۇم ئۈچۈن بېسىلغان بىر كىتابنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. بۇ كىتابنىڭ ئىچىدىكى ئاساسىي رولچى مېنىڭ ئوغلۇم بولۇپ، كىتابنىڭ تەشەببۇسى ئوغلۇمنىڭ ئىسمى بېسىلغانىدى. مەن قاتتىق تەسەرلەندىم. ئامېرىكىنىڭ **2001**-يىلىدىكى "**11-سېنتەبىر**" ۋەقەسى يۈز بەرگەن ۋاقىتتا، ئامېرىكا پىرىزدىنتى بۇش بىر باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ كىتاب ئوقۇش پائالىيىتىگە قاتنىشىۋاتقاندى. ئامېرىكىنىڭ ھۆكۈمەت خادىملىرى شۇ مەكتەپكە بېرىپ، بىر سىنىپتا بۇشنىڭ قولىغا پىچىرلاپ، نيۇ-يوركتا بولغان ۋەقەنى دوكلات قىلىدۇ. ئامېرىكىدىكى باشقا ئاناقلق ئەربابلارمۇ باشلانغۇچ مەكتەپلەرگە بېرىپ، بالىلارغا كىتاب ئوقۇپ بېرىۋاتقانلىقىنى بىز تېلېۋىزوردا داۋاملىق كۆرۈپ تۇرىمىز.

بىز شىمالىي كاليفورنىيەنىڭ **Davis** دېگەن شەھىرىدە **1990**-يىلىدىن **1997**-يىلىغىچە **7**

يىل تۇردۇق. بىزنىڭ تۇرغان ياتقىمىز كاليفورنىيە ئۈنۈپىستېتىنىڭ پەقەت توي قىلغان ئوقۇغۇچىلارغا ئىجارىگە بېرىدىغان ياتاق بىنا رايونىدا بولۇپ، ئۇ يەردە تۇرىدىغانلارنىڭ ھەممىسى ئاشۇ مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ئىدى. 1997-يىلىدىن 2004-يىلىنىڭ ئوتتۇرىسىغىچە شىمالىي كاليفورنىيەدىكى **San Francisco** شەھىرى بىلەن سىلىكون جىلغىسىغا يېقىن جايدىكى **San Ramon** دېگەن شەھەردە ئۆزىمىز سېتىۋالغان ئايرىم بىنالىق ئۆيدە تۇردۇق. بۇ شەھەر ئامېرىكىدىكى تۇرمۇش سەۋىيىسى ئوتتۇرا ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك كىشىلەر تۇرىدىغان شەھەر بولۇپ، بۇ شەھەردىكىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە يىللىق ئائىلە كىرىمى **87** مىڭ دوللار ئىكەن. (كاليفورنىيەدە يىللىق ئائىلە كىرىمى **30** مىڭ دوللاردىن تۆۋەنلەر كەمبەغەللەر ھېسابلىنىدۇ) **Davis** تا مەكتەپنىڭ بىر چوڭ سۇ ئۈزۈش كۆلى بار بولۇپ، ياز كۈنلىرى بىز بالىمىزنى داۋاملىق شۇ يەرگە ئاپراتتۇق. **San Ramon** شەھىرىدە بولسا، بىزنىڭ بىر كىچىك رايونغا تەۋە بىر سۇ ئۈزۈش كۆلى بىلەن بىر **"tennis"** توپ مەيدانى بار ئىدى. بىزدە ئۇلارنىڭ ئاچقۇچى بار بولۇپ، بىز ئۇلارنى خالىغان ۋاقىتتا ئىشلىتەلەيتۇق. بۇ كۆللەرنىڭ بىر تۈزۈمى، **15** ياشتىن كىچىك بالىلار سۇ ئۈزگەندە، ئۇلارنىڭ قېشىدا چوقۇم بىرەر **18** تىن يۇقىرى ياشتىكى ئادەم بولۇشى كېرەك. بىز بالىلىرىمىزنى سۇ ئۈزۈشكە ئاپارغاندا، كۆزىمىزگە داۋاملىق چېلىقىدىغان بىر ئىش، نۇرغۇن ئاتا-ئانىلار بالىلىرىنى سۇدا ئوينىغىلى قويۇپ بېرىپ، ئۆزلىرى بىر تەرەپتىن بالىلىرىنى كۆزەتكەچ، بىر تەرەپتىن كىتاب ئوقۇشتىن ئىبارەت ئىدى. بىزنىڭ ياتاق رايونىمىزدا مەخسۇس بالىلار ئويناش ئۈچۈن ياسالغان سېرىلغۇچ، گۈلەڭگۈچ، يامشىپ چىقىپ ئوينىدىغان **2-3** مېتىر ئىگىزلىكتىكى قۇرۇلمىلار ۋە قۇملۇقلار بار بولۇپ، ئىشلىمەيدىغان ئانىلار بالىلىرىنى شۇ يەردە ئوينىغىلى قويۇپ بېرىپ، ئۆزلىرى كىتاب ئوقۇپ ئولتۇراتتى. بىزنىڭ **San Ramon**دىكى قوشنىلىرىمىزنىڭ ھەممىسى دېگىدەك گېزىتكە مۇشتىرى بولغانىدى (ھەر كۈنى تاڭ سەھەردە گېزىت توشۇغۇچى گېزىتلەرنى ھەر بىر مۇشتىرنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا تاشلاپ قويىدىغان بولغاچقا، بىز ئىشقا ماڭغاندا قوشنىلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى گېزىتنى ھەر كۈنى كۆرۈپ تۇرىمىز). كاليفورنىيەدىكى شەخسىي ئۆيلەرنىڭ ئارقا ھويلىسىغا قارىسىڭىز، مەخسۇس كىتاب ئوقۇش ئۈچۈن تەييارلانغان ھەر خىل ئورۇنداقلارنى چوقۇم كۆرۈسىز. مەن بىلەن بىر مىنىبۇستا ئىشقا بارىدىغان خادىملارنىڭ ئىچىدە، يول بويى كىتاب ئوقۇيدىغانلاردىن بىر قانچىسى بار.

بىز ئاپتوبۇس بېكىتىدە ئاپتوبۇس ساقلاپ تۇرغان، پويىز بېكىتىدە پويىز ساقلاپ تۇرغان، ئايروپىلان ئىستانسىسىدا ئايروپىلان ساقلاپ تۇرغانلارنىڭ كۆپىنچىسى گېزىت ياكى كىتاب ئوقۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرىمىز. ئايروپىلان ۋە پويىزدىكى يولۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسىمۇ كىتاب ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز. باغچىلاردىكى چىملىقنىڭ ۋە دېڭىز بويىدىكى قۇملۇقنىڭ ئۈستىدە ئاپتاپ سىنىۋېتىپ، كىتاب ئوقۇپ ياتقان كىشىلەرنى داۋاملىق ئۇچرىتىمىز. دوكانلاردا پۇل تۆلەشكە ئۇچرەت تۇرغاندا، نۆۋىتى كەلگەن ئاياللارنىڭ سومكىسىدىن پۇل ياكى بانكا كارتىلىرىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن سومكىسىدىكى كىتابنى ئېلىپ بىر تەرەپكە قويۇپ

قويغىنىنى داۋاملىق كۆرۈپ تۇرىمىز. مېنىڭ پەرىزىمچە، سومكا كۆتۈرۈۋالغان ئامېرىكىلىقلارنىڭ سومكىسىنى ئاقتۇرسا، يېرىمىدىن كۆپىنىڭ سومكىسىدىن كەم دېگەندە بىرەر كىتاب، ژورنال ياكى گېزىت چىقىشى مۇمكىن. ئامېرىكىدىكى خېلى نۇرغۇن كىتابلار، بولۇپمۇ رومانلارنىڭ ئۇزۇنلۇقى بىلەن كەڭلىكى ئادەتتىكى كىتابلارنىڭكىدىن كىچىك بولىدۇ. شۇڭا ئۇلارنى كۆتۈرۈپ يۈرۈش ئىنتايىن قولايلىقدۇر.

تەرەققىي تاپقان جەمئىيەتنىڭ بىر ئالاھىدىلىكى، بۇ جەمئىيەتتىكى كىشىلەر بىر-بىرى بىلەن ئېغىز ئارقىلىق ئالاقە قىلىشقا ئىنتايىن قادىردۇر. ئامېرىكا جەمئىيىتىدە، نۇرغۇن ئىشلار تېلېفون ئارقىلىقلا بېجىرىلىدۇ. تېلېفون ئارقىلىق بېجىرگىلى بولىدىغان ئىشلار ئۈچۈن ھېچ كىم مەخسۇس يول يۈرۈپ، قارشى تەرەپنىڭ قېشىغا بارمايدۇ. بەلگىلىك مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە كىشىلەر بىلەن ھەر قانداق بىر مەسىلە ئۈستىدە سۆزلەشسە، ئۇلار ناھايىتى ئۇزۇنلۇق پىكىر يۈرگۈزەلەيدۇ. مانا بۇلار يۇقىرىقىدەك كىتاب ئوقۇشنى ئۆمۈر بويى تاشلىماسلىق ئادىتىنىڭ نەتىجىسىدۇر. باكلاۋىر ئۇنۋانىدىن يۇقىرىنى تەلەپ قىلىدىغان خىزمەتلەرنىڭ ئېلانلىرىغا قارىسىڭىزمۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىدە "مۇكەممەل ئېغىز بىلەن قەلەم ئارقىلىق ئالاقىلىشىش ئىقتىدارى چوقۇم بولۇشى كېرەك" دېگەن جۈملىنى چوقۇم كۆرىسىز. بۇ ئامېرىكا جەمئىيىتىدە ئېغىز بىلەن قەلەم ئارقىلىق ئۆز-ئارا ئۈنۈملۈك ئالاقىلىشىشنىڭ قانچىلىك مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. مەن "CVI Laser" دېگەن شىركەتتە ئىشلىگەن ۋاقىتىمدا، بىزنىڭ بۇ شۆبە شىركىتىمىزدە مەخسۇس تېلېفون ئارقىلىق سودا-سېتىق قىلىدىغان خادىمدىن 3 كىشى بار ئىدى. بەزىدە ئاغرىق ۋە تەتل قىلىپ دەم ئېلىش سەۋەبلىرى بىلەن بۇ 3 كىشىنىڭ ھېچقايسىسى ئىشقا كەلمەي قالغاندا، مېنىڭ باشلىقىم مېنى شۇ ئىشقا سېلىپ قوياتتى. ئۇنىڭدىن باشقا، بەزى خېرىدارلار ئۆزىگە لازىم بولغان ئاپپاراتنىڭ فۇنكسىيىسىنى بىزنىڭ تىجارەت خادىملىرىمىزنىڭ بىرەرسىگە ئېيتىپ، ئۇنىڭ لايىھىسى قانداق بولسا ياخشىلىقىنى، ھەمدە ئۇنىڭغا قايسى زاپچاسلارنى ئالسا بولىدىغانلىقىنى سورىغاندا، ئۇ خادىمنىڭ تېخنىكىدىن يېتەرلىك خەۋىرى بولمىغاچقا، مېنى ياردەمگە چاقىراتتى. مەن ئۇنداق خېرىدارغا تېلېفوندىلا بىرەر نەرسىنى لايىھىلەپ چۈشەندۈرۈپ، ئۇنىڭغا قايسى زاپچاسلارنى ئىشلەتسە بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بېرەتتىم. بىر قېتىم بىر ئالىي مەكتەپنىڭ پروفېسسورى ئۆزىگە بىر ئالاھىدە لازېر ئەينىكىنىڭ لازىملىقىنى، ئەمما ئۇ ئەينىكىنىڭ بىزنىڭ شىركەتنىڭ مەھسۇلات تىزىملىكىدە يوقلۇقىنى ئېيتىپ، مېنىڭ ئاشۇنداق ئەينىكىنى قايسى شىركەتنىڭ چىقىرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىشىمنى ئىلتىجا قىلدى. مەن بىزنىڭ شىركەتنىڭ ئىسكىلاتىدىن زاپچاس تېپىپ بېرىدىغان بىر خادىمنى خۇسۇسىيەتتى ھېلىقى ئەينىككە يېقىن كېلىدىغان بىر خىل ئەينىكتىن 10 دانىسىنى قايتا ئۆلچەپ، ئۇنىڭ نەتىجىسىنى ماڭا ماڭدۇرۇپ بېرىشكە بۇيرۇدۇم. نەتىجىسى چىققاندا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھېلىقى پروفېسسورغا لازىم ئەينىككە ئەڭ يېقىن كېلىدىغان بىرنى تاللاپ، ئۇ پروفېسسورغا سېتىپ بەردىم. ئۇ پروفېسسور ماڭا جىق رەھمەت ئېيتتى. ھەمدە ئۆز تەجرىبىسىنى بۇ ئەينىك بىلەن غەلبىلىك

ئىشلەپ، تەتقىقات نەتىجىسىنى بىر يۇقىرى دەرىجىلىك ئىلمىي تەتقىقات ژورنىلىدا ئېلان قىلغاندا، ماقالىسىنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا مېنىڭ ئىسمىمنى ئاتاپ تۇرۇپ ماڭا قايتىدىن رەھمەت ئېيتىپتۇ. ئۇ پروفېسسور بۇ ۋەقەنى ئۆزىنىڭ باشقا تونۇشلىرىغىمۇ ئېيتىپ بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر مەزگىل بىر قانچە ئالىي مەكتەپنىڭ پروفېسسورلىرى بىزنىڭ شىركەتتىن بىر نەرسە ئېلىش ئۈچۈن تېلېفون قىلسا، تېلېفوننى ئېلىپلا، "بىز دوكتور ئەركىن سىدىق بىلەن كۆرۈشەتتۇق" دەيدىغان بولۇپ قالدى. بۇ ئىشتىن كېيىن مېنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى باشلىقىم Alex ناھايىتى تەسىرلىنىپ، شۇنىڭدىن كېيىن بىز پاراڭلاشقان ۋاقىتتا ماڭا "سەن كارامەت ئىزىنىپ بولۇپلا قالماي، ناھايىتى ئۇستا سېتىقچى (ئىنگلىزچە 'salesperson') ئىكەنسەن" دەيدىغان بولدى. مەن "Wave Splitter" دېگەن شىركەتتە ئىشلەۋاتقاندا، شىركەتنىڭ سودا-سېتىق بۆلۈمىدىكىلەرگە ياردەملىشىپ، ياپونىيەگە بېرىپ، بىزنىڭ شىركەتنىڭ NEC, Hitachi, Fujitsu ۋە Sumitomo قاتارلىق چوڭ شىركەتلەر بىلەن ئېلىپ بارغان «تېخنىكىلىق سۆھبەت» لىرىگە قاتناشتىم. ھەمدە ئۆزۈمنىڭ تېخنىكىلىق ئىقتىدارى بىلەن ياپونچە تىلىمدىن پايدىلىنىپ، بىزنىڭ ئۇ ياپونلۇق خېرىدارلىرىمىزنى خېلى تەسىرلەندۈرۈپ، شىركىتىمىزنىڭ سودا-سېتىق ئىشلىرىغا كۆزگە كۆرۈنەرلىك تۆھپە قوشتۇم. 2002-يىلى فېۋرالدا مەن شىركەتتىن بىر ھەپتە رۇخسەت سوراپ، ئامېرىكىنىڭ باشقا بىر شىتاتىغا دەم ئېلىشقا كەتكەندە، بىزنىڭ شىركەتتە بىر چوڭ كۆلەملىك خادىم قىسقارتىش بولۇپ، مېنىڭ ئۈستۈمدىكى ئىزىنىپلىك بۆلۈمىگە مەسئۇل 2 مۇئاۋىن رەئىسنىڭ ھەر ئىككىلىسىنى شىركەتتىن چىقىرۋېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شىركەتنىڭ سودا سېتىقىغا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىسى مېنىڭ ئىگىسىز قالغانلىقىمدىن پايدىلىنىپ، مېنى ئىزىنىپلىق بۆلۈمىدىن، سودا-سېتىق بۆلۈمىگە يۆتكىۋېتىپتۇ. دەم ئېلىشتىن قايتىپ كېلىپ، بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، مەن قاتتىق نارازى بولدۇم. ئۇلارغا "مەن ئىزىنىپ بۆلۈمىدە تۇرۇۋېرىپ، سىلەرگە قانچىلىك ياردەم كېرەك بولسا، شۇنچىلىك ئىشلەپ بەرەي. شۇڭا مېنى يۆتكىمەڭلار. ئەگەر مۇشۇنداق مەجبۇرىي يۆتكىسەڭلار، مەن بۇ شىركەتتىن كېتىشكە مەجبۇر بولىمەن" دېدىم. مەن ئۇ چاغدا شىركەتنىڭ ئىنگلىزچە "Planar Light wave Circuits" دەپ ئاتىلىدىغان "يىغىنچاق نۇر يولى تېخنىكىسى" دېگەن بىر ئەڭ يېڭى تېخنىكىسىغا مەسئۇل ئىدىم. بىز مۇشۇ تېخنىكا ئارقىلىق چىقىرىلىدىغان بىر زاپچاسنىڭ ئەڭ ئاخىرقى باسقۇچىغا كەلگەن بولۇپ، مەن ئۇنى ئۆزۈم بىر باشقا ئېلىپ چىقىشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلاتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئامېرىكىدا سودا-سېتىق ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، شىركەتتە ئادەم قىسقارتسا، ئالدى بىلەن شۇنداقلارنى قىسقارتىدۇ. ئۇنىڭ ئەكسىچە، ئىزىنىپلىك ئەڭ ئەتىبارلىق خىزمەت بولۇپ، ئۇ كىم بولسا شۇ قىلىۋېرىدىغان كەسىپ ئەمەس. شۇڭا مېنىڭ ئىزىنىپلىقتىن ئايرىلغىم يوق ئىدى. ئاخىرىدا بىزنىڭ شىركەت مېنىڭ تەلپىمگە قوشۇلدى.

ھېكايە، رومان ۋە ھەر خىل دەرسلىك كىتابلاردىن باشقا، ئامېرىكىدا ئادەم تەسەۋۋۇر قىلالايدىغان ھەر بىر كەسىپتە، بۇرۇنقىلار ئۆزلىرىنىڭ ئەمىلىي تەجرىبىلىرىگە، بېشىدىن ئۆتكۈزگەن

مەغلۇبىيىتى بىلەن قازانغان مۇۋەپپىقىيەتلىرىگە، ئۆزى ئېلىپ بارغان ئىلمىي تەتقىقاتلىرىغا، ۋە پۈتۈن دۇنيانىڭ كۆپ يىللىق ئىلمىي تەتقىقات نەتىجىلىرىگە ئاساسەن يېزىپ چىقىپ ئېلان قىلغان كىتابلاردىن بىر قانچىنى تېپىش مۇمكىن. بۇ كىتابلار بۇرۇنقىلار ياراتقان بىلىم جۇغلانمىسى بولۇپ، ئەگەر مۇۋاپىق پايدىلىنىلسا، ئۇلار كېيىنكىلەر ئۈچۈن مۆلچەرلىگۈسىز دەرىجىدە ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي ۋە سىياسىي قىممەت يارىتالايدۇ. بىز داۋاملىق ئاڭلايدىغان "ئىلمىي ئۇسۇلدا ئىش قىلىش" دېگەنلىك، ئۆزىمىز قىلغان ھەر بىر ئىشتا، بۇرۇنقىلار ياراتقان بىلىمدىن تولۇق پايدىلىنىش دېگەنلىكتىن ئىبارەتتۇر. بۇ يەردە مەن شۇنى تىلغا ئېلىشقا مەجبۇرىمەنكى، بىز ئۇيغۇرلار "ئىلمىي ئۇسۇلدا ئىش قىلىش" نىڭ مەناسىنى ھەقىقىي تۈردە توغرا چۈشىنىپ، ئۇنى ئۆزىمىزنىڭ ئەمەلىي ھەرىكىتىمىزگە تەتبىقلاشتا ئىنتايىن ئاجىزىمىز. بىزنىڭ نۇرغۇن كىشىلىرىمىز ئۆزىمىزنىڭ ئىلمىي ئاساسىي بولمىغان پەرىزىگە ۋە شەخسىي ھېسسىياتىغا تايىنىپ ئىش قىلىشنى ئادەت قىلىۋالغان. بۇنىڭ زىيىنىنى بىز ھازىر يەتكىچە تارتىۋاتىمىز. بارغانسېرى كۆپ ئۇيغۇر ھۈنەرۋەنلىرىمىز ئۆز ئىگىلىكىنى يوقىتىپ قويۇۋاتقانلىقى مانا مۇشۇ ئاقىۋەتنىڭ بىر نىسپاتىدۇر. بۇرۇنقىلار ياراتقان بىلىمنىڭ ھەممىسى، سىز ئۇلاردىن پايدىلىنىدىغان ۋاقىتتا، سىزدىن شۇ كەسىپتە ئالىي مەكتەپ ئۇنۋانى بولۇشنى تەلەپ قىلمايدۇ. تولۇقسىز ۋە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەرمۇ ئوقۇپ پايدىلىنالايدىغان كىتابلارمۇ ساناقسىز بار. بىز ئۆز ئىشلىرىمىزدىن چوقۇم بىر ئۈنۈم ھاسىل قىلماقچى بولىدىكەنمىز، بۇرۇن يارىتىلغان بىلىمدىن تولۇق پايدىلىنىپ، ھەقىقىي تۈردە ئىلمىي ئاساستا ئىش قىلىشىمىز كېرەك.

مەن كىچىكىمدىنلا بىر ئىشنى قىلىشتىن بۇرۇن، ئۇنى قىلىشتىكى مەقسىدىمنى، ھەمدە ئۇنى قانداق قىلسا توغرا قىلغىلى بولىدىغانلىقىنى ناھايىتى تولۇق ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېلىشقا ئادەتلەنگەن بولۇپ، ئەگەر بۇ نەرسىلەر ئېنىق بولمىسا، ئۇ ئىشنى ھەرگىزمۇ باشلىيالمىيەن. بۇ ئادەتنىڭ پايدىسىنى مەن يالغۇز ئۆزۈمنىڭ كەسپىي خىزمىتىمدىنلا ئەمەس، ئۆزۈمنىڭ شەخسىي تۇرمۇشىمىمۇ داۋاملىق كۆرۈپ كېلىۋاتىمەن. **1995**-يىلى مەن دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشىپ، پوستدوكتورلۇق خىزمىتىنى باشلىغاندا، ئۆزىمىزنىڭ ئىقتىساد قىلىپ يىغىدىغان كىرىمىمىزدىن قانداق پايدىلانسا ئەڭ ياخشى بولىدىغانلىقىنى بىلىۋېلىش ئۈچۈن، ئامېرىكىنىڭ بانكا سىستېمىسى توغرىسىدىكى بىر كىتابنى سېتىۋېلىپ ئوقۇدۇم. بىرىنچى شىركەتتە خىزمەت باشلىغاندىن كېيىن، "بايلىق يىغىشنىڭ 5 پىرىنسىپلىرى" دېگەن بىر كىتابنى سېتىۋېلىپ ئوقۇدۇم. مېنىڭ ئىقتىسادتىن خېلى خەۋىرىم بار بولۇپ، ئامېرىكا ۋە دۇنيا ئىقتىسادىي بازىرىنى خېلى تولۇق چۈشىنىپ ماڭىدىغان بولساممۇ، باشقىلارنىڭ يۇقىرىقى مەسىلىدە قانداق تەكلىپلىرى بارلىقىنى بىلگىم كەلگەندى. **1997**-يىلى ئۆي سېتىۋېلىشتىن بۇرۇن، "تۇنجى قېتىم ئۆي سېتىۋالدىغانلار بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار" دېگەن بىر كىتابنى سېتىۋېلىپ ئوقۇدۇم. **1998**-يىلى ئۆيىمىزنىڭ ئارقا ھويلىسىغا بىر كەڭلىكى **5** مېتىر، ئۇزۇنلۇقى **10** مېتىر كېلىدىغان ياغاچ سۇپا ياساش ئالدىدا، "ئۆزى سۇپا ياساشنىڭ ئۇسۇللىرى

توغرىسىدا" دېگەن بىر كىتابنى سېتىۋېلىپ ئوقۇدۇم. 1999-يىلى ئامېرىكىدا پاي-چەك بازىرى ئىنتايىن قىزىپ كەتكەندى، "ئامېرىكىنىڭ پاي-چەك بازىرى" دېگەن بىر كىتابنى سېتىۋېلىپ ئوقۇدۇم. كەسىپ جەھەتتە كىتاب ئوقۇپ، يېڭى نەرسە ئۆگىنىش بىز ئۈچۈن داۋاملىق بولىدىغان بىر ئىش. دوكتۇرلۇق ئۇنۋانى ئېلىش، ھەرگىز ئۆز كەسىپىمىز ساھەسىدە دۇنيادىكى بىلىملەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆگىنىپ بولغانلىقىمىزدىن دېرەك بەرمەيدۇ. ئۇ پەقەت بىزدە ئۆزىمىز كىتاب ئوقۇپ، يېڭى نەرسىلەرنى ئۆزىمىز ئۆگىنىپ، ئۇنى ئۆز ئەمەلىيىتىمىزدە ئىشلىتەلەيدىغان بىر قىسىم ئاساسلىق ئىقتىدارنىڭ يېتىلگەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. مەن مۇشۇ سۆھبەت خاتىرىسىنى يېزىشنى باشلىغاندىن بۇيان، ئۆز كەسىپىمدە بىر قانچە يېڭى نەرسىنى ئۆگىنىپ، ئۇلارنى ئۆز تەتقىقاتىمدا پايدىلىنىپ بولدۇم. ئادەم قانچە كۆپ ئۆگەنگەنسېرى، ئۆز بىلىمىنىڭ كەملىكىنى شۇنچە ھېس قىلىدۇ. شۇڭا، ياخشىراق تۇرمۇش كەچۈرۈشنى ئىستەيدىغان ھەر قانداق بىر ئادەم، كىتاب ئوقۇپ، يېڭى بىلىم ئىگىلەشنى ئۆزىنىڭ ئۆمۈرلۈك ئىشى قىلىشى كېرەك. تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەردىكى كۆپ سانلىق ئادەملەر دەل ئاشۇنداق ئادەملەردۇر.

بۇنىڭدىن 30 نەچچە يىلنىڭ ئالدىدىكى مەدەنىيەت ئىنقىلابى جەريانىدا، مەن يېزىدىكى دېھقانلارنىڭ بىر يىل ئىشلەپمۇ يەنە ئۆزىنىڭ ئاشلىق پۇلىنى تۈلىيەلمەسلىك تۈپەيلىدىن، يېشى مەن بىلەن باراۋەر كېلىدىغان بالىلارنى ئوقۇتماي، ئېتىزلىقنىڭ ئەمگىكىگە سېلىۋاتقان ئەھۋالنى كۆرۈپ، ئىنتايىن ئېچىنغان ئىدىم. (30 يىل بۇرۇنقى ئاشۇنداق ئەھۋال تەكلىماكانغا گىرەلىشىپ كەتكەن خەنۇبىي شىنجاڭنىڭ چەت-ياقا رايۇنلىرىدا تا ھازىرغىچە مەۋجۇت. تەھرىرلىگۈچىدىن) ". ئەگەر ھۆكۈمەت مۇشۇ بالىلارنىڭ ئاشلىق پۇلىنى كۆتۈرۈۋەتكەن بولسا، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى خۇددى مەندەك ئوقۇيالىغان بولاتتى"، دەپ ئويلىغان ئىدىم. ھازىر ئۇنىڭدىن 30 نەچچە يىل ئۆتۈپ كەتتى. ھازىر يېزىلاردا ئوقۇيالىماي قېلىۋاتقان بالىلار بارمۇ-يوق، بولسا ئۇلار قانچىلىك نىسبەتنى ئىگىلەيدۇ، بۇلار ماڭا مەلۇم ئەمەس. ئەمما، ماڭا ناھايىتى ئېنىق بىر ئىش شۇكى، ئوقۇيالىمىغان كىشىلەر مىللەت سۈپىتىنى يۇقىرىلىتىشقا ھېچ قانداق تۆھپە قوشالمايدۇ. ئۇنىڭ ئەكسىچە، ئۇلار كەلگۈسىدە جەمئىيەت ئۈچۈنمۇ، مىللەت ئۈچۈنمۇ بىر يۈك بولۇپ قالىدۇ. بىر مىللەتنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش، پۈتۈن مىللەتتىن ناھايىتى ئۇزۇن ۋاقىت توختىماي تىرىشچانلىق كۆرسىتىشنى تەلەپ قىلىدىغان جاپالىق ئىش. ياپونىيە 2-دۇنيا ئۇرۇشىدىن 100 يىل بۇرۇنلا پۈتۈن خەلق مائارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇپ بولغانىدى. شۇڭا ئۇلار 2-دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلالىدى.

ھازىرقى شارائىتتا، ئۇيغۇرلار ئۆز مىللىتىنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشى ئۈچۈن قانداق قىلىشى كېرەك؟ بۇ ئىشتا ھەر بىر ئادەم قانداق رول ئوينىشى كېرەك؟

ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ كەلگۈسىگە كۆڭۈل بۆلىدىغان، مىللەتكە كۆيۈنىدىغان ھەر بىر ئادەم بۇ مەسىلە توغرىسىدا داۋاملىق، ئەستايىدىل ئويلىشىشى كېرەك. ھەمدە، ئۆزىنىڭ ئىقتىدارى يەتكەن

دائرە ئىچىدە مۇۋاپىق ئىش كۆرۈشى كېرەك. ئۇنداق قىلمايدىكەنمىز، ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىۋېرىدۇ. دەۋر ئىلگىرلەۋېرىدۇ. بىز بىر ئىزىمىزدا توختاپ قېلىۋېرىمىز.

7-بۆلۈم

14-سوئال: چەت ئەللىكلەرنىڭ تىل ئۆگىنىشى ھەققىدە كۆزەتكەنلىرىڭىز قايسىلار؟
ئامېرىكا كۆپ مىللەتلىك دۆلەت بولۇپ، ئۇنىڭدا دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدىن كەلگەن مىللەتلەر تېپىلىدۇ. **2000**-يىلدىكى ئومۇمىي نوپۇس ساناش نەتىجىسىگە ئاساسلانغاندا، ئامېرىكىدىكى يەر شارىنىڭ ئوخشىمىغان جايلىرىدىن كېلىپ چىققان نوپۇسنىڭ نىسبىتى مۇنداق ئىكەن:
ئاق تەنلىكلەر **75.1** پىرسەنت
قارا تەنلىكلەر **12.3** پىرسەنت
ئامېرىكىدىكى ئىندىيانلار ۋە ئالياسكىلىقلار **0.9** پىرسەنت
ئاسىيالىقلار **3.6** پىرسەنت
ھاۋايلىقلار **0.1** پىرسەنت
قالغان مىللەتلەر **7.9** پىرسەنت

ئامېرىكىنىڭ جەمئىي نوپۇسى، ئالدىنقى بۆلۈمدا ئېيتىپ ئۆتۈپ كەتكەندەك جەمئىي **300** مىليون ئەتراپىدىدۇر. بۇ يەردە ئەسكەرتىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك بىر ئىش شۇكى، يۇقىرىقى "ئاق تەنلىكلەر" دېگەن كاتىگورىيەگە دۇنيادىكى ئوخشىمىغان مىللەتتىن كېلىپ چىققان ئاق تەنلىكلەرنىڭ ھەممىسى كىرىدۇ. شۇڭا ئۇلار بىر ئاق تەنلىك بولغىنى بىلەن، تىلى ۋە مىللىتى باشقا-باشقا بولغان مىللەتلەردىن تەركىپ تاپقان. مەسىلەن، ئەنگىلىيەلىك، ئىتالىيەلىك، گېرمانلىق، فرانسىيەلىك ۋە مېكسىكىلىق قاتارلىقلار. **1999**-يىلى مارتتىن **2000**-يىلى مارتقىچە چەت ئەلدىن ئامېرىكىغا كۆچمەن بولۇپ كەلگەن نوپۇسنىڭ سانى **1.7** مىليون ئىكەن. مېنىڭ مۆلچەرىمدە، ھازىر كىچىك بالىلارنىمۇ قوشقاندا، ئامېرىكىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ سانى **400** بىلەن **500** نىڭ ئەتراپىدا بولۇشى مۇمكىن.

ئامېرىكىدا يۇقىرىقىدەك كۆپ سانلىق مىللەتلەر بولغاچقا، ئوخشاش بىر مىللەتتىن كېلىپ چىققان كىشىلەر ئۆز-ئارا سۆزلەشكەندە ئۆز تىلى بىلەن سۆزلىشىدۇ. ئوخشىمىغان مىللەتتىن كېلىپ چىققان كىشىلەر ئۆز-ئارا سۆزلەشكەندە، ھەممەيلەن ئىنگلىز تىلىدا سۆزلەيدۇ. ئەگەر چوگراق بىر سودا سارىيىغا كىرىپ بىر دەم ماگىستىر، ھەر خىل ھەر ياڭزا تىل بىلەن سۆزلىشىۋاتقان كىشىلەرنى ئۇچرىتىسىز.

ھەممەيلەننىڭ خەۋىرىدە بولغىنىدەك، بۇ دۇنيادىكى ئەڭ ئىلغار ۋە ئەڭ يېڭى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى، ئۇنىڭ قايسى دۆلەتتە ۋە قايسى مىللەت تەرىپىدىن ئىجات بولشىدىن قەتئىي

نەزەر، چوقۇم ئىنگىلىز تىلىدا ئېلان قىلىندۇ. ھەمدە ئىنگىلىز تىلى دۇنيانىڭ قانداق يېرىگە بارسا ئاساسەن ئاقىدۇ. ئەشۇ سەۋەبتىن، ئامېرىكىلىقلار ئۆز مىللىتىگە تەۋە بولمىغان چەت ئەل تىلىنى ئۆگىنىش جەھەتتە دۇنيا بويىچە ئەڭ ئارقىدا تۇرىدۇ. يېقىنقى بىر قانچە 10 يىلنىڭ مابەينىدە دۇنيادىكى ئوخشىمىغان دۆلەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى خەلقئارالىق ھەمكارلىقنىڭ كۈچىيىشىگە ئەگىشىپ، بۇ يېڭى زامان تەرەققىياتىغا ماسلىشىش مەخسەتتە، ئامېرىكا ھۆكۈمىتى مەخسۇس مەبلەغ ئاجرىتىپ، ئامېرىكىدا چەت ئەل تىلى ئۆگىنىشىنى قانداق ئومۇملاشتۇرۇشنى مەخسۇس تەتقىق قىلدى. ھەمدە 1996-يىلى دەسلەپكى لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، 2000-يىلىنىڭ ئالدى-كەينىدە بۇ ھەقتە مەخسۇس پىلان ۋە بەلگىلىمىلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. شۇنداقلا ئامېرىكىدا 2005-يىلىنى "چەت ئەل تىللىرى يىلى" قىلىپ تەبرىكلەشنى قارار قىلدى. تەتقىقاتچى خادىملار ئۆز تەتقىقاتى جەريانىدا بايقىغان يېڭى بىر ئىش مۇنداق بولغان: چەت ئەل تىلى ئۆگىنىش جەريانىدا ئوقۇغۇچىلاردا يېتىلىدىغان يەنە بىر ئىقتىدار شۇكى، ئۇلار ئوقۇشنى چەت ئەل تىلى ئۆگەنمىگەن ئوقۇغۇچىلارغا قارىغاندا ياخشىراق ئېلىپ ماڭىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئامېرىكىدىكى تولۇقسىز، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە ئالىي مەكتەپ دەرسلىكىگە چەت ئەل تىلى ئومۇمىيۈزلۈك قوشۇلدى. ھەمدە ئوتتۇرا مەكتەپتىكى چەت ئەل تىلى دەرسى ئوقۇغۇچىلار چوقۇم ئوقۇمىسا بولمايدىغان مەجبۇرى دەرس قىلىپ بېكىتىلدى. بالىلىرىمىزنىڭ ھەر ئىككىلىسى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئىسپان يېزىقىنى ئۆگەندى. ئوغلۇم ئۇنى ھازىرمۇ ئۆگىنىۋاتىدۇ. ئۇلار ھازىر ئۆز-ئارا ئىسپان تىلىدا مەقسەتنى ئوقۇتۇۋالغان سەۋىيىگە يەتكەن بولۇپ، بەزىدە ئائىلىمىزدىكى تۆتىنچى بىللە قەرت ئوينىغان ۋاقتىمىزدا، ئۇ ئىككىسى ئىسپانچە سۆزلىشىپ، ئايالىم بىلەن ئىككىمىزنى بوزەك قىلغان ۋاقتىمۇ بار. مەن بۇ يازمامدا بىزنىڭ ئائىلىدىكى تۆتىنچى قەرت ئوينىغانلىقىمىزنى بىر قانچە قېتىم تىلغا ئالدىم. ئەمەلىيەتتە بىز قەرتنى بىر يىلدا بىر قانچە قېتىم ئويناپ باقمىز. قەرت ئويناش بالىلىرىمىزنىڭ ياخشى كۆرىدىغان پائالىيىتى بولغاچقا، ئۆيدىكى ھەممىمىزنىڭ ۋاقتى يەتكەن ۋاقىتلاردا، ئائىلە پائالىيىتى تەرىقىسىدە تۆتىنچى قەرت ئوينىمىز. 1993-يىلى ئوغلۇم ئامېرىكىغا يېڭى كەلگەن ۋاقتتا، پۈتۈن شىمالىي كالىفورنىيەدە پەقەت بىزنىڭ ئائىلىدىن ئىبارەت بىرلا ئۇيغۇر ئائىلىسى بار ئىدى. شۇڭا ئۇيغۇر مەدەنىيىتىمۇ بىز ئۈچۈن پەقەت بىزنىڭ ئۆيىمىز ئىچىدىلا بار ئىدى. ئۇ چاغلاردا بىز "ئائىلە پائالىيىتى" نى كۆپ قىلاتتۇق. ھازىر چىق ئازلاپ كەتتى. بۇ يەرنى ئوقۇغاندىن كېيىن، بەزى قىرىنداشلار مېنىڭ بالىلىرىمىزنىڭ نېمە ئۈچۈن ئىسپانچىنى ئۆگەنگەنلىكىگە ھەيران قېلىشى مۇمكىن. مېكسىكا كالىفورنىيە بىلەن چېگرىداش بولغاچقا، ئۇ دۆلەتتىن كالىفورنىيەگە ھەر خىل يوللار بىلەن كۆچمەن بولۇپ كېلىدىغان مېكسىكىلىقلارنىڭ سانى ئىنتايىن كۆپ. شۇڭا كالىفورنىيەدىكى ئىسپان تىلىنى ئانا تىلى قىلغان مېكسىكىلىقلارنىڭ نوپۇسىمۇ ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، 2000-يىلى كالىفورنىيەنىڭ 35 مىليون نوپۇسىنىڭ 11 مىليونى مېكسىكىلىقلار ئىكەندۇق. مۇشۇ سەۋەب تۈپەيلىدىن، كالىفورنىيە شىتاتىدا ئىسپان تىلىنى ئۆگىنىدىغانلار ئىنتايىن كۆپ. بولۇپمۇ باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ئىچىدە ئىسپان تىلىنى بىلىدىغانلار خېلى چوڭ مىقدارنى ئىگىلەيدۇ. بۇ

ئوقۇتقۇچىلار ئامېرىكىغا كۆچمەن بولۇپ كەلگەن، ئىنگلىز تىلىنى ياخشى بىلمەيدىغان مېكسىكىلىق ئۆسمۈرلەرنى ياخشى ئوقۇتۇش ئۈچۈن ئىسپان تىلىنى ئۆگەنگەنلەردۇر. بۇ خۇددى ئىچكىرىكى ئۆلكىلەرگە ئوقۇشقا بارغان ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارنى ياخشىراق ئوقۇتۇش ئۈچۈن، ئۇ يەرلەردىكى خەنزۇ ئوقۇتقۇچىلار ئۇيغۇر تىلى ئۆگەنگەن بىلەن ئوخشاش ئىشتۇر.

تارىختا ئۆتكەن دۇنيادىكى داڭلىق ئەربابلارنىڭ كۆپىنچىسى كەم دېگەندە 3~4 چەت ئەل تىلىنى پۇختا ئۆگەنگەن. بۇ ھەقتە مەن تەپسىلىي توختالمىساممۇ، ئوقۇرمەنلەر ئۆز ئۆمرىدە كۆپ ئاڭلىغان ۋە ئوقۇغانلىقىغا ئىشىنىمەن. يىغىنچاقلاپ ئېيتقاندا، تىل بىلىم ئىسكىلاتىنىڭ ئاچقۇچىدۇر. سىز قانچە كۆپ خىلدىكى تىللارنى بىلىسىڭىز، سىز شۇ تىللاردا يېزىپ توپلانغان بىلىملەرنىڭ ھەممىسىدىن پايدىلىنالايسىز. يالغۇز ئۇنداقلا بولۇپ قالماي، بۈگۈنكى كۈندە بىر قانچە تىل بىلىش، نورمال ھايات كەچۈرۈشنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان بىر شەرتىگە ئايلاندى. مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا، بىز ھەر يىلى يېڭى قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن مەكتەپ بويىچە ” يېڭى ئوقۇغۇچىلارنى قارشى ئېلىش يىغىنى “ ئۆتكۈزەتتۇق. مېنىڭ شۇ چاغدا مەكتەپكە يېڭى كىرگەن ئوقۇغۇچىلارغا دەيدىغان بىر گېسىم مۇنداق ئىدى: ” ھازىرقى زاماندا بىر مىللەت يەنە بىر مىللەتنىڭ قولى بولۇپ قالىدىغان ئىشلار ئانچە كۆرۈلمەيدۇ. لېكىن، بىر مىللەت يەنە بىر مىللەت تىلىنىڭ قولى بولۇپ قېلىش پۈتۈنلەي مۇمكىن. بىر مىللەتنىڭ تىلىنى ئۆگىنىش بىلەن ئۇ مىللەتكە قارىتا قانداق ھېسسىياتتا بولۇش پۈتۈنلەي باشقا-باشقا ئىش. ئەگەر سىلەر كەلگۈسىدە ياخشىراق ياشايسىز، دېسەڭلار، بۇ ئالىي مەكتەپتىكى پۇرسەتتىن تولۇق پايدىلىنىپ، خەنزۇچىنى چوقۇم ياخشى ئۆگىنىڭلار. “ مەن ئۇ چاغدا چەتكە چىقىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، شىنجاڭدىن باشقا يەرلەرگىمۇ تۈزۈكرەك بېرىپ باقمىغان بولۇپ، يۇقىرىقى سۆزلىرىم ئۆزۈمنىڭ شۇ ۋاقىتقىچە بولغان ھاياتىمنىڭ بىر خۇلاسسىسى ئىدى. مەن ئۇنىڭدىن كېيىن شاڭخەي، ياپونىيە ۋە ئامېرىكىلاردا ياشاپ باقتىم. بۇ جەرياندا يۇقىرىقى سۆزلەرنىڭ نەقەدەر توغرىلىقىنى تېخىمۇ ھېس قىلدىم. يېقىنقى بىر نەچچە يىلنىڭ مابەينىدە، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى بىر قىسىم ئۇيغۇرلار ئامېرىكىغا كۆچمەن بولۇپ كەلدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە يۇقىرى ئۇنۋانغا ئېرىشىپ، ئەسلىدىكى دۆلەتلەردە ناھايىتى يۇقىرى كەسپىي ئورۇنلاردا ئىشلەپ باققانلارمۇ خېلى كۆپ. لېكىن، ئامېرىكىغا كەلگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىر قىسىم كىشىلەر ئىنگلىز تىلىدا ياخشى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ كەسپىي ئۇنۋانى ۋە سەۋىيىسىگە لايىق خىزمەتلەرگە ئورۇنلىشالماي، ئادەتتىكى خىزمەتلەر بىلەن ھايات كەچۈرۈۋاتىدۇ. بىر تىلنىڭ قولى بولۇش دېگەن ئەنە شۇ. بىر قانچە يىل جاپالىق دەۋىرنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرۈپ، شۇ جەرياندا ئىنگلىز تىلىنى پۇختا ئۆگىنىپ، ئاندىن ھەقىقىي تۈردە ئۆزىگە لايىق خىزمەت تاپقانلارمۇ بار.

مەن 1979-يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى بىر يىللىق خەنزۇچە ئۆگىنىشنى تاماملاپلا، ئۆزلۈكۈمدىن ئىنگلىز تىلى باشلىغاندا، مېنىڭدىن بۇرۇن ئۇيغۇرچە مەكتەپتە ئوقۇغانلاردىن ئىنگلىز تىلى ئۆگەنگەنلەر بولمىغاچقا، بەزىلەر مېنى مەسخىرە قىلغانىدى. نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ پەرىزىدە، مەندەك بىر ئۇيغۇر مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسىنىڭ چەت ئەل تىلى ئۆگىنەلىشى مۇمكىن

ئەمەس ئىدى. مەن يېرىم يىلغا قالماي، ئۇنىڭ مۇمكىنلىكىنى ئىسپاتلىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپ بويىچە ئۇيغۇر مەكتەپتە ئوقۇغان نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلار چەت ئەل تىلى ئۆگىنىشكە ئاتلاندى.

جۇڭگو جەمئىيىتىدە يېقىندىن بۇيان يۈز بېرىۋاتقان دەرىجىدىن تاشقىرى تېز سۈرئەتلىك ئۆزگىرىشلەر تۈپەيلىدىن، ئۇيغۇر دىيارىدىكى ياشلار بىر ناھايىتى كەسكىن مەسىلىگە دۇچ كېلىۋاتىدۇ. ئۇ بولسىمۇ ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن خىزمەت تېپىش. مېنىڭ خىزمەت كۈتۈپ ياتقان ھەر بىر ياشقا چوڭقۇر ھېسداشلىقىم بار. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ھازىر ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ۋە بۇنىڭدىن كېيىن ئوتتۇرا مەكتەپكە كىرىدىغان ياش ئۆسمۈرلەرگە مۇنداق تەشەببۇسۇمۇ بار: تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ بولغىچە ئۇيغۇر تىلىنى، تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ بولغىچە خەنزۇ تىلىنى ۋە ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ بولغىچە ئىنگلىز تىلىنى پۇختا ئىگىلەپ بولۇڭ. دۇنيادىكى بارلىق جانلىقلارنىڭ ئىچىدە، ئىنسانلارنىڭ يېڭى مۇھىتقا ماسلىشىش ئىقتىدارى ئەڭ كۈچلۈك بولىدۇ.

سىز كەلگۈسىدە ئوتتۇرا ياكى ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەندە دۇچ كېلىدىغان يېڭى مۇھىت قايسى؟

بۇ سوئالغا جاۋاب تېپىش ئۈچۈن سىز ئوتتۇرا ۋە ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگىچە ساقلاپ تۇرۇشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق. ئۇنىڭغا ھازىرلا جاۋاب تېپىڭ. بۇ جاۋابنى تېپىش ئىنتايىن ئاسان. ئۆزىڭىزنىڭ ئەتراپىدا يۈز بېرىۋاتقان ھادىسىلەرنى ۋە سىياسىي، ئىجتىمائىي ۋە ئىقتىسادىي ۋەزىيەتنى ئوبدان كۆزەتسىڭىزلا كۇپايە. مەن يېڭى مۇھىتنىڭ بىر قىسمىنى سۆھبەتنىڭ ئالدىنقى قىسىملىرىدا بايان قىلىپ ئۆتتۈم.

بىر ئۇيغۇر بولۇشنىڭ نۇرغۇن شەرتلىرى بار. ئەڭ مۇھىم شەرتلەرنىڭ بىرىسى، ئۇيغۇر تىلىنى ناھايىتى پۇختا بىلىش. ئۇيغۇر بىر مەدەنىيەتلىك مىللەت. مەدەنىيەتلىك بىر مىللەتنىڭ ھەر بىر ئەزاسى ئۆز تىلىنى پۇختا بىلىشى كېرەك. ئۇنىڭدىن باشقا، سىز باشقا تىللارنى ئۈنۈملۈك ھالدا ھەقىقىي تۈردە ياخشى ئىگىلىشىڭىز ئۈچۈن، چوقۇم ئانا تىلغا پۇختا بولۇشىڭىز كېرەك. چەت ئەل تىلىنى پەقەت ئۆزىڭىزنىڭ ئانا تىلغا سېلىشتۇرۇپ ئۆگەنگەندە، ئاندىن ياخشى ئۆگەنگىلى بولىدۇ. مەن نۇرغۇن ئۇيغۇر ۋە تەنداشلارنى كۆزىتىپ، شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدىمكى، كۆپىنچە ئەھۋالدا، ئەگەر بىر كىشى ئۆزىنىڭ ئانا تىلى بولغان ئۇيغۇر تىلىنى ياخشى بىلمىسە، باشقا تىللارنىمۇ ياخشى ئۆگىنەلمەيدۇ. ھازىر نۇرغۇن ئاتا-ئانىلار ئۆز پەرزەنتلىرىنى خەنزۇ مەكتەپكە بېرىدۇ. بۇ ئاتا-ئانىلار مۇنداق بىر سوئالنى ئۆزىدىن سوراپ بېقىشى كېرەك: مەن بالامغا ئۇيغۇر تىلىنى قانداق ئۆگىتىمەن؟ ئۇيغۇر دىيارىدا ھەر خىل شەكىلدىكى چەت ئەل تىلى ئۆگىنىش سىنىپلىرى ئېچىلغىلى تۇرۇپتۇ. مېنىڭچە بولسا ئۇيغۇر تىلى سىنىپلىرىمۇ ئېچىلىشى كېرەك. بۇ مەسىلە ئۈستىدە ھەر بىر ئۇيغۇر ناھايىتى چوڭقۇر ئويلىنىپ بېقىشى كېرەك. بىر ئادەم ئۈچۈن ئانا تىلىنى يوقىتىپ قويۇش ئىنتايىن خەتەرلىك ئىش. ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئانا تىلىنى پۇختا بىلىش ھەرگىز بىر قولغا كەلتۈرگەن ئالاھىدە

نەتىجە ئەمەس. ئۇ بىر ئادەم چوقۇم قىلىشقا تېگىشلىك ئىش.

بەزىلەر ”ئۇيغۇر دېگەن ناچار مىللەت. مەن ئۇنىڭدىن پۈتۈنلەي ۋاز كەچتىم“، دېيىشى مۇمكىن. ئۇيغۇر بولماسلىققا تىرىشىشى مۇمكىن. مەن ئالدى بىلەن ئۇنداقلاردىن مۇنداق بىر سوئالنى سوراپ باقاي: سىز ئۇيغۇر تەقدىرىنىڭ ياخشىراق بولۇشىغا، ئۇيغۇرلارنىڭ ھال-ئەھۋالىنىڭ ياخشىلىنىشىغا نېمە ۋە قانچىلىك تۆھپە قوشتىڭىز؟ مەن چەت ئەلدە 20 يىلدەك ياشىغان تەجرىبەمگە ئاساسەن، سىزگە شۇنى ئېيتىپ قوياي:

”ئۆز ئاتا-ئانىسىدىن“ ياخشى ئەمەسكەن دەپ ۋاز كەچكەن ئىنسان ياخشى ئىنسان ئەمەس. ئۆز مىللىتىدىن ۋاز كەچكەن كىشى ئۆز ئائىلىسىگە خائىنلىق قىلغان كىشى بىلەن باراۋەر بولىدۇ. ھەقىقىي ئۇيغۇر بالىسى ھەرگىز ئۆز دادىسىغا مۇش كۆتۈرمەيدۇ. ھەقىقىي ئۇيغۇر ھەرگىز ئۆز قېرىندىشىغا زىيانكەشلىك قىلمايدۇ. سىز كېيىم-كېچەك، يۈرۈش-تۈرۈش ۋە تىلدا باشقا مىللەتكە قانچىلىك ئوخشاپ كەتكەنلىڭىزدىن قەتئىي نەزەر، ئەگەر سىز ئۇلارغا ئۆزىڭىزنى “مەن ئۇيغۇر” دەپ تونۇشتۇرمىسىڭىز، ئۇلار سىزنىڭ ئۇيغۇرلىقىڭىزنى بىلىۋالغان ھامان، سىزگە بولغان پۈتۈن ھۆرمىتىنى يوقىتىدۇ. سىزنىڭ قانچىلىك بىلىملىك، قانچىلىك ئىقتىدارلىق ۋە قانچىلىك داڭلىق بولۇپ كېتىشىڭىزدىن قەتئىي نەزەر، باشقا مەدەنىيەتلىك بىر مىللەت يۈزىڭىزدە ھىجىيىپ قويغان بىلەن، كۆڭلىدە سىزنى ئازراقمۇ كۆزگە ئىلمىيدۇ. شۇڭا سىزنىڭ تەقدىرىڭىز پۈتۈن ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ تەقدىرىگە باغلانغان. شۇڭا سىز جەمئىيەتتە ئوبدانراق ئورۇن تۇتۇپ، ياخشىراق ياشاي دېسىڭىز، پۈتۈن ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ ساپاسىنى يۇقىرى كۆتىرىش ئۈچۈن پۈتۈن ۋۇجۇدىڭىز بىلەن كۈچ چىقىرىڭ. ھازىر پۈتۈن دۇنيانىڭ ھەممە جايلىرىدا ياشاۋاتقان خەنزۇلار جۇڭگونىڭ دۇنيادىكى ئالدىنقى قاتارىدىكى دولەتلەرگە باراۋەر كېلىدىغان كۈچلۈك دۆلەت بولالماي، ئۈچۈن قولىدىن كېلىشىچە ياردەم قىلىۋاتىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى، جۇڭگو كۈچلۈك دۆلەتكە ئايلانسا، ئۇلارنىڭ كۈنىمۇ ھازىرقىدىن ياخشىراق بولىدۇ. پۈتۈن ئۇيغۇر مىللىتى ھەقىقىي كۈچەيگەن كۈن، ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ ھەر بىر ئەزاسى ھەقىقىي ياخشى ياشاشقا باشلىغان كۈن بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. شۇڭا ئۆز تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلىدىغان ھەر بىر ئۇيغۇر پۈتۈن مىللەتنىڭ ھال-ئەھۋالىنىڭ ياخشىلىنىشىغا قۇدرىتىنىڭ يېتىشىچە تۆھپە قوشۇشى كېرەك.

ئۇيغۇر ياشلىرىغا ھازىر بىر ياشاش ”يولى“ لازىم. بۇنى ئىنگىلىزچەدە "a path to survival" دەپ ئاتايدۇ. مەن يۇقىرىدا ئوتتۇرىغا قويغان ئۇيغۇر تىلى، خەنزۇ تىلى ۋە ئىنگىلىز تىلى توغرىسىدىكى ۋاقىت جەدۋىلى مانا شۇ ياشاش يولىنىڭ ئەڭ مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمى. بۇ ”ياشاش يولى“ نىڭ تولۇق مەزمۇنى نېمە؟ بۇ توغرىسىدا سىلەر ئۆزۈڭلار ئوبدان ئويلىنىپ بېقىڭلار. مەن بۇ سۆھبەتنىڭ ھازىرغىچە بولغان قىسىملىرىدا، ئۆزۈم بېسىپ ئۆتكەن ”ياشاش يولى“ نى ئىمكان قەدەر تەپسىلىي بايان قىلىشقا تىرىشتىم. ھەممەيلەننىڭ خەۋىرىدە بولغىنىدەك، يەھۇدىيلار بۇ دۇنيادىكى ئەڭ ئۇزۇن ۋە ئەڭ ۋەھشى خاراكتېرلىك مىللەتلەرنىڭ بىرى. مەن ئۇلار بىلەن خىزمەتداش ۋە دوست بولۇش ئارقىلىق، ئۇلارنى بىر قەدەر چوڭقۇر چۈشەندىم. ھازىرمۇ ئۆزۈمنىڭ ئىدارىسى بولغان ئامېرىكا ئالەم بوشلۇقى تېخنىكىسى تەتقىقات

مەركىزى--JPL دە بىر ياپونلۇق ۋە يەھۇدىي بىلەن بىرگە ئىشلەۋاتىمەن. بىزنىڭ بۆلۈمدە 15 ئەتراپىدا ئادەم بار بولۇپ، بىز 2006-يىلى، 2009-يىلى ۋە 2016-يىلى قويۇپ بېرىلدىغان 3 دانە ئالەم تېلېسكوپىنىڭ ئىشىنى قىلىۋاتىمىز. يۇقىرىدا تىلغا ئالغان ياپون، يەھۇدىي ۋە مەن بولۇپ مۇشۇ ئۈچىمىز، ھازىر پۈتۈن بۆلۈمنىڭ ئەڭ جىددىي ۋە ئەڭ قىيىن ئىشلىرىنى قىلىۋاتىمىز. قالغانلار بىزگە چوڭقۇر ھۆرمەت قىلىدۇ ۋە بىزدىن ئەيمىنىدۇ. شۇڭا بۇ يەردە، مەن ئۆزۈم خۇلاسىلەپ چىقارغان يەھۇدىيلارنىڭ "ياشاش يولى" نى ئېيتىپ بېرەي. ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ تۆۋەندىكى بىر ئابزاس سۆزىنى بىر ئۆمۈر ئېسىدىن چىقارماسلىقىنى سورايمەن:

يەھۇدىيلار قايسى دۆلەتتە، قايسى مىللەتنىڭ ئارىسىدا ياشىسا، شۇ دۆلەت ياكى شۇ مىللەتنىڭ تىلىنى شۇ مىللەتنىڭ ئۆزىدىنمۇ بەكرات پۇختا ئىگىلەيدۇ. ئۆزىنىڭ ئانا تىلىنى پۇختا ئىگىلەپلا قالماي، دۇنيانىڭ قانداق يېرىدە بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، ئۆز ھېيت-بايراملىرىنى ئىشقا بارماي چوقۇم تەبرىكلەيدۇ -- باشقىلارنى ئۆزلىرىنىڭ ئۆز-ئادەتلىرىگە بوي سۇندۇرىدۇ؛ ئۆزلىرىنى-ئۆزلىرى قاتتىق ھۆرمەتلەيدۇ. باشقا مىللەتكە قىلچە خوشامەت قىلمايدۇ ھەمدە ھەر قانداق شارائىتتا ئۇلارنىڭ تەخسىسىنى كۆتۈرمەيدۇ. پۈتۈن ئىشتا بىر-بىرىنى شەرتسىز يۆلەيدۇ. ھەممە ئىشتا ئۆزلىرىگە ناھايىتى يۇقىرى تەلەپ قويۇپ، ھەممە ئىشنى ئىلمىي ئۇسۇل بويىچە، ئەخلاق بويىچە، قائىدە بويىچە، تۈزۈم بويىچە، پىرىنسىپ بويىچە ۋە قانۇن بويىچە ياخشى قىلىدۇ. باشقا مىللەتتىن بولغان كىشىدىن بىرسى قائىدە بويىچە ياكى ئىلمىي ئۇسۇل بويىچە ئىش قىلمايدىكەن، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ سەپىدىشى ياكى باشلىقى بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، ئۇنىڭ كۆزىگە كىرىۋېلىپ، قاتتىق نارازىلىق بىلدۈرىدۇ؛ بىر قېتىممۇ ئۆتكۈزۈۋەتمەيدۇ؛ شۇ ئارقىلىق ئۆزى يېڭەلمىگەن تەغدىردىمۇ، ئۇ كىشىنى ئۆز ئىچىدە بولسىمۇ خىجىل قىلدۇرىدۇ. بىلىم ۋە ئىقتىدار جەھەتتە باشقىلارنىڭ مۇرىسىگە دەسسەپ، ئىگىز تۇرىدۇ. خىزمەت ئورنىدا ئۆز خىزمىتىگە كېرەكلىك بولغان قورال-بۇيۇملارنىڭ (مەسىلەن، كومپيۇتېرنىڭ) ئەڭ ئېسىل، ئەڭ قىممىتىنى ئالغۇزىدۇ (قورال-بۇيۇملار ياخشى بولسا، قىلغان ئىشىگىزنىڭ ئۈنۈمىمۇ يۇقىرى بولىدۇ). ئۆزى بىلەن يەنە بىر باشقا بىر مىللەتتىن بولغان كىشىنىڭ ئالدىدا 10 پۇرسەت بولسا، ئۇ 10 پۇرسەتنىڭ ھەممىسىنى ئۆزى ئېلىۋېلىشقا تىرىشىدۇ -- باشقىلارغا قىلچە رەھىم قىلمايدۇ. شۇڭا ئۇلارنى باشقا نۇرغۇن مىللەتلەر ياخشى كۆرمەيدۇ، ئەمما يەھۇدىيىنى يىقتالمايدۇ—يىقتىدىغانغا ئامال تاپالمايدۇ.

جۇڭگو قانۇنلىرى ئىچىدە، ئۇيغۇرلار پايدىلانسا بولىدىغان قانداق قانۇنلار بار؟

ئۇلارنى ئۇيغۇر نوپۇسىنىڭ قانچە پىرسەنتى ئوقۇپ باققان؟

قانچە پىرسەنت ئۇيغۇر بولمىش ھوقۇق ئىگىلىرى ئوقۇپ باققان؟

”بالا يىغلىمىسا، ئانا ئەمچەك سالمايدۇ.“ قانۇن بەرگەن ئىمكانىيەتلەردىن پايدىلىنىش ئۈچۈن قانۇننى بىلىش كېرەك.

ئەگەر بىر بالىگىز بار بولۇپ، ئۇنىڭغا سىز ھۆرمەت قىلمىسىڭىز، باشقىلار تېخىمۇ ھۆرمەت قىلمايدۇ. ئەگەر ئۇيغۇر مىللىتى ئۆز-ئۆزىنى قەدىرلىمىسە، ئۆز-ئۆزىنى ھۆرمەتلىمىسە، ئۆز-ئارا ياردەم قىلمىسا، بىر-بىرىنى ھىمايە قىلمىسا، باشقا مىللەتتىن ھېچ قانداق نەرسىنى

ئۈمىد قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

خەنزۇ تىلىنىڭ خېتى كۆپ بولغان بىلەن، ئۇنىڭ گىرامماتىكىسى ئىنتايىن ئاددىي بولۇپ، شىنجاڭدا ياشاۋاتقان بىر ئۇيغۇر ئۆسمۈر ئۈچۈن ئۇنى ئۆگىنىش ئانچە قىيىن ئىش ئەمەس. شۇڭا مەن يۇقىرىدا ئوتتۇرىغا قويغان نىشاننى ئەمەلگە ئاشۇرۇش، ھەر بىر ئىرادىلىك ئۇيغۇر ياش ئۈچۈن ئېيتقاندا، پۈتۈنلەي قىلغىلى بولىدىغان ئىش. ئىنگلىز تىلىنى ئۆگىنىش ئاسان ئەمەس. ئۇ ماتېماتىكا، فىزىكا دېگەندەك پەنلەرگە قارىغاندا تەس. ۋاقىت جەھەتتىنمۇ كەم دېگەندە 2 يىل تەلەپ قىلىدۇ. خەنزۇ تىلىنى پۇختا ئۆگۈنۈش، پۈتۈن جۇڭگونىڭ دەۋرىسى سىزگە ئېچىلىدۇ. ئىنگلىز تىلىنى پۇختا ئۆگۈنۈش، پۈتۈن دۇنيانىڭ ئىشىگى سىزگە ئېچىلىدۇ. ھىندىستاننى ئەينى ۋاقىتتا ئەنگلىيە بېسىۋېلىپ، ئۇلارغا ئىنگلىز تىلىنى مەجبۇرى ئۆگىتىپتەكەن، ھازىر پۈتۈن ھىندىستان دۆلىتى ئۇنىڭ پايدىسىنى كۆرۈۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ ئالىي مەكتەپلىرى ئىنگلىز تىلىنى قوللىنىدۇ. شۇڭا ئۇلار پۈتۈن ياۋروپا ۋە ئامېرىكا كەسپىي كىتاپلىرىدىن شۇ پېتىچە پايدىلىنالايدۇ. ئامېرىكىغا ئوقۇشقا بارسا، ئىنگلىز تىلىدىن ئىمتىھان تەلەپ قىلمايدۇ. يېقىنقى 5-10 يىلنىڭ ئىچىدە، ئامېرىكىدىكى نۇرغۇن يۇمشاق دېتال قاتارلىق سانائەت شىركەتلىرى ئۆز شىركىتىنى ھىندىستانغا يۆتكەپ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنى بىراقلا يۇقىرى كۆتۈرۈۋەتتى. ھازىر ئامېرىكىغا كېلىپ ئولتۇراقلاشقان ھىندىستانلىقلارنىڭ سانى خەنزۇلاردىن قالسىلا ئەڭ كۆپ. كومپيۇتېرنىڭ CPU سىنى چىقىرىدىغان “Intel” دېگەن شىركەتنىڭ 30 پىرسەنت خىزمەتچىسى ھىندىستانلىق بولۇشى مۇمكىن.

بالىلارنىڭ بىر نورمال ئۆسۈپ يېتىلىش قانۇنىيىتى بار. ئامېرىكىلىقلارنىڭ ئۆلچىمى بويىچە ئېلىپ ئېيتقاندا، بالا 18 ياشقا كىرگىچە، يەنى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگىچە، بالىنى ئاتا-ئانىلار باقىدۇ. بالىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىنى ئىنتايىن تەپسىلىي ۋە ئەستايىدىل كۆزىتىپ، بالىسى قايسى ئىشلاردا كۈچلۈك، قايسى ئىشلاردا ئاجىزلىقىنى تولۇق چۈشىنىپ، بالىسىنىڭ ئاجىز تەرەپلىرىنى كۈچلەندۈرۈشكە ياردەم قىلىدۇ. مېنىڭ قىزىم باشلانغۇچتا ئوقۇۋاتقاندا، بىر قېتىملىق توغۇلغان كۈن ئولتۇرۇشىغا 15 تەك قىزنى چاقىردى. ئولتۇرۇش توڭگەپ، بالىلار تارقاپ بولغاندا، بىر قىزنىڭ ئاپىسى ئۆيىمىزگە كېلىپ، مېنىڭ قىزىم بەك يۇۋاش. قارىسام سېنىڭ قىزىڭ ئىنتايىن ئاكتىپ، تەشكىللەش ئىقتىدارى ئىنتايىن يۇقىرى ئىكەن. ئەگەر ماقۇل كۆرسەڭ مەن ھەر كۈنى قىزىمنى ئەپكېلىپ، دىلنارە بىلەن بىر سائەت ئوينىغىلى قويسام. بۇ جەرياندا سېنىڭ بالاڭغىمۇ مەن قاراپ بەرسەم، دەپ تەلەپ قىلدى. بىز ماقۇل بولدۇق. ئامېرىكىلىقلار ئوقۇش يېشىدىكى بالىسىنى ئۆزىدىن ئەڭ ئۇزۇن بولغاندىمۇ 4 ھەپتىدىن ئارتۇق ئايرىمايدۇ. يازلىق كانىكول جەريانىدا ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئۈچۈن ئورۇنلاشتۇرۇلغان، ئىنگلىزچە “سۈمبەر چامپ” دەپ ئاتىلىدىغان يازلىق دالا پائالىيەتلىرى ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، بۇ پائالىيەتتە بالىلار ئۆز شەھىرىدىن يىراقتىكى بىر گۈزەل مەنزىرىلىك يەرگە بېرىپ، تەلىم-تەربىيە ۋە كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بارىدۇ. مۇددىتى بىر ھەپتىدىن 4 ھەپتىگىچە بولۇپ، ئۇنىڭ چىقىمىنى ئاتا-ئانىلار ئۆزلىرى تۆلەيدۇ. بالىنى بۇ

پائالىيەتكە ئەۋەتىشتىكى بىر شەرت شۇكى، ئەگەر بالا ئۆيىنى سېغىنىپ، ”ئۆيۈمگە كېتىمەن “ دېسە، شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا ئۆيىگە ئەكىلىپ قويىدۇ. بىر ئادەم نورمال ئەھۋالدا ئۆز ئۆمرىنىڭ پەقەت **18** يىلىنى ئۆزىنىڭ ئاتا-ئانىسى بىلەن بىرگە ئۆتكۈزىدۇ. مۇشۇ **18** يىل ئىچىدە "بالا" بولۇپ ياشايدۇ. مېنىڭچە، مۇشۇ **18** يىل جەريانىدا ئىمكان قەدەر بالىنى بالدەك ياشىغىلى قويغان ياخشى. پەقەت شۇنداق قىلغاندىلا، بالا ھەممە جەھەتتىن نورمال چوڭ بولىدۇ. يەنە بىر ئىش، بىر كىشىنىڭ ئۆز مىللىتى، ئۆز يۇرتى، ئۆز ئاتا-ئانا، ئۇرۇق-تۇغقانلىرى ۋە ئۆزىنىڭ ئانا تىلى توغرىسىدىكى نۇرغۇن دۇنيا قارىشى مۇشۇ **18** يىل جەريانىدا شەكىللىنىدۇ. ئەگەر بالا ئوتتۇرا مەكتەپ يېشىدىلا ئۆز يۇرتىدىن ئايرىلسا، ئۆزىنىڭ كېيىنكى ھاياتىدا ناھايىتى مۇھىم بولغان نۇرغۇن نەرسىلەردىن قۇرۇق قېلىشى مۇمكىن.

نۇرغۇن ئۇيغۇر ياشلار مەندىن ”ئىنگىلىز تىلىنى ئۈنۈملۈك ئۆگىنىشنىڭ ئۇسۇلى قايسى؟ ئىنگىلىز تىلى گرامماتىكىسىنى ئۆگىنىش ئۇسۇلىچۇ؟“ دەپ سورىدى. مەن بۇ سوئالنىڭ جاۋابىنى تور بېتىگە كىرگۈزۈپ قويغان ئىدىم. بۇ سۆھبەتنىڭ بىر پۈتۈنلۈكىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، مەن ئۇنى بۇ يەرگىمۇ كىرگۈزۈپ قوياي.

سوئال: ئىنگىلىز تىلىنى ئۈنۈملۈك ئۆگىنىشنىڭ ئۇسۇلى قايسى؟ ئىنگىلىز تىلى گرامماتىكىسىنى ئۆگىنىش ئۇسۇلىچۇ؟

جاۋاب: بىر ئادەمنىڭ ئۈنۈملۈك ئۆگىنىش ئۇسۇلى يەنە بىر ئادەمنىڭكىگە ئوخشىمايدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، تىل ئۆگىنىش بىر ئۇزۇن مۇددەتلىك، مۇشكۈل ۋەزىپە بولۇپ، ناھايىتى يۇقىرى ئىرادە بىلەن مۇستەھكەم بەل باغلىماي تۇرۇپ، بىر تىلنى مۇكەممەل ئۆگىنىش مۇمكىن ئەمەس. تىل ئۆگىنىش ھېچ كىم ئۈچۈن ئاسان ئەمەس. شۇڭا باشتىن تارتىپ بۇ توغرىدا مۇستەھكەم ئىدىيىۋى تەييارلىق بولۇشى كېرەك. مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغان ۋاقىتىمدا، **1-يىلى** خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىپ، ئۇنىڭدىن كېيىنكى **2 يىل** ئىچىدە ئىنگىلىز تىلىنى قوشۇمچە ئۆگىنىپ، تەبىئىي پەن خەنزۇ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ **3 يىللىق دەرسلىگىنى 2 يىل** ئىچىدە ئۆگىنىپ بولۇپ، ئىنگىلىزچىنى ئوقۇپ تۈگەتكەن خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار بىلەن بىرگە ئىمتىھانغا قاتنىشىپ، يۇقىرى نەتىجىگە ئېرىشكەن ئىدىم. ئەڭ ئاخىرقى **2 يىل** جەريانىدا ياپون تىلىنىمۇ ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىپ بولدۇم.

مەن قوللانغان ئۇسۇل مۇنداق: **(1)** ھەر كۈنى يېڭى خام سۆزدىن **20** دانە سۆز ئۆگىنىش.

(2) بىر خام سۆزنى **5** كۈن، ھەر كۈنى **3** قېتىمدىن يېزىش.

(3) تېكىستنى پۈتۈنلەي يادلىۋېلىش.

(4) (تاپشۇرۇقنى بىرىنىمۇ قالدۇرماي ئىشلەش.

تۆۋەندە ھەر بىر مەسىلە ئۈستىدە قىسقىچە توھتىلىپ ئۆتەي؛

(1) (تىل ئۆگىنىشتە ئەڭ قىيىنغا توختايدىغان بىر نەرسە يېتەرلىك ساندىكى خام سۆزنى يادلاپ ئىگىلەشتىن ئىبارەت. يېتەرلىك مىقتاردىكى چەت ئەل تىلى سۆزلۈكىنى يادلىۋېلىش قىسقا ۋاقىت ئىچىدە قاتتىق تۇتۇپ ئېرىشكىلى بولىدىغان نەرسە ئەمەس. ئۇزۇن مۇددەت ئىزچىل تىرىشىش ئارقىلىق ئېرىشكىلى بولىدىغان نەرسە. شۇڭا ئۇنى كۈندىلىك ۋەزىپە

قىلىۋېلىش كېرەك. مەن ھەر كۈنى ئەتىگەن سائەت 6 دە ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئالدىنقى كۈنى ئاخشىمى تەييارلاپ قويغان 20 سۆزلۈكنى يادلىدىم. يەنى خەنزۇچە مەنىسىگە قاراپ، ئىنگىلىزچىسىنى دەپ بېرەلەيدىغان بولدۇم. ئەتىگەنلىك تاماقتىن كېيىن سىنىپقا 5-10 مەنۇت بالدۇر بېرىپ، دەرس باشلىنىشتىن بۇرۇن، بۈگۈن ئۆگەنگەن 20 سۆزلۈك ۋە ئالدىنقى 4 كۈندە ئۆگەنگەن 80 سۆزلۈك بولۇپ جەمئىي 100 سۆزلۈكنى خەنزۇچىسىغا قاراپ تۇرۇپ ئىنگىلىزچىسىنى يازدىم. بۇنى چۈشتىن كېيىنكى دەرسىدىن بۇرۇن ۋە كەچلىق تەكراردىن بۇرۇن يەنە 2 قېتىم تەكرارلىدىم. يەنى ھەر كۈنى 5 كۈنلۈك 100 سۆزلۈكنى 3 قېتىم يېزىپ چىقتىم. ھەر بىر سۆزلۈكنى مۇشۇنداق 5 كۈن تەكرارلىسام، ئۇ مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدىغان بىر نەرسىگە ئايلاندى. بۇنى ئۆزۈمگە ئىنتايىن قاتتىق تۈزۈم قىلىۋالغان بولۇپ، سۆزلۈكنى يېزىپ بولماي تۇرۇپ كىنوغا بارمىدىم. سۆزلۈكنى يازماي تۇرۇپ ئولتۇرۇشقا بارمىدىم. ئويۇن-تاماشىدىن ۋاز كەچسەممۇ بۇ تۈزۈمنى قەتئىي بۇزمىدىم.

(2) يۇقىرىدا ئېيتقاندا، ھەر قېتىم 5 كۈنلۈك سۆزنى (يەنى 100 سۆزنى) يازدىم. ھەر كۈنى 3 قېتىم يازدىم: ئەتىگەنلىك دەرسىدىن بۇرۇن، چۈشتىن كېيىنكى دەرسىدىن بۇرۇن ۋە كەچلىك تاماقتىن كېيىن.

(3) مېنىڭ ئۆگەنگىنىم تەبئىي پەن خەنزۇ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ دەرسلىك كىتابى بولۇپ، ھەر بىر دەرسنىڭ بىردىن رەسمى تەكىتى ۋە بىردىن "ئىختىيارىي ئوقۇش تېكىستى" (Reading Text) بار ئىدى. مەن ھەر ھەپتىدە بىردىن يېڭى دەرس ئۆگەنگەن بولۇپ، ھەپتىنىڭ ئاخىرىغىچە ھەر كۈنى ئەتىگەندە تېكىستنىڭ بىر قىسمىنى يادلاپ، ھەپتە ئاخىرىغىچە تېكىستنى پۈتۈنلەي يادلىۋالدىم. بۇنىڭ پايدىسى، سۆزلۈكنى پۇختا ئېسىڭىزگە ئېلىۋېلىپلا قالماي، گرامماتىكا قائىدىسىنىمۇ پۈتۈنلەي يادلىۋالدىغان بولغاچقا، كېيىنچە گرامماتىكىنى جانلىق ئىشلىتىشىڭىز ئۈچۈنمۇ ئىنتايىن پايدىسى بولىدىكەن. مەن "Reading Text" نىمۇ ھەر كۈنى ئوقۇپ، ئاساسەن ئېسىمگە ئېلىۋالدىم.

(4) تاپشۇرۇقنى تولۇق ئىشلەش ھەر قانداق پەندە يېڭى ئوقۇمنى پىششىق ئىگەلەشتە كەم بولسا بولمايدىغان نەرسە. شۇڭا بۇ يەردە تەپسىلىي توختالمايمەن.

مەن بۇ سۆھبەتنىڭ ئالدىنقى بۆلۈملىرىنىڭ بىرىدە، بىر داڭلىق ئادەمنىڭ مۇنداق بىر سۆزىنى تىلغا ئالغانىدىم: "ۋاقىتنى مەنۇت بويىچە ھېسابلايدىغان ئادەمنىڭ ۋاقتى، ۋاقىتنى سائەت بويىچە ھېسابلايدىغان ئادەمنىڭكىگە قارىغاندا 60 ھەسسە كۆپ بولىدۇ." بۇ سۆزنى تىل ئۆگىنىشكە تەدبىقلىغاندا ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق. مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىلدە، تاماققا ئۆچرەت تۇرغان ۋاقىتىدا، ئاپتوبۇستا يول ماڭغان ۋاقىتىدا، يىغىنلارنىڭ ئالدى-كەينىدە دېگەنلەرنىڭ ھەممىسىدە ئىنگىلىزچە سۆزلۈك يادلىغان ئىدىم.

ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ باشقا بىر مىللەت تەرىپىدىن كۆزگە ئىلىنىشى، ھەرگىز باشقا بىر مىللەت ئۆزلىكىدىن بېرىدىغان نەرسە ئەمەس. ئۇنى ئۇيغۇر مىللىتى ئۆزى قولغا كەلتۈرۈشى كېرەك. ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈپ، ئۇنى دۇنياغا بىر تايىنى بار مىللەت سۈپىتىدە تونۇتۇشتا، ھەر بىر ئۇيغۇر ناھايىتى چوڭ رول ئوينىيالايدۇ. مۇشۇنداق رولنى ئۈنۈملۈك

ئويناشنىڭ بىر شەرتى، ھەر بىر ئىرادىلىك ئۇيغۇرنىڭ خەنزۇ تىلى بىلەن ئىنگلىز تىلىنى پۇختا بىلىشىدىن ئىبارەتتۇر. بۇ ئىككى تىلنى پۇختا بىلىش، ھازىرقى شارائىتتا ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ "ياشاش يولى" نىڭمۇ بىر كەم بولسا بولمايدىغان مۇھىم تەركىبىي قىسمى. مەن ئاتا-ئانىلارنىڭ يېتەرلىك يول كۆرسىتىشى ۋە ياردەم قىلىشى بىلەن، بۇنىڭدىن كېيىن ئوتتۇرا مەكتەپكە كىرىدىغان ئۇيغۇر ياش-ئۆسمۈرلىرىنىڭ كۆپ قىسمىنىڭ يۇقۇرقى تىل ئۆگىنىش نىشانىغا يېتىشىنى تولىمۇ ئۈمىد قىلىمەن.

8- بۆلۈم

15. سوئال: ئىنتېرنېت خەۋىرىدە "ئۇيغۇرلار جۇڭگودا ئۆز تىل-يېزىقىدا تور بېكەتلىرىنى ئىشلىگەن، ۋىندوۋس مەشغۇلات سىستېمىسىغا ئۆز يېزىقىنى كىرگۈزگەن 2-مىللەت" دېيىلدى، ئۇيغۇر تور مەدەنىيىتى ۋە كومپيۇتېر بىلىملىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش ھەققىدە قانداق تەكلىپلىرىڭىز بار؟

جاۋاب: مەن بۇ خەۋەرنى ئوقۇغاندا، ئىنتايىن ھاياجانلاندىم، تەسىرلەندىم ھەمدە ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ تور بېكەت مەدەنىيىتىنى راۋاجلاندۇرۇش، ئۇنى خەلقئارالىق يۇقىرى سەۋىيىگە يەتكۈزۈش، ھەمدە ئۇنى ئومۇملاشتۇرۇش جەھەتتە ھازىر ئەڭ ئالدىنقى سەپتە ۋاقتىنى، كۈچىنى ۋە ئىقتىسادىنى ئايىماي، ئون-تىنسىز تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتقان قېرىنداشلاردىن ئىنتايىن پەخىرلەندىم.

1991-1992-يىللىرى مەن كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ داۋىس شۆبىسىدە ئالىي مەكتەپ ئىنجىنېرلىق كەسپىنىڭ 1-يىللىق ئوقۇغۇچىلىرىغا «كومپيۇتېر پروگراممىسىنى تونۇشتۇرۇش» دېگەن دەرس تە «Fortran» بىلەن «Unix» نى ئۆتۈۋاتقان ۋاقىتتا، ئامېرىكىدىكى ئالىي مەكتەپلەردە ئىنتېرنېت تور بېكىتى پەيدا بولۇشقا باشلىدى. ئۇ چاغدا بىز تور بېكىتىنى ئاچىدىغان پروگراممىنى «Mosaic» دەپ ئاتىغان بولۇپ، مەن ئوقۇغۇچىلارغا ئامېرىكىنىڭ سابىق مۇئاۋىن پرېزىدېنتى ئالگورنىڭ ئاۋازلىق نۇتقى بار بىر تور بېكىتىگە كىرىپ ئاڭلاپ بېقىشىنى دەرس ۋاقتىدىكى بىر ۋەزىپە قىلغانىدىم.

شۇنىڭدىن تارتىپ، ئامېرىكىدا ئىنتېرنېت تور بېكىتىنىڭ قانداق تەرەققىي قىلىپ ماڭغانلىقىنى ئىزچىل تۈردە كۆرۈپ تۇردۇم. مۇشۇ جەرياندا يۇرتىمىزدىكى تور بېكەت

ئىشلىرىنىڭ قانداق بولۇۋاتقانلىقىنى ئىنتايىن بىلگىم بولسىمۇ، مەن ئىشلىگەن يۇقىرى تېخنىكىلىق شىركەتلەردە داۋاملىق ناھايىتى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە دۇنيا بويىچە ئەڭ ئىلغار، يۇقىرى تېخنىكىلىق مەھسۇلاتلارنى چىقارمىساق بولىمىزچاق، ئالدىراشلىقتا يۇرتىمىزنىڭ تور بېكەت ئىشلىرى توغرىسىدا ئانچە ئۇچۇرغا ئىگە بولالمىغان ئىدىم. بۇ قېتىم بىلىۋال بىلەن بۇ سۆھبەتنى باشلىغاندىن كېيىن، ۋەتەندىكى تور بېكەت ئىشلىرى توغرىسىدا سەل چوڭقۇرراق چۈشەنچىگە ئىگە بولۇش پۇرسىتىگە ئېرىشتىم. ھەمدە ئىنتايىن ھەيران قالدۇم. دۇنيانىڭ ئىلغار سەۋىيىسىدىن ھېچ قانداق قېلىشمايدىغان، ئۇيغۇر كونا يېزىقى بىلەن لاتىنچە يېڭى يېزىقتىن پايدىلىنىپ ياسالغان بىلىك، بىلىۋال، دىيارىم، ئىزدىياري، مەيىنشامال، مىسران، نەۋرۇز، ئۇيغۇر كومپيۇتېر ئىلمىي جەمئىيىتى، ئۇيغۇر نۇكە، ئۇيغۇرسوفت... قاتارلىق يۇقىرى سۈپەتلىك تور بېكەتلىرى مەيدانغا كېلىپتۇ. (مەن يۇرتىمىزدىكى يۇقىرى سۈپەتلىك تور بېكەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى بۇ يەردە تىلغا ئېلىپ بولالمايدىكەنمەن. شۇڭا ئوقۇرمەنلەرنىڭ توغرا چۈشىنىشىنى سورايمەن). بىر قىسىم ئۇيغۇر ئىنتېرنېت شىركەتلىرىمۇ بارلىققا كېلىپتۇ. بەزى ئۇيغۇر شىركەتلىرى ئۆز ئىگىلىكىنى ئۈنۈملۈك ماڭدۇرۇشتا تور بېكەتتىن پايدىلىنىدىغان بولۇپتۇ. ھازىرقى زاماننىڭ تەرەققىياتىغا ماسلىشىش، ئۇيغۇر تىل-يېزىقى ساھەسىدىكى قالايمىقانچىلىقلارنى تۈگىتىش ئۈچۈن ئۇيغۇر لاتىن يېزىقى ULY ئۈچۈن توغرىسىدا قارار ئېلىش قاتارلىق ناھايىتى ئىلمىي ۋە ئەھمىيەتلىك ئىشلار قىلىنىپتۇ.

<http://www.ukij.org/uly/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=4>

ياكى

<http://www.biliwal.com/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=141>

ھەمدە تور بېكەتتىكى ئۇيغۇرچە-ئىنگلىزچە ئىنگلىزچە-ئۇيغۇرچە قوش يۆنىلىشلىك لۇغەتنىڭ دەسلەپكى نۇسخىسىمۇ مەيدانغا كېلىپتۇ

<http://uighurdict.uni.cc/modules.php?name=NukeWrap&page=cgi-bin/eudict.pl>

شۇ ئارقىلىق، يۇقىرىقى سوئالدا ئېيتىلغىنىدەك، ئۇيغۇرلار ھازىر جۇڭگودا ئۆز تىل-يېزىقىدىكى تور بېكەتنى ۋە ۋىندوۋس مەھسۇلاتلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش بويىچە 2-سىلەتلىك ئورۇننى ئېلىپتۇ. ئىجتىھاتلىق ھەم شەخسىيەتسىز تۆھپە قوشۇش روھىغا ئىگە ياشلىرىمىزنىڭ ئۇيغۇرچە مەشغۇلات سىستېمىسىدىن باشقا، ئۇيغۇر تور مەدەنىيىتىگە قولايلىق شارائىت يارىتىش ئۈچۈن **PHP-Nuke, POST-Nuke** تور بەت سىستېمىسى، **Uly** ۋە **UEY** بۇ خىلدىكى بەتلەرنىڭ يېزىقىنى بىر-بىرىگە ئايلاندۇرغۇچ، ئۇيغۇر ئىدىت، ئۇيغۇرچە تور لۇغىتى ۋە **SKYPE** ئىنتېرنېت تېلېفون سىستېمىسىغا ئوخشاش سىستېمىلارنى تەرجىمە قىلىپ ياكى تۈزۈپ ئىشلەپ ھەقسىز تارقىتىشتەك مەدەنىيىتىمىزگە خالىس تۆھپە قوشۇش روھى كىشىنى ھەقىقەتەنمۇ قايىل قىلىدۇ، تەسىرلەندۈرىدۇ.

تور بېكىتىنىڭ ئىگىلىك ۋە كىشىلىك تۇرمۇشتا قانچىلىك مۇھىم رول ئوينىيالايدىغانلىقىنى **Biliwal.com** دا ئېلىپ بېرىلغان مۇشۇ سۆھبەتتىن ئىبارەت بىر مىسال ئارقىلىق خېلى چوڭقۇر چۈشىنىۋېلىش مۇمكىن. مەن بىر سوئالنىڭ جاۋابىنى يېزىپ پۈتتۈرۈپ، ئۇنى بىلىۋال باشقۇرغۇچىلىرىغا بېرىمەن. ئۇلار مېنىڭ يازغىنىمنى تەھرىرلەپ، بىلىۋال تور بېكىتىگە چىقارغان ھامان، شىنجاڭ ۋە دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىدىكى ھەر قانداق بىر ئۇيغۇر ئۇنى دەرھال كۆرەلەيدۇ. ئۇ پەقەت بىر ئادەمدىن ئىنتېرنېت تور بېكىتىگە كىرىش ۋاسىتىسى بولۇشىلا تەلەپ قىلىدۇ. بۇنداق يول بىلەن بىر ئۇچۇرغا ئېرىشىشنىڭ تەننەرخى ئىنتايىن ئەرزىان، سۈرئىتى تىز ۋە ئۇسۇلى ئىنتايىن قولايلىق ۋە ئاددىدۇر. شۇڭا ئىنتېرنېت ئامبىرىدا ھازىر ناھايىتى يۇقىرى دەرىجىدە ئومۇملاشتى. ئامبىرىنىڭ **2003**-يىلىدا ئېلان قىلىنغان بىر تەكشۈرۈش دوكلاتىغا ئاساسلانغاندا، ئامبىرىدىكى يېشى **18** ياشتىن يۇقىرى كىشىلەرنىڭ ئىچىدىكى **58** پىرسەنت ئادەم ئىنتېرنېتكە كىرىش ۋاسىتىسىگە ئىگە ئىكەن. ھازىر ئامبىرىكا قاتارلىق تەرەققىي قىلغان دۆلەتلەردە ئىنتېرنېتسىز خىزمەت ۋە ھاياتنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

مەن كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ داۋىس شۆبىسىدە ئېلىپكىتىر توك يولى دەرسىنى ئۆتكەن ۋاقىتتا ئوقۇغۇچىلارغا بەرگەن بەزى تاپشۇرۇق ۋە پروچېكتلار «**SPICE**» دەپ ئاتىلىدىغان توك يولى لايىھىلەش يۇمشاق دېتالى ئارقىلىق بىر ئەمەلىي توك يولى لايىھىلەش بولۇپ، ئوقۇغۇچىلار ئۆزلىرىنىڭ لايىھىسىنى ماڭا ئىنتېرنېت ئارقىلىق ماڭدۇراتتى. مەن ئۇلارنىڭ پروگراممىسىنى كومپيۇتېرىغا چۈشۈرۈۋېلىپ، ئۇلارنى ئىجرا قىلدۇرۇپ، چىققان نەتىجىسىگە قاراپ نەتىجە بېرەتتىم. بىزنىڭ شىركەتتىكى نۇرغۇن ئالاقىلىشىش ۋە ھۆججەت ئالماشتۇرۇش ئىشلىرىمىز ئىنتېرنېت ئارقىلىق بولىدۇ. مەن **2000**-يىلىدىن باشلاپ ئىشلىگەن شىركەتلەرنىڭ ھەممىسى ماڭا بىردىن خاتىرە كومپيۇتېر ئېلىپ بەرگەن بولۇپ، ئۇلارنى شىركەتكە بارغاندا ئادەتتىكى كومپيۇتېرىغا قوشۇمچە قىلىپ ئىشلەتسەم، ئاخشاملىرى ۋە شەنبە، يەكشەنبە، دەم ئېلىش كۈنلىرى ئۇنى ئۆيىگە قايتۇرۇپ كېلىپ، بىر قانچە ھەتتا **10** نەچچە سائەت ھېسابلاش ۋاقتى تەلەپ قىلىدىغان لايىھىلەش ئىشلىرىنى ئۆيدە بىر تەرەپتىن دەم ئالغۇچ ئىشلىدىم. شۇ ئارقىلىق نۇرغۇن لايىھىلەش ئىشلىرىنى تاماملىدىم. ھازىر بەزى كۈنلىرى ئۆيدە ئىشىم چىقىپ قېلىپ، شىركەتكە بارالماي قالسام، ئۆزۈمنىڭ خاتىرە كومپيۇتېرىمنى يۇقىرى سۈرئەتلىك ئىنتېرنېت ئۈلنىشى ئارقىلىق شىركەتنىڭ مۇلازىمىتىر كومپيۇتېرىغا ئۇلاپ، ھەممە ئىشلارنى خۇددى ئۆزۈمنىڭ شىركەتتىكى ئىشخانىسىدا ئولتۇرغاندەك قىلالايمەن. شۇڭا بىر تەرەپتىن ئۇزۇن ۋاقىت تەلەپ قىلىدىغان ھېسابلاش ۋە لايىھىلەش پروگراممىلىرىنى ماڭدۇرۇپ قويۇپ، بىر تەرەپتىن ئۆزۈمنىڭ شەخسىي ئىشىنى قىلىمەن. شىركىتىم بۇنداق ئىشلارغا پۈتۈنلەي يول قويدۇ. باشقا شىتات ھەتتا چەت ئەلگە يىغىن ياكى خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن بېرىپ قالساممۇ، خاتىرە كومپيۇتېرىمنى ئىنتېرنېت ئارقىلىق شىركەتنىڭ مۇلازىمىتىر كومپيۇتېرىغا ئۇلاپ، شىركەتتە بولۇۋاتقان ئىشلاردىن تولۇق خەۋەر تېپىپ تۇرىمەن. ئەگەر ماڭا جىددى ۋەزىپە چۈشۈپ قالسا، ئۆزۈمنىڭ نەدە ئىكەنلىكىمدىن قەتئىينەزەر دەرھال ئۇنى ئىشلەپ بېرىمەن. ئايالىم ئامبىرىدىكى بىر مەملىكەتلىك چوڭ

دوختۇرخانىنىڭ سانلىق ئىسكىلاتنى باشقۇرۇش يۇمشاق دېتالنىڭ ئىشنى قىلىدىغان بولۇپ، بەزى شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرى شىركەتنىڭ سانلىق ئىسكىلاتىدا مەسىلە كۆرۈلسە، ئۆزىنىڭ خاتىرە كومپيۇتېرنى شىركەتنىڭ مۇلازىمەتلىرىگە كومپيۇتېرىغا ئۇلاپ، چىققان چاتاقنى ئوڭشاپ بېرىدۇ.

مەن ھازىر ۋىندوۋس ئاساسىدىكى ھۆججەت تەييارلاش پروگراممىسىنىڭ ھەممىسىنى، **ZEMAX, Code V, BeamProp (RSoft), BBV (Kymata), TFCal, Film Wizard** قاتارلىق ئوپتىكا لايىھىلەش يۇمشاق دېتالنى، **LabView** دەپ ئاتىلىدىغان ئېلېكتىر ئاپپاراتلىرىنى باشقۇرۇش يۇمشاق دېتالنى، **Ashlar CAD Drawing** دېگەن مېخانىكىلىق لايىھىلەش يۇمشاق دېتالنى، ماتلاب، فورتران، چ، ۋىسۇئال چ++، ۋىندوۋس پروگراممىنىڭ قاتارلىق ھېسابلاش يۇمشاق دېتاللىرىنى، ئۇنىخ مەشغۇلات سىستېمىسىنى، **SPICE** دەپ ئاتىلىدىغان ئېلېكترونلۇق توك يولى لايىھىلەش يۇمشاق دېتالنى ۋە **HTML** دېگەن تور بېكىتى ياساش يۇمشاق دېتاللىرىنى بىلىمەن. بۇنىڭ ئىچىدە «**Code V**» دېگەن يۇمشاق دېتالنى بىر ھەپتىلىك مەخسۇس كۇرسقا قاتنىشىپ ئۆگەنگەندىن باشقا، قالغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى مەن ئۆز تەتقىقات ۋە باشقا خىزمىتىدە ئىشلىتىشكە مەجبۇرى بولغاندا ئۆز-ئۆزۈمگە تايىنىپ ئۆگەنگەن. ھازىرغا قەدەر ئۆزۈم لايىھىلەپ ياساپ چىققان يۇقىرى تېخنىكىلىق **3-4** ئاپپاراتلارنىڭ ھەممىسىدە ئېلېكتىر توك يولى، ئوپتىكىلىق لايىھە، مېخانىكىلىق قۇرۇلما ۋە ئاپپاراتنى باشقۇرىدىغان يۇمشاق دېتال قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈم ئىشلىگەن. ئۇنىڭدىن باشقا ئۆزۈمنىڭ ھازىرقى كۈندىلىك تەتقىقات ۋە باشقا خىزمەتلىرىمدە ئوپتىكا، ئېلېكتىر ئىنجنېرلىقى، فىزىكا، ماتېماتىكا، ئاسترونومىيە بەزىدە ھەتتا بىئولوگىيە قاتارلىقلارنى ئىشلىتىپ تۇرىمەن.

مەن ئىنتېرنېت تور بېكىتىكى مەسىلىسى ئۈستىدە تۆۋەندىكى بىر قانچە نۇقتا ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتۈشنى لايىق كۆردۈم.

1. تور بېكەت تېخنىكىسى ۋە مەدەنىيىتى ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ھازىرچە يەنىلا بىر يېڭى شەيئەدۇر. ئۇنىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ تۇرمۇشى، جەمئىيىتى ۋە ئۇيغۇرلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىگىلىك ساھەلىرىدە تېز تەرەققىي قىلىپ، ئۇيغۇرلار ئۈچۈنمۇ ئۆز رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرىدىغان بىر ۋەزىيەتنى قىسقا مۇددەت ئىچىدە بارلىققا كەلتۈرۈشتە، كۆپلىگەن كىشىلەرنىڭ ئۇيغۇر ئەرەب يېزىقى (**UEY**) بىلەن ئۇيغۇر لاتىن يېزىقى (**ULY**) دىن ئىبارەت **2** خىل يېزىقتىكى، ئوخشىمىغان شەكىل ۋە مەزمۇندىكى تور بېكەتلىرىنى قۇرۇشى ناھايىتى مۇھىم، زۆرۈر ۋە پايدىلىق ئىشتۇر. ئۇنىڭسىز ئۇيغۇرلارنىڭ تور بېكەت ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش مۇمكىن ئەمەس. غەرب ئەللىرىنىڭ يېقىنقى زاماندىكى يېڭى تېخنىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش جەريانىغا قارايدىغان بولساق، مۇنداق بىر ئىشنى بايقايمىز. ھەر قېتىم بىر يېڭى تېخنىكا مەيدانغا چىققاندا، تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەردە شۇ تېخنىكىنى تەرەققىي قىلدۇرىدىغان ھەمدە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ بىرەر مەھسۇلات ئىشلەپ چىقىرىدىغان شىركەتلەردىن نۇرغۇنلىرى قۇرۇلىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن **3** يىلدىن **5** يىلغىچە بولغان ئارىلىقتا، بۇ شىركەتلەرنىڭ تەرەققىي

قىلىدىغىنى تەرەققىي قىلىپ، ئۆز-ئارا قوشۇلىدىغىنى قوشۇلۇپ، يىقىلىدىغىنى يىقىلىپ، ئەڭ ئاخىرىدا ئۇنىڭ سانى بىر قانچە 10 غا چۈشكەن. مەن بۇ خىل ئەھۋالنى 1997~2000-يىللىرىدىكى «dot-com» (يۇمشاق دېتال شىركەتلىرى) تېخنىكىسى بىلەن 2000-2003-يىللىرىدىكى نۇر تالا خەۋەرلىشىش تېخنىكىسى ساھەسىدە بىر قەدەر تەپسىلىي كۆردۈم. 2000-يىلى مەن خەلقئارالىق نۇر تالا خەۋەرلىشىش يىغىنىغا بېرىپ، كۆرگەزمە زالىغا كىرگىنىدە، ئۇ زالىنىڭ چوڭلۇقى، ۋە كۆرگەزمىگە قاتناشقان شىركەت بىلەن ئادەمنىڭ كۆپلۈكىدىن بىر كۆز يەتمەس جاڭگالغا كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلغانىدىم. ئۇنىڭغا قاتناشقان شىركەتلەرنىڭ سانى 3000 دىن، ئادەمنىڭ سانى 30 مىڭدىن ئاشقان بولۇپ، مەن پۈتۈن بىر كۈن ۋاقتىمنى كۆرگەزمىلەرنى كۆرۈشكە ئاجراتقان بولساممۇ، ئۇلارنى تولۇق كۆرۈپ بولالمىغان ئىدىم. ھازىر ھېلىقى 3000 مىڭدىن ئارتۇق شىركەتتىن مەۋجۇت قالغانلىرىنىڭ سانى 100 گىمۇ بارماسلىقى مۇمكىن. قالغانلىرى يوقاپ كەتتى. بىزنىڭ "Wave Splitter" دېگەن شىركەتمۇ 4 يىلنىڭ ئىچىدە 120 مىليون دوللار ئەتراپىدىكى مەبلەغ پۇلىنى تۈگىتىپ، ئامېرىكىدىكى ئىنجىنېرلىق ئىگىلىكىنى توختىتىشقا مەجبۇر بولدى. مەن 2003-يىلى ئاڭلىغان بىر دوكلاتتىن ئېسىمدە قېلىشىچە، كاليفورنىيەدە 2001-يىلىدىن 2003-يىلىغىچە بولغان 2 يىل ئىچىدە، «dot-com» شىركىتى بىلەن نۇر تالا خەۋەرلىشىش شىركەتلىرىنىڭ ۋەيران بولۇشى بىلەن يوقاپ كەتكەن ئىقتىسادىي قىممەت 2.3 ترىللىيۇن دوللاردىن ئاشىدىكەن. ئامېرىكا مۇشۇنداق زىيانلارغىمۇ ئۇنچۇۋالا دات-پەريات دەپ كەتمىدى. يېڭى تېخنىكىلارنىڭ بازار ئىگىلىكى سىستېمىسىغا چوڭقۇر سىڭىپ كەتكەن قاتتىق رىقابەت مېخانىزمى ئىچىدە تەرەققىي قىلىپ مېڭىشىغا قويۇپ بېرىۋاتىدۇ. يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان يۇقىرى تېخنىكىنىڭ مۇھىم نۇقتىسى بىئولوگىيە تېخنىكىسىغا يۆتكەلدى. قىسقىسى، مېنىڭچە ھازىرچە كۆپلىگەن ئۇيغۇر تىلىدىكى تور بېكەتلىرىنىڭ مەيدانغا چىقىشى ھەرگىز زىيانلىق ئىش ئەمەس. ئۇيغۇر تور بېكەتچىلىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش يولىدا ھارماي-تالماي خالىس خىزمەت قىلىۋاتقان ھەممە ئوت يۈرەك ياشلىرىمىز بىزنىڭ ھەقىقىي مىللەت سۆيەر ئەزىمەتلىرىمىز بولۇپ، ئۇلار ھەممىمىزنىڭ چوڭقۇر ھۆرمىتىگە، قەدىرلىشىگە ۋە مەدھىيىسىگە سازاۋەردۇر.

2. ھازىر ئۇيغۇر تور بېكەتلىرىدە ئىشلىتىلىۋاتقان ئۇيغۇر لاتىن يېزىقى (ULY) نىڭ تۈرلىرى ئىنتايىن كۆپ. ئۇنىڭ شىنجاڭ، ئامېرىكا، ياۋروپا، تۈركىيە ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا قاتارلىق دۆلەتلەرگە قاراپ ئوخشىمىغان شەكلى بولۇپلا قالماستىن، ھەر بىر دۆلەتتىمۇ يەنە بىر قانچە كىچىك تىپتىكى ئوخشىمىغان تۈرلىرى مەۋجۇت بولۇپ تۇرماقتا. ئەگەر ھازىر ئۇيغۇر ئەمەس، ئەمما ئۇيغۇرچىنى بىلىدىغان بىر ئادەم پۈتۈن ئۇيغۇر تور بېكەتلىرى ۋە ئىنتېرنېت مۇنبەرلىرى ئۈستىدە تەكشۈرۈش قىلىدىغان بولسا، ئۇيغۇرنى «ساۋادى ياخشى چىقىمىغان، تايىنى يوق، ئىنتايىن چېچىلاڭغۇ بىر مىللەت ئىكەن»، دېگەن خۇلاسىگە كېلىشى مۇمكىن. بۇ بىر ئىنتايىن ئېچىنىشلىق ئەھۋال بولۇپ، ئۇ ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ دىققىتىنى قوزغىشى كېرەك. ئۇيغۇر تور بېكەتلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئۇيغۇر خەلقىگە خىزمەت قىلىش ئۈچۈن قۇرۇلغان. شۇنداق

بولغان ئىكەن، ئۇلار كۆپ سانلىق ئۇيغۇرلارنىڭ مەنپەئىتىنى كۆزدە تۇتۇپ، يېزىق جەھەتتىكى بىرلىكنى قوغدىشى كېرەك. مەن يۇقىرىدا تىلغا ئېلىپ ئۆتۈپ كەتكەندەك، يۇرتىمىزدىكى بىر قىسىم تىل مۇتەخەسسسلرى ۋە ئوت يۈرەك ياشلار 4-5 يىل ئىلمىي مۇنازىرە، مۇزاكىرە يۈرگۈزۈش ۋە ئىزدىنىش ئارقىلىق، ئۇلى يېزىقنى بىرلىككە كەلتۈرۈش مەقسىتىدە (ULY) نى بارلىققا كەلتۈرۈپتۇ. ھەمدە يۇرتىمىزدىكى بىر قىسىم تور بېكەتلىرى مۇشۇ يېزىقنى قوللىنىۋېتىپتۇ. بۇ توغرىسىدىكى تەپسىلى مەلۇماتنى

<http://www.ukij.org/uly/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=4>

ياكى

<http://www.biliwal.com/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=141>

تور بېكەتلىرىدىن كۆرۈۋېلىش مۇمكىن. مەن بۇ ULY توغرىسىدا كەم دېگەندە مۇنداق 2 ئالاھىدىلىك بارلىقىنى ھېس قىلدىم:

1) ئۇنى ئىنگلىز تىلىدا سۆزلىشەلەيدىغان ھەممە مىللەتلەر شۇ پېتىچە ئوقۇيالايدىكەن (مەسىلەن، «Qimen'gü» بىلەن «Cimen'gü» نى ئىنگلىز تىلىدىكىلەر توغرا ئوقۇيالايدۇ، ئەمما «Chimen'gü» نى ئوقۇيالايدۇ)، ھەمدە تېز يېزىشقا توغرا كەلگەندە، چەت ئەلدىكى ئۆلچەملىك كومپيۇتېرنىڭ ھەممىسىدە چېكىتىسىز ھەرپلەر بىلەن تېز سۈرئەتتە يازغىلى بولىدىكەن.

2) بىر قىسىم ئوت يۈرەك ئۇيغۇر ياشلىرى خالىس ئىشلەش ئارقىلىق، بىر خىلدىكى يۇمشاق دېتالنى ئىشلەپ چىققان بولۇپ، شۇنى ئىشلىتىش ئارقىلىق بىر ULY ۋە UEY دىكى ھۆججەتلەرنى ئۆز ئارا ئايلاندۇرغىلى بولىدىكەن (مەن بۇ ياشلارغا ھەمدە ئۆزىنىڭ پۇلى، ۋاقتى ۋە كۈچى بىلەن ھەر خىل ئىنتېرنېت تور بېكەتلىرىنى ياساۋاتقان ھەمدە ئۇلارنى باشقۇرۇۋاتقان يۇرتداشلارغا چىن كۆڭلۈمدىن مىننەتدارلىقىمنى بىلدۈرىمەن. ھەقىقىي مىللەتپەرۋەرلىك دېگەن مانا مۇشۇنداق بولۇشى كېرەك).

ئەمدى بۇ يېزىق توغرىسىدا ئامېرىكا، ياۋروپا، تۈركىيە، ئوتتۇرا ئاسىيا قاتارلىق جايلار ئۆز ئالدىغا ئايرىم-ئايرىم مۇنازىرە ۋە مۇزاكىرە قىلىپ، ئۆز ئالدىغا بىردىن ULY نى تۈزۈپ چىقىشىنىڭ ھېچ قانداق ھاجىتى يوق. ئۇنداق قىلىش بىر ئۇچىغا چىققان نادانلىق، ئۇيغۇر مىللىتىنى دۇنياغا بىر تايىنى بار مىللەت سۈپىتىدە تونۇتۇشقا ئىنتايىن زىيانلىق. شۇڭا مەن چەت ئەلدە ئوقۇغان، ئۇيغۇر تىلشۇناسلىقىدا بىلىمى بار، ئەمما يۇرتىمىزدا ULY توغرىسىدا قارار ئېلىش جەريانىغا قاتنىشالمىغان ئۇيغۇر زىيالىيلرىنىڭ ھازىرچە ULY قارارىغا بوي سۇنۇشىنى، ئۆز ئالدىغا ئايرىم ULY تۈزۈپ چىقىپ ئىشلەتمەسلىكىنى تەۋسىيە قىلىمەن. ئۇنداق قىلىمىز بىز ئۇيغۇر ئىشلىرىنى ئىلگىرى سۈرگۈچى ئەمەس، ئۇنى بۇزغۇچى بولۇپ قالمىز. بىز باش قاتۇرمىساق بولمايدىغان، كۆڭۈل بۆلمىسەك بولمايدىغان، ئىزدەنمىسەك بولمايدىغان نۇرغۇن مۇھىم ۋە جىددىي ئىشلار بار. ئۇيغۇر بىلىم ئىگىلىرىنىڭ ئۆز بىلىمىنى ئىشلىتەلەيدىغان ۋە ئىشلىتىشكە تېگىشلىك ئىشلار ۋە سورۇنلار ئىنتايىن كۆپ. ئەمما، مېنىڭچە يېڭى بىر ULY نى ئوتتۇرىغا چىقىرىش ئۇنىڭ بىرى بولماسلىقى كېرەك. بىر قېتىم قارار

قىلىنىپ بولغان ئىشنى يەنە قايتا مۇزاكىرە ۋە قارار قىلىشنىڭ زۆرۈرىتى يوق. بىر ئىش توغرىسىدا ئاخىرى ئۈزۈلمەيدىغان مۇنازىرە ۋە مۇزاكىرە قىلىش بىز ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئىنتايىن پايدىسىز. شۇڭا مەن ھەممە ئادەمنىڭ ئۇيغۇرنىڭ تۈپ مەنپەئىتىنى كۆزدە تۇتۇپ، يېڭى يېزىقتا تۈزۈلگەن تور بېكەتلىرىدە بىر تۇتاش ULY نى ئىشلىتىشنى تەشەببۇس قىلىمەن.

مەن باشلانغۇچ 1-سىنىپتىن تارتىپ ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگىچە ئۇيغۇر يېڭى يېزىقىدا ئوقۇغان. لېكىن، باشلانغۇچتىلا UEY بىلەن ئۇيغۇر سىلاۋيان يېزىقىنى ئۆگىنىۋالغان بولۇپ، شۇنىڭدىن كېيىن ئۆزۈمنىڭ تۇرمۇشى بىلەن ئوقۇشىدا UEY نىمۇ ئىزچىل تۈردە قوشۇمچە قىلىپ قوللىنىپ كەلدىم. ئەينى ۋاقىتتا ئۇيغۇرلار ئىچىدە مۇشۇنداق قىلغانلار ئىنتايىن كۆپ ئىدى. مەن <http://www.meripet.com> تور بېتىنى دەسلەپتە ياسىغاندا، بىرلىككە كەلگەن ULY دىن تولۇق خەۋىرىم بولمىغاچقا، بىز بۇرۇن ئوقۇغان ULY نى قوللانغانىدەم. يېقىندىن بۇيان بىرلىككە كەلگەن ULY نى ئىشلىتىشكە باشلىدىم. ھازىر Biliwal.com

ئۈچۈن بېرىۋاتقان سۆھبەتنىڭ جاۋابلىرىنى تۈگەتكەندىن كېيىن، چوقۇم ۋاقىت چىقىرىپ، <http://www.meripet.com> نىڭ يېزىقىنى پۈتۈنلەي بىرلىككە كەلگەن ULY گە ئۆزگەرتىش پىلانىم بار. مىللەت ئۈچۈن ياخشى ئىش قىلىپ بېرىشنى ئىستەيدىغان ھەر بىر ئادەم ئۈچۈن، ھەمدە كەلگۈسىدە چوڭراق ئىشلارنى قىلىشنى نىشانلىغان ھەر بىر ياش ئۈچۈن بىرلىككە كەلگەن ULY دەك 32 ھەرپلىك يېزىقىنى ئۆگىنىۋېلىش ھېچقانچە ئىش ئەمەس. ئۇ بىر كىشىنىڭ قولغا كەلتۈرگەن چوڭ نەتىجىسى بولۇپمۇ ھېسابلىنىدۇ. بەلكى، ھازىرقى زاماندا ئۇيغۇر تىلى، UEY ۋە ULY نى پۇختا بىلىش، ھەمدە ئۇلارنى توغرا ئىشلىتىش، ئۆزىنى مىللەتپەرۋەر ھېسابلايدىغان ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ قىلىشىغا تېگىشلىك مەجبۇرىيەتدۇر.

3 مەن يۇقىرىقى 14-سوئالنىڭ جاۋابىدا، ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ كەلگۈسىدىكى «ياشاش يولى» نىڭ بىر مۇھىم تەركىبىي قىسمى ئۇيغۇر تىلى، خەنزۇ تىلى ۋە ئىنگلىز تىلىنى پۇختا بىلىش ئىكەنلىكىنى ھەمدە بۇ تىللارنى ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگىچە ئۆگىنىپ بولۇشنىڭ كېرەكلىكىنى ئوتتۇرىغا قويغانىدىم. بۇ «ياشاش يولى» نىڭ يەنە بىر ئىنتايىن مۇھىم تەركىبىي قىسمى بار. ئۇ بولسىمۇ، كومپيۇتېرنى بىلىشتىن ئىبارەت. مەن بۇ نۇقتىنى قانچىلىك تەكىتلىسەممۇ ئازلىق قىلىدۇ. ھازىر ئامېرىكا ۋە باشقا تەرەققىي قىلغان ئەللەردە كومپيۇتېر بىلىمى تۇرۇپ، يەر ۋە بىنا تازىلاش، قۇرۇلۇشتا ئىشلەشتەكلەردىن باشقا ئەقلىي ئەمگەك تەركىبى بار بىرەر خىزمەت تېپىش ئاساسەن مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا كىشىلەر كومپيۇتېر ئۆگىنىشنى ئىنتايىن كىچىك يېشىدىلا باشلايدۇ. ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ بولغىچە كومپيۇتېرغا ناھايىتى ئۇستا بولۇپ كېتىدۇ. ئامېرىكىنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپلىرىدىلا كومپيۇتېر تەجرىبىخانىسى بار بولۇپ، 1-سىنىپ بالىلىرىنىمۇ ھەتتە بىر قانچە قېتىم كومپيۇتېر ئويۇنى ئويناشقا ئورۇنلاشتۇرىدۇ. ئوتتۇرا مەكتەپتە بولسا كومپيۇتېر ئىنتايىن ئومۇملىشىپ كەتكەن بولۇپ، ھەر بىر سىنىپتا كەم دېگەندە 5 دىن ئەڭ يېڭى تىپتىكى كومپيۇتېرنى كۆرگىلى بولىدۇ. ئوقۇتقۇچىلار بىر قىسىم تاپشۇرۇقنى (مەسىلەن، ماقالە يېزىش تاپشۇرۇقىنى) تور بېكىتى ئارقىلىق تارقىتىپ، ئىشلەنگەن تاپشۇرۇقنىمۇ ئېلخەت ئارقىلىق يىغىدۇ. مەن 1993-يىلىلا ئۆيگە شەخسىي كومپيۇتېر ئېلىشنى باشلىغان بولۇپ، ھازىر ئۆيىدە 2 دانە ئادەتتىكى ۋە بىر دانە خاتىرە كومپيۇتېر ھەمدە 2 دانە ماشىنىكا بار. ئۇنىڭدىن باشقا مېنىڭ شىركەتتىن بەرگەن بىر خاتىرە كومپيۇتېرىم، ئامانگۈلنىڭمۇ شىركىتىدىن بەرگەن بىر خاتىرە كومپيۇتېرى بار بولۇپ، ھەر بىرىنىڭ خىراجىتى 3 مىڭ دوللار ئەتراپىدا. بۇ 5 كومپيۇتېرنىڭ ھەممىسى ئۆيىمىزدىكى ئۆز خىراجىتىمىز بىلەن ئورۇنلاشتۇرغان يۇقىرى سۈرئەتلىك ئىنتېرنېتقا سىملىق ۋە سىمسىز يوللار بىلەن داۋاملىق ئۇلاشقا تۇرىدۇ. ئىككى بالىمىز ئوتتۇرا مەكتەپتىكى نۇرغۇن تاپشۇرۇق ۋە پىروگراممىلارنى كومپيۇتېردا ئىشلىگەنلىكى ئۈچۈن، ھۆججەت تەييارلاشقا ئىشلىتىلىدىغان ۋىندوۋس يۇمشاق دېتاللىرىنىڭ كۆپىنچىسىنى ناھايىتى پۇختا بىلىدۇ. تۆتىنچىسى ھەممىسى كۈنۈپكىغا قارىماي، 10 بارماق بىلەن خەت ئۇرالايمىز. ئامېرىكىدا كۈنۈپكىغا قارىماي، 10

بارماق بىلەن خەت ئۇرۇشنى ئۆگىتىدىغان مەخسۇس يۇمشاق دېتال بار بولۇپ، پەرىزىچە بۇ پات يېقىندا يۇرتىمىزغىمۇ بېرىشى (ھەتتا ئاللىقاچان بېرىپ بولغان بولۇشى) مۇمكىن. ئاشۇنداق خەت ئۇرۇشنى ئۆگىنىۋالغاندا، ھەر بىر مىنۇتتا تەخمىنەن **55** دانە ئىنگىلىزچە سۆزنى ئۇرۇپ كىرگۈزگىلى بولىدۇ. مېنىڭ **ULY** دىكى سۆز ئۇرۇش سۈرئىتىمۇ ئىنگىلىزچە سۈرئىتىمگە ئوخشاپ كېتىدۇ. ئوغلۇم كومپيۇتېرغا ئۆزلۈكىدىن ئىنتايىن قىزىقىدىغان بولغاچقا، ھازىر كومپيۇتېر توغرىسىدا خېلى مۇرەككەپ ئىشلارنى بىلىدۇ. ئۇيغۇر ۋە تەنداشلارنىڭ ئۆيىگە مەھماندارچىلىققا بارغاندا، ئۇ بىر قانچە قېتىم باشقىلارنىڭ كومپيۇتېرغا كىرىۋالغان "**virus**" لارنى تېپىپ تازىلاپ بەردى. بۇنىڭدىن بىر يىل بۇرۇن ئۇ ئۆزلۈكىدىن **CPU** نىڭ تېزلىكىنى ئەسلىدىكى ئۆلچىمىدىنمۇ يۇقىرى (ئىنگىلىزچە «**over clocked CPU**» دەپ ئاتىلىدۇ)، تۈرۈپىلىق سۇ بىلەن سوۋۇتىدىغان بىر كومپيۇتېر لايىھىلەپ، ئۇنىڭغا كېتىدىغان زاپچاسلارنىڭ تىزىمىنىمۇ تۈزۈپ چىققان بولۇپ، ئۇنى ياساپ چىقىش ئۈچۈن شۇنىڭدىن بۇيان مەندىن **3** مىڭ دوللار پۇل تەلەپ قىلىۋاتىدۇ. مەن ئۇنىڭغا **2** شەرت قويدۇم: **(1)** ئالدى بىلەن بىر نورمال ئىشلىمەيدىغان كونا كومپيۇتېرنى چۈۈۈپ، قايتىدىن قۇراشتۇرۇپ، ئۇنى ئىشلەيدىغان قىلىش. **(2)** يازلىق كانىكولدا ئىشلەپ، **1500** دوللارنى ئۆزى تېپىش، قالغان **1500** دوللارنى مەن چىقىرىپ بېرىش.

ئامېرىكىدا يېشى **16** دىن يۇقىرى بالىلار قانۇنلۇق ئىشلىيەلەيدۇ. ئۇلارنىڭ قىلىدىغىنى ئۇزۇن مۇددەتلىك رەسمىي خىزمەت ئەمەس بولۇپ، يازلىق تەتىلدە ھەپتىسىگە **40** سائەت، مەكتەپتە ئوقۇش باشلانغاندىن كېيىن ھەپتىسىگە **20** سائەتكىچە ئىشلىسە بولىدۇ. ئىشقا ئالدىدىغان ئورۇنلار كۆپىنچە ھالدا **McDonald** غا ئوخشاش تېز تاماق چىقىرىدىغان رىستورانلار ۋە بەزى سودا دۇكانلىرى قاتارلىقلاردۇر. مېنىڭ ئوغلۇم بۇ يىل **3-ئاي**دا **NASA** نىڭ ئاز سانلىق مىللەتلەردىن كېلىپ چىققان ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئۈچۈن بەرپا قىلغان بىر يازلىق تەتلى پروگراممىسىغا ئىلتىماس قىلغانىدى. خىزمەت ئورنى بىزنىڭ ئىدارىمىز **JPL** دە بولۇپ، ئۇنىڭغا ئىلتىماس قىلغانلار ئوقۇشتا ئالاھىدە ياخشى بولۇشى، **3** ئوقۇتقۇچىنىڭ گۇۋاھلىق خېتى ۋە ئۆزىنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇ ئىشنى قىلماقچى بولغانلىقى توغرىسىدىكى بىر ماقالىسىنى يوللاش شەرت ئىكەندۇق. مەن **4-ئاي**نىڭ بېشىدا سۈرۈشتە قىلىسام، پەقەت **10** ئوقۇغۇچى ئالدىدىغان بۇ پروگراممىغا **170** تىن ئارتۇق كىشى ئىلتىماس قىلغانلىقىنى ئېيتىپ بەرگەندى (ئامېرىكىدا مۇشۇنداق سۈرۈشتە قىلىشقا بولىدۇ، لېكىن ئارقا ئىشىكتە مېڭىشقا قەتئىي بولمايدۇ. ئەگەر بىرسىنىڭ ئارقا ئىشىكتە ماڭغانلىقى بىلىنىپ قالسا، ئۇ شەخسىمۇ ۋە ئىدارىمۇ قانۇن بويىچە ئېغىر جازاغا تارتىلىدۇ.) ئالدىنقى ھەپتە (**2005-يىلى 14-ئاپرېل كۈنى**) دىلشاتقا خەت كەلدى. ئۇ قوبۇل قىلىنماپتۇ. ئامېرىكىدا «ئاز سانلىق مىللەتلەر» دېگەندە كۆپىنچە قارا تەنلىكلەر، مەكسىكىلىقلار ۋە لاتىن ئامېرىكىسىدىن كەلگەنلەر كۆزدە تۇتۇلىدىغان بولغاچقا، بىزنىڭ سانىمىز قانچىلىك ئاز بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بۇنداق ئىشلاردا بىز يەنىلا پايدىسىز ئورۇندا قالدىكەنمىز.

ئۆزىنىڭ بالىسىغا كومپيۇتېر ئېلىپ بېرىش بالىنىڭ ئەقلى ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا مەبلەغ سېلىش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇ خۇددى پۇل تۆلەپ بالىنى ياخشى باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ھەمدە ئالىي مەكتەپتە ئوقۇتقان بىلەن ئوخشاش. شۇڭا بىرەر كومپيۇتېرنىڭ پۇلغا چىقىنالايدىغان ئاتا-ئانىلار پەرزەنتلىرىگە ئىمكانقەدەر بالدۇرراق كومپيۇتېر ئېلىپ بەرگىنى ياخشى. كومپيۇتېرنىڭ نۇرغۇن نەرسىلىرىنى دەرسخانىدا ئەمەس، ئۆزىگە تايىنىپ، ئۇنى ئىشلىتىش جەريانىدا ئۆگىنىۋالغىلى بولىدۇ. بۇ كىچىك بالىلار ئۈچۈن تېخىمۇ شۇنداق. ئامېرىكىدىكى ئۆسمۈرلەرنىڭ كۆپىنچىسى مانا شۇنداق قىلىدۇ.

بۇ يەردە ئەسكەرتىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك بىر مەسىلە، بالىنىڭ كومپيۇتېر ئويۇنى ئوينىشىنى قانداق كونترول قىلىش.

كىچىك بالىلار كومپيۇتېر بىلەن تېلېۋىزور ئالدىدا بەك ئۇزۇن ئولتۇرۇپ كەتسە، ئۇلارنىڭ جىسمانىي ۋە ئەقلىي جەھەتتىن نورمال ئۆسۈپ-يېتىلىشىگە ئېغىر دەرىجىدە تەسىر يېتىدۇ. بۇ جەھەتتە ئامېرىكىدا نۇرغۇن قېتىملاپ ئىلمىي تەتقىقاتلار ئىشلەندى. ئامېرىكىدا ئاشۇنداق ئەھۋالدىن ساقلىنىش ھەمدە بالىلارنىڭ تېلېۋىزوردىن يامان تەسىر يۇقتۇرۇۋېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئۆيىگە بىر مۇ تېلېۋىزور ئالغان ئائىلىلەر مۇ خېلى كۆپ. شۇڭلاشقا كىچىك بالىلارنىڭ كومپيۇتېرغا چىقىش ۋە ئۇنىڭدا ئويۇن ئويناش ۋاقتىنى كونترول قىلىش ئىنتايىن مۇھىم. مېنىڭ ئوغلۇمۇ كومپيۇتېر ئويۇنىغا ئىنتايىن ئامراق بولۇپ، ئامېرىكىدا سېتىلغان ئەڭ ئىلغار ئويۇنلارنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋېلىپ ئوينىدى. بىر قېتىم ئامېرىكىدىكى ئۆز-ئارا قىلچە تونۇشمايدىغان كىشىلەر ئارىسىدا ئىنتېرنېت ئارقىلىق بولغان كومپيۇتېر ئويۇنى مۇسابىقىسىدە ئۆتۈپ چىقىپ، ئازراق پۇل مۇكاپاتىمۇ ئالدى. بۇ ئىشتا بالىنى تۈزۈم بىلەن كونترول قىلىش كېرەك. بۇنداق تۈزۈم تۇرغۇزۇشنى ئىنگلىزچە «**setting a discipline**» ياكى «**setting a boundary**» (چېگرا بېكىتىپ بېرىش) دەپ ئاتايدۇ. شۇنداق قىلغاندا ئاتا-ئانا بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدىكى ماجرادىن ساقلانغىلى، كومپيۇتېر ئويۇنى ئويناشنى بالىنىڭ ئەقلى ئىقتىدارىنىڭ تېخىمۇ ياخشى تەرەققىي قىلىشىغا خىزمەت قىلدۇرغىلى بولىدۇ. بىزنىڭ چىقارغان تۈزۈمىمىز مۇنداق: دۈيشەنبىدىن پەيشەنبىگىچە كومپيۇتېر ئويۇنى ئويناشقا قەتئىي بولمايدۇ. جۈمە كۈنى مەكتەپتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ھەمدە شەنبە كۈنى ۋە يەكشەنبە كۈنى ئۇنى ئوينىسا بولىدۇ. لېكىن بىر كۈن كومپيۇتېر ئويۇنى ئوينىغان ۋاقتى 3 سائەتتىن ئېشىپ كەتمەسلىكى كېرەك. دىلشاتمۇ بۇ تۈزۈمگە ئىنتايىن ئاڭلىق بوي سۇنىدىغان بولغاچقا، بىزنىڭ ئائىلىدە بۇ جەھەتتە ئاساسەن كۆڭۈلسىزلىك يۈز بەرمەيدۇ. ھازىرغا قەدەر ئۇيغۇر ئاتا-ئانىلىرىنىڭ ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ ئەقلى ئىقتىدارىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن مەبلەغ سېلىشى دېگەندەك يېتەرلىك بولماي كەلدى. بۇ خىل ئەھۋال بۇنىڭدىن كېيىن ئۆزگەرتىلىشى كېرەك. ئۇنداق بولمايدىكەن ھازىرقى زاماننىڭ تەرەققىياتىغا ماسلاشقىلى بولمايدۇ. بالىلارنى ھازىرقى زامانغا مۇۋاپىق كېلىدىغان ياشاش ئىقتىدارىغا تولۇق ئىگە قىلغىلى بولمايدۇ.

بۇ يەردە مېنىڭ يۇقىرىقى سوئال بىلەن ئانچە مۇناسىۋىتى بولمىغان بىر ئىشنى سۆزلەپ بەرگىم كېلىۋاتىدۇ. ئوغلۇم دىلشات ھازىر ئوقۇۋاتقان ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىسمى ئالتۇن جىلغا تولۇق

ئوتتۇرا مەكتىپى (ئىنگلىزچە «Golden Valley High School») بولۇپ، ئۇلار ئالدىنقى پەيشەنبە كۈنى (يەنى، 2005-يىلى 14-ئاپرېل كۈنى) مەملىكەتلىك شان-شەرەپ جەمئىيىتى (ئىنگلىزچە «National Honor Society») نىڭ ئالتۇن جىلغا شۆبىسى قۇرۇلۇش مۇراسىمى بولدى. يىغىندا بۇ شۆبىنىڭ قۇرۇلۇشىغا دىلشاتنىڭ تۈرتكە بولغانلىقى ھەمدە ئۇنىڭ رەئىس بولغانلىقى ئېلان قىلىندى. *سانتا چلارىتا* شەھەرلىك مەكتەپلەر تارىمىدا 22 مىڭ ئوقۇغۇچى بار بولۇپ، بۇ مەكتەپتىن يۇقىرىقى جەمئىيەتكە تاللانغانلار 28 نەپەر ئىكەن. يىغىندا بۇ جەمئىيەتنىڭ 4 رەھبىرىنىڭ ھەممىسى سۆزگە چىقتى. دىلشاتنىڭ سۆزلىگىنى مۇنداق بولدى: (ئۇنى ئۆزى يازمىغان بولۇپ، يۇقىرىقى مەملىكەتلىك شان-شەرەپ جەمئىيىتىنىڭ بىرەر ھۆججىتىدىن ئالغان ئوخشايدۇ): «ئۆگەنگۈچى دېگەنلىك ئۆگىنىشكە بەل باغلىغان بىر ئادەمنى كۆرسىتىدۇ. بىر ئوقۇغۇچى سائەتلەپ-سائەتلەپ كىتاب ئوقۇشنى ۋە ئۆگىنىشنى خالايدۇ، ھەمدە ياخشى تەربىيەلەنگەن روھىي دۇنيانىڭ مەڭگۈ تۈگمەس پايدىسى بولىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ. بىزنىڭ مەكتەپتىكى ئوقۇشىمىز تاماملانغاندىن كېيىنمۇ بىز ئۆگىنىشنى داۋاملاشتۇرۇشىمىز كېرەك، چۈنكى، بىر ئادەمنىڭ تەلىم ئېلىش جەريانى ئۇنىڭ ھاياتى ئاخىرلاشقاندىلا ئاندىن ئاخىرلىشىدۇ. بىلىم ھاياتلىقنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ تەركىبىي قىسمى بولۇپ، ئۇ بىر ئادەمنى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك مۇۋاپىقلىقتە ئېرىشتۈرىدۇ. ئۇنى ئىگىلەشنىڭ پەقەت بىرلا يولى بار: سەمىمىيەتلىك ۋە تىرىشچانلىق. ئۆگىنىش بىر چىراق بولۇپ، بىز ئۇ ئارقىلىق ئۆزىمىزنىڭ ئۆتمۈشىنى ئوقۇيالايمىز، ھەمدە ئۆزىمىزنىڭ كەلگۈسىنى يورۇتالايمىز. كىشىلەر بىلىم ئارقىلىق تەمىن ئېتىلىدىغان پۇرسەتلەر ئارقىلىق ئۆز دۇنياسىنى كېڭەيتەلەيدىغان كۈچ-قۇدرەتكە ئىگەدۇر».

9- بۆلۈم

16. سوئال: سىز تۇرۇۋاتقان ھەقىقىي بازار ئىگىلىكى شارائىتىدىكى كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشتا

ئىقتىسادچىل بولۇش ئېغى ھەققىدە ھېس قىلغانلىرىڭىز قايسىلار؟

جاۋاب: ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، ئامېرىكىلىقلار جۇڭگولۇقلاردىن، جۈملىدىن ئۇيغۇرلاردىن، كۆپ ئىقتىسادچىل كېلىدۇ. مېنىڭچە بۇنى بۇ 2 دۆلەتتىكى پۇل تېپىشنىڭ ئاسان-قىيىنلىق دەرىجىسى بىلەن ئىلمىي ئاڭ سەۋىيىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكى بويىچە چۈشەنسە ئەمەلىيەتكە بەكرەك ئۇيغۇن كېلىشى مۇمكىن. ئامېرىكىدا ئىگىلىكلەرنىڭ ھەممىسى دېگىدەك ئاساسەن شەخسنىڭ قولىدا. شىركەتكە بىرەر ئادەم ئالماقچى بولسا، شىركەتنىڭ ئىگىلىرى ئالدى بىلەن ئالدىغان ئادەمنىڭ كەسپىي ساھەسى، ئۇنۋان دەرىجىسى، ئەمەلىي تەجرىبە توپلىغان يىل سانى، ئۇ كىشىنىڭ بۇ شىركەتتە قىلىدىغان كۈنكەپت ئىش تەقسىماتى، ئۇنىڭ يىللىق مائاشى ۋە ئۇنىڭغا بىر يىلدا كېتىدىغان مائاشتىن سىرتقى سالامەتلىك سۇغۇرتىسى قاتارلىق نەرسىلەرگە كېتىدىغان قوشۇمچە چىقىمى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى ئىنتايىن تەپسىلىي ھېسابلاپ، بۇ ئادەم شىركەت ئۈچۈن كەم دېگەندە ئۆز چىقىمىدىن بىر ھەسسە ئارتۇق ئىقتىسادىي قىممەت يارىتالايدىغان بولسا ئاندىن ئاشۇنداق ئادەمدىن بىرنى شىركەتكە ئالىدۇ. شۇڭا بىر ئادەم بۇ شىركەتكە كىرگەندىن كېيىن، داۋاملىق ئۆز ئىقتىدارىنى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە جارى قىلدۇرۇش ئارقىلىق ئاران تۈگىتەلەيدىغان دەرىجىدىكى خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىدۇ. داۋاملىق قاتتىق ئىشلەيدۇ. بىر ئادەم شىركەتكە بىر مەزگىل كەلمىسە، ئۇ قىلىۋاتقان ئىش پۈتۈنلەي توختاپ قالىدۇ. شۇڭا ئامېرىكىلىقلارنىڭ ھەر يىلدا ئىككى ھەپتىدىن 4-5 ھەپتىگىچىلىك دەم ئېلىش ۋاقتى بولسىمۇ، ئۇلار بىر قېتىملىق دەم ئېلىش ئۈچۈن ئادەتتە 10 كۈندىن ئارتۇق سورىمايدۇ. ئۆزى يىققان دەم ئېلىش ۋاقتىنى بىر يىلنىڭ ئىچىدە بىر قانچىگە بۆلۈپ ئىشلىتىدۇ. كالىفورنىيە شىتات ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورلىرى ھەر مەۋسۈمدە 4 تىن 5 كىچە بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان دەرسلەرنى ئۆتىدۇ. كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ بىر پروفېسسورى ھەر مەۋسۈمدە بىردىن ئىككىگىچە باكالاۋر بىلەن ئاسپىرانتنىڭ دەرسىنى ئۆتىدۇ. ئۇنىڭدىن سىرت 4-5 تىن ئارتۇق ماگىستېرلىق ۋە دوكتورلۇق ئوقۇغۇچىلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىدۇ. ھەمدە ئۆزىمۇ مەلۇم بىر ساھەدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىپلا قالماي، ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ تەتقىقات خىراجىتىنى تېپىش ئۈچۈن توختىماي ئۇ يەر بۇ يەرلەرنىڭ تەتقىقات فوندىلىرىغا ئىلتىماس يوللايدۇ. شۇڭا ئۇلاردا ئائىلە تۇرمۇشى دېگەن ئىنتايىن ئاز بولىدۇ. بۇلاردىن باشقا، ئامېرىكىدىكى مۇتلەق كۆپ سانلىق كىشىلەر پۇلنى ئۆزى ئىشلەپ، نورمال يول بىلەن ئازراق-ئازراق تاپىدۇ.

ئامېرىكىدا تاپقان پۇلنىڭ مىقتارى يۇقىرى بولغان بىلەن، تۇرمۇش چىقىمىمۇ جۇڭگونىڭكى بىلەن سېلىشتۇرغاندا جىق يۇقىرى ۋە مۇرەككەپ. مەسىلەن، بىزگە ھەر ئايدا نۇرغۇن ھېسابات

تالونى كېلىدۇ. بۇنى ئىنگلىزچە «**Bill**» دەپ ئاتايدۇ. ھەمدە ھەر قېتىملىق مائاشىمىزنىڭ خېلى كۆپ قىسمىنى باج ۋە باشقا نەرسىلەرگە تۆتۈپ قالىدۇ. بۇلار مۇنۇلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: بىز ھەر ئايدا تۆلەيدىغان «**Bill**» لار:

توك پۇلى (تەخمىنەن **45** دوللار)، سۇ پۇلى (**20** دوللار)، گاز پۇلى (**25** دوللار)، ئەخلەت پۇلى (**18** دوللار)، سىملىق تېلېفون پۇلى (**55** دوللار)، ئۆيىنىڭ سىملىق تېلېفون بىلەن ئىنتېرنېت ئۇلىنىش پۇلى (**55** دوللار)، ۋە يانفون پۇلى (**60** دوللار). شەخسىي ئۆيدە ئەمەس، ياتاق ئىجارىگە ئېلىپ ئولتۇرۇۋاتقانلار سۇ پۇلى بىلەن ئەخلەت پۇلىنى تۆلىمەيدۇ. قالغانلىرىنى بولسا ئوخشاشلا تۆلەيدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا، بىر يىلدا **2** قېتىم ماشىنا سۇغۇرتا پۇلى (بىزدەك **4** ماشىنىسى بارلار بىر قېتىم **1800** دوللاردىن ئارتۇق تۆلەيمىز) ۋە يىلدا بىر قېتىم ماشىنىنى تىزىملىتىش پۇلى تۆلەيمىز (بىز **600** دوللار ئەتراپىدا تۆلەيمىز). بۇلاردىن باشقا ماشىنا ماي پۇلى ئۈچۈنمۇ ھەر ئايدا خېلى كۆپ پۇل خەجلەيمىز.

بىزدەك ئۆيى بارلار يىلدا **1** قېتىم ئۆيگە ئوت ئاپىتى سۇغۇرتا پۇلى (**950** دوللار)، يىلىغا **2** قېتىم يەر بېجى پۇلى (بىز ھەر قېتىم **3000** دوللار) تۆلەيمىز. كالىفورنىيەدىكى شەخسىي ئۆيلەر ۋە ياتاقلىرىنىڭ ھەممىسى پۈتۈنلەي ياغاچ بىلەن سېلىنىدىغان بولغاچقا، ئوت ئاپىتى كۆپ بولىدۇ. شۇڭا بىزگە ئۆي ئېلىش ئۈچۈن پۇل قەرز بېرىپ تۇرغان بانكا بىزدىن ئۆيىمىزگە ئوت ئاپىتى سۇغۇرتىسى ئېلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. يەر تەۋرەش سۇغۇرتىسىمۇ بار، ھەمدە ئۇ ئايرىم بولۇپ، ئۇنىڭ بىر يىللىق پۇلى بەك يۇقىرى بولغاچقا، كۆپىنچە كىشىلەر ئۇنى ئالمايدۇ. كۆپىنچە كىشىلەرگە ھەر **2** ھەپتىدە بىر قېتىم مائاش تارقىتىلىدىغان بولۇپ، ئۇ پۇل بىزنىڭ بانكىمىزغا بىۋاسىتە كىرىپ كېتىدۇ. شۇڭا بىز ھەرگىز نەق پۇل كۆرمەيمىز. بىزنىڭ ھەر قېتىملىق مائاشىمىزدىن مۇنداق پۇللار تۇتۇۋېلىنىدۇ:

-- دۆلەتلىك مائاش بېجى. بۇ پۇل كەمبەغەللەردىن ئېلىنمايدۇ. قالغانلارنىڭ يىللىق كىرىمىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىگە قاراپ ئېلىنىدىغان بولۇپ، ئادەتتە كىرىمنىڭ **15** پىرسەنتىدىن **35** پىرسەنتىگىچە ئېلىنىدۇ.

-- شىتاتلىق مائاش بېجى. بۇمۇ كىرىمنىڭ ئاز-كۆپلۈكىگە قاراپ ئېلىنىدىغان بولۇپ، بىز **8** پىرسەنت ئەتراپىدا تۆلەيمىز.

-- ئىجتىمائىي كاپالەتلىك بېجى. ئامېرىكىدا پېنسىيەگە چىققاندىن كېيىن مائاش بېرىلمەيدۇ. كىشىلەرنىڭ **65** ياشتىن ئاشقاندا كىرىمىنى قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئامېرىكا ھۆكۈمىتى بىزنىڭ مائاشىمىزنىڭ تەخمىنەن **5** پىرسەنتىنى خىزمەت باشلىغان **1**-كۈندىن باشلاپ تۆتۈپ قېلىپ، ساقلاپ قويۇپ، بىز پېنسىيەگە چىققاندا ھەر ئايدا ئازراقتىن بېرىدۇ. ئۇ چاغدا بېرىلىدىغان ئايلىق پۇلنىڭ ئاز-كۆپلۈكى ھۆكۈمەت سىزدىن تۆتۈپ قالغان پۇلنىڭ ئاز-كۆپلۈكى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ئەگەر ئامانگۈل بىلەن ئىككىمىز ھازىرلا ئىشلەشنى توختاتساق، بىز **65** ياشتىن ئاشقاندا ھەر بىرىمىزگە ھەر ئايدا **1200** دوللار ئەتراپىدا پۇل كېلىشى مۇمكىن. ئۇ چاغدا بۇنداق پۇل يېتەمدۇ؟ بىز ئۇنىڭغىچە ئۆيىنىڭ پۇلىنى تۆلەپ

بولۇپ، ئۆيلۈك بولىدىغان بولغاچقا بىزگە يېتىشى مۇمكىن. لېكىن، ھازىرقى كىرىمى يۇقىرى ئەمەس ھەمدە ئۆي سېتىپ ئالالمىغانلار ئۈچۈن ھۆكۈمەتتىن كېلىدىغان بۇنداق پۇل ئانچە يېتىپ كەتمەسلىكى مۇمكىن. چۈنكى، بىر ئايلىق ياتاق ئىجارىسى ئۈچۈنلا **1000** دوللاردىن ئارتۇق پۇل كېتىدۇ. يۇقىرىدا ئېيتىلغان قالغان نەرسىلەرگىمۇ پۇل بولمىسا بولمايدۇ.

-- دوختۇرلۇق داۋالاش بېجى. ئامېرىكىدا **65** ياشتىن ئاشقان كىشىلەرنىڭ داۋالاش پۇلىنىڭ ئاساسىي قىسمىنى ھۆكۈمەت كۆتۈرىدۇ. لېكىن، ھۆكۈمەت شۇ چاغدا سىزگە خەجلەيدىغان پۇلنى بىزنىڭ ماۋاشىڭىزدىن ھازىردىن باشلاپ تۇتۇپ قالىدۇ. مېنىڭ پەرزىمچە ماۋاشنىڭ تەخمىنەن **1-2** پىرسەنتى مۇشۇنىڭغا تۇتۇپ قېلىنىشى مۇمكىن.

-- پېنسىيە پۇلى. يۇقىرىقى **4** خىل باج مەجبۇرى تۇتۇپ قېلىنىدىغان پۇللار بولۇپ، ئۇنىڭدىن باشقا «**K401**-پىلانى» دەپ ئاتىلىدىغان، ئۆزىڭىز ئىختىيارىي تۆلەيدىغان بىر پۇل بار. ھازىر بىر ئادەم بۇ پۇل ئۈچۈن يىلىغا **13** مىڭ دوللار قويۇپ قويسا بولىدۇ. ئەگەر سىزنىڭ يىللىق كىرىمىڭىز **50** مىڭ دوللار بولۇپ، سىز **20** پىرسەنت دۆلەت بېجى تۆلەيدىغان بولىسىڭىز، ئۇ **50** مىڭ دوللارنىڭ **10** مىڭ دوللىرىنى دۆلەت بېجىغا تۆلەيسىز. لېكىن، سىز بۇ كىرىمىڭىزدىن **13** مىڭ دوللارنى پېنسىيە پۇلىغا قويسىڭىز، ئۇنىڭدىن دۆلەت بېجى ئېلىنمايدۇ. سىز پەقەت قالغان **37** مىڭ دوللارغا $37000 * 0.2 = 6700$ مىڭ دوللار باج تۆلەيسىز. بۇ كىشىلەرنى پېنسىيەگە پۇل يىغىشقا رىغبەتلەندۈرۈپ يولغا قويغان بىر تۈزۈم بولۇپ، سىز بۇ **K401**-پىلانغا قويغان پۇلنى **65** ياشقا كىرىمىڭىزچە ئېلىپ خەجلىيەلمەيسىز. ئەگەر جىددىي ئىش بولۇپ قېلىپ ئۇنى چوقۇم خەجلىمىسىڭىز بولمىسا، ئۇنىڭغا جەربانە تۆلەيسىز.

-- بىزدەك بانكىدىن پۇل قەرز ئېلىپ، ئۆي ئالغانلار ھەر ئايدا قەرزنىڭ بىر قىسمى بىلەن ئۇنىڭ ئۆسۈمىنى تۆلەيمىز. مەسىلەن، بىر ئادەم بانكىدىن **30** يىللىق قەرز تەرىقىسىدە، **6** پىرسەنت ئۆسۈمى بىلەن **300** مىڭ دوللار ئالغان بولسا، ئۇ كىشى بانكىغا ھەر ئايدا **1800** دوللار تۆلىشى كېرەك. **1**-ئېيىدا بۇ پۇلنىڭ **1500** دوللىرى قەرزنىڭ ئۆسۈمى بولۇپ، **300** دوللىرى قەرزنىڭ بىر قىسمىغا ماڭىدۇ. بۇ نىسبەت ھەر ئايدا ئۆزگىرىپ ماڭىدۇ ھەمدە **21** يىلدىن كېيىن **1800** دوللارنىڭ يېرىمى ئۆسۈمگە، قالغان يېرىمى قەرزگە ماڭىدۇ.

بۇ ماقالىنى مۇشۇ يەرگىچە ئوقۇغاندا، تولىدىغان پۇللارنىڭ كۆپلۈكىدىن ئېھتىمال بەزىلىرىڭلارنىڭ بېشى قېيىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن. يۇقىرىقى سان-سېفىرلار ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق. ھەر قېتىم بۇ پۇللارنى ئويلىغاندا، بىزنىڭ بېشىمىزمۇ قېيىپ كېتىدۇ. شۇڭا ئىمكانقەدەر ئۇنى ئويلىماسلىققا تىرىشىمىز. ئامېرىكىدا كىشىلەر پۇلنى جىق تاپقان بىلەن، چىقىمىنىمۇ كۆپ تارتىدۇ. بۇ ھەرگىز ئامېرىكىلىقلار جۇڭگولۇقلاردىن بىچارە ئىكەن دېگەنلىك ئەمەس. ئامېرىكا دۇنيا بويىچە ئەڭ باي دۆلەت. ئامېرىكىلىقلارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى دۇنيا بويىچە ئەڭ يۇقىرى. لېكىن، ئۇ ھەرگىز بەزىلەر پەرەز قىلغاندەك بىر جەننەتمۇ ئەمەس. كۆپ سانلىق ئادەملەر دوللارنى چاپلىق ئىشلەپ، يۈزدە-يۈز پىرسەنت قانۇنلۇق يول بىلەن ئازراق-ئازراق تاپىدۇ. شۇڭا بىز ئامېرىكىدا پۇل تېپىشنىڭ جۇڭگو بىلەن سېلىشتۇرغاندا

ناھايتى تەسلىكىنى ھېس قىلىمىز. پۇلنى يۇرتتىكى بىلەن سېلىشتۇرغاندا كۆپ تاپقان بىلەن، مۇتلەق كۆپ ساندىكى ئامېرىكىلىقلار پۇل خەجلەشتە ئىنتايىن ئېھتىياتچان كېلىدۇ. بولۇپمۇ كېيىم-كېچەك ۋە يېمەك-ئىچمەك جەھەتتە ئىنتايىن ئىقتىسادچىل كېلىدۇ. يۇرتىمىزدا چىقىمى بىر ئايلىق مائاشنىڭ بىر قانچە ھەسسىسىگە توغرا كېلىدىغان بىر كېيىم-كېچەكنى سېتىۋالدىغانلار، **10** نەچچە ئايلىق مائاشقا توغرا كېلىدىغان مىقداردىكى پۇلنى خەجلەپ، بىر قېتىم سۈننەت توپى قىلىدىغانلار كۆرىمىك. لېكىن، ئامېرىكىدا ئۇنداق ئىشلارنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. بىر ئايلىق مائاشىڭىزنىڭ ھەممىسىنى ئاشۇنداق خەجلەۋەتسىڭىز، يۇقىرىقى چىقىملارنى قانداق قىلىسىز؟

ئامېرىكىغا ئوخشاش تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەردە بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمنىڭ قانچىلىك مائاش ئالدىغانلىقىنى سوراڭىز ئىنتايىن ئەدەپسىزلىك ھېساپلىنىدۇ. ئەمما، يۇرتىمىزدىكى ئۇيغۇرلار ئىچىدە بۇنداق ئىش خېلى كۆپ. شۇنداقلىقىمۇ ئامېرىكىدىكى ئۇيغۇرلار باشقىلارنىڭ قانچىلىك مائاش ئالدىغانىنى سورىشىنى قەتئىي ياخشى كۆرمەيدۇ. بىز ئادەتتە ئۆز ئاتا-ئانىمىز ۋە ئۇرۇق-تۇغقانلىرىمىزغىمۇ قانچىلىك مائاش ئالدىغانلىقىمىزنى دەپ بەرمەيمىز. بۇنىڭ ئەڭ مۇھىم سەۋەبلىرىنىڭ بىرى، بىز ئۆز كىرىمىمىزنى مائاش بىلەنلا توغرا چۈشەندۈرەلمەيمىز. بىز ئۆز كىرىمىمىزنى توغرا چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن، يۇقىرىقى سان-سېلىشتۇرۇش بىردىن-بىردىن چۈشەندۈرۈشىمىز كېرەك. جۇڭگودا ھۆكۈمەت تۇتىدىغان پۇلنىڭ ھەممىسىنى تۇتۇپ قېلىپ، پۇخرادا تېگىشلىكىنى «مۇئاش» دەپ ئاتايدۇ. ئامېرىكىدا بولسا «مۇئاش» نى ئالدىدا بېرىۋېتىپ ئاندىن يۇقىرىقىدەك نۇرغۇنلىغان پۇلنى تۇتۇپ قالىدۇ. شۇڭا بىز ئۆز مائاشىمىزنى ئەينەن دەپ بەرسەك، نۇرغۇنلاردا خاتا چۈشەنچە پەيدا بولۇپ قالىدۇ.

دۇنيادىكى باشقا تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەر بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ئامېرىكىدا يېمەكلىكلەر ھەقىقەتەنمۇ ئەرزان. **50** جىڭ (**kg 25**) گۈرۈچ **8.50** دوللار (يەنى، سائىتىگە **10** دوللار تاپىدىغان تۆۋەن دەرىجىلىك خىزمەتچىنىڭ بىر سائەتلىك ئىش ھەققىگە **50** جىڭ گۈرۈچ كېلىدۇ. ئامېرىكىدا ئېغىرلىق بىرلىكى ئۈچۈن كىلوگرام ئىشلەتمەي، «**pound**» دېگەن بىرلىكنى ئىشلىتىدۇ. **1** پونۇند دېگەن **454** گرام بولۇپ، بىر جىڭغا يېقىن كېلىدۇ. مېنىڭ بۇ يەردە «جىڭ» دېگەن ئەمەلىيەتتە «**pound**» دېگەننى كۆزدە تۇتىدۇ. **25** جىڭ بۇغداي ئۇنى **3.50** دوللار. قوي گۆشى قىممەتلىك بولۇپ، بىر جىڭ لوق گۆش **3.50-4.00** دوللار ئەتراپىدا. توخۇ گۆشى **0.80** دىن **2** دوللارغىچە. ئۆزۈمنىڭ بىر جىڭى بىر دوللار، تاۋۇزنىڭ بىر جىڭى **0.20-0.50** دوللار، ئالمنىڭ بىر جىڭى **0.50** دوللار، شاپتونىڭ بىر جىڭى بىر دوللار ئەتراپىدا. ئوتتۇرا دەرىجىلىك رېستورانلاردا تاماق يېسە، بىر ئادەمگە **15** دوللار ئەتراپىدا كېتىدۇ. شۇڭا، بىزگە ئوخشاش چەت ئەلدىن ئامېرىكىغا يېڭىدىن كۆچمەن بولۇپ كەلگەن كىشىلەر ئاساسەن رېستورانغا تاماق يېگىلى بارمايدۇ. ھەممە ئادەملەردە بولمىسا بولمايدىغان يېمەكلىكلەر ئاشۇنداق ئەرزان بولغىنى بىلەن، بولسىمۇ بولىدىغان، بولمىسىمۇ بولىدىغان باشقا نەرسىلەرنىڭ باھاسى ئۇنداق ئەرزان ئەمەس. مەسىلەن، مەن ھويلىغا ۋە تەشتەككە گۈل تىكىدىغان يوقىرى سۈپەتلىك توپىنىڭ **25** جىڭ ئەتراپىدىكى بىر خالتىسىنى **12** دوللارغا

سېتىۋالغۇچى. ئۆزىمىز ھەيدەيدىغان ماشىنىلارنىڭ ئىچىدە Toyota Corolla ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 14 مىڭ دوللار، Toyota Camry 18 مىڭ دوللار، تويوتا مېنۇس 28 مىڭ دوللار ۋە چوڭ-كىچىكلىكى مېنۇس بىلەن ئوخشاش كېلىدىغان Toyota 4Runner 30 مىڭ دوللارغا كېلىدۇ.

كېيىم-كېچەك، يېمەك-ئىچمەك، ئۆي ياساش قاتارلىق ماددىي تۇرمۇشتا تۇتقان يولغا قاراپ، ئادەملەرنى 2 خىلغا بۆلۈش مۇمكىن. ئۇنىڭ 1-خىلى ئۆزلىرى ئۈچۈن ياشايدىغان ئادەملەر. ئىككىنچى خىلى بولسا باشقىلار ئۈچۈن ياشايدىغانلار. ئىككىنچى خىلدىكى ئادەملەر نۇرغۇن ئىشلارنى باشقىلارغا كۆرسىتىش ئۈچۈن قىلىدۇ. ئۆزىگە قانچىلىك پايدىسى تەگكەنلىكى، ئۆزىگە قانچىلىك مەنپەئەت يەتكۈزگەنلىكى بىلەن ئانچە كارى بولمايدۇ. ئامېرىكىلىقلارنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى 1-خىلدىكى كىشىلەر بولۇپ، ئامېرىكىدا ھېچكىمنىڭ ھېچ قانداق ئادەم بىلەن كارى بولمايدۇ. خىزمەتداشلىرىڭىز ۋە قوشنىلىرىڭىز ھېچ قانداق ۋاقىتتا سىزنىڭ كېيىمىڭىزگە دىققەت قىلىپ قويمىدۇ. تۇتقان ئۆيىڭىزگە قاراپ قويمىدۇ. ئۇلاردا ئۆيىگە مېھمان چاقىرىدىغان ئىشلارمۇ ئاساسەن يوق دېيەرلىك. بىر قانچە چوڭ بايراملىرىدا ئۇرۇق-تۇغقانلىرى بىرىنىڭ ئۆيىگە جەم بولۇشتىن باشقا، ئۇيغۇرلاردا پات-پات مېھماندارچىلىق ئوينىيدىغان ئىشلار ئاساسەن مەۋجۇت ئەمەس. شۇڭا ئۇلار كېيىمنىڭ چىرايلىقلىرىنى ئەمەس، راھەتلىرىنى تاللاپ كېيىدۇ. ئەگەر بىزنىڭ ئىدارىگە كېلىپ قارىسىڭىز، ئۇنىڭ ئامېرىكىدىكى بىر ئىنتايىن مۇھىم ئالەم تېخنىكىسى تەتقىقات مەركىزى ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەي قالسىز: كىشىلەرنىڭ كېيىۋالغۇسى ۋە باشقا يۈرۈش-تۈرۈشى ئىنتايىن ئاددىي بولۇپ، ئەرلەرنىڭ تەڭدىن تولىسى “نيۇزەيكۇ” ئىستان كېيىۋالىدۇ. مەن بۇ ئىدارىگە يېڭى ئىشقا كىرگەندە، بىرەيلەن ماڭا چاقچاق قىلىپ، «بىزنىڭ ئىدارىنىڭ كېيىم-كېچەك جەھەتتە پەقەت بىرلا تۈزۈمى بار. ئۇ بولسىمۇ سەن كاستيوم-بۇرۇلكىدىن باشقا نېمە كەيسەڭ بولۇپىرىدۇ»، دېگەندى. ئۆيلىرىنى چىرايلىق ئەمەس، ئۆز تۇرمۇشىغا قولايلىق قىلىپ ياسايدۇ. رېستورانغا بارسىڭىز، ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىگە چۈشلۈك تاماق بۇيرۇتىدىغانلىقىنى، ئەگەر ئالغان تاماقى ئېشىپ قالسا، ئۇنىڭ قانچىلىك ئاز بولۇشىدىن قەتئىينەزەر چوقۇم قەغەز قاچىلارغا سېلىپ ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈسىز. خەلقئارالىق چوڭ يىغىن، شىركەتلەرنىڭ يېڭى يىللىق چوڭ ئولتۇرۇشى، توي-تۆكۈن قاتارلىق زىياپەتلەردىمۇ ھەر بىر ئادەمگە تاماقنى ئايرىم-ئايرىم ئەپكېلىدۇ. سىزگە كەلتۈرۈلگەن نورمىلىق تاماققا قورسىغىڭىز ئارانلا تويىدۇ. بەزى زىياپەتلەردە تاماقلارنىڭ ھەممىسىنى بىر يەرگە قويۇپ قويۇپ، مېھمانلار تاماقنى ئۆزلىرى خالىغانچە ئېلىپ ئىستېمال قىلىدۇ. ئاشۇنداق سورۇنلاردىمۇ ھېچ قانداق ئىسراپچىلىقنى كۆرمەيسىز. قىسقىسى، ئامېرىكىلىقلارنىڭ يېمەكلىككە بولغان كۆز قارىشى ئۆمرىنى ئېتىزلىقتا ئاشلىق تېرىش بىلەن ئۆتكۈزگەن ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭكىگە ئوخشاپ قالىدۇ.

مەن يېقىنقى بىر قانچە يىلنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار چوڭ شەھەرلەردىكى رېستوراندا ئۆتكۈزىدىغان ئولتۇرۇشلار توغرىسىدا خېلى كۆپ ئىشلارنى ئاڭلىدىم. ھەمدە ئىنتايىن ھەيران

قالدىم. ئادەمنىڭ تاماق يېيىشىدە مۇنداق **2** ئاساسىي مەقسەت بولۇشى مۇمكىن: **(1)** ھاياتلىقنى ساقلاش. **(2)** راھەت يۈرۈش.

بىر ئادەمنىڭ ھاياتلىقنى ساقلاش ئۈچۈن زۆرۈر بولغان يېمەكلىكنىڭ مىقتارى ئانچە چوڭ ئەمەس. ئەگەر تاماقنى جىق يەۋالسىڭىز، شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئانچە راھەت يۈرەلمەيسىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ سىزنى سەمىرتىۋېتىدۇ. سەمىرپ كەتسىڭىز، يېشىڭىز **45** ياشلاردىن ئاشقاندا نۇرغۇن سالامەتلىك مەسىلىسىگە دۇچار بولۇپ، ئۇ چاغدا سالامەتلىكىڭىزنى نورماللاشتۇرۇش ئۈچۈن يەنە نۇرغۇن جاپا چىكىشىڭىز مۇمكىن. شۇڭا ئامېرىكىلىقلار يېمەك-ئىچمەكنىڭ سۈپىتىگە ۋە ئۇنىڭ مىقتارىغا ئىنتايىن دىققەت قىلىدۇ. كىشىلەر باي بولغانسىمۇ گۆشنى ئاز يەپ، مېۋە-كۆكتاتنى كۆپ يەيدىغان بولۇپ قالدى. بىرى ماڭا چاقچاق قىلىپ، «مەن كەمبەغەل ۋاقىتىدا گۆش ۋە ئېسىل تاماقلارنى كۆپ يەيتتىم. ھازىر باي بولۇپ يېمىش-كۆكتاتقا چۈشۈپ قالدىم»، دېگەندى. مەن يۇرتىمىزدا تەنتەربىيە ياكى سەنئەت قاتارلىق بىرەر ساھەدە ئالاھىدە نەتىجە يارىتىپ، خەلق ئارىسىدا يۇقىرى نامغا ئېرىشىپ، بىر قانچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن بەدەن قۇرۇلۇشى پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كەتكەن ئۇيغۇر ياشلىرىدىن بىر قانچىنى كۆردۈم. ئۇنىڭغا ئىنتايىن ئۆكۈندۈم. ئۇيغۇرلارنىڭ مېھماندارچىلىق ئۆرپ-ئادىتى ۋە شۇ قاتاردىكى باشقا نۇرغۇن مەدەنىيەتنىڭ قەدىر-قىممىتى ۋە جەلپكارلىقى ئىنتايىن ئۈستۈن. بىزنىڭ مانا ئاشۇنداق ئۆرپ-ئادىتىمىز ۋە مەدەنىيەتىمىز بولغانلىقتىن، تارىختا ھەر قېتىم باشقا بىر مىللەت ئۇيغۇرنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلماقچى بولغاندا، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ئۇيغۇرلار تەرىپىدىن ئاسسىمىلياتسىيە بولۇپ كەتكەن. لېكىن، بۇ ئىشلارنىمۇ ئىلمىيلىك بولۇشى كېرەك. مىللەتكە ۋە ئۆزىمىزگە نېمە پايدىلىق، نېمە زىيانلىق، ئۇلارنى ھېسابلاپ تۇرۇپ ئىش قىلىشىمىز كېرەك.

تۆۋەندە مەن ئۆز بېشىمىزدىن ئۆتكۈزگەن بىر قانچە ھېكايىنى سۆزلەپ بېرىمەن. كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىش ئۈچۈن مۇنداق **4** ئۆتكەلدىن ئۆتۈش كېرەك.

(1) مەكتەپنىڭ دوكتورلۇق پروگراممىسىغا قوبۇل قىلىنىش. بۇنىڭدا سىزنىڭ بۇرۇنقى ئوقۇش ۋە تەتقىقات نەتىجىلىرىڭىز، ھەمدە **TOEFL** ۋە **GRE** ئىمتىھان نەتىجىلىرىڭىز ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ.

(2) ئىنگلىزچە «**comprehensive exam**» دەپ ئاتىلىدىغان، ئومۇمىي ئىمتىھاندىن ئۆتۈش. بۇ ئىمتىھاننى ئادەتتە مەكتەپكە كىرىپ بىر يىل ياكى **2** يىل ئۆتكەندە، سىزدىن تەلەپ قىلىنغان **10** دەك ئاسپىرانتلىق دەرسلىرىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئاندىن بېرىسىز. ئامېرىكىدا ئاسپىرانتلىق دەرسلىرىنىڭ تەلپىمۇ خۇددى باكالاور دەرسلىرىنىڭكىگە ئوخشاش بولۇپ، باكالاور دەرسلىرىگە ئوخشاشلا ئۆتۈلىدۇ ھەمدە قاتتىق ئىمتىھان ئېلىنىدۇ. بىزدىن ئېلىپكىتىر ئىنتىرنىرلىقنىڭ **5** كەسىپى ساھەسى ئىچىدىكى **3** ساھەنى ئۆزىمىز تاللاپ ئىمتىھان بېرىش تەلەپ قىلىنغان. بۇ **3** دەرس ئەمەس، **3** كەسىپى ساھە بولغاچقا، ھەر بىر ساھەدە باكالاورلىقنىڭ **2-3** دەرسىنى پۇختا بىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. ھەر بىر ئىمتىھان يېرىم سائەت

بولۇپ، **3** پروفېسسور سىزنى ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، تەرەپ-تەرەپتىن سوئال سورايدۇ. دوكتورلۇق پروگراممىسىغا قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىر قىسمى مۇشۇ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي مەكتەپتىن چىقىپ كېتىدۇ.

3 ئىنگلىزچە «Qualifying exam» دەپ ئاتىلىدىغان سالاھىيەتنى بېكىتىش ئىمتىھانى. بۇ ئىمتىھاننى دوكتورلۇق دىسسىپلېناتىسىيەسى ئۈچۈن ئېلىپ بارىدىغان تەتقىقات مەزمۇنىنى بېكىتىپ بولغاندىن كېيىن، سىز بىر خېلى چوڭ دائىرىلىك دوكلات يىغىنى ئۇيۇشتۇرۇپ، «مەن دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئۈچۈن مۇنداق-مۇنداق مەزمۇنلاردا تەتقىقات ئېلىپ بارىمەن» دەپ دوكلات بېرىسىز. ئۇنىڭغا سىز تاللىغان ۋە ئۆزلىرى قوشۇلغان **3** پروفېسسوردىن تەركىب تاپقان «دوكتورلۇق دىسسىپلېناتىسىيەسىنى باھالاش كومىتېتى» نىڭ ئەزالىرى ھەمدە فاكولتېتتىكى باشقا پروفېسسور ۋە ئاسپىرانت ئوقۇغۇچىلار قاتنىشىدۇ. ئەگەر بۇ **3** پروفېسسور سىزنىڭ قىلماقچى بولغان تەتقىقاتىڭىزغا قاراپ، «بۇ ئوقۇغۇچى مۇشۇ تەتقىقاتنى مۇۋەپپەقىيەتلىك پۈتتۈرسە دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالالايدۇ» دەپ خۇلاسە چىقارسا، سىز بۇ ئىمتىھاندىن ئۆتسىز. ئۇنداق دەپ خۇلاسە چىقارمىسا سىز ئۇنىڭدىن ئۆتەلمەيسىز. سىزگە يەنە بىر قېتىملىق پۇرسەت بېرىلىدۇ. بىر يىلدەك ۋاقىتتىن كېيىن سىز بۇ ئىمتىھاندىن يەنە بىر قېتىم ئۆتەلمىسىڭىز، سىز مەكتەپتىن چىقىرىلىسىز. ئادەتتە دوكتورلۇق پروگراممىسىغا قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىچىدە **3/1** قىسمى مۇشۇ **2** ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي مەكتەپتىن چىقىرىلىدۇ.

4 سىز تەتقىقاتىڭىزنى تاماملاپ، دوكتورلۇق دىسسىپلېناتىسىيەسىنى يېزىپ بولغاندىن كېيىن، يۇقىرىقى **3**-باسقۇچ بىلەن ئوخشاپ كېتىدىغان بىر دوكلات يىغىنى ئۇيۇشتۇرۇپ، ئۆزىڭىزنىڭ تەتقىقات نەتىجىڭىزدىن دوكلات بېرىسىز. ئەگەر ھېلىقى كومىتېتنىڭ **3** ئەزاسى سىزنىڭ دىسسىپلېناتىسىيەڭىزنى تەستىقلىسا، سىز دوكتورلۇق ئۇنۋانى بىلەن ئوقۇش پۈتتۈرىسىز. ئەگەر سىز قولغا كەلتۈرگەن تەتقىقات نەتىجىلىرى يېتەرلىك بولمىسا، ھېلىقى كومىتېتنىڭ ئەزالىرى سىزگە قايسى جەھەتلەرنى تولۇقلاشنى ئېيتىپ، تاكى ئۆزلىرى قانائەتلىنمىگەچە سىزنى تەتقىقات ئېلىپ بېرىشقا مەجبۇرلايدۇ. ئامېرىكىنىڭ ئىنژىنىرلىق كەسپى ساھەسىدىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىش ئۈچۈن سەرپ قىلىدىغان ئوتتۇرىچە ۋاقتى **6-7** يىل بولۇپ، مەن ئوقۇشۇمنى **4** يىلدىن سەل ئارتۇقراق ۋاقىت ئىچىدە تاماملىدىم. ھەمدە بۇ سۆھبەتنىڭ ئالدىنقى بىر قىسمىدا تىلغا ئالغىنىمدەك، شۇ يىلى بىزنىڭ فاكولتېتتا دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن **15** تەك ئادەمنىڭ ئارىسىدا رىقابەتتە ئۆتۈپ چىقىپ، بىر يىلدا پەقەت بىرلا كىشىگە بېرىلىدىغان «ئەڭ ياخشى دوكتورلۇق دىسسىپلېناتىسىيەسى» دېگەن مۇكاپاتقا ئېرىشتىم. ئامېرىكىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئۈچۈن مۇشۇنداق ئۇزۇن ۋاقىت كېتىشىنىڭ بىر سەۋەبى، بىز يالغۇز ئوقۇپلا قالماي، ئۆزىمىزنىڭ تۇرمۇشىنى ئىقتىسادىي كىرىم بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن، ھەر ھەپتىسىدە كەم دېگەندە **20** سائەت ئىشلەيمىز.

مەن ئۆزۈمنىڭ ئومۇمىي ئىمتىھاننىڭ بىرىنى بەرگەندە مۇنداق بىر ۋەقە بولدى. **3** پروفېسسور مەندىن ھەر بىر مىنۇتتا بىردىن سوئال سورىدى. مەن ھەممىسىگە ناھايىتى چاققان ۋە پۇختا

جاۋاب بەردىم. بۇ 3 پروفېسسورنىڭ بىرى ئامېرىكىلىق ئاق تەنلىك بولۇپ، بۇ يېرىم سائەتلىك ئىمتىھان تۈگىگەندىن كېيىن ئۇ مەندىن،
--ئەركىن، سەن قايسى دۆلەتتىن كەلدىڭ؟ دەپ سورىدى.
--مەن جۇڭگونىڭ غەربىي شىمالىدىكى ...
--سەن ئۇيغۇرما؟

--شۇنداق! سەن ئۇيغۇرنى قانداق بىلسەن؟
--مېنىڭ بىر يېقىن دوستۇم ھازىر شىنجاڭدا ئىنگلىز تىلى دەرسى ئۆتۈۋاتىدۇ. ئۇ ماڭا داۋاملىق ئۇيغۇرلار توغرىسىدا خەت يېزىپ تۇرىدۇ.

بۇ 1992-يىلى بولغان ۋەقە بولۇپ، مەن ئامېرىكىغا كەلگەن ئالدىنقى 4 يىل جەريانىدا ئۆزۈم بۇرۇن تونۇشمايدىغان ئامېرىكىلىقلار ئىچىدە ئۇيغۇرلارنى بىلىدىغان بىرەر ئادەمنى تېخى ئۇچرىتىپ باقمىغان ئىدىم. مېنىڭ شۇ چاغدا بىزنىڭ بىر ئامېرىكىلىق دوستىمىزدىن ئارىيەتكە ئالغان، ھېچقانداق نەقىشى يوق بىر ئاددى دۇتتىرىمىز بار بولۇپ، ئەتراپىمىدىكىلەرگە ئۇيغۇرنى تەشۋىق قىلىش ئۈچۈن، پۇرسەتلا تاپسام شۇ دۇتتىرنى چېلىپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئالدى-كەينىدە ئۇيغۇر توغرىسىدا بىر قانچە مىنۇت سۆزلەپ يۈرگەن ئىدىم. 1989-يىلى كالىفورنىيە شىتات ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئۆتكۈزۈلگەن بىر قېتىملىق «تالانت كۆرسىتىش» مۇسابىقىسىگە قاتنىشىپ، سەھنىدە ئۆزۈم يالغۇز دۇتتار چالدىم. باشقىلار ئورۇنلىغان مۇزىكا سايمانلىرىغا قارىغاندا، مېنىڭ دۇتتىرىم بەكلا ئاددىي بولۇپ، يالغۇز دۇتتار سەھنىدە بىر ئاز چاندى. لېكىن، ئەتىسى مەكتەپنىڭ گېزىتىگە مېنى «ئۇيغۇر دۇتتارچىسى ئەركىن سىدىق بىر 2 تارلىق مۇزىكا ئەسۋابىنى چالدى» دەپ خەۋەر قىلدى. قىزىم دىلنارە ئامېرىكىغا بۈگۈنكى كېلىپ، ئەتىسىلا 1-سىنىپقا كىرىپ مەكتەپ باشلىغانىدى. ئۇنىڭ مەكتىپىدە ھەر قېتىم بىرەر پائالىيەت بولسا، بىز ئۇنىڭغا قاتنىشىپ، مەن دۇتتار چالدىم، دىلنارە ئۇيغۇرچە ئۇسسۇل ئوينىدى. بىر نەچچە قېتىم بىز تۇرغان Davis دېگەن شەھەرنىڭ شەنبە بازىرىدىمۇ پائالىيەت بولغانىدى. بىز ئۇ يەردىمۇ دۇتتار بىلەن ئۇيغۇر ئۇسسۇل ئويۇنى كۆرسەتتۇق. بىز سەھنىدىن چۈشكەندە بەزىلەر مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ، «سەن قىزىڭنى قايسى ئۇسسۇل مەكتىپىدە ئوقۇتۇۋاتىسەن؟» دەپ سورىدى. ئەمەلىيەتتە بولسا، دىلنارە ئۇ چاغىچە ئۇسسۇل مەكتىپىنىڭ قارىسىنىمۇ بىرەر قېتىم كۆرۈپ باقمىغانىدى. پۈتۈن شىمالىي كالىفورنىيە بويىچە بىزدىن باشقا ئۇيغۇر ئائىلىسى بولمىغاچقا، ئۇيغۇرلارنىڭ ئۇسسۇل ئوينىيدىغان ئولتۇرۇشىنىمۇ ئانچە كۆرۈپ باقمىغانىدى. ئۇ چاغلاردا ئۇيغۇرچە VCD لار بۇ يەرگە تېخى چىقمىغان بولۇپ، ئوقۇش جەريانىدا ئىقتىسادىي ئەھۋالىمىز ناچار بولغاچقا يۇرتقا بارالماي، يۇرتىمىزنى ۋە يۇرتتىكىلەرنى ئىنتايىن سېغىناتتۇق. بەزى يەكشەنبە كۈنلىرى تېلېۋىزوردا ھىندىستاننىڭ پروگراممىسى چىقىپ قالسا، مەن «مېنىڭ ئۇسسۇلنى ئۇلاردىن چىرايلىقراق ئوينىيدىغان ۋە ناخشىنى ئۇلاردىن ياخشىراق ئېيتىدىغان مىللىتىم، مەنزىرىسى ئۇلارنىڭكىدىن گۈزەل يۇرتۇم بار ئەمەسمۇ؟» دەپ ئويلاپ، بەزىدە ئۆزۈمنى تۈتۈۋالماي كۆزلىرىمدىن تارام-تارام ياش ئېقىپ كېتەتتى. 1992-يىلى داۋىستىكى مەكتەپنىڭ خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسى (بۇ مەكتەپنىڭ 20 مىڭغا يېقىن ئوقۇغۇچىسى

ئىچىدىكى **1100** نەپىرى جۇڭگو، شاڭگاڭ ۋە تەيۋەندىن كەلگەن خەنزۇلار ئىدى) چاغان بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن بىر يىغىلىش ئۇيۇشتۇرۇپ، بىزدىن ئۇيغۇرچە ئۇسسۇل ئورۇنلاپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. بىز ماقۇل بولۇپ، دىلنارە، ئامانگۈل ۋە مەن ئۈچىمىز بىر ئۇيغۇرچە ناخشا لىنتىسىنى ماڭدۇرۇپ، شۇنىڭغا ئۇيغۇرچە ئۇسسۇل ئوينىدۇق. دىلنارە بىزدىن ئۇزۇنراق ئوينىدى. ئەتىسى **Davis** نىڭ شەھەرلىك گېزىتىدە بۇ پائالىيەت توغرىسىدا خەۋەر بېرىپ، **1**-بەتنىڭ يېرىمىغا دىلنارەنىڭ يالغۇز ئۇسسۇل ئوينىۋاتقان چوڭ بىر پارچە رەسىمىنى چىقىرىپ قويۇپتۇ. ھەمدە رەسىمنىڭ ئاستىغا «**Davistiki**» كالىفورنىيە ئۈنۋېرسىتېتىنىڭ جۇڭگولۇق ئوقۇغۇچىلىرى چاغان مۇناسىۋىتى بىلەن يىغىلىش پائالىيىتى ئۆتكۈزدى. رەسىمدە باشلانغۇچ **1**-سىنىپنىڭ ئوقۇغۇچىسى دىلنارە ئەركىن ئۇيغۇر يالغۇز ئۇسسۇلىنى ئورۇنلىماقتا» ئىزاھلاپ قويۇپتۇ.

مەن ياپونىيەدە تۇرغاندا، ياپونلۇقلار مەندىن داۋاملىق، «سەن قايسى دۆلەتتىن؟»، دەپ سوراپ تۇراتتى. مەن «مەن بولسام بىر ئۇيغۇر»، دېسەم، ئۇلار دەرھال چۈشىنىپ، «ھە! شۇنداقمۇ؟»، دەپ ئىنتايىن كۈچلۈك قىزىقىش ھېسسىياتىنى بىلدۈرەتتى. ئامېرىكا نوپۇسىنىڭ ئاساسلىق قىسمى باشقا دۆلەتلەردىن كەلگەن كىشىلەردىن تەركىب تاپقان بولغاچقا، ئۇلار بىر ئادەمنىڭ قايسى مىللەت ۋە قايسى دۆلەتلىك ئىكەنلىكىگە ئانچە پەرۋا قىلمايدىكەن. شۇڭا ئامېرىكىغا كەلگەن دەسلەپكى مەزگىلدە مەن ئىنتايىن ھەيران قالغانىدىم. كېيىنچە كۆنۈپ قالدىم. ئامانگۈل بىلەن ئىككىمىز بەزىدە چوڭ سودا سارايلىرىدا پاراڭلىشىپ كېتىۋاتساق، بەزىلەر بىزدىن «سىلەر قايسى دۆلەتتىن؟ سۆزلەۋاتقىنىڭلار مەن زادىلا ئاڭلاپ باقمىغان تىل ئىكەن. بەك چىرايلىق تىل ئىكەن»، دەپ سورايدۇ. ئامېرىكىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ سانى تېخىچە **500** گە يەتمىسە، ئامېرىكىدىكى مۇتلەق كۆپ ساندىكى كىشىنىڭ ئۇيغۇر كۆرۈپ باقمىغانلىقى، ئۇيغۇرچە سۆزنى ئاڭلاپ باقمىغانلىقى تۇرغانلا گەپ-دە.

ئەمدى ئەسلىدىكى گەپكە كەلسەك، يۇقىرىقى پروفېسسورغا مەن ئىنتايىن ھەيران قالدىم. ئۇمۇ مەندىن ئىنتايىن ھەيران بولدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىككى ئائىلە دوست بولۇپ قالدۇق. بۇ پروفېسسور مەندىن **10** ياش ئەتراپىدا چوڭ بولۇپ، ئۇنىڭ ئۇ چاغدا **6** بالىسى بار ئىكەن. ئەڭ كىچىكىنىڭ ئايىغى ئەمدىلا چىقىپتۇ. دەسلەپتە بىز ئۆز ئۆزىمىز بويىچە ئۇلارنىڭ پۈتۈن ئائىلىسىنى ئۆيگە چاقىردۇق. ئامانگۈل پولو، مانتا، سامسا، نان ۋە خامسەي قاتارلىق تاماقلارنى تەييارلىدى. تامىقىمىز ئۇلارغا ئىنتايىن ياراپ كەتتى. ئۇلار تاماقنى قورساق تويغىچە يەپ بولغاندىن كېيىن، چوڭلار ئۆيدە پاراڭلاشتۇق. بالىلار سىرتقا چىقىپ ئوينىدى. بىرەر سائەتتىن كېيىن ئۇلار قايتىپ كىرىپ، تاماقتىن يەنە بىر ئاز يېدى. ئاخىرىدا قايتىدىغاندا، ئۇ پروفېسسورنىڭ بالىلىرى «بۇ تاماقنى بىز ئىنتايىن ياخشى كۆردۇق. ماۋۇ ئېشىپ قالغىنىنى بىز ئۆيگە ئېلىپ كەتسەك بولامدۇ؟» دەپ سورىدى. بىز ئەلۋەتتە ماقۇل بولدۇق. ئۇ پروفېسسور ئەڭ كىچىك بالىسى ئۈچۈن بىر قۇتا سۈت ئالغىچ كەلگەن بولۇپ، قايتىدىغاندا ئېشىپ قالغان سۈتمۈ ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئېلىپ كەتتى. ئارلىقتىن **2-3** ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇلار بىزنى ئۆيگە چاقىردى. داستىخان راسلاش ۋاقتىدا پۈتۈن ئائىلە بىر تۇتاش ھەركەتكە ئۆتتى.

ئىشلىمىگەن بىر مۇ ئادەم قالمىدى. يولنى دەلدەگۈلەپ تەستە ماڭىدىغان ئەڭ كىچىك قىزغىمۇ قوشۇقلارنى كۆتەرتىپ، ئۈستەلگە توشۇغۇزدى. ھەر بىر ئادەمنىڭ يەيدىغان تامىقى بىردىن تەخسىگە سېلىنغان بولۇپ، ئۇ بىر تال قاينىتىپ پىشۇرۇلغان قوناق، بىر پارچە كالا گۆشى (ئىنگلىزچە «**steak**» دەپ ئاتىلىدىغان، ئامېرىكىچە كاۋايداندا قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش)، بىر دانە كىچىك بولكا ۋە بىر ئاز كۆكتاتتىن تەركىب تاپقان. پروفېسسورنىڭ بىر ئوغلى دادىسىدىن، «دادا، مەن قوناقتىن يەنە بىرنى يېسەم بولامدۇ؟»، دەپ سورىۋېدى، ئۇ «ياق، سەن يەنە بىرنى ئېلىۋالساڭ، باشقىلارغا قوناق يېتىشمەيدۇ»، دەپ جاۋاب بەردى. دېمەك بۇ تاماق ئادەم بېشىغا ھېسابلاپ تەييارلانغانىدى. شۇنىڭدىن باشلاپ، تاكى مەن ئوقۇش پۈتتۈرگىچە بۇ ئىككى ئائىلە بىر-بىرىمىزنى چاقىرىشىپ ئۆتتۇق. ئۇ مېنى بىر يەردە ئۇچراتسا، «ئەركىن، بۇ قېتىم چاقىرىش نۆۋىتى كىمگە كەلدى؟» دەپ سورايتتى.

يۇقىرىدا تىلغا ئالغان مۇكاپاتنى كىمگە بېرىشنى قارار قىلىشتا، ئالدى بىلەن مۇشۇ مەكتەپتە ئوقۇش جەريانىدا ئېلان قىلغان ماقالىلىرىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ 3 كاندېداتنى تاللاپ چىقىپ، ئاندىن فاكولتېتتىكى بارلىق پروفېسسورلار بىرلىكتە بۇ 3 ئوقۇغۇچىنىڭ ئىچىدىن بىرنى تاللايدىكەن. ئەسلىدە بۇ 3 كاندېداتنىڭ ئىچىگە بۇ دوستىمىزنىڭ بۇرۇن **IBM** شىركىتىدە 7 يىل ئىشلەپ، ئاندىن بۇ مەكتەپتە ئوقۇغان بىر دوكتورلۇق ئوقۇغۇچىسىمۇ كىرگەنىكەن. بۇ مۇكاپاتنى مەن ئالغاندىن كېيىن، ئۇ پروفېسسور مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ، «ئەركىن، مېنىڭ ئوقۇغۇچۇمدىن بۇ مۇكاپاتنى تارتىۋالدىڭ. بۇنىڭغا بەك كۆڭلۈم يېرىم. ئەمما، مەن سەن ئۈچۈن ۋە ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئىنتايىن خۇشالمەن» دېدى.

مېنىڭ دوكتورلۇق ئوقۇشۇمدىكى ئۇستازىم بىر ئافرىقىدىن كەلگەن ئاق تەنلىك بولۇپ، يېشى مېنىڭ يېشىم بىلەن تەڭ ئىدى. دەسلەپكى 3 يىلنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭ ئايالى ئافرىقىدىن تېخى كېلىپ بولالمىغان بولۇپ، ئۇ تەنھا ياشىدى. شۇڭا بىز ئۇنى ئۆيىمىزگە يىلدا بىر قانچە قېتىم چاقىرىپ قويدۇق. مەن ئوقۇش پۈتتۈرگەندە ئۇلار بىزنى ئۆيىگە تۇنجى قېتىم چاقىردى. ئۇلارنىڭ تەييارلىقىنى ئىنگلىزچە «**Spagatti**» دەپ ئاتىلىدىغان، تەييار چۆپ بىلەن تەييارلانغان، بىزنىڭ لەغمەنگە بىر ئاز ئوخشاپ قالىدىغان بىرلا تاماق بولۇپ، ھەر بىرىمىزگە بىزنىڭ ئۆلچىمىمىز بويىچە يېرىم تەخسە كېلىدىغان مىقتاردا تاماق ئەپكەلدى. ئۇ پروفېسسور ناھايىتى ئالدىراش بولغاچقا، بىز بىر سائەتتە ۋاقىتنىڭ ئىچىدە تاماقنى يەپ، ئۇنىڭ ئۆيىدىن ئۇزاق چىقىپ بولدۇق.

بىزنىڭ ئارىمىن دېگەن بىر قوشنىمىز بار بولۇپ، ئۇنىڭ دىلنارە بىلەن تەڭ ياشتىكى قىزىمۇ دىلنارنىڭكى بىلەن ئوخشاش مەكتەپتە ئوقۇيتتى. بىز بالىلىرىمىزنى ئەتىگەنلىكى مەكتەپكە ئۆزىمىزنىڭ ماشىنىسىدا ئاپىرىپ، كەچتە يەنە ئۆزىمىز ئېپكېلەتتۇق. ۋاقىت بىلەن ماي پۇلىنى ئىقتىساد قىلىش ئۈچۈن، بىز ئارىمىن بىلەن ھەمكارلاشتۇق. بۇنداق ھەمكارلىشىشنى (يەنى، بىرسى يەنە بىرسىنىڭ ماشىنىسىغا چىقىۋېلىشنى) ئىنگلىزچە «**cariole**» دەپ ئاتايدۇ. بىز بىر ھەپتە، ئۇلار بىر ھەپتە دەملىشىپ بالىلارنى توشۇپتۇق. ئۇلار ئىنتايىن ئاق كۆڭۈل كىشىلەر بولۇپ، بىز ناھايىتى ياخشى چىقىشىپ كەتتۇق. بىر قېتىم بىز ئۇلارنى ئۆيىمىزگە چاقىردۇق.

ئۆز ئۆرپ-ئادىتىمىز بويىچە، ھەشەمەتلىك ئۇيغۇر تامىقىدىن نەچچە خىلنى تەييارلىدۇق. ئۇلارمۇ تامىقىمىزنى ئىنتايىن ياخشى كۆردى. ئارىلىقتىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇلار بىزنى ئۆيىگە چاقىردى. ئۇلارنىڭ تەييارلىقىنى دۇكاندا تەييار ساتىدىغان دورا-دەرمەك ئۇنىدا ياسىغان شورپا بىلەن، ئۆزلىرى پىشۇرغان بىر دۈڭلەك بولكا نان (ئىنگلىزچە «bread») دەپ ئاتىلىدۇ) بولۇپ، بىز شۇ بولكىنى شورپىغا چىلاپ يەپ چىقتۇق.

ئەلۋەتتە ھەممە ئامېرىكىلىقلار يۇقىرىقىلاردەك ئەمەس. مېنىڭ بۇ يەردە يازغىنىم ئۆزىمىز ئۇچراتقان بىر قانچە مىسالدىنلا ئىبارەت. كالىفورنىيەدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ «Nancy» بىلەن «John» ئىسىملىك دوست ئائىلىسى بار. ئۇلار شىنجاڭغا 3-4 قېتىم بېرىپ باققان ھەمدە شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئىنگلىز تىلى دەرسى ئۆتكەندى. ئۇلار بىزنى ئاساسەن ئۇيغۇرچە كۈتدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆيى ھازىر بىر داڭلىق قار تېيىلىش مەيدانى بار تاغدا بولۇپ، بىز ھەر قېتىم ئۇلارنىڭكىگە بارساق، ئۆيىدە بىكارغا تۇرۇپ، تاماقنى بىكارغا يەپ، قار تېيىلىپ ئويىناپ كېلىمىز. بىزنىڭ ئىككى بالىمىزغا ۋە ماڭا تاغ چوققىسىدىن پەسكە قاراپ قار تەيىلشنى شۇ جۈھن ئۆگەتكەندى. يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ بىر ئورتاق ئالاھىدىلىكى، ئۇلارنىڭ تەييارلىغان تامىقى ئاددىي بولغىنى بىلەن، ئۇلار ئىنتايىن سەمىمىي. ئۇلار ئادەتتە ئۆيىگە مېھمان چاقىرمايدىغان بولغاچقا، پەقەت بىزنىڭ ھۆرمىتىمىز ئۈچۈنلا بىزنى ئۆيلىرىگە چاقىردى. ھەمدە ئۆزى نېمىنى يېسە، بىزنىمۇ ئوخشاش تاماققا چاقىردى. بۇ يەردىكى بىر كۈچلۈك سېلىشتۇرما شۇكى، بىز 5 ئادەم چاقىرىش ئۈچۈن، كەم دېگەندە 10 كىشىلىك تاماق تەييارلايمىز. ئۆزىمىز ئادەتتە ئېتىپ يېيەلمەيدىغان تاماقلارنى مېھمانغا ئېتىپ ئېلىپ چىقىمىز. مېھمانلارنى ئۆزىمىزدىن كۆپ ئەزىز كۆرىمىز. ئامېرىكىلىقلار بولسا، ھەرگىز ئۇنداق قىلىپ كەتمەيدۇ. بۇ مەدەنىيەت ۋە ئۆرپ-ئادەت جەھەتتىكى بىر چوڭ پەرق تۇرۇپتۇ.

بىز ئامېرىكىدا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلار ئۆزىمىزنىڭ توي-تۆكۈنلىرىنى ۋە ئولتۇرۇشلىرىمىزنى ئىنتايىن سېغىنىمىز. مەن ئامېرىكىغا كەلگەن 16 يىلدىن بۇيان ئۇيغۇرلارنىڭ تويىغا ئاران 4 قېتىم قاتنىشىپ باقتىم. بۇ توپلارنىڭ ئىككىسى كالىفورنىيەدە، بىرى ۋاشىنگتون شىتاتىدا، يەنە بىرى بولسا ئامېرىكىنىڭ پايتەختى ۋاشىنگتوندا بولدى. بۇ توپلارنىڭ ھېچ قايسىسىدا قىز يۆتكەش بولمىدى. ئامېرىكىدا ئۇيغۇرلارنىڭ ئازلىقىدىن ئۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس. بۇ يەردىكى توپلار يۇرتىمىزدىكى ئولتۇرۇشقا ئوخشايدۇ. ئادەتتە ئەڭ كۆپ بولسا بىر ئايدا بىرەر قېتىم يىغىلىپ ئولتۇرايلىمىز. قالغان ۋاقىتتا ھەممىمىز ئالدىراش ئىشلەيمىز ياكى ئوقۇيمىز. يەردە جىددىيچىلىك تۈپەيلىدىن ۋاقىت ئىنتايىن تېز ئۆتىدىغان بولۇپ، بىز ئادەتتە كۈننى بىر كۈن، بىر كۈندىن ئەمەس، بىر ھەپتىدىن سانايىمىز. ھەر قېتىم شەنبە-يەكشەنبە دەم ئېلىش كۈنى كەلگەندە، «ئۇھ، يەنە بىر ھەپتە ئۆتۈپتۇ»، دەيمىز.

كالىفورنىيەنىڭ لوس-ئانژىلىس شەھىرى ئەتراپىدا ھازىر ئۇيغۇرلاردىن 15 ئائىلە، بالىلارنى قوشۇپ 49 كىشى بار. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىزگە ئەڭ يېقىن ئولتۇرىدىغىنىنىڭ بىز بىلەن بولغان ئارىلىقى 32 كىلومېتىر، ئەڭ يىراقىنىڭ ئارىلىقى 240 كىلومېتىر كېلىدۇ. بىز بىر يەرگە يىغىلىپ ئولتۇرۇش ئۈچۈن، چاقىرغان يەرگە مانا ئاشۇنداق ئارىلىقلاردىن ماشىنا ھەيدەپ بارىمىز.

2004-يىلى 12-ئاينىڭ 31-كۈنى، بىز يېڭى يىل مۇناسىۋىتى بىلەن بىر تايلىدۇمۇسۇلمان رېستوراندا ئولتۇرۇش ئۆتكۈزدۈق. بۇ ئولتۇرۇش ئۈچۈن ھەر بىر ئائىلە بىردىن تاماق تەييارلاپ ئېپكەلدى. يېمىش ۋە ئىچمىلىك قاتارلىق قالغان نەرسىلەرنى ئۈچە ئېلىپ، ئۇنىڭ پۇلىنى ھەممەيلەنگە چاچتۇق. 5 ياشتىن 10 ياشقىچە بولغان بالىلارنى يېرىم ئادەم، 10 ياشتىن چوڭلارنى پۈتۈن ئادەم ھېسابلاپ، 5 ياشتىن كىچىكلەردىن پۇل يىغىمىدۇق. شۇنداق قىلساق، بولغان چىقىم بىر چوڭ ئادەمگە 10 دوللار ئەتراپىدا توغرا كەلدى. ئالدىنقى شەنبە كۈنى (يەنى 2005-يىلى 16-ئاپرېل كۈنى) بىزنىڭ ئۆيىدىن 7 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بىر تەبىئىي باغچىدا بىز بىر دالا ئولتۇرۇشى قىلدۇق. بۇنداق ئولتۇرۇشنى ئىنگلىزچە «picnic» دەپ ئاتايدۇ. كالىفورنىيەلىكلەر ھاۋانىڭ ياخشىلىقىدىن بۇنداق پائالىيەتنى ناھايىتى كۆپ قىلىدۇ. بىز بۇ قىتىمقى دالا ئولتۇرۇشىدا يەنىلا ھەر بىر ئائىلە بىردىن تاماق تەييارلاپ ئېپكەلدى. ئىككى ئائىلە قوشۇمچە ئىشلارغا مەسئۇل بولۇپ، ئىچمىلىك ۋە يېمىشلەرنى ئېلىپ، كاۋاپنىڭ گۆشىنى تەييارلىدى. ھەمدە ئولتۇرۇش جەريانىدا كاۋاپ پىشۇرۇشقىمۇ مەسئۇل بولدى. چۈشلۈك ۋە كەچلىك تامىقىمىزنى دالا ئولتۇرۇشىدا يەپ، قوي گۆشى كاۋاپىنىمۇ قانغىچە يەپ، كەتكەن چىقىم بىر چوڭ ئادەم ئۈچۈن 7 دوللاردىن توغرا كەلدى. دالا ئولتۇرۇشىدا جەريانىدا بىز ئۇزۇن پاراڭ ۋە چاقچاقلارنى قىلىشقاندىن باشقا، چوڭلار ۋە چوڭ بالىلار بىر تاغقا چىقىپ چۈشتۈق. كىچىك بالىلار بىر كىچىك ئۆستەڭدە سۇ كېچىپ ئوينىدى ھەمدە بۇ باغچىنىڭ بىر كىچىك ھاياۋانات زالىدىكى ھاياۋانلارنى كۆردى. بىزنىڭ بالىلىرىمىز بۇنداق پائالىيەتنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدۇ. ئۇلار ئۈچۈن بۇ بىردىن-بىر باشقا ئۇيغۇر بالىلىرى بىلەن ئويناش پۇرسىتىدۇر. بىز بۇنىڭدىن كېيىن بۇنداق دالا ئولتۇرۇشىنى ھەر ئايدا بىر قېتىم ئۆتكۈزمەكچى. ئاشۇنداق قىلساق، بىر ئائىلىگە بىر يىلدا ئاران بىر قېتىم دالا ئولتۇرۇشى ئورۇنلاشتۇرۇش نۆۋىتى كېلىپ، بىز تاكى نويابىرغىچە دالا ئولتۇرۇشى قىلالايدىكەنمىز. يۇقىرىقى دالا ئولتۇرۇشى پائالىيىتىنىڭ بىر قىسىم رەسىملىرى بىلىۋال تورغا چىقىرىلىپتۇ. بىز بەزىدە ئۆيگىمۇ مېھمان چاقىرىشىپ ئۆتۈشمىز. ھەرگىز يۇرت ئايرىماي، ھەممىمىز ئۆز-ئارا ئۇرۇق-تۇغقان دەكلا تۆم بولۇپ ئۆتىمىز. ئاخىرىدا پۇل خەجلىش بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان، ئامېرىكىلىقلارنىڭ بالا تەربىيەلىشىدىكى بىر ئۇسۇلى توغرىسىدا قىسقىچە توختىلىپ ئۆتۈپ كېتەي. ئامېرىكىلىقلار بالىلىرىغا كىچىكىدىن تارتىپلا ئاز مىقتاردا «مۇئاش» بېرىدۇ. ئۇنى ئىنگلىزچىدە «allowance» دەپ ئاتايدۇ. ئۇيغۇرچە مەنىسى «ئاجرىتىلغان پۇل» دېگەنگە يېقىن كېلىدۇ. بۇ ھەر بىر ئاتا-ئانىنىڭ ئۆز بالىسىغا ھەر ئايدا بېرىدىغان پۇل بولۇپ، ئۇنىڭ ئاز-كۆپلۈكى ئوخشىمىغان ئائىلىدە ئوخشىمايدۇ. بىز بالىلىرىمىزغا 6 ياشتا پۇل بېرىشكە باشلىغان بولۇپ، دەسلەپتە بىر ئايدا ھەر بىر يېشىغا بىر دوللاردىن، يەنى 6 ياش ۋاقتىدا 6 دوللار، 7 ياش ۋاقتىدا 7 دوللاردىن پۇل بەردۇق. 13 ياشتىن ئاشقاندا ئېيىغا 20 دوللاردىن بەردۇق. مەكتەپكە مۇناسىۋەتلىك پائالىيەتلەر ھەمدە پۇل سەل جىق كېتىدىغان پائالىيەتلەر بولسا، ئۇنىڭغا ئايرىم پۇل بەردۇق. بۇنىڭ بالا تەربىيەلىشتە كۆپ تەرەپلىك پايدىسى بار. ئۇ كىچىك بالىدا بىر ئىش ئۈستىدە مۇستەقىل تەھلىل يۈرگۈزۈش، ھۆكۈم ۋە قارار چىقىرىش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرىدۇ. كىچىك بالىنىڭ بۇنداق

مائاشى پۈتۈنلەي ئۆزىگە تەۋە پۇل بولۇپ، ئۇ پۇلنى قانداق خەجلەش پۈتۈنلەي بالىنىڭ ئۆز ئىختىيارىغا قويۇپ بېرىلىدۇ. شۇڭا ئۇلار بۇ پۇلنى خەجلىگەندە ئىنتايىن ئەستايىدىل بولۇپ، بىر نەرسە ئالدىغاندا خېلى ئويلىنىپ ئالىدۇ. بىر نەرسىنى ئېلىش ئۈچۈن بۇ ئايدا پۇلى يەتمىسە، بىر قانچە ئايلىق مائاشنى يىغىپ ئاندىن ئالىدۇ. نەرسىلەرنىڭ ياخشىلىرىنى تاللاش ئۈستىدە باش قاتۇرىدۇ. ئالماقچى بولغان نەرسىنىڭ بىر قانچە تۈرلىرى بولسا، ئاتا-ئانىلار ھەرگىز «بالام، ماۋۋىنى ئالغىن» دەپ بۇيرۇق چۈشۈرمەي، بالىسىنىڭ قىلغان قارارىنى ئەستايىدىل ئاڭلاپ، ئاندىن ئۇلارغا قايسى تۈرنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ، ئەڭ ئاخىرقى قارارىنى چىقىرىشنى يەنىلا بالىسىغا قويۇپ بېرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، بالىغا مائاش بېرىش بالىدا مۇستەقىل پۇل خەجلەش ۋە پۇل باشقۇرۇش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرىدۇ. ھەمدە بالىنىڭ ئۆز-ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىنى ئۆستۈرىدۇ. كىچىك بالىلار ھەممە جەھەتتە چوڭلاردەك رول ئويناپ بېقىشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۆزىنىڭ ئازراق پۇلى بولسا، ئۇ پۇلغا پۈتۈنلەي ئۆزى ئىگىدارچىلىق قىلسا، ئۇلارنىڭ تۇيغۇسى ئىنتايىن ياخشى بولىدۇ. ئۇلارنىڭ روھىي دۇنياسىنىڭ ئەتراپلىق ۋە ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە كۆپ پايدىسى بولىدۇ. سىز بەزىدە بالىڭىزنىڭ بىر نەرسىنى ئېلىشىغا ئارلاشسىڭىز، بالىڭىز بۇ پۇلنى سىز بېرىۋاتقىنىڭىزنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ قېلىپ، «ئۇ دېگەن مېنىڭ پۇلۇم. ئۇنى قانداق خەجلىسەم ئۆزۈمنىڭ ئىختىيارى. سەن ئارلاشما» دېگەندە، كىشىنىڭ ئىنتايىن مەسلىكىنى كەلتۈرىدۇ. بالىنى مۇشۇنداق تەربىيىلىگەندە، ئۇلار جەمئىيەتكە چىققىچە پۇل مۇناسىۋەتلىرىنىمۇ پۈتۈنلەي ئۆگىنىپ بولىدۇ.

10-بۆلۈم

17. سوئال: ھازىر جەمئىيىتىمىزدە كىشىلىك مۇناسىۋەتنىڭ ھەممىسىنى پۇل بىلەن ئۆلچەيدىغان كەيپىيات قىسمىن باش كۆتۈرۈشكە باشلىدى. "غەرب جەمئىيىتى" دىمۇ شۇنداقمۇ؟

جاۋاب: مەن ئامېرىكىغا كەلگەن 15 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان ئەڭ كەم ئۇچراتقان ئىشلارنىڭ بىرى - كىشىلىك مۇناسىۋەتنى پۇل بىلەن ئۆلچەشتىن ئىبارەت. بۇ ئېھتىمال مەن ياشىغان جەمئىيەت قاتلىمى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشىمۇ مۇمكىن. لېكىن، بىز گېزىت، رادىئو ۋە تېلېۋىزور خەۋەرلىرىدىمۇ بۇ جەھەتتىكى نەرسىلەرنى ئانچە كۆرمەيمىز.

ئامېرىكا جەمئىيىتىدىكى ئەڭ كۈچلۈك ئۇقۇمنىڭ بىرى، «كەسپ ئەخلاقى» دىن ئىبارەت. ئامېرىكىدىكى شىركەت-ئىدارىلەرنىڭ كۆپىنچىسى شەخسىنىڭ قولىدا بولۇپ، پەقەت پوچتىخانا ۋە بارلىق ھۆكۈمەت ئورگانلىرىلا ھۆكۈمەتنىڭ قولىدا. بۇ ئىككى خىل ئىگىلىكنىڭ بىر ئورتاق ئالاھىدىلىكى، ئۇلار كەسپ ئەخلاقىنى ئىنتايىن يۇقىرى ئورۇنغا قويدۇ. سىز بىر يېڭى شىركەتكە ئىشقا كىرسىڭىز، ئۇلار سىز ئىشقا چۈشكەن 1-كۈنىلا سىزگە بىر «خىزمەتچىلەر قوللانمىسى» دېگەن ھۆججەت توپلىمىنى بېرىدۇ. بۇ توپلامدا سىز مۇشۇ شىركەتتىكى ھاياتىڭىزدا دۇچ كېلىدىغان ھەممە ئىشلار توغرىسىدىكى شىركەتنىڭ قانداق تۈزۈملىرى تەپسىلىي يېزىلغان بولۇپ، ئۇنىڭ ناھايىتى مۇھىم بىر قىسمى كەسپ ئەخلاقىدىن ئىبارەت. چوگرات شىركەتلەر يالغۇز سىزگە ئاشۇنداق قوللانمىدىن بىرنى بېرىپلا قالماي، شىركەتكە يېڭى كىرگەن خىزمەتچىلەرنى يىغىپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كەسپ ئەخلاقى ۋە شىركەتنىڭ قانداق تۈزۈملىرى توغرىسىدا مەخسۇس تەلىم-تەربىيە بېرىدۇ. مەن ھازىر ئىشلەۋاتقان JPL دېگەن ئىدارىدە بۇ جەھەتتىكى تەلىم-تەربىيەنى ھەر يىلى بىر قېتىم ئېلىپ بارىدۇ. ئىدارىمىز ھەممە ئادەمدىن ئۇنىڭغا يىلدا بىر قېتىم چوقۇم قاتنىشىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

ئامېرىكىدىكى شىركەتلەر ئۈچۈن ئۇلار خىزمەت قىلىدىغان كىشىلەر ئۇلارنىڭ خېرىدارلىرى بولۇپ، ئەگەر بىرەر خىزمەتچىسى كەسپ ئەخلاقى قانداقلىرىغا بوي سۇنماي، ئۆزىنىڭ خىزمەت ھوقۇقى ياكى خىزمەت ئورنىدىن پايدىلىپ خېرىداردىن بىرەر مەنپەئەتكە ئېرىشمەكچى بولسا، بۇ بىر پارە يېيىش ھېسابلىنىپ، شىركەتتىن دەرھاللا قوغلاپ چىقىرىلىدۇ. بىز مۇلازىمەت ئورۇنلىرىنىڭ ھەر قانداق بىرىگە ئىش بېجىرىش ئۈچۈن بارساق، قارشى تەرەپ بىزگە خېرىدار سۈپىتىدە ياخشى مۇئامىلە قىلىپ، بىزنىڭ ئىشىمىزنى ياخشى بېجىرىپ بېرىدۇ. ئۆزىنىڭ نورمال خىزمەت فۇنكسىيەسىنى ئىجرا قىلىش جەريانىدا بىزدىن بىرەر شەخسىي پايدا تەلەپ قىلىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، ئەگەر بىزگە نورمال مۇئامىلە قىلمايدىكەن، بىز دەرھال ئۇ كىشىنىڭ باشلىقىنى چاقىرىپ كېلىپ، «سەن قول ئاستىڭدىكى ئادىمىڭنى قانداق باشقۇرسەن؟ ماڭا مۇنداق مۇنداق مۇئامىلە قىلىۋاتىدۇ؟» دەپ ئېيتالايمىز. ئۇ باشلىقىمۇ ئۆزىنىڭ خىزمەتچىسىگە

دەرھال چارە كۆرىدۇ. ئەگەر ئۇ باشلىقمۇ يولسىزلىق قىلىپ، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى بىرەر قانۇنغا خىلاپ بولسا، سىز ئۇ شىركەتنىڭ ئۈستىدىن ئەرز قىلالايسىز. قانۇن ئورۇنلىرى ئىشنىڭ ئاق-قارىسىنى ئېنىقلاپ، ئۇ شىركەتتە ھەقىقەتەن مەسىلە بارلىقىنى بېكىتسە، ئۇنىڭغا ئىنتايىن ئېغىر جەزمانە قويۇۋېتىدۇ. مۇشۇنداق بولغاچقا، بىز ئامېرىكىدا ئارقا ئىشىكتە مېڭىشنىڭ ۋە باشقىلارغا پارە بېرىشنىڭ زۆرۈرىتىنى ئازراقمۇ ھېس قىلمايمىز. ھەممە ئىشنى نورمال مۇناسىۋەت بىلەن بېجىرىمىز.

مەن ھازىر مۇشۇ مەزمۇنغا توغرا كېلىدىغان بىر قانچە مىساللارنى سۆزلەپ بېرىمەن. مەن ئۆتكەن يىلى كۈزدە ئۆزۈمنىڭ باشلىقى (ئۇنى ئىنگلىزچە «supervisor» دەپ ئاتايدۇ؛ مەنىسى «نازارەتچى») دېگەنگە يېقىن كېلىدۇ) بىلەن ئىدارىمىزنىڭ ئىچىدىكى بىر يىغىنغا قاتناشتىم. يىغىن تۈگەپ، ئىشخانىمىزغا قايتىپ كېتىۋاتقاندا، ئۇ ماڭا: «ئەركىن، جۈر، كوفى ئېلىپ ئىچەيلى» دېدى. مەن ئۇنىڭغا ماقۇل بولۇپ، ئۇنىڭ كوفىسىنىڭ پۇلىنى مەن تۆلۈۋەتمەكچى بولسام، ئۇ: «ياق، ھەرگىز بولمايدۇ. ئۇنداق قىلساڭ مەن پارە يېگەن بولۇپ قالغىمەن. بۈگۈن سېنى مەن مېھمان قىلاي» دەپ، مېنىڭ كوفىمىمنىڭ پۇلىنى مېنىڭ باشلىقىم تۆلۈۋەتتى. مەن مۇشۇنداق سەۋەبتىن، «پارە بېرىش، پارە يېيىش» خاراكتېرىدىكى بىر ئىشنى قىلماسلىق يۈزىسىدىن، باشلىقىمنى ئۆيۈمگە بىرەر قېتىم مېھماندارچىلىققا چاقىرالمىمەن. مەن ئۆزۈمنىڭ بۇرۇنقى شىركەتتىكى باشلىقىمىمنىڭ ئىچىدىكى بىر قانچىسىنى ئۆيۈمگە مېھماندارچىلىققا چاقىرىپ باققان. ئەمما، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى مەن ئۇ شىركەتتەردىن كەتكەندىن كېيىن چاقىردىم. بىر قېتىم بىزنىڭ ئىدارىدىكى بىر گۇرۇپپا ئادەم ئىدارىنىڭ قېشىدىكى بىر تاغقا چىقىپ، بىر كۈنلۈك يىغىن ئاچتۇق. ئۇ تاغدا 1920-يىللىرى ياسالغان، ئەينى ۋاقىتتا دۇنياغا داڭلىق فىزىكا ئالىمى ئېينشتېين ئىشلەپ باققان، مەخسۇس بىزنىڭ قۇياشنى كۆزىتىدىغان بىر تېلېسكوپ بار بولۇپ، بىزنىڭ بىر كۈنلۈك پائالىيىتىمىز ئاشۇ تېلېسكوپنى زىيارەت قىلىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغانىدى. شۇ پائالىيەت ئۈچۈن بىزنىڭ گۇرۇپپىمىزنىڭ باشلىقى ئۆزى چىقىم تارتىپ، بىر قاتتىق قەغەز قاپتا بىر قاپ Starbucks كوفى ئېلىپ چىقىپتۇ. مېنىڭ پەرزىمچە ئۇنىڭغا 50 دوللار ئەتراپىدا پۇل كەتكەن بولۇشى مۇمكىن. ئۇنىڭدىن باشقا، مەن بۇرۇن بىر گۇرۇپپا ئادەم بىرگە تاماققا بېرىپ، ئاخىرىدا تاماقنىڭ پۇلىنى بىزنىڭ باشلىقىمىز ئۆز يېنىدىن تۆلۈۋەتكەن ئەھۋالنى يەنە بىر قانچە قېتىم ئۆز بېشىمىدىن ئۆتكۈزدۈم.

بىر قېتىم ئالمانگول بىلەن ئىككىمىز بىز يېمەكلىك دۇكىنىغا كۆكتات ۋە يېمىش ئالغىلى كىردۇق. دۇكاننىڭ بىر يەردە كۆك ئۆزۈمنىڭ باھاسى تۇرۇپتۇ، ئەمما ئۆزۈم يوق. بىز قېشىمىزدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغان ئىككى ئاق تەنلىك ئەر خىزمەتچىدىن «سىلەردە ئۆزۈم يەنە بارمۇ؟» دەپ سورىدۇق. ئۇلارنىڭ بىرى «بېرىپ چوڭ ئاپاڭدىن سوراپ باق» دەپ جاۋاب بەردى. ھەمدە ئىككىسى كۈلۈشۈپ كەتتى. ئاق تەنلىكلەرنىڭ ئىچىدە مانا مۇشۇنداق باشقا دۆلەتلەردىن كەلگەنلەرنى كۆرگەنلىكىمىز بار، ئۇلارنى كەستىدىغانلارمۇ بار. بىزنىڭ غەزەپ ئاچچىقىمىز كېلىپ، ئۇلارنىڭ باشلىقىنى تېپىپ، ئۇنىڭغا نېمە بولغىنىنى ئېيتتۇق. ئۇ كىشى بىزدىن قانچىلىك ئۆزۈم ئالماقچى ئىكەنلىكىمىزنى سورىدى. مەن «ئىككى جىڭ» دەپ جاۋاب

بەردىم. ئۇ كىشى دۇكاننىڭ ئىسكىلاتىغا كىرىپ كېتىپ، بىر بولاق ئۈزۈمنى كۆتۈرۈپ چىقىپ بىزگە بېرىپ، بىزدىن سەمىيى ئەپۇ سورىدى، ھەمدە بۇ ئۈزۈمگە پۇل تۆلىمەي ئېلىپ كېتىشىمىزنى ئېيتتى. مەن: «بولدى، ماڭا ئەمدى سېنىڭ ئۈزۈمىڭ كېرەك ئەمەس. ئادەملىرىڭنى ياخشى باشقۇرغىن» دېدىم. ئۇ كىشى شۇ ۋاقىتتا ھېلىقى 2 خىزمەتچىسىنى ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىغا باشلاپ كىرىپ كەتتى. ئامېرىكىلىق خېرىدارلارنىڭ ئىچىدە مۇشۇنداق بىر ۋەقەگە ئۇچرىغاندىن كېيىن، بۇ سودا دۇكىنىغا ئىككىنچى كىرمەيدىغانلار ئىنتايىن كۆپ. دۇكاننىڭ يامان نامى چىقىپ قېلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، دۇكاننىڭ خوجايىنلىرى ئۆز خىزمەتچىلىرىگە ئىنتايىن قاتتىق تەلەپ قويدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ شۇئارى: «خېرىدارلار ھەممە ۋاقىت توغرا. سەن ئۇلارنىڭ سۆزىگە مۇتلەق قۇلاق سالمىساڭ بولمايدۇ» دىگەندىن ئىبارەت.

يەنە بىر قېتىم ئامانگۈل ئائىلە دوختۇرمىزنىڭ دوختۇرخانىسىغا كېسەل كۆرسەتكىلى بارغاندا، دوختۇرلۇق سۇغۇرتا كېنىشكىسىنى ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ. ئادەتتە ئۇلار بۇ كېنىشكىنى ھەر قېتىم كېسەل كۆرسەتكەندە تەكشۈرۈپ يۈرمەيتتى. بۇ قېتىم بىز سۇغۇرتا شىركىتىنى ئالماشتۇرغان بولغاچقا، ئۇلار يېڭى كېنىشكىنى كۆپى قىلىۋالسا بولمايدىكەن. نۆۋەت ئامانگۈلگە كەلگەندە، بىر كاتىپ «كېنىشكەڭ بولمىسا، بىز سېنى كۆرەلمەيمىز» دەپ، ئامانگۈلنى دوختۇرنىڭ يېنىغا كىرگۈزمەپتۇ. ئامانگۈل ئۇ كۈنى ئىشتىن سوراپ بارغان بولغاچقا، تىت-تىت بولۇپ، مېنىڭ خىزمەت ئورنىغا تېلېفون قىلدى. مەن بۇ دوختۇرخانىغا تېلېفون قىلىپ، دوختۇر بىلەن بىۋاسىتە كۆرۈشىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. دوختۇر تېلېفوننى ئالغاندا، ئۇنىڭغا ئەھۋالنى دەپ، «بىز پۈتۈن ئائىلە بويىچە سېنىڭ قولىڭدا داۋالىنىۋاتقىلى 4-5 يىل بولدى. بىزدە ھازىرغۇ سۇغۇرتا بار. ناۋادا ئۇ بولمىغان تەقدىردىمۇ بىزنىڭ ئۈنچىلىك داۋالىنىش چىقىمىنى ئۆزىمىزنىڭ تۆلىيەلىگىدەك ئىقتىسادىي ئىقتىدارىمىز بار. بىز ئەتىلا بىر يەرگە قېچىپ كېتىدىغان ئادەملەردىن بولمىغاندىكىن، بۈگۈن ئامانگۈلنى كۆرۈۋەتسەڭ بولمامدۇ؟» دېدىم. ئۇ دوختۇر ماڭا نۇرغۇن ئۆزۈرخالىق ئېيتىپ، ئامانگۈلنى دەرھاللا كۆردى. بىز ھېلىقى كاتىپنى ئۇ دوختۇرنىڭ ئىشخانىسىدا قايتا كۆرمىدۇق. دوختۇر ئۇنى ئىشتىن چىقىرىۋەتتىمۇ، ياكى دوختۇرنىڭ تەنقىدىگە چىدىماي ئۆزى چىقىپ كەتتىمۇ ۋە ياكى باشقا سەۋەب بارمۇ بىلمىدۇق. ئامېرىكىدا مۇتلەق كۆپ ساندىكى دوختۇرلارنىڭ شەخسىي دوختۇرخانىسى بار بولۇپ، ھەر بىرى ناھايىتى كۈچلۈك رىقابەت ئاستىدا ئۆزىگە خېرىدار يىغىدۇ. ئەگەر بىز دوختۇرنى ئۆزىمىزنىڭ ئائىلە دوختۇرى قىلىپ تاللاپ، بىر قانچە قېتىم ئۇنىڭغا كۆرۈنۈپ، ئۇنى ياقىتۇرماي قالساق، ئۆزىمىزنىڭ سالامەتلىك سۇغۇرتا شىركىتىگە تېلېفون قىلىپ، ئائىلە دوختۇرمىزنى شۇ ۋاقىتتا باشقا دوختۇرغا ئۆزگەرتەلەيمىز. شۇڭلاشقا ھەر بىر دوختۇرخانا ئۆزىنىڭ خېرىدارلىرىنى يوقىتىپ قويماسلىققا ئىنتايىن تىرىشىدۇ. بىزنىڭ چىش دوختۇرمىز مۇلازىمىتىنى ياخشى قىلىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن، بىز ھەر قېتىم چىشىمىزنى تازىلىتىپ بولغاندا (بىز بىر يىلدا چىشىمىزنى 2 قېتىم تازىلىتىمىز؛ ئۇنىڭ چىقىمىنى چىش سۇغۇرتا شىركىتى كۆتۈرىدۇ)، دوختۇرمىز بىزگە چىش چوتكىسى ۋە چىش مەلھىمى قاتارلىقلارنى بىكارغا بېرىدۇ. بىر قېتىملىق

چىش تازىلاش تەخمىنەن **30** مىنۇت داۋام قىلىدىغان بولۇپ، شۇ ئىش ئۈچۈن ئۇلار سۇغۇرتا شىركىتىدىن كەم دېگەندە **100** دوللار پۇل ئېلىشى مۇمكىن. بىزگە بىر قېتىمدا **5** دوللارلىق نەرسىنى بىكارغا بېرىپ، ئۆزىگە **100** دوللار كىرىم قىلسا، بۇ يەنىلا بىزنى قاچۇرۇپ قويغانغا قارىغاندا مىڭ ياخشى. بۇ ھېساباتنى ئۇلار ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ.

مائاش تۈزۈمى بويىچە ئېلىپ ئېيتقاندا، ئامېرىكا شىركەتلىرىنىڭ خىزمەتچىلىرى مۇنداق **2** خىلغا بۆلۈنىدۇ: ئايلىق ئالىدىغان خىزمەتچىلەر ۋە ئىشلىگەن سائەتكە قاراپ مائاش ئالىدىغان خىزمەتچىلەر. مائاشلىق خىزمەتچىلەر بىر كۈندە **6** سائەت ئىشلەمدۇ ياكى **10** سائەت ئىشلەمدۇ، ھەر ئايدا مۇقىم مائاش ئالىدۇ. سائەتلىك خىزمەتچىلەر بولسا، ھەر كۈنى ئىشلىگەن ۋاقتىنى تىزىملاپ، جەمئىي ئىشلىگەن ۋاقتىغا قاراپ مائاش ئالىدۇ. ئەگەر بىر كۈنى **6** سائەت ئىشلىگەن بولسا، شۇ **6** سائەتكە چۈشلۈك پۇل ئالىدۇ. ئەگەر بىر كۈندە **10** سائەت ئىشلىگەن بولسا، كالىفورنىيەدە **8** سائەت ئۈچۈن نورمال ئۆلچەم بويىچە مائاش ئېلىپ، ئارتۇق ئىشلىگەن **2** سائەت ئۈچۈن ئادەتتىكى مائاشنىڭ **1.5** ھەسسىسىنى ئالىدۇ. يەنى ئەگەر ئادەتتە سائەتكە **10** دوللار ئالغان بولسا، ھېلىقى ئارتۇق ئىشلىگەن **2** سائەتنىڭ بىر سائىتىگە **15** دوللاردىن بېرىلىدۇ. شەنبە كۈنىمۇ سائىتىگە **15** دوللار بېرىلىدۇ. يەكشەنبە ياكى بايرام كۈنلىرى ئىشلىسە سائىتىگە **20** دوللار (يەنى **2** ھەسسە) مائاش بېرىلىدۇ. بۇ كالىفورنىيەدە بىر قانۇندۇر.

مەن **WaveSplitter** دېگەن شىركەتتە ئىشلەۋاتقاندا، مەن مەسئۇل بولغان بىر گۇرۇپپىدا ئاشۇنداق سائەتلىك ئىشلەيدىغان، **30** ياشلاردىكى بىر خەنزۇ ئايال بار ئىدى. بىزنىڭ ۋەزىپىمىز بىر يىلدىن بىر يېرىم يىلغىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە، ئۇزۇن يوللۇق نۇر تالا خەۋەرلىشىشىگە ئىشلىتىلىدىغان بىر زاپچاسنى تەتقىق قىلىپ ۋە تەرەققى قىلدۇرۇپ ئىشلەپ چىقىرىش ئىدى. بۇ زاپچاسنى چىقىرىش ئۈچۈن لازىم بولغان نۇر تالانى ئىشلەپ چىقىرىدىغان ياپونىيە شىركىتى فۇجىكۇرا بۇ مەشۇلات ئۈستىدىكى تەتقىقاتنى باشلىغىلى **10** يىل بولغان، ھەمدە ئۇ مەھسۇلاتنى بازارغا ئاللىقاچان سېلىپ بولغان بولغاچقا، بىزنىڭ ۋەزىپىمىز ئىنتايىن ئېغىر ئىدى. ئەگەر بىز ئۇنى بەلگىلىك ۋاقىت ئىچىدە ئىشلەپ چىقىرالماساق، ئۇنىڭ بازىرى ئۆتۈپ كېتىش ئېھتىماللىقى بار ئىدى. شۇ چاغدا مەن جۇڭگودا فىزىكىدا باكالاۋر ئۇنۋانى ئالغان ئۇيغۇر دوستۇمدىن يەنە ئىككىسىنى مۇشۇ شىركەتكە خىزمەتكە ئالدۇرغان بولۇپ، شۇ چاغدىكى بۇ شىركەت بىر مەزگىل ئامېرىكا بويىچە ئۇيغۇرلار ئەڭ كۆپ (يەنى جەمئى **3** ئۇيغۇر بار) بولغان بىر يۇقۇرى تېخنىكىلىك شىركەت بولۇپ قالغانىدى. مەن كۆپىنچە شەنبە كۈنىمۇ شىركەتكە بېرىپ ئىشلەيتتىم. بەزىدە مېنىڭ بىر ئۇيغۇر دوستۇم مەن بىلەن بىرگە كېلەتتى. بۇ مەھسۇلاتنى ئىشلەش جەريانىدا، مەن يۇقىرىدا تىلغا ئالغان خەنزۇ قىز ئىنتايىن قاتتىق ئىشلەپ بەردى. ئۇنىڭ ئوقۇغان ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك مەكتىپى جۇڭگودىكى بىر ئوتتۇرا تېخنىكوم بولۇپ، بىزنىڭ گۇرۇپپىغا يېڭى كەلگەندە ئۇنىڭ سالاھىيىتى «تېخنىك» ئىكەندۇق. ئۇ ياخشى ئىشلىگەنلىكى ئۈچۈن، بىر يىلنىڭ ئىچىدە مەن ئۇنىڭ خىزمەت دەرىجىسىنى ئىككى دەرىجە ئۆستۈرۈپ، كاندىدات ئىنژىنېر (ئىنگلىزچە "**associate engineer**") گە كۆتۈرۈپ بەردىم. بىز بۇ مەھسۇلاتنى چىقىرىپ بولغاندا، بازارنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ئىھتىياجى ئاخىرلىشىپ، ئۇ

مەسھۇلاتنى بازارغا سالمايلا بۇ پروجەكتىنى توختىتىشقا مەجبۇر بولدۇق. بىزنىڭ شىركەتتە سائەتلىك ئىشلەيدىغانلارنىڭ چۈشلۈك تاماق ۋاقتى 30 مىنۇت ئىدى. مەن بۇ پروجەكتىنىڭ ئاخىرقى باشقۇرۇلۇشىدا بۇ ئايالنىڭ شىركەتتىكى بىر قانچە ئىشچىلار بىلەن بىرگە چۈشلۈك تاماققا كېتىپ (ئىشچىلار مائاشلىق خىزمەتچىلەرگە كىرىدۇ)، بىر سائەتتىن 2 سائەتكىچە يوقاپ كېتىۋاتقانلىقىنى بايقىدىم. مائاش بېرىلدىغاندا ئۇ ئايالنىڭ ۋاقت تىزىملاش قەغەزىگە قارىسام، چۈشلۈك دەم ئېلىشقا چىققان ۋاقتى بىرەر قېتىمىمۇ 30 مىنۇتتىن ئېشىپ كەتمەپتۇ. كېيىن بۇ ئايال ھەر كۈنى ئۆزى تاماققا مېڭىشتىن بۇرۇن، بىزنىڭ گۇرۇپپىدىكى يەنە بىر خەنزۇ قىزغا ئېيتىپ قويۇپ، شۇ قىز ئۆزىنىڭ ۋاقت جەدۋىلى بىلەن بۇ ئايالنىڭ جەدۋىلىگە تەڭلا ۋاقت تامغىسى ئۇرىدىغانلىقىنى بىلدىم. مېنىڭ كۆڭلۈم ئىنتايىن يېرىم بولدى. بەك ئېچىندىم. بىر يىلدەك ۋاقت جەريانىدا، مەن ئۇلارنىڭ ھەر كۈنى 8 سائەتتىن ئارتۇق ئىشلىشىگە ھەمدە بەزى شەنبە كۈنلىرىمۇ ئىشلىشىگە يول قويغانىدىم. شۇنىڭ بىلەن شۇ بىر يىلدا بۇ ئايال 50 مىڭ دوللاردىن يۇقىرى كىرىمگە ئېرىشەلگەنىدى. لېكىن، بۇ مەسىلە توغرىسىدا بىر ئىش كۆرۈشنى خالىمىدىم. بىزنىڭ شىركەتنىڭ مەخسۇس مۇشۇنداق ئىشلارغا مەسئۇل بۆلۈمى بار بولۇپ، خىزمەتچىلەرنىڭ بۇ جەھەتتىكى تەلىم-تەربىيىسىگە ئاشۇلار مەسئۇل ئىدى. شۇڭا مېنىڭ ئۇ ئىشقا ئارىلاشقىم كەلمىدى. ئۇ ئىشنى باشقا ھېچ كىمگىمۇ ئېيتىمىدىم. كېيىن بۇ پروجەكتە توختىتىلغاندىن كېيىن، بىزنىڭ گۇرۇپپىمۇ تارقىتىۋېتىلدى. ئۇ ئايال باشقا بىر گۇرۇپپىغا كەتتى. ئارىلىقتا 2-3 ئاي ئۆتكەندىن كېيىنكى بىر كۈنى، مەن ئۇ ئايالنىڭ شىركەتتىن چىقىرىلغانلىقىنى بىلدىم. ئۇ ئايال ئۆزى شىركەتتىن چىقىرىلغان كۈنى مېنى ئۆزىنىڭ بۇرۇن قانچىلىك ياخشى ئىشلىگەنلىكىگە گۇۋاھچىلىققا تارتىپتىكەن. مەن ئاشۇنداق گۇۋاھچى بولۇپ بەردىم. ئەمما، ئۇ ئايالنىڭ قىلغىنى شىركەتنىڭ تۈزۈمىگە خىلاپ بولغاچقا، ئۇ ئايال يەنىلا شىركەتتىن چىقىرىۋېتىلدى.

مەن مۇشۇ سۆھبەتنىڭ ئالدىنقى قىسمىدا، بىر شىركەتكە بىر ئادەم ئېلىشتا، ئۇ شىركەتنىڭ نېمىلەرنى كۆزدە تۇتىدىغانلىقىنى تەسۋىرلەپ ئۆتتۈم. ئامېرىكىدىكى شىركەتلەرنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى شەخسنىڭ قولىدا بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىر يېڭى ئادەم ئېلىشىدىكى مەقسىدى شىركەت ئىگىلىكىنى تېخىمۇ تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن بولۇپ، ھەرگىز ئۆزىنىڭ تۇغقىنىنى بېقىۋېلىش ئۈچۈن ئەمەس. شۇڭا ئۇلار ئۆز شىركىتىگە ئادەم ئالغاندا، ئەگەر بىر خىزمەتكە بىر تۇغقىنى بىلەن بىر يات ئادەم تەڭلا ئىلتىماس قىلغان بولۇپ، بۇ ئىككىسىنىڭ خىزمەت ئىقتىدارى ئوخشاش بولۇپ قالسا، ئۆزىنىڭ تۇغقىنىنى ئېلىشى مۇمكىن. ئەگەر ياتنىڭ قابىلىيىتى تۇغقىنىنىڭ قابىلىيىتىدىن يۇقىرىراق بولۇپ قالسا، كۆپىنچە ھاللاردا چوقۇم ھېلىقى ياتنى ئالىدۇ (لېكىن، جۇڭگولۇقلار قۇرغان شىركەتلەردە جۇڭگودىكىگە ئوخشاش ئىشلار ئىنتايىن ئېغىر، دەپ ئاڭلىدىم). ئامېرىكىلىقلار ئۆزىنىڭ تۇغقىنىنىڭ شىركىتىدە ئىشلەشنى، ئەر-خوتۇن بىر شىركەتتە ئىشلەشنى پەقەت ياخشى كۆرمەيدۇ. ئامېرىكىدا تونۇش ئارقىلىق خىزمەت تاپىدىغان ئىشلارمۇ ئاز ئەمەس. لېكىن، مېنىڭچە، قانۇن بويىچە ئادەم سانى تەخمىنەن 50 تىن ئاشىدىغان شىركەتلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزىنى «ئوخشاش خىزمەت پۇرسىتى بېرىدىغان

ئورۇن» دەپ ئېلان قىلىشى ھەمدە شىركىتىگە ئادەم ئالغاندا بىرسىنى كەمىستەمەسلىكى كېرەك. ئامىرىكىدا بۇ خىلدىكى شىركەتلەر كۆپ بولۇپ، بۇنداق شىركەتلەرنى ئىنگىلىزچە «**Equal Opportunity Employer**» دەپ ئاتايدۇ، قىسقارتىپ «**EOE**» دەپ يازىدۇ. شۇڭا، گېزىتكە چىقىرىلغان خىزمەت ئېلانغا قارىسىڭىز، كۆپلىرىنىڭ ئاستىدا «**EOE**» دەپ يېزىلغانلىقىنى كۆرىسىز. سىز ئەگەر مۇشۇنداق بىر شىركەتكە ئىلتىماس قىلىپ، ئۆزىڭىزنىڭ كەمىستىلىگە ئىلگىرى ئىسپاتلىيالىسىڭىز، ئۇ شىركەت ئېغىر جازاغا تارتىلىدۇ. شۇڭا، تونۇشلارنىڭ خىزمەت تېپىشتا ئوينايدىغان ئاساسلىق رولى، ئۆزىڭىزنىڭ شىركىتىدە قانداق خىزمەتلەرنىڭ بارلىقىنى تونۇشىغا ئېيتىپ بېرىش ھەمدە ئۇنىڭغا ئىلتىماس قىلىپ بولغاندىن كېيىن نەتىجىسى قانداق بولغانلىقىنى سۈرۈشتە قىلىپ بېرىشتىن ئىبارەت بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، ئەگەر سىزنىڭ شىركەتتە ئىناۋىتىڭىز بولسا، سىز بىر كىشىگە گۇۋاھچى بولۇپ، ئۇنى ئاسانراق ئىشقا ئالدۇرالايسىز. مەن **CVI** دېگەن شىركەتتىكى مېنىڭ سابىق باشلىقىم، شىركەتنىڭ مۇئاۋىن رەئىسىنى **WaveSplitter** دېگەن شىركەتكە ئەنە شۇنداق ئىشقا ئالدۇرغان ئىدىم. يۇقىرىقى ئىككى ئۇيغۇر دوستۇمىمۇ ئاشۇنداق ئىشقا ئالدۇردۇم. ئۇلارنى مەن تونۇشتۇرغان بولساممۇ، يەنىلا نورمال رەسمىيەت بويىچە، شىركەتتىكى بىر قانچە كىشى ئۇلار بىلەن ئايرىم-ئايرىم كۆرۈشۈپ، نۇرغۇن سوئاللارنى سوراپ، ئۇلار ئۈستىدە «بولدىكەن» دېگەن خۇلاسەنى چىقارغاندىن كېيىن ئاندىن ئۇلارنى شىركەتكە ئالغانىدى. بۇنداق ئىشلار كۆپ ئۇچرىمايدۇ. لېكىن ئۇ ئامېرىكا جەمئىيىتىدە مەۋجۇت. كىچىكرەك شىركەتتە ئاشۇنداق قىلغىلى بولىدۇ. لېكىن، مەن ھازىر ئىشلەۋاتقان ئىدارىگە ئوخشاش چوڭ شىركەتتە بولسا ئۇنداق قىلىش مۇتلەق مۇمكىن ئەمەس.

ئامېرىكىدا مەن يۇقىرىدا ئېيتقاندا كىشىلەرنىڭ خىزمەت ئەخلاقى توغرىسىدىكى ئاڭ-سەۋىيىسى ئىنتايىن يۇقىرى بولۇپ، كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت قانۇن بويىچە نورمال خىزمەت مۇناسىۋىتى تەرىقىسىدە ئېلىپ بېرىلىدىغان بولغاچقا، كىشىلەر ئىنتايىن كۆڭۈل ئازادلىكى ئىچىدە ياشايدۇ. ئادەم كەمىستىش، ھەققانىيەتسىزلىك، ئەخلاقسىزلىق، ئادالەتسىزلىك دېگەندەك نەرسىلەرنى ئانچە ئۇچراتمايمىز. جۇڭگودىكىگە ئوخشاش بىر ئادەمنىڭ يەنە بىر ئادەمگە ھاجىتى چۈشىدىغان ئىش ئاساسەن مەۋجۇت ئەمەس. پۇللا بولسا، ھەممە ئىشنى قانۇنلۇق ياكى نورمال مۇناسىۋەت بىلەن ھەل قىلغىلى بولىدۇ. مەن مۇشۇ سوئالغا بىرەر سەلبىي مىسال تېپىش ئۈچۈن خېلى تىرىشىپ باققان بولساممۇ، ئۆز سەرگۈزەشتىلىرىمنىڭ ئىچىدىن بىرەر ياخشى مىسال تاپالمىدىم. پەقەت كالىفورنىيە شىتاتلىق ھۆكۈمىتىدە بۇنىڭدىن بىر قانچە يىل بۇرۇن يۈز بەرگەن مۇنداق بىر ئىش ئېسىمگە كەلدى. دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ سانلىق ئامبار باشقۇرۇش يۇمشاق دېتالنى چىقىرىدىغان «**Oracle**» دېگەن شىركەت بىزنىڭ بۇرۇنقى ئۆيىمىزدىن **10** كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بىر شەھەردە بولۇپ، كالىفورنىيە شىتاتلىق ھۆكۈمىتى بىر قېتىم ئۇلاردىن تەخمىنەن **30** مىليون دوللار قىممىتىدىكى يۇمشاق دېتالنى سېتىۋاپتۇ. بۇ ئىشقا مەسئۇل بولغان كىشى «**Oracle**» دېگەن شىركەتتىكى سودا-سېتىققا مەسئۇل كىشى بىلەن يېقىن بولۇپ، سودا پۈتكەندىن كېيىن **Oracle** ھېلىقى ئەمەلدارغا بىرەر يۈز مىڭ دوللار

ئەتراپىدا «مۇكاپات پۇلى» بېرىپتۇ. كېيىن بۇ ئىش پاش بولۇپ قالدى. ھۆكۈمەت تەكشۈرۈپ قارىسا، ئالغان يۇمشاق دېتالنىڭ سانى ئۇنى ئىشلىتەلەيدىغان خىزمەتچى خادىملارنىڭ سانىدىنمۇ كۆپ ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن، شىتاتلىق ھۆكۈمەت ھېلىقى سودا ئۈستىدىن «قانونسىز ئىش» (ئىنگلىزچىدە «**illegal practice**» دەپ ئاتايدۇ) دېگەن خۇلاسنى چىقىرىپ، ئۇ يۇمشاق دېتاللارنىڭ بىر قىسمىنى **Oracle** غا قايتۇرۇپ، ھېلىقى ئەمەلدار ئېرىشكەن مۇكاپات پۇلىنى تارتىۋېلىپ، ئۇ ئەمەلدارنى ئىشتىن بويىستۇرۇۋەتتى. بۇ يەردىمۇ بىر ئاددىي ھېساب بار. ھېلىقى ئەمەلدارنىڭ يىللىق مائاشى چوقۇم بىر يۈز مىڭ دوللاردىن جىق يۇقىرى. مانا ئەمدى ئۇ خىزمىتىدىن قورۇق قېلىش بىلەن بۇنداق مائاشتىنمۇ قورۇق قالدى، دېگەن سۆز. ئۇ كىشىنىڭ باشقا بىر خىزمەت تېپىشى پۈتۈنلەي مۇمكىن. لېكىن، ئەگەر ئامېرىكىدا بىرى پارە يېمەكچى بولسا، ئۇ پارنى خېلى كۆپ يېمىسە، ئۇ كىشىنىڭ تۇرمۇشىغا ئانچە تەسىر كۆرسەتمەسلىكى، ھەتتا ئۇنىڭ نەتىجىسىدە چوڭ زىيانلارنى تارتىپ قېلىشى مۇمكىن. مۇشۇنداق بىر رىياللىق ئامېرىكىدا كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ بىر خىل نورمال خىزمەت مۇناسىۋىتى بولۇشىدىكى ئاساسلىق سەۋەبلەرنىڭ بىرى بولۇشى مۇمكىن.

ئاخىرىدا، گەرچە يۇقىرقى سوئال بىلەن بىۋاسىتە مۇناسىۋىتى بولمىسىمۇ، مەن ئامېرىكىنىڭ ياش ئۆسمۈرلەرنى تەربىيەلەشتىكى يەنە بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرىمەن. ئالدىنقى پەيشەنبە (2005-يىلى 28-ئاپرېل) كۈنى كاليفورنىيەدە «بالىسىنى ئاتا-ئانىسىنىڭ ئىدارىسىگە ئاپىرىش كۈنى» بولدى. ياش-ئۆسمۈرلەر داۋاملىق ئاتا-ئانىسىدىن ئۆزىنىڭ خىزمىتىگە ئائىت نەرسىلەرنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ. ھەمدە ئۆزىنىڭ چوڭ بولغاندا قىلىدىغان خىزمىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلگۈسى كېلىدۇ. شۇڭلاشقا ئامېرىكا ھۆكۈمىتى يۇقىرقى كۈنى بالىلارنىڭ دادىسى ياكى ئاپىسىنىڭ ئىدارىسىگە بېرىپ، بىر كۈن ئۇلار قىلىدىغان خىزمەتنىڭ پۈتۈن جەريانىنى كۆرۈپ باقىدىغان كۈن قىلىپ بېكىتكەن ئىكەن. مەكتەپلەرمۇ ئۇ كۈنى مۇشۇ ئىش مۇناسىۋىتى بىلەن مەكتەپكە كەلمەيدىغانلارغا يول قويدۇ. مەن ئوغلۇمنى ئۆزۈمنىڭ ئىدارىسىگە ئاپاردىم. ئادەتتىكىگە ئوخشاشلا بىز ئەتىگەن سائەت 5:45 دە ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، سائەت 6:15 دە ئۆيدىن يولغا چىقىپ، سائەت 6:30 دە ئىدارىنىڭ مەنئىيىسى بىلەن يىغىلىش ئورنىدىن يولغا چىقىپ ئىشقا باردۇق. ئۇ كۈنى بىزنىڭ ئىدارىگە 400-500 گە يېقىن بالا بېرىپتۇ. ھەممە يەردە بالىسىنى يېتىلەپ كېتىپ بارغانلارنى ئۇچراتتۇق. چۈستىن بۇرۇن بالىلارنى 4 چوڭ گۇرۇپپىغا بۆلۈپ، نۆۋەت بويىچە بىر چوڭ زالىنىڭ ئىچىدە بۇ ئىدارىدە ئاتا-ئانىلار نېمە خىزمەتلەرنى قىلىدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ ئۆز ئارا قانداق باغلىنىشلىق ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈردى. ئولتۇرغان ئاتا-ئانىلاردىن 4-5 نى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن سەھنىگە چاقىرىپ چىقىپ، ئۇلارنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىنى سوراپ، ئاندىن ئۇلاردىن ھەرىكەت بىلەن ئۆز خىزمىتىنى قانداق ئىشلەيدىغانلىقىنى كۆرسەتكۈزدى. بىر قىسىم بالىلارنىمۇ سەھنىگە ئېلىپ چىقىپ، ئۇلارنىمۇ ئاتا-ئانىلارغا ياردەملەشتۈرۈپ، بەزى ھەرىكەتلەرنى قىلغۇزدى. يىغىن باشقۇرغۇچى ئىنتايىن قىزىقچى ئادەم بولۇپ، ئۇنىڭ سۆزى ۋە قىلىقىنىڭ قىزىقلىقىدىن بۇ پائالىيەتنىڭ بېشىدىن تارتىپ ئاخىرغىچە ھەممە ئادەملەر قاقلاپ

كۈلۈشۈپ تۇردى. بۇ پائالىيەتتىن كېيىن، بالىلارنى ئالدىن تەييارلاپ قويغان **4-3** تەجرىبىخانىغا ئاپاردۇق. ئۇ يەردە **Robot** (ماشىنا ئادەم) قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ قانداق ئىشلەيدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بەردى. ئىدارىدىن ھەر بىر بالغا بىر خالتا سوۋغاتمۇ تەييارلاپ قويۇپتۇ. بىزدىن بالىلاردىن بىر قەدەممۇ ئايرىلماسلىق تەلەپ قىلىنغان بولۇپ، بىز پۈتۈن بىر كۈن بالىمىز بىلەن بىرگە يۈردۈق. چۈشتىن كېيىن بىزنىڭ گۇرۇپپىنىڭ بىر تېخنىكىلىق يىغىنى بار بولۇپ، مەن ئۇنىڭغا قاتناشمىسام بولمايتتى. ئۇ بىر نايىھىتى مەخپىي يىغىن بولۇپ، ئادەتتە سىرتتىكىلەرنى ھەرگىزمۇ كىرگۈزمەيتتى. مەن باشلىقىمدىن ئوغلۇمنى ئېلىپ كىرسەم بولىدىغان-بولمايدىغانلىقىنى سورىسام، ئۇ كىشى: «ئېلىپ كىرىۋەر» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇممۇ بۇ يىغىنغا باشتىن-ئاخىر قاتناشتى. ئۆزى چۈشەنگەن بەزى گەپلەرنى مەندىن پىچىرلاپ سوراپ ئولتۇردى. بىزنىڭ باش ئىدارىمىز بولغان كالىفورنىيە تېخنىكىلىق ئىنستىتۇتى بىزنىڭ ئىدارىدىن **10** كىلومېتر يىراقلىقتا بولۇپ، دىلشات بىلەن ئىككىمىز ئۇ ئىدارىگىمۇ بېرىپ، بىر سائەت ئۇ مەكتەپنى ئايلىنىپ كەلدۇق. بۇ بىر كۈن ئىچىدە خىزمىتىمىزنىڭ ئاساسەن ھېچ ئۈنۈمى بولمىدى. مۇشۇنداق بولسىمۇ، ئامېرىكا ھۆكۈمىتى بالىلارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ-يېتىلىشى ئۈچۈن، مۇشۇنداق ئىقتىسادىي زىيانغىمۇ چىداپ، يىلدا بىر كۈننى بالىلار ئۈچۈن ئاجراتقان. بۇ پائالىيەتنىڭ يەنە بىر پايدىسى بالىلار ئاتا-ئانىلارنىڭ ھەر ئايدا ئۆيگە ئەكىرىدىغان پۇلنى قانداق ئىشلەپ تاپىدىغانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈشتۈرۈش. شۇ ئارقىلىق بالىلار كىچىكىدىن تارتىپ پۇلنى قەدىرلەشنى ئۆگىنىدۇ. بىزنىڭ ئائىلىدە مەن بالىلارنىڭ بىر نەرسىنىڭ باھاسىنى «ئاران مۇنچىلىك پۇل ئىكەن» دېيىشىنى پۈتۈنلەي مەنئىي قىلغان بولۇپ، ئۇلار قىممىتى بىر دوللاردىن يۇقىرى نەرسىلەرگە بۇ سۆزنى ھەرگىز ئىشلەتمەيدۇ. ئۇلارنىڭ پۇلنى قەدىرلەش ئادىتىنى يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن مۇشۇنداق قاندىنى چىقارغانىدەم.

بىر قېتىم بىز بالىلىرىمىزنى ئۆيىمىزدىن **40** كىلومېتر يىراقلىقتىكى بىر ھاۋا ئارمىيە بازىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن ھەربىي ئايروپىلان ئۇچۇرۇش ئويۇنىغا ئاپارغان ئىدۇق. بۇمۇ ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ ئۆز پۇخرالىرىغا يىلدا بىر قېتىم ئۆتكۈزۈپ بېرىدىغان پائالىيەت بولۇپ، ئۇنىڭغا ھېچ كىمدىن پۇل ئېلىنمايدۇ. ئامېرىكىلىقلارنىڭ نۇرغۇنلىرى ھەر يىلى بۇ پائالىيەتكە بالىلىرىنى ئاپىرىدۇ. بىز بارغان بازىغىمۇ ئۇ كۈنى **5** مىڭ ئەتراپىدىكى ئادەم بارغان بولۇپ، كىچىك بالىلارمۇ ئىنتايىن كۆپ ئىكەن. ھەربىي ئايروپىلان ئۇچۇرۇش ئويۇنىدىن كېيىن، بىز قاتارى تىزىپ قويۇلغان ھەر خىل ئايروپىلانلارنى كۆردۇق. بىر تىك ئۇچار ئايروپىلان بىلەن بىر چوڭ تىپلىق ھەربىي توشۇغۇچى ئايروپىلانغا تاماشىچىلارنى كىرگىلى قويىدىكەن. بىزمۇ ئۇلارنىڭ ئىچىگە كىرىپ، كۆرۈپ چىقتۇق. ئامېرىكىنىڭ ئەڭ يېڭى تىپتىكى چاشقان-شەپەرەڭ شەكلىدىكى، رادار كۆرەلمەيدىغان ئايروپىلانلىرىدىن تارتىپ بار ئىكەن. ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىش مەنئىي قىلىنغان بولۇپ، بىز **3-4** مېتر يېقىنلىققا كېلىپ كۆردۇق. ئامېرىكىدا ئىشلەپ چىقىرىلغان ئايروپىلانلارنىڭ ھەممىسىدىن بىرەرسى باردەك ھىس قىلدۇق. بىز شىمالىي كالىفورنىيەدە تۇرۇۋاتقان ۋاقىتىمىزدا، بىر قېتىم ئامېرىكىنىڭ بىر چوڭ تىپلىق ھەربىي ئايروپىلان توشۇغۇچى

پاراخوتى **San Francisco** دېڭىز بوغۇزىدا توختىدى. ئۇ پاراخوت **Francisco San** دا تۇرغان كۈنلەردە ئۇمۇ پۇخرالارنىڭ كۆرۈشىگە ئېچىپ بېرىلدى. ئامېرىكا ھۆكۈمىتى ئۆز پۇخراسى ۋە ئامېرىكىلىق ياش-ئۆسمۈرلەر ئۈچۈن بۇنداق پائالىيەتلەرنى ناھايىتى كۆپ ئۇرۇنلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. ئامېرىكىلىقلارمۇ بالىلىرىنى مۇشۇنداق پائالىيەتلەرگە ئىرىتمەي ئاپىرىپ تۇرىدۇ. ياش-ئۆسمۈرلەر مۇشۇنداق ئىشلارغا قاتنىشىش ئارقىلىق كۆزى ئېچىلىپ، چوڭ بولغىچە دۇنيادىكى نۇرغۇن يۇقىرى تېخنىكىلىق نەرسىلەرنى بىلىدىغان بولۇپ كېتىدۇ. مەن ئالدىنقى بۆلۈملەردىمۇ تىلغا ئالغاندەك، بالىلارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ-يېتىلىشى مۇنداق **3** تەرەپكە باغلىق: **(1)** ئاتا-ئانا؛ **(2)** مەكتەپ؛ **(3)** جەمئىيەت.

ئامېرىكا ھۆكۈمىتى ھەممە مەكتەپلەرگە ئوخشاش مىقداردا مەبلەغ ئاجرىتىپ، ھەممە مەكتەپكە ئوخشاش قارايدىغان بولسىمۇ، ئوخشىمىغان مىللەتلەردىن كېلىپ چىققان ئاتا-ئانىلار بىلەن ئوخشىمىغان مىللەتنىڭ جەمئىيىتى ئوخشاش بولمىغاچقا، بالىلارنىڭ تەربىيىلىنىشىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. مەسىلەن، مەيلى كالىفورنىيە ئۈنۈپىرىستېتىدە بولسۇن ياكى كالىفورنىيە شىتات ئۈنۈپىرىستېتىدا بولسۇن، مەن مېكسىكىلىق ۋە قارا تەنلىك ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنى ئىنتايىن ئاز كۆردۈم. ئاسپىرانتلارنىڭ ئىچىدە بولسا تېخىمۇ شۇنداق. ئامېرىكا ھۆكۈمىتى **2000**-يىلى ئېلان قىلغان بىر دوكلاتقا ئاساسلانغاندا، گەرچە ئامېرىكىدىكى قارا تەنلىكلەرنىڭ سانى نوپۇسنىڭ ئاران **12** پىرسەنتىنى ئىگىلىسىمۇ، ئامېرىكا تۈرمىلىرىدىكى جىنايەتچىلەرنىڭ **44** پىرسەنتى قارا تەنلىكلەر ئىكەن. مانا بۇ ئاتا-ئانا ۋە جەمئىيەتنىڭ بالا تەربىيەلىشىدىكى رولىنىڭ بوشلۇقىنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئۇيغۇرلارچۇ؟ يۇرتىمىزدا ئاق چېكىش، **AIDS** كېسىلىگە گىرىپتار بولۇش، ئادەتتىكى جىنايىتى ئىشلار تۈپەيلىدىن تۈرمىگە كىرىش، بۇ جەھەتتە ئۇيغۇرلارنىڭ نىسبىتى قانداق؟ مېنىڭ ئاڭلىشىمچە ئۇيغۇرلارنىڭ نىسبىتى ئىنتايىن يۇقىرى ئىكەن. ئامېرىكىلىقلار ئۆز پەرزەنتلىرىنى سىرتقى مېھمانلاردىن، ھەتتا ئۆزىنىڭ يېقىن ئۇرۇق-تۇغقانلىرىدىن مۇتلەق ئۈستۈن كۆرىدۇ. ئۆز بالىلىرىنىڭ ئېھتىياجىنى تولۇق قاندۇرۇپ، ئۇنىڭدىن ئېشىنسا ئاندىن باشقىلارغا ياردەم قىلىدۇ. ئۇيغۇرلارچۇ؟ بىر ئادەمگە **5** كىشىلىك تاماق بۇيرۇتۇپ، تاماقنى ۋەھشىيلەرچە ئىسراپ قىلىپ كەپپى-ساپالىق تۇرمۇش كۆچۈرۈۋاتقان ئاشۇ كىشىلىرىمىز ئۆز بالىلىرىدىن قانچىلىك خەۋەر ئېلىۋاتىدۇ؟ ئۇيغۇر جەمئىيىتى ئۇيغۇر بالىلىرى ئۈستىدىن ئازراق نازارەت قىلىش رولىنى ئۆتەمدۇ؟ ئەگەر ئۇيغۇرلار ئۆز-ئۆزىگە كۆيۈنمەيدىكەن، باشقىلار تېخىمۇ كۆيۈنمەيدۇ. ئەگەر ئۇيغۇرلار ئۆز-ئۆزىدىن خەۋەر ئالمايدىكەن، باشقىلارنىڭ تېخىمۇ كارى يوق. شۇڭا ئويلىنىش كېرەك.

مەن بۇ بۆلۈمنى **2** ھەپتىدىن ئىلگىرى يۇرتىمىزدىن كەلگەن بىر پارچە خەت بىلەن ئاخىرلاشتۇراي:

«مەن بىر يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى. بۇ يەردە كىتاب پۇللۇق. ھەر دائىم كىتاب پۇلى يىغىدىغان ۋاقىتىدا بىر قېتىم كۆز يېشى قىلىمەن. نۇرغۇن بالىلار كىتاب پۇلى ئۈچۈن **2-3** دانە تۇخۇم ياكى توشقان، توخۇ كۆتۈرۈپ كېلىپ، كىتاب بېرىشىمنى قايقارا كۆزلىرى بىلەن تەلپۈرۈپ تۇرۇپ سورايدۇ. نۇرغۇن قېتىم مائاشىمنى بالىلار ئۈچۈن تۆلەپ، ئۆزۈمگە پۇل

ئاشمىدى. باللارنىڭ ئاتا-ئانىسى بالىسىنى مەكتەپكە ئەۋەتمەيدۇ. بۇ چاغدا بىز ئۆيىگە بېرىپ، چاقىرىپ كېلىمىز. بەزى ئاتا-ئانىلار بىزنى تىلاپ يولغا سالىدۇ. ئۇلارنىڭ دېيىشىچە يەيدىغانغا نەرسە يوق، مەكتەپكە نەدە پۇل؟ ئۇنىڭدىن ئۆيدە ئىش قىلسۇن، دەپ قوپال گەپ قىلىدۇ. يەنە بەزىلەر بىر يىلدا بىر قېتىم تويغۇدەك گۆش يېيەلمىگەنلىكىنى، بالىلارنى ئوقۇتۇشنى تولىمۇ خالايدىغانلىقىنى، ئەمما ئامال يوق ئىكەنلىكىنى دەپ، كۆز يېشى قىلىشىپ كېتىدۇ. نۇرغۇن بالىلار ئوقۇشسىز قېلىۋاتىدۇ. ئالىي مەكتەپكە ئۆتكەن تەقدىردىمۇ، ئوقۇش پۇلى تاپشۇرالمى، تارام-تارام يىغلاپ كەلگەن ئوغۇل-قىزىلارنى كۆرۈپ، چىدىيالمى قالسىمەن. بىزنىڭمۇ تۇرمۇشىمىز ئارانلا كېتىپ بارغاچقا، جىق ئامال قىلالمايمىز».

11-بۆلۈم

18- سوئال: ئامېرىكىدا يېڭى شىركەت قۇرۇش ئىشلىرى قانداق بولىدۇ؟ ئۆزىڭىزنىڭ

سەرگۈزەشتىلىرىگە بىرلەشتۈرۈپ سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟

جاۋاب: كاليفورنىيەنىڭ **San Francisco** شەھىرى قۇرۇقلۇقتىن دېڭىز ئىچىگە سوزۇلغان، خۇددى بىر كىچىك ئارالدەك يەرگە جايلاشقان بولۇپ، ئەگەر ئۇ شەھەرنىڭ ئۈستىدىن ئايروپىلان بىلەن ئۆتسىڭىز، بىر توپ ئىنتايىن ھەيۋەتلىك ۋە چىرايلىق ئىگىز بىنالارنى كۆرىسىز. بۇ بىنالاردا ئىشلەيدىغان ئادەملەرنىڭ ئىچىدە ئىنگىلىزچە «**Venture Capitalist**» دەپ ئاتىلىدىغان، قىسقارتىپ «**VC**» دەپ يازىدىغان كەسىپتىكىلەر ئەڭ كۆپ. ئۇنىڭدىن قالسا ئادۋوكاتلار كۆپ. بۇ يەردىكى «**Venture**» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى ئۇيغۇرچىدە «دەتتىكام دەپ ئوتتۇرىغا چۈشۈپ، تەلەي سىناپ بېقىش» دەپ چۈشەنسەك ئانچە خاتالاشمايمىز. يەنى، بۇ كاپىتالىستلار يېڭىدىن قۇرۇلىدىغان شىركەتلەرگە مەبلەغ سالىدۇ. ئەگەر ئۇ شىركەت ياخشى مېڭىپ قالسا، ئۇلار مەبلەغ سالغان پۇلىدىن **10** ھەسسە ھەتتا **100** ھەسسەلەپ پايدا كۆرىدۇ. ئەگەر ئۇ شىركەت مەغلۇپ بولۇپ كەتسە، ئۇلارنىڭ سالغان مەبلەغى يوق بولۇپ كېتىدۇ. **San Francisco** دىن باشقا، سىلىكون جىلغىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان **Palo Alto** دېگەن شەھەردىمۇ كىشىلەر «**VC**» لار كوچىسى» دەپ ئاتايدىغان بىر كوچا بار بولۇپ، بۇ كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىگە نۇرغۇن **VC** شىركەتلىرى جايلاشقان. ئەگەر بىر ئادەمدە بىرەر يېڭى تېخنىكا ياكى يېڭى ئىدىيە بولسا، ئۇ ئادەم كەم دېگەندە يەنە بىر ئىككى ئادەمنى يېنىغا يىغىپ، بىر شىركەت قۇرۇش توغرىسىدا ئىگىلىك پىلانى تۈزىدۇ. بۇلار ئاشۇ شىركەتنىڭ قۇرغۇچىلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر بىر شىركەتنى **2** ئادەم باشلىسا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرى ئادەتتە «رەئىس»، «باش ئىجراىلىغۇچى ئەمەلدار» (ئىنگىلىزچە «**Chief Executive Officer**») دېيىلىپ، قىسقارتىلىپ «**CEO**» دەپ

ئاتىلىدۇ)، ياكى «**Reis** ۋە **CEO**» دېگەن ۋەزىپىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ كىشى شىركەتنىڭ ئومۇمىي ئىگىلىك ئىشلىرىغا، بولۇپمۇ دەسلەپكى مەزگىللەردە شىركەتكە مەبلەغ ئېلىش ئىشلىرىغا مەسئۇل بولىدۇ. يەنە بىر ئادەم «باش تېخنىكا ئەمەلدارى» (ئىنگلىزچە «**Chief Technology Officer**») دېيىلىپ، قىسقارتىلىپ «**CTO**» دەپ ئاتىلىدۇ) دېگەن ۋەزىپىنى ئۆتەيدۇ. بۇ كىشى شىركەت چىقارماقچى بولغان يۇقىرى تېخنىكىلىق مەھسۇلاتنى لايىھىلەش، ئۇ مەھسۇلاتنى چىقىرىشقا زۆرۈر بولغان ئادەم، ئەسۋاب-ئايپارات ۋە ۋاقىت جەدۋىلىنى پىلانلاش، ئۆزى چىقارماقچى بولغان، شۇ ۋاقىتتا باشقا شىركەتلەر تەرەپىدىن ياسىلىپ سېتىلىۋاتقان مەھسۇلاتلارنىڭ ئىشلەتكەن تېخنىكىسىنى تەپسىلىي تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ئىشلىرىغا مەسئۇل بولىدۇ. يېڭى مەھسۇلاتنى تەتقىق ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇپ ئىشلەپ چىقىرىش ۋەزىپىسى ئاساسەن مۇشۇ كىشىگە يۈكلەنگەن بولغاچقا، بۇ كىشى شىركەتنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇش-بولماسلىقىدا ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ. كۆپىنچە ئەھۋالدا 3-بىر كىشىمۇ شىركەتنىڭ قۇرۇلۇشىغا قاتنىشىدىغان بولۇپ، ئۇ كىشى شىركەتنىڭ سودا-سېتىشقا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىسلىك ۋەزىپىسىنى ئۆز ئۈستىگە ئالىدۇ. شىركەتنىڭ ئەڭ دەسلەپكى باسقۇچىدىلا مۇشۇنداق بىر كىشىنىڭ بولۇشى ئىنتايىن مۇھىم بولۇپ، بۇ كىشى مەملىكەت ئىچى ۋە خەلقئارالىق بازارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا ئىنتايىن مۇكەممەل تەكشۈرۈش ۋە تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ، بۇ شىركەت چىقارماقچى بولغان يېڭى مەھسۇلاتنىڭ قانچىلىك بازىرى بارلىقى توغرىسىدا تەپسىلىي ئۇچۇرغا ئىگە بولىدۇ. شۇنداقلا دەسلەپكى مەزگىلدىلا بۇ شىركەت چىقارماقچى بولغان مەھسۇلاتقا خېرىدار توپلاشنى باشلايدۇ. بۇمۇ شىركەت ئۈچۈن مەبلەغ ئېلىشتا ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ.

شىركەتنىڭ قۇرغۇچىلىرى **VC** كاپىتالىستلارنىڭ ئالدىغا مەبلەغ تەلەپ قىلىپ بېرىشتىن بۇرۇن، چوقۇم بىر تەپسىلىي «ئىگىلىك پىلانى» تۈزۈپ چىقىشى كېرەك. بۇ پىلان كەم دېگەندە تۆۋەندىكىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1) (بۇ شىركەت ئىگە بولغان يېڭى ئىدىيە ۋە يېڭى تېخنىكا ھەمدە بۇ شىركەتنىڭ تېخنىكىسىنى باشقىلارنىڭ كۆچۈرۈۋېلىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان مۇھىم توسالغۇلار. ئەگەر مۇشۇ شىركەتنىڭ قۇرغۇچىلىرىغا تەۋە بىر قانچە پاتېنت بولسا تېخنىكا ياخشى. بۇ يېڭى ئىدىيە ۋە تېخنىكىنىڭ باشقا تېخنىكىغا سېلىشتۇرغاندىكى ئالاھىدىلىكلىرى تەپسىلىي بايان قىلىنىشى كېرەك.

2) (مەھسۇلات چىقىرىش ۋاقىت جەدۋىلى. مەسىلەن، شىركەتكە مەبلەغ بېرىلىپ بىر يىلدىن كېيىن مەھسۇلاتنىڭ 1-نۇسخىسىنى، بىر يېرىم يىلدىن كېيىن 2-نۇسخىسىنى، ئىككى يىلدىن كېيىن رەسمىي نۇسخىسىنى ئىشلەپ چىقىرىپ، مەھسۇلاتنى بازارغا سېلىش. تۆت يىلدىن كېيىن كىرىم-چىقىم تەڭلىشىش. ئالتە يىلدىن كېيىن پايدا كۆرۈش قاتارلىقلار.

3) (مەھسۇلاتنى ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ ئوخشىمىغان باسقۇچلىرىدا ئىشلىتىلىدىغان ئادەملەرنىڭ كەسپىي تۈرلىرى ۋە سانى.

4) (مەھسۇلاتنى ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ ئوخشىمىغان باسقۇچلىرىدا سېتىپ ئېلىنىدىغان

ئاپپارات-ئۈسكۈنلەر (ئىنگلىزچە «**capital equipment**» دەپ ئاتىلىدۇ) نىڭ تۈرلىرى، سانى ۋە باھاسى.

5) مەھسۇلاتنى تەتقىق ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇپ ئىشلەپ چىقىرىش ئۈچۈن، ھەمدە پايدا كۆرۈشكۈچە بولغان ۋاقىت جەريانىدا چىقىم بولىدىغان پۇلنىڭ تەپسىلىي سانى، پىلانى ۋە جەمئىي مەبلەغ پۇلنىڭ سانى.

سىز ئىشلەپ چىقىرىدىغان نەرسىگە باشقا شىركەتنىڭ زاپچاسلىرى ئىشلىتىلىدىغان بولسا، سىز ئۇلار بىلەن بىر-بىرلەپ كۆرۈشۈپ، سىزگە كېرەكلىك نەرسىلەرنىڭ بار-يوقلۇقى، ئۇنىڭ باھاسى قاتارلىقلارنىمۇ تەپسىلىي تەكشۈرۈپ چىقىسىز.

مۇشۇنداق بىر ئىگىلىك پىلانىنى يېرىم يىلدەك ۋاقىت سەرپ قىلىپ پۈتتۈرگەندىن كېيىن، شىركەتنىڭ قۇرغۇچىلىرى ئۆزلىرى بىلىدىغان ياكى بىر ئاز ئىشەنچ باغلىغان، كاپىتالىستلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇلارغا ئۆز ئىگىلىك پىلانىدىن دوكلات بېرىپ، ئۇلاردىن مەبلەغ تەلەپ قىلىدۇ. بۇ كاپىتالىستلار كەم دېگەندە بىرەر كەسپىي ساھەدە باكا لاۋر ئۇنۋانى، كۆپىنچە ھاللاردا ماگىستېرلىق ھەتتا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالغانلار ھەمدە ئۆزىنىڭ كەسپىي ساھەسىدە **10** يىلدىن ئارتۇق ئىشلەپ باققانلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئاساسلىق قىلىدىغان ئىشى مەملىكەتلىك ۋە خەلقئارالىق تېخنىكا بازىرىنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشتىن ئىبارەت بولىدۇ. شۇڭا ئۇلار بازار ئەھۋالىدىنمۇ ھەمدە تېخنىكا ئەھۋالىدىنمۇ تولۇق خەۋەردار بولۇپ، ئالدىغا پۇل سوراپ كەلگەنلەرنى تەرەپ-تەرەپلەردىن سىقىپ تەرلىتىۋەتدۇ. ئۇلار ئالدىغا كەلگەنلەرنىڭ دوكلاتىنى قايتا-قايتا ئاڭلاپ، ئۆزلىرى بۇ «ئىگىلىك پىلانى» دىكى ھەممە مەزمۇنلارنى تەپسىلىي تەكشۈرۈپ، ئۇنىڭدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان نەرسىلەرنىڭ راستلىقىغا ھەمدە بۇ شىركەتنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولىدىغانلىقىدا ئۈمىد بارلىقىغا تولۇق ئىشەنگەندىن كېيىن، ئاندىن بۇ شىركەتكە ئىنتايىن قاتتىق شەرت ئاستىدا مەبلەغ سالىدۇ. بۇ شەرت مۇنداق بولۇشى مۇمكىن: شىركەتنىڭ **50** پىرسەنتىنى ئۆزلىرىگە بېرىش. بۇ، ئەگەر ئۇلار بۇ شىركەتكە **5** مىليون دوللار مەبلەغ سالغان بولۇپ، **5** يىلدىن كېيىن بۇ شىركەتنىڭ پاي چېكى بازارغا سېلىنىپ، ئۇنىڭ بازار قىممىتى **100** مىليون دوللارغا يارسا، ئۇنىڭ **50** مىليون دوللار قىسمى مۇشۇ كاپىتالىستلارنىڭ بولىدۇ، دېگەنلىكتۇر. ئەگەر **5** يىلدىن كېيىن بۇ شىركەت ئەسلىدە پىلانلىغان مەھسۇلاتنى چىقىرالماي قالسا، ئۇ ھالدا بۇ شىركەت تاقىلىپ، ھېلىقى كاپىتالىستلار مەبلەغ سالغان **5** مىليون دوللار پۇلدىن پۈتۈنلەي قۇرۇق قالىدۇ. شىركەتنى قۇرغۇچىلار ھەرگىز قانۇن جەھەتتىن جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ. ئاڭلىشىمچە، ئادەتتە كاپىتالىستلار مەبلەغ سالغان **10** شىركەتنىڭ ئىچىدە **3**ى مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپ، قالغان يەتتىسى مەغلۇپ بولىدىكەن. شۇنداقتىمۇ ياخشى ماڭغان **30** پىرسەنت شىركەتتىنلا ئۆزلىرىنىڭ مەبلەغ سالغان ھەممە پۇلنىڭ **10** ھەسسىسىدىن كۆپرەكىگە تەڭ كېلىدىغان پايدا كۆرىدىكەن. شۇڭا بۇ كەسپكە كىرىپ قالغانلار ھەرگىز باشقا كەسپنى قىلغۇسى كەلمەيدىكەن.

كاپىتالىستلار ئۆزلىرى تېخنىكا ۋە سودا بازارلىرىنى ئىزچىل تۈردە تەكشۈرۈپ، تەتقىق قىلغاندىن باشقا، ئامېرىكىدا يەنە نۇرغۇن مەخسۇس كەسپلەر بويىچە ئوخشىمىغان مەھسۇلاتلارنى

تەھلىل قىلىپ، شۇ ئاساستا يېزىپ چىققان ئىلمىي دوكلاتنى باشقا شەخسلەر ۋە شىركەتلەرگە سېتىپ بېرىدىغان شىركەتلەر بار. ئۇلار تېخنىكا ساھەسىدىكى يېڭى يۈزلىنىشلەرنى ئانالىز قىلىپ، كەلگۈسىدىكى بازار ھەققىدە ئىلمىي مۆلچەرنى ئوتتۇرىغا قويدۇ. ئۇلارنىڭ بىر دوكلاتىنى ئادەتتە **1500** دوللارغا سېتىۋالغىلى بولىدۇ.

ئامېرىكىدا خۇسۇسىي مەبلەغ سالدىغان كاپىتالىستلاردىن باشقا، ئامېرىكا ھۆكۈمىتىمۇ كىچىك تىپلىق ئىگىلىكلەر ئۈچۈن ھەر يىلى بەلگىلىك پۇل ئاجرىتىپ مەبلەغ سالدى. مېنىڭ پەرزىمچە ھۆكۈمەتنىڭ مەبلەغ ئۈچۈن ئاجراتقان پۇلى پۈتۈن ئامېرىكا بويىچە ھەر يىلى مەبلەغ سېلىنىدىغان پۇلنىڭ تەخمىنەن **10** پىرسەنتىنى ئىگىلىشى مۇمكىن. ھۆكۈمەت مەبلەغنىڭ كۆپ قىسمى دۆلەت مۇداپىئەسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك مەھسۇلات ئىشلەپ چىقىرىدىغان شىركەتلەرگە بېرىلىدۇ.

مەن تېخى يەنە بىر مۇھىم مەسىلىنى چۈشەندۈرۈمىدىم **VC** دەپ ئاتالغان كاپىتالىستلارنىڭ ئەسلىدىكى پۇلى نەدىن كېلىدۇ؟ ئۇنى ھەرگىز ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىشلەپ تاپقان مائاشىدىن يىغقان ئەمەس. ئامېرىكىدا مائاشنى يىغىپ ئۈنچىلىك پۇل توپلاش ئاساسەن مۇمكىن ئەمەس. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى ئەينى ۋاقىتتا كەم دېگەندە بىر شىركەت قۇرۇپ، ئۇنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ماڭدۇرۇپ، **5-10** يىلنىڭ ئىچىدە ئۆز شىركىتىنىڭ پاي چېكىنى بازارغا سېلىپ، شۇ ئارقىلىق نەچچە مىليون دوللارلىق بولغانلاردۇر. مەن سىلىكون جىلغىسىدىكى **SDL** دېگەن يېرىم ئۆتكۈزگۈچ لازېر نۇرى زاپچىسى ئىشلەپ چىقىرىدىغان بىر شىركەتتىكى سودا-سېتىققا مەسئۇل بىر ئوتتۇرا دەرىجىلىك باشلىقنى تونۇيتتۇم. ئۇ شىركەتنىڭ پاي چېكىنى **2000**-يىلنىڭ ئاخىرلىرى **20** دوللاردىن بازارغا سالغانىدى، **2001**-يىلنىڭ ئاخىرى بىر پاي چېكىنىڭ باھاسى **300** دوللارغا چىقىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ شىركەتكە بالدۇر كىرگەنلەرنىڭ ھەممىسى مىليونېر بولۇپ كەتتى. مەن كېيىن بىر ئىش بىلەن ھېلىقى تونۇشۇمنى ئىزدەپ بارسام، شىركەتتىكىلەر ماڭا ئۇ كىشىنىڭ بۇ شىركەتتىكى خىزمىتىدىن ئىستىپا بېرىپ، كاپىتالىست بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئېيتتى. ئەگەر سىز بىر يېڭى قۇرۇلغان شىركەتكە قانچە بالدۇر كىرسىڭىز، ئۇ شىركەت سىزگە ئىنگىلىزچە «**Option**» دەپ ئاتىلىدىغان پاي چېكىنى شۇنچە كۆپ ۋە شۇنچە ئەرزان بېرىدۇ. ئۇنى سېتىپ ئېلىش-ئالماسلىق ئۆزىڭىزنىڭ ئىختىيارلىقىدا. ئەگەر شىركەت ئوبدان مېڭىپ، ئۇنىڭ پاي چېكىنى بازارغا سالغاندىن كېيىن ئۇ پاي چېكىنىڭ باھاسى شىركەت سىزگە سېتىپ بەرگەندىكى باھادىن يۇقىرى بولسا، سىز ئۆزىڭىزگە تەۋە پاي چېكىنى سېتىۋېلىپ، ئۇنى بازاردا ساتسىز. شۇنىڭ بىلەن پايدا كۆرىسىز. ئەگەر شىركەت ياخشى ماڭمىسا، ئۇ پاي چېكىنى ئالمىسىز.

سىلىكون جىلغىسىدا «**Cisco**» دېگەن بىر چوڭ شىركەت بار. پۈتۈن دۇنيادا خەۋەرلىشىش تورلىرى ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىۋاتقان يۇقىرى تېخنىكىلىق ئەسۋاب-ئاپپاراتلارنىڭ يېرىمىدىن تولسىنى مۇشۇ شىركەت ئىشلەپ چىقارغان بولۇشى مۇمكىن. بۇ ئاپپاراتلار بىر تەرەپتىن ئۇزۇنلۇقى يېرىم مېتىردىن ئاشمايدىغان قەلەي ساندۇققا قاچىلانغان بولۇپ، ئۇنىڭ باھاسى ئىنتايىن يۇقىرى. بەزىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، «**Cisco**» ئىشلەپ چىقارغان بىر ساندۇق بىلەن

ھەجمى شۇ ساندۇق بىلەن ئوخشاش بولغان ئالتۇننىڭ باھاسىنى سېلىشتۇرغاندا، «Cisco» نىڭ ساندۇقى ئالتۇندىن جىق قىممەت توختايدىكەن. بۇ شىركەتنىڭ پاي چېكىنىڭ باھاسىمۇ 2001-يىلى ئىنتايىن ئۆسۈپ كېتىپ، شىركەتتە بىرەر باشلىق دەرىجىسى بار كىشىلەرنىڭ ھەممىسى بىر يىلنىڭ ئىچىدەلا مىليونېر بولۇپ كەتتى. شۇ يىلى «Cisco» دىكى مىليونېر بولغانلارنىڭ سانى 800 كىشىدىن ئاشىدىكەن.

شۇنى ئەسكەرتىپ قويۇش كېرەككى، ئامېرىكىدا شىركەتنىڭ پاي چېكى بىلەن باي بولۇپ كېتىدىغانلارنىڭ بولغىنىدەك، شۇ پاي چېك بىلەن كەمبەغەل بولۇپ كېتىدىغان ئەھۋاللارمۇ بار. يەنى، ئىقتىساد ياخشى بولغاندا، شىركەتلەرنىڭ ئىقتىسادىي قىممىتى ئۆسۈپ، ئادەملەر باي بولىدۇ. ئىقتىساد ياخشى بولمىغاندا، شىركەتنىڭ، جۈملىدىن شىركەتلەر پاي-چېكىنىڭ قىممىتى چۈشۈپ كېتىپ، كىشىلەر نۇرغۇن بايلىقتىن ئايرىلىپ قالىدۇ. مەن مۇشۇ سۆھبەتنىڭ ئالدىنقى بىر بۆلۈمىدە ئېيتقاندەك، 2001-يىلىدىن 2003-يىلىغا قەدەر 2 يىل ئىچىدە، ئامېرىكا ئىقتىسادىنىڭ، جۈملىدىن كالىفورنىيەنىڭ نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىشى مەركەز قىلغان يۇقىرى تېخنىكىلىق سانائىتىنىڭ ناچارلىشىپ كېتىشى سەۋەبىدىن، كالىفورنىيە شىتاتىدا 2.3 تىرللىيون دوللار قىممىتىدىكى ئىقتىساد يوقىلىپ كەتكەن. ماڭا 30 «WaveSplitter» نىڭ پاي چېكىنى بىر دوللاردىن بەرگەندى. ئارىلىقتا شىركەتنى بازارغا سالىدىغان گەپ-سۆزلەر كۈچىيىپ قالغاندا، مەن ئۇنىڭدىن 5 مىڭنى 5 مىڭ دوللار خەجلىپ سېتىۋالغانىدىم. دەل شۇنىڭدىن كېيىن ئامېرىكىنىڭ نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش سانائىتى پەسكە چۈشۈشكە قاراپ مېڭىپ، بىر چۈشكەنچە توختىمىدى. بىزنىڭ شىركەتنىڭ پاي چېكى دەپتەر ئۈستىدە بىر دوللاردىن 9 دوللارغا ئۆسكەن بولۇپ، ئىقتىسادنىڭ چۈشۈشى بىلەن ئۇنىڭ باھاسىمۇ چۈشۈپ، ئاخىرىدا بىر پاي چېكىنىڭ قىممىتى 3 سەنت (يەنى 0.03 دوللار) بولۇپ قالدى. مېنىڭ 5 مىڭ دوللار مەبلەغىم 150 دوللارغا چۈشۈپ قالدى. بۇ 150 دوللار پۈلمۈ ماڭا قايتىپ كېلمەيدۇ-يوق، ئۇنىمۇ بىلمەيمەن. بىزنىڭ شىركەتتىكى يەنە بىر بالا مۇشۇنداق ئىش بىلەن 10 نەچچە يىل يىغقان 90 مىڭ دوللار پۈلىدىن قۇرۇق قالدى. ئاشۇ ۋاقىتتا مەن رادىيو خەۋەرلىرىدە ئىقتىسادىي جەھەتتىن ۋەيران بولۇپ، يىغلاپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ ئاۋازىنى خېلى ئاڭلىدىم. مەسىلەن، بىر كىشى شىركەتتىن بەرگەن پاي-چېكىنىڭ دەپتەردىكى قىممىتىنى ھېسابلاپ، پايدا تېخى ئۆز قولىغا تەگمىگەن بولسىمۇ، 3 مىليون دوللارلىق ئۆيدىن بىرنى قەرزگە ئالغان پۇل بىلەن سېتىۋاپتۇ. كېيىن ئۇ پاي چېكىنىڭ قىممىتى يوق بولۇپ كېتىپتۇ. ئۆيىنىڭ باھاسىمۇ 2 مىليون دوللارغا چۈشۈپ قاپتۇ. ئۆيىنى سېتىپ، قەرز تۆلەپ، بانكىغا يەنە بىر مىليون دوللار قەرز بولۇپ قاپتۇ. شىركىتى يوقاپ كېتىپ، خىزمىتىدىنمۇ قۇرۇق قاپتۇ. ئەگەر سىزنىڭ بانكىغا يىللىق ئۆسۈمى 6 پىرسەنتلىك بىر مىليون دوللار قەرزىڭىز بولسا، ئۇنىڭ ئۆسۈمى ئۈچۈنلا ھەر ئايدا 5000 دوللار تۆلىشىڭىز كېرەك. يۇقىرىقىدەك ئەھۋالدا، كىشىلەر نۇرغۇن شەرتلەر ئاستىدا ئىنگىلىزچىدە «bankruptcy» دەپ ئاتىلىدىغان ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلىپ، قەرز پۈلىدىن قۇتۇلالايدۇ. ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلىشنىڭ خېلى كۆپ زىيىنى بار. مەسىلەن، سىز ئۇنىڭدىن كېيىنكى 10 يىل ئىچىدە بانكىدىن

ھېچقانداق قەرز پۇل ئالمايسىز.

1996-يىلى 6-ئايدا، مەن ساندىئا دۆلەت تەجرىبىخانىسىدا دوكتور ئاشتىلىق قىلىۋاتقان ۋاقتىدا، مېنىڭ ئاشۇ ئىدارىدىكى ئۇستازىمنىڭ تونۇشتۇرۇشى بىلەن، بىر يۇقىرى تېخنىكىلىق يېڭى شىركەت قۇرماقچى بولغان **3** كىشىنىڭ بىرى بولدۇم. بىزگە «**CEO**» بولغان كىشى ھىندىستاندىن **6** يېشىدا كەلگەن، سىلىكون جىلغىسىدا ئۇزۇن يىل ئىشلەپ، ئۆزى بۇرۇن **2** شىركەت قۇرۇپ باققان، يېشى **60** قا يېقىنلىشىپ قالغان بىر كىشى ئىدى. سودا-سېتىققا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىس بولسا ئەينى ۋاقىتتا سىلىكون جىلغىسىدىكى يىللىق سودىسى بىر قانچە مىليارت دوللارلىق بىر چوڭ شىركەتنىڭ سودا-سېتىقىغا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىسى بولۇپ، بىزنىڭ «**CEO**» بىلەن يېقىن دوست ئىدى. مەن بولسام «**CTO**» بولدۇم. شىركىتىمىزنىڭ ئىسمى «**Telelase**» بولۇپ، بۇ يەردىكى «**Tele**» دېگەننىڭ مەنىسى خۇددى «تېلېگرام»، «تېلېفون» دېگەندىكىگە ئوخشاش «يىراق» دېگەن مەنانى ئۇقتۇراتتى. «**Lase**» بولسا (ئىنگلىزچە «**Laser**» يەنى لازېر نۇرى) نىڭ بىر قىسمى ئىدى. بىزنىڭ چىقارماقچى بولغىنىمىز، لازېر نۇرىنى ھاۋادا ماڭدۇرۇپ، ئارىلىقى **1** كىلومېتىردىن **4** كىلومېتىرغىچە بولغان بىنالارنىڭ ئارىلىقىدا يۇقىرى سىغىملىق خەۋەرلىشىش تورى قۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئاپپارات ئىدى. بۇ ئاپپاراتنىڭ كۆرۈنۈشى بىر خىل تېلېسكوپقا ئوخشاش بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدە تېلېسكوپتىن باشقا يەنە نۇر سىگنالنى ئېلىپكىتىر سىگنالغا ئايلاندۇرىدىغان يۇقىرى سۈرئەتلىك زاپچاسلار ھەمدە يۇقىرى سۈرئەتلىك ئېلىپكىتىر سىگنالنى باشقا خەۋەرلىشىش تورلىرىغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان زاپچاسلارمۇ بار ئىدى. **San Francisco** غا ئوخشاش چوڭ شەھەرلەر ۋە ئالىي مەكتەپلەردە بىنالار بەك زىچ بولغاچقا، ئەگەر يەرنى كولاپ نۇرلۇق تالا كۆمۈپ، خەۋەرلىشىش تورى ياسىماقچى بولسا، ئۇنىڭغا ۋاقىت ۋە ئىقتىساد ئىنتايىن كۆپ كېتەتتى. بەزى جايلاردا بولسا ئۇنداق قىلىش مۇمكىن، پۈتۈنلەي مۇمكىن بولمايمۇ قالدۇ. ئەگەر بىزنىڭ ئاپپاراتتىن ئىككىنى بىر-بىرىگە قارىتىپ ئورناتسا، بىر-ئىككى ھەپتىنىڭ ئىچىدىلا ئىككى بىنانى بىر-بىرىگە ئۇلغىلى بولاتتى. مەن مۇشۇنداق ئاپپاراتتىن **3** خىلنى لايىھىلىدىم. ئۈچىمىز بىرلىشىپ شىركىتىمىزگە ئىگىلىك پىلانى تۈزۈپ، نۇرغۇن «**VC**» لارنىڭ قېشىغا ئاپپارات دۇق. لېكىن، بىزنىڭ ئىگىلىك پىلانىمىز ئۇلارنى قانائەتلىنەندۈرەلمەي، بىز زادىلا پۇل ئالالمىدۇق. بۇ جەرياندا مەن ئۆز يېنىمدىن **5** مىڭ دوللاردەك پۇلنى مۇشۇ شىركەت ئۈچۈن خەجلىدىم. بىزنىڭ يېڭى قۇرغان شىركىتىمىزنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشى ھېچ قانداق كاپالەتكە ئىگە بولمىغاچقا، مەن بۇ شىركەتكە ئۆزۈمنىڭ **2**-نشانى تەرىقىسىدە مۇئامىلە قىلىپ، ئۆزۈمنىڭ رەسمىي خىزمىتىنى زادىلا توختاتمىدىم. پەقەت بىزنىڭ «**CEO**» لا بۇ شىركىتىمىز ئۈچۈن پۈتۈن كۈن ئىشلىدى. **1996-يىلى 9-ئايدا،** مەن «**CVI**» دېگەن لازېر شىركىتىگە خىزمەتكە كىردىم. بىر تەرەپتىن «**CVI**» دىكى خىزمىتىمنى نورمال داۋاملاشتۇرۇپ، ھەر كۈنى ئاخشىمى، شەنبە-يەكشەنبە ۋە باشقا دەم ئېلىش كۈنلىرىنىڭ ھەممىسى «**Telelase**» نىڭ ئىشنى قىلدىم. بىز مەبلەغ ئېلىش جەھەتتە قاتمۇ-قات قىيىنچىلىققا دۇچ كەلسەكمۇ، ھەرگىز بۇ شىركەتتىن ۋاز كەچمىدۇق. ئەمما، **1998-يىلى**

ئامېرىكىدىكى غايەت چوڭ شىركەتنىڭ بىرى بولغان «**Lucent Technology**» شىركىتى ۋاشىنگتون شىتاتىنىڭ **Seattle** شەھىرىدە قۇرۇلغان «**Terrabeam**» دېگەن بىر شىركەتكە 500 مىليون دوللار مەبلەغ سالدى «**Terrabeam**» نىڭ چىقارماقچى بولغىنىمۇ بىزنىڭ چىقارماقچى بولغىنىمىز بىلەن ئوپ-ئوخشاش ئىدى. بۇ ئىشتىن كېيىن بىزنىڭ مەبلەغ ئاللىشىمىزدا ئاساسەن ئۈمىد قالمىدى. شۇنداق بولسىمۇ بىز باشقا يۇقىرى تېخنىكىلىق نەرسە چىقىرىش يولىدا ئىزدەندۇق. مۇشۇ جەرياندا «**Telelase**» نىڭ ئېھتىياجى بىلەن مەن ئۆزلۈكىدىن ۋىندوۋس پروگراممىسى ۋە **SMNP** قاتارلىق يۇمشاق دېتاللارنى ئۆگەندىم. 2001-يىلىغا كەلگەندە مەن ئىنتايىن ھارغىنلىق ھېس قىلىپ، بۇ شىركەتتىكى ۋەزىپەمدىن ئىستىپا بەردىم. «**Telelase**» بىر رەسمىي تىزىمغا ئالدۇرۇلغان شىركەت بولۇپ، ئۇ ھازىرمۇ مەۋجۇت. مەن يەنىلا ئۇنىڭ بىر ئاساسلىق پاي چەك ئىگىسى. ھازىر ئۇنى بىزنىڭ ئەينى ۋاقىتتا «**CEO**» بولغان كىشى ئۆزى يالغۇز ماڭدۇرۇۋاتىدۇ. باشقا شىركەت-ئىدارىلەرگە مەسلىھەتچىلىك قىلىپ بېرىپ، ئىشخانىنىڭ ئىجارسى بىلەن ئۆزىنىڭ مائاشىنى تېپىپ ياشاۋاتىدۇ. ھازىر بىز چىقارماقچى بولغان ھېلىقى ئاپپاراتنى چىقىرىدىغان شىركەتلەر ئامېرىكا، ياپونىيە، ئىسرائىلىيە، ئەنگىلىيە قاتارلىق نۇرغۇن دۆلەتلەردە قۇرۇلۇپ كەتتى. ھازىر يەر شارى بىلەن ئالەم بوشلۇقى ئوتتۇرىسىدىكى خەۋەرلىشىشتە ئىشلىتىدىغان «**Deep Space Network, DSN**» دەپ ئاتىلىدىغان (ئۇيغۇرچە مەنىسى «چوڭقۇر ئالەم بوشلۇقى تورى») دېگەنگە يېقىن كېلىدىغان) بىر مىكرو دولقۇنلۇق خەۋەرلىشىش تورى ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدۇ. ھازىر مارتىنىكى ئىككى تەكشۈرگۈچى ماشىنا تارتقان رەسىملەرنىمۇ ئاشۇ تور ئارقىلىق يەر شارغا ماڭدۇرۇپ تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ تورنىڭ ئانتېننىسى قازان شەكلىدە بولۇپ، ئۇنىڭدىن جەمئىي 3 ى بار. ئۇلار يەر شارىنىڭ ئۈستىدىكى ئۆز-ئارا 120 گىرادۇس ياسىغان جايلارغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭ بىرى ئامېرىكىنىڭ كاليفورنىيە شىتاتىدا، بىرى ئاۋسترالىيەدە، يەنە بىرى ئىسپانىيەدە. بۇ ئانتېننىنىڭ دىئامېتىرى 34 مېتىر ۋە 70 مېتىر چوڭلۇقتا بولۇپ، ئىگىزلىكى بىر 10 قەۋەتلىك بىنا بىلەن باراۋەر كېلىدۇ. مىكرو دولقۇنلۇق خەۋەرلىشىشنىڭ سۈرئىتى تېز بولمىغاچقا، ھازىر ئامېرىكا ۋە غەرب ئەللىرى يەر شارى بىلەن ئالەم بوشلۇقى ئوتتۇرىسىدىكى خەۋەرلىشىش ۋە ئالەم بوشلۇقىدىكى ئۆز ئارا خەۋەرلىشىشنى نۇر دولقۇنى ئارقىلىق ئېلىپ بېرىش توغرىسىدا نۇرغۇن تەتقىقاتلارنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ.

تۆۋەندە يازىدىغان نەرسىنى چۈشىنىش ئاسان بولسۇن ئۈچۈن، نۇرلۇق تالا (ئىنگىلىزچە «**optical-fiber**») خەۋەرلىشىشىگە ئائىت ئازراق ئۇقۇم بېرىپ ئۆتۈپ كېتەي. ھازىر كۆپ سانلىق نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىشتە بىر كانالنىڭ تېزلىكى بىر سېكۇنتتىغا 10 گىگا بت بولۇپ، ئۇنى قىسقارتىپ **10 GBPS** (ئىنگىلىزچە «**10 giga bit per second**») دەپ ئاتايدۇ. بىر نۇرلۇق تالادا مۇشۇنداق كانالدىن تەخمىنەن 40 بولىدۇ. بىر ئاۋاز كانالنىڭ ئىگىلەيدىغان مىقتارى (بەزى بىر يېڭى تېخنىكىنىڭ ياردىمى بىلەن) تەخمىنەن سېكۇنتتىغا 10 كىلو-بت (**10 Kbps**) بولغاچقا، بىر نۇرلۇق تالادا 40 مىليون ئاۋاز (يەنى تېلېفون) كانالى ماڭدۇرغىلى بولىدۇ. 2001-يىلىنىڭ ئالدى كەينىدە بىر نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش كانالنىڭ

سۈرئىتىنى **Gbps40** قىلىش توغرىسىدا نۇرغۇن گەپلەر بولدى. بۇ تېخنىكىغا كېرەكلىك بولغان زاپچاس-ئاپپاراتلارنى ياسايدىغان نۇرغۇن شىركەتلەر قۇرۇلدى. لېكىن، **2003**-يىلىغا كەلگەندە بۇ تېخنىكىنىڭ ئىقتىسادىي ئۈنۈمى يۇقىرى ئەمەسلىكى بايقىلىپ، بۇ تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرمايدىغان بولۇپ، يېڭىدىن قۇرۇلغان نەچچە مىڭ شىركەت ۋەيران بولدى.

كانادادا بىر تۈركىيەلىك ئۆمەر ئىسىملىك تۈرك قۇرغان بىر ئوپتىكا شىركىتى بار. ئۇ بىر **200** كىشىلىك شىركەت بولۇپ، ئۇنىڭ مەھسۇلاتى ئامېرىكىدىمۇ كۆپ سېتىلىدۇ. مەن «**CVI**» ۋە «**WaveSplitter**» دېگەن شىركەتلەردە ئىشلەۋاتقان ۋاقىتىمدا، بۇ شىركەتتىن نەچچە قېتىم ئوپتىكا زاپچاسلىرى سېتىۋالغانىدىم. **2001**-يىلىنىڭ بېشىدا بىر خەلقئارالىق نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش يىغىنىغا بېرىپ، كۆرگەزمە زالىدا بۇ شىركەتنىڭ كۆرگەزمىسىنىمۇ زىيارەت قىلىپ، ئۆمەر بىلەن كۆرۈشتۈم. ھەمدە بۇ شىركەتنىڭ ئامېرىكىدىكى بىر تەتقىقات ئىشخانىسىغا مەسئۇل بىر مۇئاۋىن رەئىسى بىلەنمۇ تونۇشتۇم. ئۇ بىر دوكتورلۇق ئۇنۋانى بار، زەينەپ ئىسىملىك ئايال كىشى بولۇپ، ئۇمۇ تۈركىيەلىك تۈرك ھەمدە يېشى ئۆمەرنىڭكىدىن **10** ياشلارچە چوڭ ئىدى. بىز كەسپ توغرىسىدا كۆپ پاراڭلاشتۇق. پارىژنىڭ ئاخىرىدا زەينەپ مېنىڭ ئۇلارنىڭ شىركىتىگە يۆتكىلىپ، ئۇلار ئۈچۈن ئىشلەپ بېرىشىمنى تەكلىپ قىلدى. گەرچە شۇ چاغدا بۇ شىركەت «**WaveSplitter**» گە قارىغاندا كۆپ پىشىپ يېتىلگەن شىركەت بولۇپ، ئىستىقبالىمۇ كۆپ ياخشىدەك كۆرۈنگەن بولسىمۇ، مەن ئۇنى رەت قىلدىم. بۇنىڭ سەۋەبى، مەن زەينەپ بىلەن پاراڭلىشىۋاتقان ۋاقىتىمدا، بىر قېتىم ئۆمەر بىزنىڭ قېشىمىزغا كېلىپ، زەينەپنى «ئىشلىمەي كەچكىچە پاراڭ سالامسەن؟» دېگەندەك گەپلەر بىلەن ئىنتايىن سەت سىلكىشىۋەتتى. زەينەپ ئۆز شىركىتىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن كۈچەۋاتقان بولۇپ، ئۆمەرنىڭ ئۆزىنىڭ ھەدىسىدەك بىر كىشىگە ئۇنداق مۇئامىلە قىلىشى مېنى ئىنتايىن سەسكىندۈرگەنىدى. شۇڭا مەن ئۆزۈمنىڭ ئويلىنىغىنىنى زەينەپكە شۇ پەيتتىلا ئېيتتىم.

2001-يىلىنىڭ ئاخىرى زەينەپ مېنى بىر ئايرىم كۆرۈشۈشكە چاقىرىپ، ئۆزىنىڭ بىر يېڭى شىركەت قۇرماقچى بولغان ئىدىيىسىنى ئېيتتى. ھەمدە مېنىڭ ئىنتىزىملىققا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىس بولۇپ ئىشلەپ بېرىشىمنى تەلەپ قىلدى. زەينەپ مەندىن باشقا يۇمشاق دېتال مۇتەخەسسسىدىن بىرنى ۋە ئېلېكتىر ئىنتىزىملىق مۇتەخەسسسىدىن بىرنىمۇ ئۆز يېنىغا يىغىپ بولغانىكەن. ئۇلار ئۆمەرنىڭ شىركىتى سېتىۋالغان بىر كىچىك شىركەتنىڭ رەئىس ۋە مۇئاۋىن رەئىسلىرى بولۇپ، زەينەپ بىلەن بىرلىكتە بۇ يېڭى شىركەتنى قۇرۇشقا ماقۇل بولغانىكەن. بىزنىڭ چىقارماقچى بولغىنىمىز، ئۇزۇن يوللۇق، **Gbps40** لىق نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىشىگە ئىشلىتىدىغان بىر ئاپپارات بولۇپ، مۇشۇنداق خەۋەرلىشىش تورىدا كەم بولسا بولمايدىغان، ئىنگىلىز تىلىدا «**Polarization Mode Dispersion PMD**» دېگەن بىر خىل ھادىسىنىڭ نۇر سىگنالىنىڭ سۈپىتىنى بۇزۇۋېتىشىنىڭ ئالدىنى ئالدىغان بىر يېڭى ۋە يۇقىرى تېخنىكىلىق ئاپپارات ئىدى. ئۇ بىر يېڭى نەرسە بولغاچقا، ئۇنى بۇرۇن ھېچكىم قىلىپ باقمىغانىدى. بىزنىڭ «**WaveSplitter**» دېگەن شىركىتىمىزدە مۇشۇ **PMD** پارامېتىرىنى ئۆلچەيدىغان بىر ئاپپارات لازىم بولۇپ قېلىپ، ئاشۇنداق ئاپپاراتنى چىقىرىدىغان بىر

شېركەتنىڭ ئادەملىرى بىزنىڭ شېركەتكە كېلىپ، ئۆز مەھسۇلاتىنى تونۇشتۇرغاندا، مەن ئۇ ئاپپاراتنىڭ ئىشلەش پرىنسىپىنى پۈتۈنلەي چۈشىنىۋالغانىدىم. مەن ئۆزىمىزنىڭ شېركىتىگە «ھاڭا 6 ئاي ۋاقىت بېرىڭلار. ئۇنى مەن لايىھىلەپ ياساپ چىقاي» دېگەندە، شېركەتتىكىلەر «بىزنىڭ 6 ئاي ۋاقىتىمىز يوق» دەپ، ئۇ ئۆلچەش ئاپپاراتىدىن بىرنى 120 مىڭ دوللارغا سېتىۋالغانىدى.

مەن ئۆزۈمنىڭ «Telelase» دىكى تەجرىبەمگە ئاساسەن، بىزنىڭ بۇ ساھەدە تېخى تەجرىبىمىز ياكى تېخنىكىمىز يوقلۇقىنى، شۇڭا مەبلەغ ئېلىشنىڭ ئىنتايىن تەسلىكىنى ئېيتقاندا، زەينەپ ئۆزىگە پۇل بېرىشكە تەييار بولۇپ قالغان بىر قانچە «VC» كاپىتالىستلارنىڭ بارلىقىنى ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن مەندە خېلى كۈچلۈك ئىشەنچ پەيدا بولدى، مەن بۇ يېڭى شېركەت مەبلەغ ئېلىپ بولغاندىلا ئاندىن ئۇنىڭدا پۈتۈن كۈن ئىشلەيدىغانغا، ئۇنىڭغىچە «WaveSplitter» دىكى خىزمىتىمنى تاشلىمايدىغانغا شەرت قويۇپ، زەينەپنىڭ تەلپىگە ماقۇل بولدۇم. بىز تۆت كىشى بىرلىشىپ ئىگىلىك پىلانى تۈزگەندە، زەينەپ پىلانغا «بىزنىڭ بۇ ساھەدە يېڭى تېخنىكىمىز بار» دەپ يېزىپ قويۇپتۇ. مەن ئۇنىڭ نېمىشقا بۇنداق قىلىدىغانلىقىنى سورىغىنىدا، ئۇ ئەگەر بىز ئۇنداق قىلمىساق، كاپىتالىستلار پۇل بەرمەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇنداق قىلىش مېنىڭ كەسپىي ئەخلاقىمغا ۋە كىشىلىك پرىنسىپىمغا پۈتۈنلەي خىلاپ بولۇپ، مەن بۇ ئىشنى ئازراقمۇ ياقتمۇرمىدىم. شۇنىڭ بىلەن قالغان 3 كىشىگە «يېڭى تېخنىكىمىز بار» دەپ يالغان ئېيتماي، بىزدە ئاشۇنداق بىر ئاپپاراتنى ئىشلەپ چىقىرايلىغان تالانت ئىگىلىرى ۋە بىلىم بارلىقىنى، ئەگەر بىزگە مەبلەغ سېلىنسا، بىز ئۇ ئاپپاراتنى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە لايىھىلەپ ياساپ چىقىرايلىغانلىقىمىزنى ئېيتىشنى تەشەببۇس قىلدىم. لېكىن مېنىڭ گېپىمنى قالغانلار ئاڭلىمىدى «VC» كاپىتالىستلارنىڭ ئالدىغا دوكلات بېرىش ئۈچۈن بارىدىغاندا، ئۇلار بىزنىڭ ئىگىلىك پىلانىمىزدىكى ئوپتىكىلىق تېخنىكىغا ئائىت مەزمۇن توغرىسىدا مېنىڭ دوكلات بېرىشىمنى تەلەپ قىلدى. لېكىن مەن ئۇنىڭغا ئۈنۈمدىم. مەن ئادەتتىكى ئىشلاردا يالغان گەپ قىلالمايدىغان بىر ئادەم، بۇنداق يۇقىرى تېخنىكىلىق ئىشلاردا تېخىمۇ يالغان سۆزلىمەيتتىم. شۇنداق بولسىمۇ مەن بۇ گۇرۇپپىنىڭ دوكلاتىنى تەييارلاشقا پۈتۈن كۈچۈم بىلەن ياردەم قىلدىم. بىز بىر ھەپتىنىڭ ئىچىدە ئىككى «VC» كاپىتالىست شېركىتىگە بېرىپ، ئۇلارغا دوكلات بەردۇق. بىزنىڭ تېخنىكىمىز توغرىسىدىكى مەزمۇنلارنى زەينەپ ئۆزى دوكلات قىلدى. ئەمما، خۇددى مەن پەرەز قىلغاندەك، ھەر ئىككىلىسىدىلا كاپىتالىستلار «سىلەر ئۆزەڭلاردا يېڭى تېخنىكا بارلىقىنى دېدىڭلار. كېلەر قېتىم شۇ تېخنىكا توغرىسىدا بىزگە تەپسىلىي ئۇچۇر بېرىڭلار» دەپ، بىزنى چىرايلىق يولغا سالدى. بىز ئۆزىمىزنىڭ پۈتۈن ئۆزىمىز پالتا چېپىپ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا قايتا بېرىشقا ئامالسىز قالدۇق. يەنى، ئەگەر بىز دوكلاتنى مەن يۇقىرىدا تەشەببۇس قىلغاندەك بەرگەن بولساق، بىزنىڭ «VC» كاپىتالىستلارنى ئۆزىمىزنىڭ تالانتى بىلەن تەجرىبە-بىلىملىرىگە ئىشەندۈرۈش ئېھتىماللىقى بار ئىدى. بىز ئۇنداق قىلماي، يالغان گەپ قىلىپ، ئىنتايىن ئوسال ئەھۋالغا قالدۇق. شۇ چاغدا مەن قالغانلارنىڭ بۇ ساھەدە تېخى مەنچىلىك تەجرىبىگە ئىگە ئەمەسلىكىنى

ھېس قىلدىم. ئارىلىقتا بىر ئىككى ئاي ۋاقىت ئۆتۈپ، بىز كېيىنكى قەدەمنى قانداق ئېلىشنى مۇزاكىرلىشىۋاتقان مەزگىلدە، ئامېرىكىنىڭ نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش سانائىتى 180 گرادۇس بۇرۇلۇپ، ئىنتايىن تىز سۈرئەتتە تۆۋەنگە قاراپ ماڭدى. شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ مەبلەغ ئاللىشىمىزدىن ئۈمىد قالماي، بىز تۆتىمىز تارقىلىپ كېتىشكە مەجبۇر بولدۇق.

2000-يىلىنىڭ بېشىدا، مەن «CVI» دىن چىقىپ كېتىپ، يېڭى خىزمەت تاپىدىغاندا جەمئىي 3 شىركەتكە تەڭلا ئىلتىماس قىلدىم. ئۇ 3 شىركەتنىڭ ھەممىسىمۇ مېنى قوبۇل قىلدى. ئۇنىڭ بىرى «WaveSplitter» بولۇپ، يەنە بىرى «KLA-Tencor» دەپ ئاتىلىدىغان، يىللىق سودىسى 4 مىليارت دوللاردىن ئاشىدىغان، يېرىم ئۆتكۈزگۈچ ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان چوڭ تىپلىق ئۈسكۈنىلەرنى ئىشلەپ چىقىرىدىغان بىر خەلقئارالىق چوڭ شىركەت ئىدى. بۇ شىركەتتىكى مېنى قوبۇل قىلغان كىشى مەندىن 5 ياش ئەتراپىدا چوڭ، ئەنگلىيەنىڭ ئوكسفورد ئۇنىۋېرسىتېتىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن، بۇ شىركەتتە ئىشلىگىلى 10 يىلدەك بولغان، شىركەتنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى بولۇپ، شىركەتنىڭ پۈتۈن يېڭى تۈرلەرنى تەتقىق قىلىدىغان بۆلۈمىگە مەسئۇل كىشى ئىكەندۇق. ئۇ ئەسلىدە ئىرانلىق بولۇپ، چىرايى ئۇيغۇرغىلا ئوخشايتتى. مەنمۇ بىۋاسىتە شۇ كىشىنىڭ قولىدا ئىشلەيدىغان بولۇپ، ئۇ مەندىن ھەر خىل ئىمتىھانلارنى ئېلىپ بېقىپ، مېنى ئىنتايىن ياقىتۇرۇپ قالدى ھەمدە مېنى ئالغان 3 شىركەتنىڭ ئىچىدە مائاشىمۇ ئەڭ كۆپ بەردى. لېكىن، ئاخىرىدا قارار قىلىدىغاندا، مەن يەنىلا «WaveSplitter» نى تاللىدىم. سەۋەبى «WaveSplitter» پاي چېكى تېخى بازارغا سېلىنمىغان يېڭى شىركەت بولغاچقا، پاي چېكى ئارقىلىق بىراقلا باي بولۇش ئېھتىماللىقى بار ئىدى. مەن «KLA-Tencor» غا بارمىغان بولساممۇ، شۇنىڭدىن كېيىن مېنى ئالغان ھېلىقى ئىرانلىق بىلەن دوست بولۇپ قالدىم. ئۇنى بىر قېتىم ئۆيۈمگە چاقىردىم. ئۇ بىزنىڭ ئۆي تۇتىشىمىز ۋە دۇتىرىمىزنىڭ ئۆزلىرىنىڭكى بىلەن قانچىلىك ئوخشايدىغانلىقىغا ئىنتايىن ھەيران قالدى. بىز ئادەتتە پات-پات تېلېفوندا كۆرۈشۈپ تۇردۇق. ئۇ ئاللىقاچان مىليونېر بولۇپ بولغان بولۇپ، 2002-يىلى ئۇ خىزمىتىدىن ئىستىپا بېرىپ، نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش ساھەسىدە شىركەت قۇرماقچى بولۇپ، مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ئىشلىشىمنى تەلەپ قىلدى. بۇ چاغدا ئامېرىكىنىڭ نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش سانائىتى ھە دەپ تۆۋەنگە قاراپ مېڭىۋاتقاندى. مەن ئۇنىڭغا پۇل ئېلىشنىڭ ئىنتايىن تەسلىكىنى، ھەتتا ئاساسەن مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئېيتقاندا، ئۇمۇ ئۆزىنىڭ «VC» كاپىتالىستلاردىن يېقىن تونۇشلىرىنىڭ بارلىقىنى، شۇڭا پۇل ئالالايدىغانلىقىنى ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن شىركەتكە پۇل ئېلىشتىن بۇرۇن «WaveSplitter» دىكى ئىشىمنى داۋاملاشتۇرۇپ بېرىدىغانغا، پۇل ئالغاندىن كېيىن ئاندىن رەسمىي ئىشلەيدىغانغا ماقۇل بولدۇم. شىركەتكە ئۇ ئۆزى رەئىس، مەن ئىنژېنېرلىققا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىس بولدۇم.

بىزنىڭ دەسلەپتە چىقارماقچى بولغىنىمىز ئۇزۇن يوللۇق نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش تورغا بىر كانالىنى قوشۇپ، بىر كانالىنى چۈشۈرىدىغان، ئىنگىلىزچە «Optical Add/Drop Multiplexer, OADM» دەپ ئاتىلىدىغان ئاپپارات ئىدى. مەسىلەن، جەنۇبىي

شىنجاڭدىن بېيجىڭغىچە بولغان خەۋەرلىشىش تورىنى ئېلىپ ئېيتساق، بۇ تور ئۈرۈمچىگە كەلگەندە ئۇنىڭدىكى بىر كانالىنى چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭغا يېڭى بىر كانالىنى قوشۇش كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا قەشقەردىن ئۈرۈمچىگە ماڭدۇرغان ئېلخەت ئۈرۈمچىگە، قەشقەردىن بېيجىڭغا ماڭدۇرغان ئېلخەت بېيجىڭغا، ۋە ئۈرۈمچىدىن بېيجىڭغا ماڭدۇرغان ئېلخەت بېيجىڭغا يېتىپ بارالايدۇ. مەن پۈتۈن دۇنيادىكى مۇشۇنداق نەرسە چىقىرىدىغان شىركەتلەرنىڭ تېخنىكىسىنى تەكشۈرۈپ، ئۆزۈمنىڭ «WaveSplitter» دە قىلىۋاتقان نەرسىلىرىمدىنمۇ پايدىلىنىپ، چىقىرىدىغان نەرسىنى لايىھىلەپ چىقتىم. ئىگىلىك پىلانىنى تۈزۈپ، بىز «VC» كاپىتالىستلار بىلەن كۆرۈشۈشنى باشلىدۇق. مېنىڭ ھەيران قالغىنىم، ئامېرىكىنىڭ يۇقىرى تېخنىكىلىق سانائىتىدە ناھايىتى مۇھىم ئورۇنلاردا ئىشلەيدىغان ئىرانلىقلار خېلى كۆپ ئىكەن. مەسىلەن، مەن يۇقىرىدا تەسۋىرلەپ ئۆتۈپ كەتكەن «Cisco» شىركىتىنىڭ سودا-سېتىققا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىسى ئىرانلىق ئىكەن. ياپونىيەنىڭ «Hitachi» خىتاپى شىركىتىنىڭ ئامېرىكىدىكى مەبلەغ سېلىش ئىشخانىسىنىڭ مەسئۇلىمۇ ئىرانلىق ئىكەن. مەن ئۇ ئىرانلىق شىركىتىگە ئۇزۇن يوللۇق خەۋەرلىشىش تورى ئاپپاراتى چىقىرىدىغان، «OADM» نى ئىشلىتىش ئېھتىماللىقى بار بىر شىركەتنى تونۇشتۇرۇپ قويسام، ئۇنىڭ ئاساسلىق قۇرغۇچىسى ۋە 1-قول باشلىقىمۇ ئىرانلىق چىقىپ قالدى. مۇشۇنداق تونۇشلىرىمىز بولغان بولسىمۇ، ئامېرىكىنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى بىزگە پايدىسىز ئىقتىسادىي ئەھۋالى تۈپەيلىدىن، بىز بۇ شىركەتكىمۇ پۇل ھەل قىلالىمىدۇق. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىشكە مەجبۇر بولدۇق. ئامېرىكىدا ئۆزىنىڭ دۆلىتى بار ھەر قانداق بىر مىللەتنى سۈرۈشتۈرسە، ئۇلارنىڭ ئامېرىكىدا ياشاۋاتقان ئادەم نوپۇسىنىڭ خېلى كۆپلۈكى بايقىلىدۇ. مېنىڭ پەرىزىمچە، ئامېرىكىدا ئۇيغۇردەك نوپۇسى ئاز ئىككىنچى بىر مىللەت بولمىسا كېرەك.

بۇ ئىشتىن كېيىن، مەن سىلىكون جىلغىسىدىكى 15 تەك ئادىمى بار بىر يېڭى قۇرۇلغان شىركەتكە خىزمەت تېپىش كۆرۈشۈشىگە باردىم. مەن شىركەتنىڭ 5-6 باشلىق ۋە ئىنژىنېرلىرىغا ئۆزۈمنىڭ بۇرۇن قىلغان ئىشلىرىم ۋە «OADM» توغرىسىدىكى بىلىدىغانلىرىم توغرىسىدا بىر سائەت دوكلات بەردىم. دوكلات جەريانىدا ئۇلار مەندىن ئۈزۈلدۈرمەي سوئال سوراپ تۇردى. بۇمۇ «OADM» ئاپپاراتى چىقارماقچى بولغان بىر شىركەت بولۇپ، تېخى قايسى تېخنىكىنى ئىشلىتىشنى قارار قىلىپ بولالمىغان ئىكەن. دوكلاتنىڭ ئاخىرىدا شىركەتنىڭ «CEO» باشلىقى مەندىن: «ئەگەر بىز قايسى تېخنىكىنى ئىشلىتىشنى سېنىڭ ئۆز ئىختىيارىڭغا قويساق، سەن بىر OADM نى قانچە پۇلغا پۈتتۈرەلەيسەن؟» دەپ سورىدى. مەن «4500 دوللاردىن 6000 دوللارغىچە» دەپ جاۋاب بەردىم. ئۇ كىشى: «ساڭا بىر ھەپتە ۋاقىت بېرىمىز. ئەگەر مۇشۇ بىر ھەپتە ئىچىدە 2500 دوللارغا پۈتتىدىغان OADM دىن بىرنى لايىھەلىسەڭ، بىر ھەپتىدىن كېيىن بىزنىڭ شىركەتكە كېلىپ ئىشقا چۈشكىن. ئەگەر لايىھەلىمىسەڭ، بىز بىلەن ئىككىنچى ئالاقىلەشمە» دەپ مېنى يولغا سالدى. مەن بۇرۇن قانداق قىلىپ قاتتىق رىقابەتتە ئۆتۈپ چىققىلى بولىدىغان «OADM» توغرىسىدا كۆپ ئىزدەنگەن بولغاچقا، 2500 دوللارغا «OADM» دىن بىر پۈتتۈرگىلى بولمايدىغانلىقىنى ئوبدان

بلەتتىم. شۇڭا بۇ كۆرۈشۈشتىن چىقىپلا بۇ شىركەتنى پۈتۈنلەي ئۈتۈپ كەتتىم. بۇنىڭدىن **2-3** ئاي ۋاقىت ئۆتكەندە، بۇ شىركەتتىكى مەن ئالاقىلەشكەن كىشىگە تېلېفون قىلىپ، شىركەتنىڭ تېلېفونى ئىشلىمىدى. قارىغاندا ئۇلار «OADM» نىڭ **2500** دوللارغا پۈتتىدىغان لايىھىسىنى تاپالماي، «VC» كاپىتالىستلار يېڭى پۇل بەرمەي، شۇنىڭ بىلەن ئىشكىنى تاقاپ ئۆيلىرىگە كەتكەن ئوخشايدۇ. سىلىكون جىلغىسىدا بۇنداق ئىشلار ئىنتايىن كۆپ. ئەگەر ھازىر سىز ئۇ يەرگە بېرىپ، ماشىنا بىلەن ئايلاڭسىڭىز، ئۇ يەردىكى شىركەت بىنالارنىڭ يېرىمىنىڭ ئىچى قۇرۇق ئىكەنلىكىنى كۆرىسىز. **2003**-يىللىرى نۇرغۇن شىركەتلەر تاقىلىپ كېتىپ، نۇرغۇن كىشىلەر سىلىكون جىلغىسىدىن باشقا جايلارغا، ھەتتا باشقا شىتاتلارغا كۆچۈپ كەتتى. ئالدىنقى بىر بۆلۈمدە تىلغا ئالغىنىمىدەك، بىزمۇ جورجىئا شىتاتىنىڭ ئاتلانتا شەھىرىگە كۆچۈپ كەتكىلى تاس قالدۇق.

2003-يىلى ئەتىيازدا، مەن «WaveSplitter» دىن چىقىپ كېتىپ، ئىنتېرنېت ئارقىلىق بىر كىچىك، يۇقىرى تېخنىكىلىق بىئولوگىيە شىركىتىنى تېپىپ، شۇنىڭغا يېڭى ئىشقا كىردىم. مەن كىرىشتىن بۇرۇن بۇ شىركەتتە جەمئىي **7** ئادەم بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئۈچىنىڭ دوكتورلۇق ئۇنۋانى، بىرىنىڭ ماگىستېرلىق ئۇنۋانى، قالغانلىرىنىڭ باكالاۋر ئۇنۋانى بار ئىكەن. مەن **4**-دوكتور ئۇنۋانلىق خادىم بولدۇم. بۇلارنىڭ ئىچىدە بىر ئاق تەنلىك دوكتورنىڭ كەسپى بىئولوگىيە (شىركەتنىڭ رەئىسى)، بىر ئاق تەنلىك دوكتورنىڭ كەسپى خىمىيە، يەنە بىر ئىرانلىق دوكتورنىڭ كەسپى مېخانىكا بولۇپ، مېنىڭ كەسپىم ئېلېكتىر بىلەن ئوپتىكا ئىدى. قالغان **3** دوكتور كالىفورنىيەدىكى «Livermore» دۆلەتلىك تەجرىبىخانىسى ۋە يەنە بىر شەخسى شىركەتتە بىرگە ئىشلىگەن دوستلاردىن بولۇپ، ھەممىسى ئۆز كەسپى ساھەسىدە كۆزگە كۆرۈنگەن، مەملىكەتلىك مۇكاپاتلارغا ئېرىشىپ باققان كىشىلەر ئىكەن. شىركەتنىڭ رەئىسى **2003**-يىللىق مىكرو ئېقىملىق ئۆلچەش ئەسۋابلىرى بويىچە ئېچىلغان بىر خەلقئارالىق يىغىننىڭ رەئىسلىكىنى ئۆتىدى. ئۇلار قىلىۋاتقان ئىشلاردىن بىر قانچىسى بولۇپ، ئۇنىڭ بىرى ئامېرىكا ھۆكۈمىتىگە بىر كىچىك تىپلىق، ھاۋادىكى بىئولوگىيەلىك ۋە خىمىيەلىك قورالنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلايدىغان ئاپپارات ياساپ بېرىش ئىكەن. ئامېرىكا ھۆكۈمىتى ھەر بىر تېخنىكىلىق ساھەدە مۇشۇنداق شىركەتلەردىن ھەر يىلى بىر قانچىسىگە مەبلەغ سېلىپ، ئۇلارنى رىقابەتكە سېلىپ، قايسى شىركەتنىڭ مەسئۇلاتى ئۆتۈپ چىقسا، شۇنى ئىشلىتىدۇ. بۇ ئىش ئۈچۈن بۇ شىركەتكە ھۆكۈمەتتىن **1.5** مىليون دوللار پۇل بەرگەن ئىكەن. ئەگەر مۇۋەپپەقىيەتلىك بولسا، ياسالغان نەرسىنىڭ ئىراق ئۇرۇشىغا ئېلىپ بېرىلىش ئېھتىماللىقىمۇ بار ئىكەندۇق. بۇ ئاپپارات ھاۋادىكى زەررىچىلەرنى يىغىپ، ئۇنى كۆپەيتىپ، DNA ئارقىلىق ئۇنىڭ تەركىبىنى ئانالىز قىلىپ، شۇ ئارقىلىق ھاۋادا بىئولوگىيەلىك ۋە خىمىيەلىك قورالنىڭ بار-يوقلۇقىنى ئېنىقلاپ چىقىدىكەن. بۇ زەررىچىنىڭ تەركىبىنى ئانالىز قىلىدىغان نەرسە بىر ئوپتىكىلىق ئاپپارات بولۇپ، مېنىڭ ئىشىم ئەنە شۇنى لايىھىلەپ ئىشلەپ چىقىرىش ئىدى. مەن بۇ ئوپتىكىلىق قىسىمنىڭ ئوپتىكا، ئېلېكتىر، مېخانىكا ۋە يۇمشاق دېتاللارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈم لايىھىلەپ ھەمدە ياساپ چىقتىم. ھەمدە ئۇنى ئامېرىكىدا سېتىۋاتقان، پەقەت بىرلا

ئىشنى قىلالايدىغان يەنە بىر ئاپپارات بىلەن سېلىشتۇرۇپ، مەن ياسىغان ئاپپاراتنىڭ فۇنكسىيەسى باشقىلارنىڭكىدىن سەل ياخشىراق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ چىقتىم. شىركەتتىكىلەر مەندىن ئىنتايىن رازى بولدى. بۇ ئومۇمىي مەھسۇلاتنى ھۆكۈمەتكە **2003**-يىلى نوپاىردا تاپشۇرىدىغان بولۇپ، ۋاقىت توشقاندا ئۇنىڭ مىكرو ئېقىملىق زەررىچىلەرنى بىر تەرەپ قىلىش قىسمى ئىشلىمىدى. شۇنداق بولسىمۇ، شىركەت بۇ ئاپپاراتتىن بىرنى ئامېرىكىنىڭ پايتەختىگە ماڭدۇردى. بۇ ئاپپارات گەرچە ئىنگلىز تىلىدا «**portable**» يەنى «كۆتۈرۈپ يۈرگۈلى بولىدىغان» دەپ ئاتالغان بولسىمۇ، ئۇنى بىر بىر توننىلىق ماشىنا ئاران سۆرىدى. بۇ ئاپپاراتنى ماڭدۇرۇپ بولۇپلا، شىركەتنىڭ باشلىقلىرى بىزنىڭ ماگىستېرلىق ئۇنۋانى ۋە كۆپ يىللىق تەجرىبىسى بار مېخانىكىلىق ئىنژىنېرىمىزنى ئىشتىن بوشاتتى. ئەگەر بىر شىركەت ئۆزىنىڭ خېرىدارلىرىغا ئىشلىمەيدىغان ياكى سۈپىتى ناچار مەھسۇلاتنى ماڭدۇرسا، ئۇ بۇ شىركەتنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇنغا بارمايدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. شۇڭا، مەن بۇ شىركەتتە داۋاملىق تۇرۇشنىڭ ياخشى ئىستىقبالى يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ، يېڭى ئىش تېپىش قارارىغا كەلدىم. بۇ شىركەت ھازىرمۇ مەۋجۇت. ئۇنىڭ قۇرغۇچىلىرى كەسپىي جەھەتتە ناھايىتى نوپۇزلۇق كىشىلەر بولغاچقا، ئۇلار ئامېرىكا ھۆكۈمىتىدىن ئالىدىغان مەبلەغ ئۈزۈلۈپ قالماي، شىركەت ھازىرمۇ مېڭىۋاتىدۇ.

2003-يىلى نوپاىردا مەن ئۆزۈمنىڭ ھازىرقى ئىدارەم بولغان **JPL** بىلەن ئىنتېرنېت ئارقىلىق ئالاقىلىشىپ، بىر كۈنلۈك خىزمەت تېپىش كۆرۈشۈشىگە ئېرىشتىم ھەمدە مەن ئىشلەۋاتقان يۇقىرىدىكى شىركەتتىن ئىككى كۈنلۈك تەتىل رۇخسىتى ئېلىپ، «**JPL**» بىلەن كۆرۈشۈپ كەلدىم. بۇ كۆرۈشۈشنىڭ رەسمىي نەتىجىسى چىققىچە مەن ئىلتىماس قىلغان، سىلىكون جىلغىسىدىكى يەنە بىر يېڭى قۇرۇلغان شىركەت مېنى كۆرۈشۈشكە چاقىردى. بۇ شىركەت ياپونىيەنىڭ «**Hitachi**»، «**Fuji-Xerox**» قاتارلىق **3** چوڭ شىركىتىدىن چىققان **3** ئادەم بىرلىشىپ قۇرغان شىركەت بولۇپ، ئۇنىڭ بىر قىسىم مەبلەغىنى ياپون ھۆكۈمىتى سالغان ئىكەن. شىركەتنىڭ تەتقىقات ۋە تەرەققىيات بۆلۈمى ئامېرىكىدا بولۇپ، مەن كىرسەم ئاشۇ بۆلۈمدە «ئوپتىكا لايىھىلەش دېرىكتورى» بولۇپ ئىشلەيدىكەنمەن. شىركەتنىڭ ئىشلەپچىقىرىش فابرىكىسى ياپونىيەدە بولۇپ، مەن دەسلەپتە ياپونغا بېرىپ، **6** ئاي ۋاقىت ئىچىدە بىر تەجرىبىخانا قۇرىدىكەنمەن. مەن ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈشكە كېلىشتىن بۇرۇن، ئۇلارنىڭ ئېلان قىلغان مائاشىنىڭ ئازلىقىنى، ماڭا يىللىق مائاش ئۈچۈن يەنە **5000** دوللار قوشۇپ بېرىشىنى ئېيتتىم. ئۇلار ماقۇل بولدى. ھەمدە **45** مىنۇتلۇق دوكلات ۋاقتى بەردى. لېكىن، مېنىڭ دوكلاتىم باشلانغاندىن كېيىن، يىغىنغا كىرگەنلەر يالغۇز تېخنىكا ئەمەس، مەندىن شىركەت باشقۇرۇش، خېرىدار تېپىش، يېڭى شىركەت قۇرۇش توغرىسىدا ھەر خىل سوئاللارنى سوراپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ دوكلات يىغىنىمىز **3** سائەتتە ئاران تۈگىدى. شىركەتنىڭ ياپونلۇق باشلىقلىرى مېنى ئىنتايىن ياقتۇردى. دوكلاتتىن كېيىن مەن بىلەن يەنە ئايرىم-ئايرىم كۆرۈشتى. بەزىدە ياپونچىلا سۆزلەشۈپ، ئۇلار مېنى ئىشقا ئالىدىغانلىقىنى شۇ چاغدىلا قارار قىلىپ، مېنىڭ قارار قىلىشىم ئۈچۈن ساق بىر ھەپتە ۋاقىت بەردى. مەن ئۇلاردىن

ئايرىلىشتىن بۇرۇن، ئۆزۈمنىڭ «JPL» بىلەنمۇ كۆرۈشۈپ بولغانلىقىمنى، ئەگەر «JPL» مېنى خىزمەتكە ئېلىپ قالسا، چوقۇم «JPL» گە كېتىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇلار مېنىڭ بۇ قىلغىنىمدىن ئىنتايىن تەسلىنىپتۇ. ماڭا «ھەقىقەتەنمۇ ئەخلاقى يۇقىرى، سەمىمىي كىشى ئىكەن» دەپ باھا بېرىپتۇ. ئارىلىقتا بىر ھەپتە بولمايلا ئۇلاردىن ماڭا تېلېفون كەلدى:

-- ئەگەر مائاشىڭنى يەنە ئۆستۈرۈپ بەرسەڭ، بىزنىڭ شىركەتكە كېلەمسەن؟

-- رەھمەت. مەن «JPL» نى باھانە قىلىپ تۇرۇپ، بۇ شىركەتتىكى مائاشىمنى ئۆستۈرۈۋېلىشنى خالىمايمەن. مەن ئۇنداق ئادەم ئەمەس. ئەگەر سىلەرنىڭ شىركەتكە بارسام، ھازىرقى مائاش بىلەنلا بارىمەن. بىر مەزگىل ئىشلىگەندىن كېيىن، مېنىڭ ئىپادەمگە قاراپ بېقىپ ئاندىن مائاشىمنى ئۆستۈرۈپ بەرسەڭلار بولۇپىرىدۇ. مەن «JPL» نىڭ جاۋابىنى چوقۇم كۈتمەسم بولمايدۇ.

-- «JPL» ساڭا قانچىلىك مائاش بەرسە، بىزمۇ شۇنچىلىك مائاش بېرەيلى. شۇنداقتا كېلەمسەن؟

-- رەھمەت. ئەمما، مەن ئۇنداق قىلالمايمەن. بۇ پەقەت پۇلنىڭلا ئىشى ئەمەس.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ماڭا «JPL» دەك چوڭ ئىدارىنىڭ ئۇلارنىڭكىدەك كىچىك شىركەت بىلەن سېلىشتۇرغاندا قانداق يېتەرسىزلىكى بارلىقىنى تەپسىلىي چۈشەندۈردى. ئۇلارنىڭ ماڭا دېگەنلىرى توغرا بولۇپ، مەن ئۇنىڭ ھەممىسىگە قوشۇلدۇم. لېكىن، «JPL» كىملا بولسا كىرەلەيدىغان ئورۇن ئەمەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ئالەم تېخنىكىسى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان دۇنيادىكى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ھەم ئىنتايىن مۇقىم بىر ئورۇن بولغاچقا، «JPL» نى ئۇ شىركەت بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولمايتتى. شۇڭا مەن «JPL» نىڭ جاۋابىنى كۈتتۈم. ئۇلارمۇ ئەسلىدىكى مېنىڭ بىر ھەپتە ئىچىدە جاۋاب بېرىشىم كېرەكلىكى توغرىسىدىكى شەرتىنى ئۆزگەرتىپ، ئۇلارمۇ «JPL» نىڭ جاۋابىنى ساقلىدى. ماڭا «JPL» دىن رەسمىي خىزمەتكە قوبۇل قىلىش خېتى كەلگەندىن كېيىن، مەن ئۇلار بىلەن تېلېفوندا يەنە بىر ئاز پاراڭلىشىپ، چىرايلىق خوشلاشتىم. مەن بۈگۈن مۇشۇ قىسىمنى يېزىۋاتقاندا، ئۇ شىركەتنىڭ تور بېتىگە كىرىپ قاراپ باقتىم. ئۇلارنىڭ تور بېتى ئېچىلدى. لېكىن، «شىركەتنىڭ تارىخى» دېگەن بەتتە پەقەت 2003-يىلىغىچە بولغان ئۇچۇر بار ئىكەن. قارىغاندا بۇ شىركەتمۇ 2004-يىلىنى چىقىرىۋالغان ئوخشايدۇ.

مەن يۇقىرىدا ئامېرىكىدا يېڭى ئىگىلىك يارىتىشتىكى سەلبىي نەرسىلەرنى كۆپرەك سۆزلىدىم. بۇ ھەرگىز ئامېرىكا بىر ناچار مەملىكەت دېگەنلىك ئەمەس. مەن بېشىمدىن ئۆتكۈزگەن بىر قانچە يىل ئىچىدە، ئامېرىكىدا ئەنە ئاشۇنداق ئىشلار بولۇپ ئۆتكەنىدى. مەن ئۇلارنى شۇ پېتىچە يازدىم. پۈتۈن دۇنيا مىقياسىدىن ئېيتقاندا، ئامېرىكا يەنىلا يېڭى ئىگىلىك يارىتىشتىكى ئەڭ ئىلغار، ئەڭ ياخشى دۆلەتتۇر. دۇنيادىكى يەڭگى ئىلىم-پەن ۋە يېڭى تېخنىكىنىڭ كۆپىنچىسىمۇ يەنىلا ئامېرىكىدا ئىجات قىلىنىدۇ. ئامېرىكىدا شىركەتلەر دەسلەپتە كىچىك قۇرۇلۇپ، سېتىۋېلىش ۋە قوشۇلۇش ئارقىلىق ئۇ بارغانسېرى چوڭىيىپ ماڭىدۇ ھەمدە يېڭى ئىگىلىك يارىتىش پۇرسىتى ھەممە مىللەتلەر ئۈچۈن ئوخشاش. مەسىلەن، كومپيۇتېرنىڭ

«CPU» سىنى چىقىرىدىغان ئىنتېل شىركىتىنى ئەسلىدە بىر ۋېنچىرىيلىك ئىنتېرنېت قۇرغان. مېنىڭ بىلىشىمچە، ئۇ ئادەم ھازىرمۇ ئىنتېلنىڭ «CEO» سى بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. ئىگىلىك يارىتىشتا، بىز ئۇيغۇرلاردا نۇرغۇن ئاجىزلىق بار. مەن بۇرۇن يۇرتىمىزغا بېرىپ كېلىپ يۈرگەن ۋاقىتىدا، ئاتا-بالا ئىككەيلەنمۇ بىر-بىرى بىلەن كېلىشەلمەي، دۇكان ئايرىغىنىنى كۆرگەندىم. بىز بىرلەشمەي، بۆلۈنمىز. بۇنىڭ زىيىنى ئىنتايىن چوڭ. مەسىلەن، ئۈرۈمچىدە 100 ئۇيغۇر دۇكان ئاچقان بولسا، ئۇلار بېيجىڭغا كەم دېگەندە 100 ئادەم ماڭدۇرۇپ، شىنجاڭغا مال توشۇيدۇ. ئەگەر مۇشۇ 100 ئادەم بىرلىشىپ، بىر چوڭ دۇكان ئاچقان بولسا، بېيجىڭدىن مال توشۇش ئۈچۈن بىر قانچە ئادەم ماڭدۇرۇلسا كۇپايە قىلاتتى. ئۇنىڭدىن باشقا، ئامېرىكىنىڭ ئىگىلىكى زەنجىرسىمان ۋە ئومۇملاشقان بولىدۇ. بۇ يەردىكى «زەنجىرسىمان» دېگىنىمىز، ئەگەر بىرى «رابىيە سودا سارىيى» دېگەن بىر شىركەتنى قۇرغان بولسا، 6 شەھەرنىڭ ھەممىسىدە بۇ شىركەتنىڭ سودا سارىيىدىن بىرنى ئاچىدۇ («ئارمان» شىركىتىدەك). «ئومۇملىشىش» دېگىنىمىز، ئەگەر بىر ئادەم قەشقەر بىلەن ئۈرۈمچىنىڭ ئارىلىقىدا قاتنايدىغان بىر يولۇچى توشۇش شىركىتى ئاچقان بولسا، بۇ 1500 كىلومېتىر ئارىلىقتا يولۇچىلار كېچىسى چۈشىدىغان مېھمانساراي، يول بويى تاماق يەيدىغان ئاشخانا قاتارلىقلارنىمۇ مۇشۇ ئادەم ئۆزى قۇرىدۇ. زەنجىرسىمان ئىگىلىك بىلەن ئومۇملاشقان ئىگىلىكنىڭ باشقۇرغۇچىلىرى، مالىيەسى، تەشۋىقاتى، مال يۆتكىشى قاتارلىق ئىشلىرى بىر تۇتاش بولىدىغان بولغاچقا، ئايرىم-ئايرىم ئىش ئېلىپ بارىدىغان كىچىك شىركەتلەرگە قارىغاندا، نۇرغۇن چىقىمنى ئازايتىپ، پايدىنىمۇ شۇنىڭغا ئوڭ تاناسىپ ھالدا كۆپەيتكىلى بولىدۇ. ئۇيغۇرلارنىڭ بۇ ئىشلاردا ئاجىز بولۇپ قېلىشىنىڭ سەۋەبلىرى ئىنتايىن كۆپ. ئۇنىڭ ئىچىدىكى 3 سەۋەپ مۇنداق بولۇشى مۇمكىن: (1) ئۇيغۇرلارنىڭ مەدەنىيەت ساپاسى تۆۋەن؛ (2) ئۇيغۇرلاردا ئۆز شىركىتلىرىگە بولغان سەمىمىيەت يېتەرلىك ئەمەس؛ (3) ئۇيغۇرلار ھازىرقى زاماندا بىر نورمال ھالەتتە ياشاپ مېڭىشى ئۈچۈن، چوقۇم بىر-بىرىنى شەرتسىز يۆلەپ مېڭىشى كېرەكلىكىنى تېخى تونۇپ يەتمىگەن.

مەن بىر دوستۇمدىن مۇنداق بىر ھېكايىنى ئاڭلىغان. ئۇنىڭ راست-يالغانلىقىنى بىلمەيمەن، لېكىن، ئۇ ھازىر ئۇيغۇرلار ئىچىدە ساقلانغان ئاتقان بىر گەۋدىلىك مەسىلىنى ناھايىتى جانلىق چۈشەندۈرۈپ بەرگەن. ئۇ ھېكايىدە مۇنداق دېيىلگەن:

چىڭ سۇلالىسى مەزگىلىدە، چىڭ ئەسكەرلىرى ئۇيغۇرلارنى زادىلا بېسىۋالماي، پادىشاھ ئۆزىنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلىرىدىن بىر قانچىنى ئۇيغۇرغا ئوخشىتىپ ياساپ، ئۇيغۇر دىيارىغا ماڭدۇرۇپتۇ. ئۇلار ئۇيغۇر دىيارىغا كېلىپ قارىسا، ھەممە ئادەم ئىنتايىن قاۋۇل ۋە جەڭگىۋار بولۇپ، كىچىك بالىلارمۇ بىر ياغاچنى ئات قىلىپ مىنىپ، يەنە بىر تايافنى قېلىچ قىلىپ، ئۇرۇش قىلىشنى مەشىق قىلىپ ئوينىدايدىكەن. بۇلارنى كۆرگەن چىڭ پادىشاھنىڭ ئادەملىرى «ئۇيغۇرلارنى ئۇرۇش بىلەن يېڭىش مۇمكىن ئەمەس ئىكەن» دېگەن خۇلاسىگە كېلىپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ بىرى بىر قوغۇنچى ئۇيغۇرنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭ قوغۇنلىرىنى كۆرۈپ، باھاسىنى سوراپتۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇ قوغۇنچىنىڭ يېنىدىكى يەنە

بىر قوغۇن دۆۋىسىگە قاراپ ماڭسا، بۇ قوغۇنچى «ئۇنىڭ قوغۇنىنى ئالما. ئۇنىڭ ياخشى ئەمەس. سۇنى جىق قويۇپ، چىرايلىق قوغۇنلارنى چۈشۈرگەن بىلەن، ئۇنىڭ قوغۇنى تاتلىق ئەمەس. مېنىڭكى كۆپ ياخشى». دەپتۇ. بۇنى كۆرگەن چىڭ پادىشاھنىڭ ئادىمى «ئۇيغۇرلارنى ئۇرۇش بىلەن ئەمەس، ھېلە بىلەن، بىر-بىرنى ئۇرۇشقا سېلىپ، ئاسانلا يەڭگىلى بولىدىكەن. چۈنكى ئۇلاردا ئۆز-ئارا ھېچقانداق ساداقەتلىك يوق ئىكەن» دېگەن خۇلاسىگە كېلىپ، قايتىپ كېتىپتۇ. شۇنداقلا، راستتىنلا كېيىنلىكتە ھېلە-مىكەر بىلەن ئۇيغۇرلارنى يېڭىۋاپتۇ.

مەن 1991-يىلى يۇرتقا بېرىش ئۈچۈن بېيجىڭغا بېرىپ، شىنجاڭ ئىش ئورنىغا چۈشكەندە، بىر قېتىم گەنجياكوغا چۈشلۈك تاماق يېگىلى باردىم. ياتاققا ئەڭ يېقىن بىر ئۇيغۇر ئاشخانىسىغا كىرىپ، يېرىم سائەت ساقلىسام، ئاشپەز ئۈستام ماڭا زادىلا تاماق كەلتۈرمىدى. مەندىن كېيىن كىرگەن خەنزۇلاردىن نەچچە گۇرۇپپا كىشىلەرگە تاماق كەلتۈرۈپ بولدى. مېنىڭ قورسىقىم بەك ئېچىپ كېتىپ ھەم بۇ ئىشلارغا قورسىقىم كۆپۈپ، ئاشپەز ئۈستامدىن نېمىشقا مەندىن كېيىن كەلگەنلەرگە مەندىن بۇرۇن تاماق بېرىدىغانلىقىنى سورىسام، ئۇ كىشى «ئۇكام، سىز تاماقتىن ئاران بىر كىشىلىك بۇيرۇتىدىكەنسىز. ماۋۇلار دېگەن بىر قېتىمدىلا 40-50 كىيلىك تاماق بۇيرۇيدۇ. شۇڭا ئالدى بىلەن شۇلارنى كۈتمەسەك بولمايدۇ. يەنە سەل ساقلاپ تۇرۇڭ» دېدى. مېنىڭ غەزەپ ئاچچىقىم كېلىپ، بۇ ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتىم. يەنە بىر ئاشخانىغا بېرىپ، ئۇ يەردە يەنە بىر ئاز ساقلاپ، ئاران تاماق ئېلىپ، بىر ۋاق قورسىقىمنى تويغۇزدۇم. يەھۇدىيلار ئارىسىدا بۇنداق ئەھۋالنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. مەن ئالدىنقى بىر بۆلۈمدە، يەھۇدىيلارنىڭ «ياشاش يولى» نى خۇلاسىلىگەندە، «بىر-بىرنى شەرتسىز يۆلەيدۇ» دېگەندىم. بۇنىڭ مەنىسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيسىز؟ ئامېرىكا نيۇ-يورك شەھىرىنىڭ مانخاتتون دېگەن رايونىدا يەھۇدىيلار ئىنتايىن كۆپ ئولتۇراقلاشقان بولۇپ، ئۇلار بىر نەرسە ئالماقچى بولسا، پەقەت يەھۇدىيلارنىڭ دۇكىنىدىنلا ئالىدىكەن. مېنىڭ ئاڭلىشىمچە، يەھۇدىيلارنىڭ ماللىرى باشقا يەردىن قىممەت ھەمدە باشقا دۇكانلاردا يوق بىر خىل ئالاھىدە باج پۈلمۈ بار ئىكەن. بەزى يەھۇدىيلارنىڭ ئۆيىنىڭ يېنىدىلا باشقا دۇكانلار بار بولۇپ، يەھۇدىينىڭ دۇكىنى نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتا بولسىمۇ، يەھۇدىيلار ئاشۇ يىراق يەرگە ئېرىنمەي بېرىپ، نەرسە-كېرەكنى شۇ يەردىن ئالىدىكەن. بىز شىمالىي كالىفورنىيەدە تۇرۇۋاتقان ۋاقىتىمىزدا، تاللىغان ئائىلە دوختۇرمىز بىر يەھۇدىي دوختۇر ئىكەن. كېيىن ئۇ بىزنى بەل ئاغرىقى دوختۇرى، كۆز دوختۇرى ۋە بالىلار دوختۇرى قاتارلىق باشقا دوختۇرغا ماڭدۇرغاندا، ئۆز شەھىرىمىزدىكى دوختۇرنى كورسىتىپ بەرمەي، نەچچە شەھەر يىراقلىقتىكى دوختۇرلارنى كورسىتىپ بەردى. بىز دەسلەپتە بۇنىڭ نېمىشقىلىقىنى بىلمەپتىمىز. كېيىن ئۇقساق، بىزنى داۋالىغان بۇ دوختۇرلارنىڭ ھەممىسى يەھۇدىي ئىكەن. «بىر-بىرنى شەرتسىز يۆلەش» دېگەن مانا شۇ. بۇلار بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ئۆزىنىڭ ئازراق ماددىي مەنپەئەتىنى دەپ، ئۆز مىللىتىگە زىيان سالدىغان، ئۆز مىللىتىنى خارلايدىغان، ئۆز مىللىتىدىن يۈز ئۆرۈيدىغان ئۇيغۇرلارنى بىز نېمە دەپ ئاتىساق بولىدۇ؟ مەن ئۇنى بىلمەيمەن. مېنىڭچە، كۆپ سانلىق ئۇيغۇرلار «مىللەت» نىڭ مەنپەئەتىنى ئۆزىنىڭ شەخسىي مەنپەئەتىدىن يالغۇز ئېغىزىدا ئەمەس،

ئەمەلىيەتتەمۇ ئۈستۈن قويۇپ، قىلغان ھەر بىر ئىشدا ئاڭلىق ھالدا ئۆز-ئارا بىر-بىرىنى يۆلەيدىغان بىر ۋەزىيەتنى شەكىللەندۈرگەندىلا، ئۇيغۇرنىڭ كۈنى ھازىرقىدىن كۆپ ياخشىلىنىشقا قاراپ مېڭىشى مۇمكىن.

ھازىر ئۇيغۇر دىيارىدا باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەردە خەنزۇ تىلىدا ئوقۇتۇشنى ئومۇملاشتۇرۇش ئىشلىرى ناھايىتى چىڭ تۇتۇلۇپتۇ. بۇ ئىش ئەمەلگە ئاشقاندىن كېيىن، خەنزۇ تىلىدا ئوقۇغان ياش-ئۆسمۈرلەر بارا-بارا ئۇيغۇر تىلىدا يېزىلغان كىتابلارنى ئوقۇمايدىغان بولۇپ قالدۇ. ئۇ چاغدا تەبىئىي پەن ئۈچۈن پۈتۈنلەي خەنزۇچە كىتابلارنى قوللىنىدىغان بولۇپ، ئەگەر ئىجتىمائىي پەن ۋە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا ئائىت كىتابلارمۇ ئانچە ئوقۇمايدىغان بىر ھالەت شەكىللەنسە، ئۇيغۇر مىللىي نەشرىياتچىلىقى ئىنتايىن ئېغىر تەھدىدكە ئۇچرىشى مۇمكىن. ئەگەر ئۇيغۇر مىللىي نەشرىياتچىلىقى ۋەيران بولسا، شېئىر، ھېكايە، رومان قاتارلىق ئۇيغۇر ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى باشقا تىلدا يازغىلى بولمىغاچقا، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىمۇ بىر ئېچىنىشلىق تەقدىرگە دۇچ كېلىشى مۇمكىن. ئەمما، ئاشۇنداق بىر شارائىتتا، ئەگەر بىر مىليون ئۇيغۇر ئائىلىسى ھەر يىلى بىر-ئىككى مېھماندارچىلىقتىن ۋاز كېچىپ، بىر يىلدا **100** سوم پۇلنى ئۇيغۇر تىلىدىكى كىتابلارنى سېتىۋېلىشقا خەجلىسە، ئۇيغۇر مىللىي نەشرىياتچىلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ۋە ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىمۇ يەنە بىر مەزگىل قوغداپ قېلىش مۇمكىن. مۇشۇ ئىشنى بىز ئۇيغۇرلار قىلالامىزمۇ؟

12-بۆلۈم

19- سوئال: بىزنىڭ ھازىرچە سىزدىن سورايدىغان سوئاللىرىمىز يۇقىرىقىلار بىلەن ئاخىرلاشتى. سىزنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا ئۇيغۇر دىيارىدىكى ۋە تەنداشلارغا دەيدىغان يەنە قانداق سۆزلىرىڭىز بار؟

جاۋاب: 1976-يىلى 7-ئايدا، مەن ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن كۈنىلا تىراكتور ۋاگونىدا ئولتۇرۇپ، يوتقان-كۆرپىلىرىم بىلەن بىر كەتمەنى كۆتۈرۈپ، يېزىغا قايتا تەربىيە ئېلىشقا ماڭغاندا، مېنىڭ كۆز ئالدىمدا ھېچ قانداق نۇر كۆرۈنمىگەندى. مەن ئۈچۈن ئىستىقبال دېگەن بىر قاپقارا ئۆڭكۈردىن ئىبارەت ئىدى. ئىچىمدە «مەن قاچانمۇ بىر ئېيىغا 25 سوم ماۋاش بېرىدىغان بىر ئىشچىلىق ياكى باشقا خىزمەتكە ئېرىشەلەرمەن؟» دەپ ئويلايتتىم. ۋە تەندىكى نۇرغۇن ياشلىرىمىز ھازىر دەل ئاشۇنداق بىر ئەھۋالغا دۇچ كېلىپ، ئوتتۇرا مەكتەپ ھەتتا ئالىي مەكتەپ ئوقۇشنى بىر خىل كۆۈرۈكتىن ئۆتۈش ئىشى قىلىۋېلىشقا يۈزلەنگىلى تۇرغاندەك قىلىدۇ. مەن بۇ ئىشلار توغرىسىدا كۆپ ئويلىنىپ، ئۇلارغا ئىنتايىن ئىچ ئاغرىتتىم. مېنىڭ كۆڭلۈم ئۇلارغا نىسبەتەن چوڭقۇر ھېسداشلىق تۇيغۇسى بىلەن تولدى. مەن ئازابلىنىش ئىچىدە ئۇلارغا بىرەر ئىش قىلىپ بېرىشكە يول تاپالماي تۇرغان بىر ۋاقىتتا، بىلىۋال تور بېكىتىنىڭ قۇرغۇچىسى قۇربانجان روزى ئەپەندىم بىلەن ئۇنىڭ ياردەمچىسى «مۇخبىر» ئەپەندىم ئۇشبۇ سۆھبەتنى ئېلىپ بېرىشنى ماڭا تەكلىپ قىلدى. مەن ئۇلارنىڭ تەكلىپىگە خۇشاللىق بىلەن قوشۇلدۇم. بىز بۇ سۆھبەتنى باشلىغان 3 ئاي ئەتراپىدىكى ۋاقىت جەريانىدا، قۇربانجان بىلەن «مۇخبىر» ئەپەندىلەر ئۆزلىرىنىڭ قانچىلىك ئالدىراشلىقىغا قارىماي، بۇ ئىش ئۈچۈن نۇرغۇن ۋاقىت ۋە كۈچ سەرپ قىلدى. مېنىڭ يازمامنى تەھرىرلەپ، ئۇنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇرمەنلەر بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈش ئۈچۈن، ئۇلار كېچە سائەت 2 گىچە ئىشلىگەن ۋاقىتلار ئاز ئەمەس. مەن مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، قۇربانجان روزى ئەپەندىم بىلەن «مۇخبىر» ئەپەندىمگە چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن. بۇ ئىككى ئوت يۈرەك قېرىندىشىمىزدىن باشقا، بىلىك تور بېتىنىڭ باشقۇرغۇچىسى ئەلىيار ئەپەندىم بۇ سۆھبەتنى ئەڭ دەسلەپتىن تارتىپلا ئۇيغۇر لاتىن يېزىقى (ULY) دىن ئۇيغۇر ئەرەبچە يېزىقى (UEY) غا ئۆزگەرتىپ، ئۇنى بىلىك تور بېتىگە قويۇپ، ULY نى بىلمەيدىغان ئوقۇرمەنلەرنىڭ بۇ سۆھبەت خاتىرىسىدىن پايدىلىنىشىغا ئوڭايلىق تۇغدۇرۇپ بېرىپ كېلىۋاتىدۇ. بۇ يەردە مەن ئەلىيار ئەپەندىمگە چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، مەيىن شامال، نەۋرۇز ۋە شەھىزات، ئىزدىيارى ۋە باشقا بىر قىسىم تور بەتلىرى بۇ قېتىمقى سۆھبەتنى ھەمدە مەن يۇرتىمىزدىكى ئۇيغۇر ياشلىرى ئۈچۈن تەييارلىغان <http://www.meripet.com> دېگەن تور بېتىنى تەشۋىق قىلىش يولىدا ئىزچىل تۈردە كۈچ چىقىرىپ كېلىۋاتىدۇ. مەيىن شامال تور بېتى مېنى ئۆزلىرىنىڭ ئاۋازلىق

چايخانىسىغا 2 قېتىم تەكلىپ قىلىپ، مېنى يۇرتىمىزدىكى ياشلار بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈشى بىلەن، مەن خۇددى ئۆزۈمنى ئۆز خەلقىمنىڭ ئارىسىغا قايتىپ بارغاندەك ھېس قىلىپ، چەكسىز خۇشاللىق ۋە ھاياجانغا چۆمدۈم. مەندە ئۇنداق بىر ھېسسىيات بولۇپ باقمىغىلى 15 يىلدىن ئاشقاندى. مەن يۇقىرىقى تور بەتلەرنىڭ باشقۇرغۇچىلىرىغىمۇ ئۆزۈمنىڭ سەمىمىي تەشەككۈرىنى بىلدۈرمىەن.

بىز بۇ سۆھبەتنى باشلىغاندىن كېيىن، نۇرغۇن كىشىلەردىن ئىنكاس تاپشۇرۇپ ئالدۇق. ئۇلار ئۆز ئىنكاسلىرىدا مەندىن تەلەپ قىلغان نەرسىلەرنىڭ بىرى، بۇ سۆھبەتنى ئىمكان قەدەر ئۇزۇنراق يېزىش. ماڭا كەلگەن بۇ ئىنكاسلار مەن ئۈچۈن زور ئىلھام بولدى. ماڭا زور كۈچ-قۇۋۋەت بېغىشلىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ھەر بىر سوئالنىڭ جاۋابىنى بارغانسېرى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ئۇزۇنراق قىلىپ يازىدىغان بولۇپ كەتتىم. مەن ۋەتەندىكى قېرىنداشلارغا ئېيتىپ بېرىشنى ئارزۇ قىلغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى توغرىسىدا بىردىن سوئال چىقىرىش مۇمكىن بولمىغاچقا، مەن چىقىرىلغان سوئالنى چۆرىدىگەن ھالدا، شۇ چاغدا ئېسىمگە كەلگەن نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى يېزىشقا تىرىشتىم. بولۇپمۇ چەت ئەلگە چىقىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالمىغان كەڭ ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئوقۇپ پايدىلىنىشى ئۈچۈن، ئامېرىكىنىڭ ھەر ساھەدىكى ئەھۋالنى تونۇشتۇرىدىغان ھەمدە ئامېرىكىلىقلارنىڭ بالىنى قانداق تەربىيەلەيدىغانلىقى توغرىسىدىكى مەزمۇنلارنى كۆپلەپ قوشۇپ قويدۇم. مەن ئېلىپكىتىر ۋە ئۆپتىكا ساھەسىدىكى كەسپ ئەھلى، ئىلمىي تەتقىقاتچى ۋە ئىنژىنېر. ئەمما، ئىجتىمائىي پەن ساھەسىدىكى كەسپ ئەھلى ياكى تەتقىقاتچى ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ماڭا ۋەتەندىن، ئۇيغۇر تىلىدا سۆزلىشىدىغان مۇھىتتىن ئايرىلغىلى 20 يىلدىن ئاشتى. مەن بۇ سۆھبەتنىڭ خاتىرىسىنى ئاشۇنداق بىر سالامەت بىلەن يازدىم. ئىجتىمائىي پەن ساھەسىدىكى بەزى كەسپ نۇقتىسىدىن قارىغاندا، يازغانلىرىمنىڭ بەزى يەرلىرى دېگەندەك توغرا بولماي قالغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. مەن ئوقۇرمەنلەرنىڭ توغرا چۈشىنىشىنى سورايمەن. ھەمدە ماڭا ئىلھام بېرىپ يازغان ئېلخەت ۋە باشقا ئىنكاسلىرى ئۈچۈن، بارلىق ئوقۇرمەنلەرگە چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن.

بىلىۋال بىلەن مېنىڭ بۇ قېتىمقى سۆھبەتنى ئېلىپ بېرىشىمىزدىكى مەقسىدىمىز پەقەت بىرلا: يۇرتىمىزدىكى ياش ئوقۇغۇچىلارغا قوللىمىزدىن كېلىشىچە روھىي جەھەتتىن بولسىمۇ بىر ئاز ئىلھام بېرىپ، ئۇلارنىڭ كەلگۈسى ئۈچۈن بىر توغرا يول تاللىۋېلىشىغا ئازراق بولسىمۇ ياردەم قىلىش. مېنىڭچە، ماڭا ئوخشاش ھەر خىل ئىگىز-پەس، ئەگرى-توقايلىقنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرۈپ، كىشىلىك ھاياتنىڭ بىر قىسمىنى ياشاپ بولغان ھەمدە ئۆزى ئۈچۈن بىر قەدەر توغرا يول تېپىپ، كىشىلىك ۋە كەسپىي ھاياتىنى بىر قەدەر مۇۋەپپەقىيەتلىك ئېلىپ ماڭالىغان ھەر بىر ئۇيغۇر قېرىندىشىمىزنىڭ، يۇرتىمىزدىكى ياش ئوقۇغۇچىلىرىمىزغا مۇنداق بىر چۈشەنچىنى تەشەببۇس قىلىش مەجبۇرىيىتىمىز بار: ھازىر ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە ئالىي مەكتەپتىكى ئوقۇشنى قانداق داۋام قىلىشتا، جۇڭگونىڭ نۆۋەتتىكى ۋەزىيىتىنى ئەمەس، بۇنىڭدىن 10 يىل، 20 يىل ھەتتا 30 يىلدىن كېيىنكى ۋەزىيەتنى كۆزدە تۇتۇش كېرەك. جۇڭگو ھازىر

ئىنتايىن تېز ئۆزگىرىۋاتىدۇ. بۇنىڭدىن 10-20 يىل بۇرۇنقى "خىزمەتنى بىر تۇتاش تەقسىم قىلىش" تۈزۈمى ھازىر رىقابەت تۈزۈمىگە ئۆزگەردى. ئەگەر قانۇن-تۈزۈملەر مۇكەممەللىشىپ، رىقابەت ۋە خىزمەت پۇرسىتى ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر بولىدىغان بىر ۋەزىيەت شەكىللەنسە، ھازىر ئىگىلىگەن بىلىم، تەربىيەلەپ يەتشتۈرگەن ئىقتىدارلار ئەڭ قىممەتلىك گۆھەرگە ئايلىنىدۇ. ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بۇ جەھەتتىكى چۈشەنچىسىنى ئۆستۈرۈش جەھەتتە، ھازىرغىچە ئۇزۇن مۇددەت تىرىشىپ، چەت ئەلگە ئوقۇشقا چىقالغان ھەر بىر ئۇيغۇر ۋە تەندىشىمىز ئوخشىمىغان دەرىجىدە تۆھپە قوشالايدۇ. مېنىڭ بۇ قېتىم يېزىپ چىققىنىم ئۆزۈمدىن ئىبارەت بىر ئادەمنىڭ ھېكايىسى. ئىشنىمەنكى، ھازىر چەت ئەلدە ئوقۇۋاتقان ۋە ئىشلەۋاتقان يۇرتداشلارنىڭ ئىچىدە مەندەك ھېكايىسى بارلار ئىنتايىن كۆپ. ھەر خىل ئەگرى-توقايلىقنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرۈپ، ئەڭ ئاخىرىدا بىر مۇۋەپپەقىيەت يولىغا ئېرىشەلگەنلەر ھەمدە بۇ يولدا ئۆز ئائىلىسى، ئاتا-ئانا، ئۇرۇق-تۇغقانلىرى ۋە ئۇيغۇر مىللىتى ئۈچۈن ئوخشىمىغان دەرىجىدە شان-شەرەپ كەلتۈرۈۋاتقان، ئۇيغۇر دېگەن بىر مىللەتنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى دۇنياغا بىلدۈرۈش جەھەتتە ئوخشىمىغان دەرىجىدە تۆھپە قوشۇۋاتقانلار خېلى كۆپ. مۇۋەپپەقىيەت بالىقىنىڭ ئەڭ يۇقىرىسىغا تېخى چىقىپ بولالماي، تېخىچە جاپا-مۇشەققەتلىك دەۋرىنى ئۆز بېشىدىن ئۆتكۈزۈۋاتقان بولسىمۇ، ۋەتەن ۋە مىللەتنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالىنى كۆزلەپ، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش يولىدا كېچە-كۈندۈز بوشاشماي تىرىشىۋاتقانلارمۇ ئاز ئەمەس. مەن شۇلاردىن، ئۆز ھېكايىلىرىنى ماڭا ئوخشاش يېزىپ چىقىپ، ئۇنىڭدىن ۋەتەندىكى ياش ئەۋلادلارنى خەۋەردار قىلىشنى سەمىمىيلىك بىلەن سورايمەن. بىز ھەممىمىز قېرىيمىز. ئەڭ ئاخىرىدا ئۆلۈپ كېتىمىز. شۇڭا يۇرتىمىزدىكى يېڭى ئەۋلادلار ئۈچۈن پايدىلىق نەرسىلەرنى ئۇلارغا قالدۇرۇپ قويمايلى. بۇ يەردە، ھازىرغىچە ئازراق بولسىمۇ ئۆز ھېكايىسىنى ۋە ئۇيغۇر مەسىلىسىگە بولغان كۆز قارىشىنى يېزىپ، ئۇنى بىلىۋال تور بېكىتى ئارقىلىق كەڭ ئوقۇرمەنلەرگە سۇنغان ياپونىيەدىكى دوكتور دىلشات ئابلا ئەپەندىم قاتارلىق ۋەتەنداشلارغىمۇ چىن كۆڭلۈمدىن رەھىمەت ئېيتىمەن.

مەن ئۆزۈم بېسىپ ئۆتكەن يولنى خۇلاسەلەپ، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنىڭ مۇنداق بىر فورمۇلاسىنى خۇلاسەلەپ چىقتىم:

$$\text{مۇۋەپپەقىيەت} = \text{تالانت} + \text{تىرىشچانلىق} + \text{پۇرسەت}$$

ھازىرغىچە <http://www.meripet.com> تور بېتىنى كۆرۈپ باققان يۇرتداشلار ئۈچۈن بۇ فورمۇلا ئاتونۇش ئەمەس. ئەمەلىيەتتە، بۇ بىر يېڭى فورمۇلا بولماستىن، مەن ئۇنى بۇنىڭدىن 20 نەچچە يىل بۇرۇن، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقىتىمدا ئوتتۇرىغا قويغانىدىم. ئېسىمدە قېلىشچە، مەن ئۇنى بىر قېتىملىق مەكتەپ بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن «يېڭى ئوقۇغۇچىلارنى قارشى ئېلىش چوڭ يىغىنى» دا سۆزلىگەن سۆزۈمگە كىرگۈزگەندىم. ئەسلىدە

ئۇنى بىر چوڭ قەغەزغە يېزىپ، يىغىن زالىنىڭ سەھنىسىگە ئېسىپ قويۇپ تۇرۇپ چۈشەندۈرۈشنى ئويلىغان بولساممۇ، ئۇنىڭغا ئىمكانىيەت بولمىغاندى. بۇ قېتىمقى سۆھبەتنى تولۇق ئوقۇغان كىشى، مېنىڭ نېمە ئۈچۈن يۇقىرىقى فورمۇلادا كۆرسىتىلگەن بىر خۇلاسسىگە كەلگەنلىكىمنى ئاسانلا چۈشەنەلەيدۇ. بۇ فورمۇلادىكى 3 ئامىلىنىڭ ھەر بىرىنى مەن <http://www.meripet.com> تور بېتىدە بىر قەدەر تەپسىلىي چۈشەندۈردۈم. شۇڭا ئۇلارنى بۇ يەردە تەكرارلىمايمەن. مەن بۇ يەردە تىلغا ئېلىپ ئۆتۈپ كېتىشنى مۇۋاپىق كۆرگەن، ئامېرىكىلىقلارنىڭ مۇنداق بىر مىجەزى بار:

ئامېرىكىلىقلار ھەرگىز ئېرىشكەن مۇۋەپپەقىيەتنى ئۈچۈنلا ئەمەس، بىر چوڭ مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشەلمىگەن تەقدىردىمۇ، ئۆزىنىڭ شۇ مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشىش يولىدا كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقىدىن پەخىرلىنىدۇ.

ھەر بىر ئادەم ئۈچۈن ئېيتقاندا، يۇقىرىقى فورمۇلادىكى «تالانت» بىلەن «تىرىشچانلىق» نىڭ قانداق بولۇشى شۇ ئادەمنىڭ ئۆزىگە باغلىق. لېكىن، «پۇرسەت» ئۇنداق ئەمەس. ھازىر زور كۆپ مىقتاردىكى ئۇيغۇرلار «پۇرسەت» ئالدىدا ئۆزى ئۈچۈن بىر ئىنتايىن پايدىسىز ئورۇندا ياشاۋاتىدۇ. ئەمما، بىز بۇنىڭ ئۈچۈن ئاھ ئۇرۇپ، بىر چۈشكۈنلىشىش، يوقىلىش يولىغا قاراپ ماڭساق، ئۇ ئۈچىغا چىققان نادانلىق بولىدۇ. چۈشكۈنلىشىش ئۆزىمىزنىڭ ئۆلۈمىنى ساقلاپ تۇرغان بىلەن باراۋەر. ئۇنداق قىلىش بىزنىڭ ھازىرقى ھالىتىمىزنى ئۆزگەرتىشكە ئېلىپ بارمايدۇ. ئۇنداق قىلىشنىڭ بىز ئۈچۈن ھېچ قانداق قىممىتى يوق. ئۇنىڭ ئەكسىچە، بىز چۈشكۈنلۈكنى كۈچكە ئايلاندۇرۇپ، ئۆز-ئۆزىمىزگە بىر ياشاش يولى ئېچىش ئۈچۈن تىرىشىشىمىز كېرەك. يېڭى پۇرسەت يارىتىش جەھەتتە ئەڭ كۈچلۈك رول ئوينايدىغىنى بىلىم. مەن بۇ سۆھبەتتە مۇشۇنداق بىر نۇقتىنى تولۇق نامايەن قىلىش ئۈچۈن ئىنتايىن كۆپ تىرىشتىم. ئۆزۈمنىڭ بۇ دۇنيادىكى ئەڭ ئىلغار مىللەتلەر ئارىسىدىن كېلىپ چىققان ئەڭ ئىلغار كىشىلەر بىلەن قانداق رىقابەتلەشكەنلىكىمنى ھەمدە بۇ رىقابەت ئىچىدە قانداق قىلىپ ئۆزۈمگە توختىماي يېڭى يول ئېچىپ ماڭغانلىقىمنى تەپسىلىي يېزىپ چىقتىم. بىلىمنىڭ پۇرسەت ئېلىپ كېلىدىغانلىقى بىر دۇنياۋىي ھەقىقەت بولۇپ، ئۇ ھەممە مىللەت ئۈچۈن ئورتاق. مەن مۇشۇ سۆھبەتتە نەقىل كەلتۈرگەن، ئوغلۇم دىلشات ئۆزىنىڭ مەكتىپىدىكى بىر پائالىيەتتە ئوقۇغان، ئامېرىكىلىقلارنىڭ بۇ جەھەتتىكى كۆز قارىشى مۇنداق ئىدى: «بىلىم ھاياتلىقنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ تەركىبىي قىسمى بولۇپ، ئۇ بىر ئادەمنى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرىدۇ. ئۇنى ئىگىلەشنىڭ پەقەت بىرلا يولى بار: سەمىمىيلىك ۋە تىرىشچانلىق. ئۆگىنىش بىر چىراق بولۇپ، بىز ئۇ ئارقىلىق ئۆزىمىزنىڭ ئۆتمۈشىنى ئوقۇيالايمىز، ھەمدە ئۆزىمىزنىڭ كەلگۈسىنى يورۇتالايمىز. كىشىلەر بىلىم ئارقىلىق تەمىن ئېتىلىدىغان پۇرسەتلەر ئارقىلىق ئۆز دۇنياسىنى كېڭەيتەلەيدىغان كۈچ-قۇدرەتكە ئىگىدۇر». مەن يۇرتىمىزدىكى ھەر بىر ياش-ئۆسمۈرنىڭ بۇ سۆزلەرنى ئېسىدە چىڭ تۇتۇپ، ئۆزىنىڭ ياشلىق دەۋرىنى ئىسراپ

قىلماي، ۋاقتىنى يۈزدە-يۈز پىرسەنت بىلىم ئىگىلەش ئۈچۈن سەرپ قىلىشنى تولىمۇ ئۈمىد قىلىمەن.

مەن بۇ سۆھبەتتە يەھۇدىيلارنىڭ ئىشلىرىنى خېلى كۆپ تەسۋىرلىدىم. ئۇلارنىڭ «ياشاش يولى» نامى خۇلاسەلەپ ئوتتۇرىغا قويدۇم. شۇ خۇلاسەنىڭ ئىچىگە تېخى كىرگۈزۈلمىگەن يەنە بىر ئىش بار. ئۇ بولسىمۇ، يەھۇدىيلار داۋاملىق ئۆزلىرى دۇچ كېلىش ئېھتىماللىقى بولغان ئەڭ ناچار ئەھۋالنى تەسەۋۋۇر قىلىپ، شۇنىڭغا ھەر تەرەپلىمە تەييارلىق كۆرۈپ تۇرۇپ ياشايدۇ. بۇ خۇددى بىر كۆپ يەر تەۋرەيدىغان رايوندا ياشاۋاتقان كىشىلەر «ئەگەر ھازىرلا 8 بال يەر تەۋرەپ قالسا، بىز قانداق قىلىمىز؟» دەپ سوراپ تۇرغانغا ئوخشاش ئىش. شۇنداقلا، بىر ئۇرۇش بولۇۋاتقان رايوندا ياشاۋاتقان بىر ئائىلە كىشىلىرى «ئەگەر ھازىرلا بىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئۈستىگە بىر بومبا چۈشسە، بىز قانداق قىلىمىز؟» دەپ سوراپ تۇرغانغا ئوخشاش ئىش. ھازىر ئۇيغۇرلار ئىنتايىن كۆپ ۋە ئىنتايىن كەسكىن مەسىلىلەرگە دۇچ كېلىۋاتىدۇ. مېنىڭچە ئەقلى-ھوشى جايىدا، ھەقىقىي ۋىجدانى بار بىر كىشىنىڭ بۇنداق كەسكىن ئەھۋاللارنى كۆرمەسلىكىگە سېلىپ، كاللىسىنى پۈركۈپ ياشاپ ماڭالىشى ئاسان ئەمەس. شۇڭا ئۇيغۇرلارمۇ ئارىلاپ-ئارىلاپ، «بىز دۇچ كېلىشىمىز مۇمكىن بولغان ئەڭ ناچار ئەھۋال قايسى؟» دەپ ئۆز-ئۆزىدىن سوراپ تۇرغىنى ياخشى. تېخىمۇ مۇھىمى، يالغۇز ئۆز-ئۆزىدىن سوئال سوراپلا قالماستىن، ئاشۇنداق ناچار ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، توختىماي تىرىشىشى كېرەك. يەھۇدىيلار دەل ئاشۇنداق قىلىدۇ. يەھۇدىيلارنىڭ ئانچە كۆپ كۈلمەي، ناخشا ئېيتماي، ئۈسسۈل ئوينىماي، كۆپىنچە ۋاقىتتا بىر خىل جىددىي ھالەتتە تۇرغاندەك كۆرۈنىشى، مانا مۇشۇنداق سەۋەبتىن بولۇشى مۇمكىن. بۇ خۇددى ئۇيغۇرلارنىڭ بىر تەمسىلىدە ئېيتىلغاندەك ئىش: «مىدىرلاپ تۇرغان قۇرۇت كۆمۈلۈپ قالمايدۇ». مەن يۇقىرىقى ئىشنى ئۆزىنىڭ ئادىتىگە ئايلاندۇرۇشنى ھازىر ئۆز ئىستىقبالىدىن ئۈمىدسىزلىنىپ، ئانچە تىرىشمايدىغان بولۇپ قالغان ھەر بىر ئۇيغۇر ياش-ئۆسمۈر ئۈچۈنمۇ تەشەببۇس قىلىمەن. چۈشكۈنلىشىپ ھېچ بىر ئىش خوش ياقمىغان ۋاقىتىڭىزدا، ئۆزىڭىزدىن يۇقىرىقىدەك بىر سوئالنى سوراپ بېقىڭ. چوقۇم چۈشكۈنلۈكنى كۈچكە ئايلاندۇرالايسىز. ھېچ بولمىغاندا، مەن شۇنداق بولۇشىغا تىلەكداشمەن.

ئادەم جاپالىق ئىشلىگەنگە، ئىزچىل تۈردە قاتتىق تىرىشقانغا ئۆلۈپ قالمايدۇ. قىيىنچىلىققا باش ئەگمەي، ئەڭ قىيىن ئىشلاردا باشقىلار ئاسانلىقچە قىلالىمىغان ئىشلارنى قىلىشقا جۈرئەت قىلىش ئارقىلىق، ئۆزىگە بارغانسېرى كۆپ يول ئېچىپ ماڭالايدۇ. مەن يۇقىرىقى يازمامدا بۇ نۇقتىنى ئىلگىرى سۈرۈشكۈم كۆپ تىرىشتم. بۇ يىل (يەنى 2005-يىلى) 6-مارت كۈنى، 20-ئەسىرنىڭ ئەڭ مەشھۇر فىزىكا ئالىمىنىڭ بىرى بولغان **Bethe** ئەپەندىم ئۆلۈپ كەتتى. ئۇ كىشى 2-دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە ئامېرىكىنىڭ لوس-ئانژېلىس دۆلەت تەجرىبىخانىسىكى مانخاتتون پىروچەكتىنىڭ نەزەرىيىۋىي فىزىكا بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولۇپ، ئاتوم بومبىسىنىڭ كەشىپ قىلىنىشىدا ئاچقۇچلۇق رول ئوينىغان ھەمدە قۇياش ۋە يۇلتۇزلارنىڭ ئىسسىقلىق

ئېنېرگىيەسىنىڭ پەيدا بولۇش جەريانىنى بايقاش ئارقىلىق 1967-يىلى نوپېل مۇكاپىتىغا ئېرىشكەن. **Bethe 1906**-يىلى تۇغۇلغان بولۇپ، ئاپىسى يەھۇدىي بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ گېرمانىيەدىكى پروفېسسورلۇق خىزمىتىدىن قۇرۇق قېلىپ، 1933-يىلى گېرمانىيەدىن قېچىپ كەتكەن. 1935-يىلى ئامېرىكىنىڭ **Cornell** ئۇنىۋېرسىتېتىغا پروفېسسور بولۇپ كىرگەن. بۇ كىشىنىڭ يۇقىرىقىدەك بىر قانچە جۈملە سەرگۈزەشتىلىرىدىن ئۇنىڭ ئۆز ئۆمرىدە قانچىلىك جاپا-مۇشەققەتلەرنى ئۆز بېشىدىن ئۆتكۈزگەنلىكىنى، قانچىلىك تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. شۇنداق قىلىپ تۇرۇپمۇ، ئۇ كىشى 99 يىل ئۆمۈر كۆرۈپتۇ. شۇڭا بىر ئادەم ھەرگىز ئۆزىنىڭ قاتتىق ئىشلەپ، ئاسان قېرىپ كېتىشىدىن ياكى بالدۇر ئۆلۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرىمەسلىكى كېرەك. خاتىرجەم ھالدا ئۆزىنىڭ بارلىق ئىقتىدارىنى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە ئىشقا سېلىپ، ئۆزىنىڭ يوشۇرۇن كۈچىدىن ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە پايدىلىنىش ئۈچۈن بىر ئۆمۈر تىرىشىشى كېرەك. باشقىلار قىلالىمىغاننى قىلىش، باشقىلاردىن ياخشىراق ياشاش ئۈچۈن، چوقۇم باشقىلارغا قارىغاندا بەكرەك تىرىشىش كېرەك. بۇنىڭدىن باشقا يول يوق.

بىر ئادەم ئۆزىنىڭ ئىش ھەرىكىتىنى بىر نىشان ياكى باياننامە (ئىنگلىزچە «**declaration**») ئارقىلىق كونترول قىلغاندا، ئۇنىڭ ئۈنۈمى ئەڭ ياخشى بولىدۇ. مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئۆزۈم ئۈچۈن تۈزگەن باياننامىلەرنىڭ بىرى: «باشقىلار قىلالىغان ئىشنى ئۇيغۇرلارنىڭمۇ قىلالايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش» بولغانىدى. مەن بۇ باياننامىنى مەلۇم دەرىجىدە ئەمەلگە ئاشۇردۇم. ئۇنى مەندىن باشقا جۇڭگودىكى ۋە چەت ئەلدىكى نۇرغۇن شىجائەتلىك ئۇيغۇر ياشلىرىمۇ ئىسپاتلىدى. ئۇنى بۇنىڭدىن كېيىن يەنە كۆپلىگەن تىرىشچان ئۇيغۇر ياشلىرى داۋاملىق ئىسپاتلايدۇ.

مەن بۇ يەردە بارلىق ئوت يۈرەك ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن مۇنداق بىر باياننامىنى تۈزۈشنى تەكلىپ قىلىمەن: «مەن توختىماي تىرىشىپ، ئۇيغۇردىن ئىبارەت بىر مىللەتنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى دۇنياغا بىلدۈرۈش ئۈچۈن بىر كىشىلىك تۆھپە قوشىمەن». ھازىر بۇ جەھەتتە نۇرغۇن كىشىلەر جاپالىق تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتىدۇ. لېكىن بۇ قوشۇن يەنىلا ئىنتايىن كىچىك. يەنىلا ئىنتايىن ئاجىز. بۇ جەھەتتە بىر ئاز كۆزگە كۆرۈنەرلىك نەتىجە يارىتىش ئۈچۈن، يەنە نۇرغۇن ئۇيغۇر ياشلىرى بۇ قوشۇنغا قوشۇلۇشى كېرەك.

مەن بۇ يەردە پۈتۈن ئۇيغۇر خەلقىگەمۇ ئۆزلىرى ئۈچۈن بۇنىڭدىن كېيىن ئەمەلگە ئاشۇرىدىغانغا مۇنداق بىر باياننامىنى تاللىۋېلىشىنى تەكلىپ قىلىمەن: «مەن توختىماي تىرىشىپ، ئۇيغۇرنىڭ كىملىكىنى مەڭگۈ ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بىر كىشىلىك تۆھپە قوشىمەن». بۇ باياننامىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش بىر ئۇزۇن مۇددەتلىك مۈشكۈل ۋەزىپە. ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ بۇ ساھەدە ئوينىغان رولىنىڭ قانداق بولۇشى پۈتۈن ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ كەلگۈسىدىكى تەقدىرىنى

بەلگىلەيدۇ. ئۇيغۇرنىڭ ئىستىقبالىغا، ئۇيغۇرنىڭ كېيىنكى ئەۋلادلىرىغا كۆڭۈل بۆلىدىغان ھەر قانداق بىر ئادەم، بۇنداق بىر باياننامىدىن ئۆزىنى ئېلىپ قانچاسلىقى كېرەك. بىز پەقەت شۇنداق قىلىش ئارقىلىقلا، ئۆزىمىزنىڭ كەلگۈسى ئەۋلادلىرىغا يۈز كېلەلەيمىز. بىز پەقەت شۇنداق قىلغاندىلا، ئۆزىمىز ئۆلىدىغان ۋاقىتتا: «مېنىڭ ھېچ قانداق ئارمىنىم يوق. چۈنكى، مەن ئۆزۈمنىڭ پۈتۈن ھاياتىنى ئىنتايىن مەنىلىك ئۆتكۈزدۈم» دەپ ئېيتالايمىز. ياخشى ئادەم ئەڭ ئاخىرى چوقۇم ئۆتۈپ چىقىدۇ. بىر ياخشى مىللەتمۇ شۇنداق. بىز ھەممىمىز ئورتاق تىرىشىپ، ئۇيغۇرنىڭ بىر ياخشى مىللەتلىكىدىن ئىبارەت بىر ھەقىقەتنى ئىسپاتلاپ چىقايلى.

ئەركىن سىدىق

2005-يىلى 19-ماي

خۇلاسە

«بىلىۋال» تور بېتىنىڭ تەھرىر ئىلاۋىسى:

شۇنداق قىلىپ «ئۇيغۇر ئالىمى ئەركىن سىدىق بىلەن سۆھبەت» تىن ئىبارەت ئىلھامبەخش ئەسەرنىڭ تور بېتىمىزنىڭ ماقالىلەر سەھىپىسىدە بېرىلىدىغان قىسمى تامام بولدى. ئەمما ھازىرغىچە ئېلان قىلىنغان سۆھبەتنىڭ ئاساسىي قىسمى، شۇنداقلا رەت تەرتىپ نومۇرى بويىچە ئېيتقاندا ئالدىنقى يېرىمى.

قالغان سوئاللارغا ئەركىن ئەپەندى داۋاملىق جاۋاب بېرىدىغان بولدى، سوئاللارغا تولۇق جاۋاب بېرىلىپ بولغاندا بىز ئۇنى تېزلىكتە توردا PDF فورماتىدا، ULY ۋە UEY يېزىقىدا كىتاب قىلىپ چىقىرىمىز. ئەگەر ئىمكانىيەت يار بەرسە، ئۇنى رەسمىي باسما شەكلىدە چىقىرىشىمىز مۇمكىن، بۇ چەت ئەلدىكى قېرىنداشلارنىڭ مەسلىھەتى، شۇنداقلا ۋەتەندىكى تورداشلارنىڭ ئۈمىدى.

ئەركىن ئەپەندىنىڭ دەسلەپتىن باشلاپلا بەرگەن مۇكەممەل ھەم ئەتراپلىق جاۋابلىرىدىن ئىلھاملىنىپ چىقارغان سوئاللىرىمىز تورداشلىرىمىزنىمۇ رازى قىلدى، چۈنكى جاۋابلىرىمىزنىڭ تەسەۋۋۇر قىلغىنىمىزدىنمۇ كەڭ مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ داۋام قىلدى. شۇنداق ئېيتالايمىزكى، بۇ سۆھبەت بىزنىڭ پۈتكۈل ھايات مۇساپىمىزگە ئىجابىي تەسىر كۆرسىتىدۇ. بۇ يەردە بىز ئەركىن ئەپەندىگە يەنە بىر قېتىم چوڭقۇر رەھىمىتىمىزنى بىلدۈرۈش بىلەن بىللە، «سۆھبەت» نى ئاخىرلاشتى دېيىشكە ئېغىز ئاچمىقىمىزنىڭ تولىمۇ قىيىنغا توختىغانلىقىنى ئېيتماي تۇرالمىمىز، بىز ئۇنىڭ سۆھبەتلىرىگە ھەمىشە مۇھتاج. شۇڭا بىز بۇنىڭدىن كېيىن تور بېتىمىزنى ئىشلەش جەريانىدا، تورداشلىرىمىزنىڭ رايىغا يېقىندىن دىققەت قىلىپ، ئەتراپلىق جاۋاب بېرىشكە توغرا كېلىدىغان مەسلىھەت يولۇقسا ئەركىن ئەپەندىنىڭ ياردىمىگە ئېرىشىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

ئەركىن ئەپەندى ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە بەخت تىلەيمىز.

ئەركىن ئەپەندىگە 2- تۈركۈمدە جاۋاب بېرىشىگە يوللانغان قالغان سوئاللار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1. ھازىر جۇڭگو خەلقئارادىكى ئەڭ چوڭ بازار دەپ قارىلىۋاتىدۇ. جۇڭگو «غەربىي رايونى كەڭ كۆلەمدە ئېچىش» سىتراتېگىيىسىنى يولغا قويۇۋاتىدۇ. سىزچە، بازار ئىگىلىكى دەۋرىدىكى جۇڭگو بازىرىنى ئېچىش، پۈت دەسسەپ تۇرۇشتا قانداق قىلىش كېرەك؟ قانداق يولدا ماڭغاندا بۇ جەھەتتە تېز ئۈنۈم ياراتقىلى بولىدۇ؟

2. ئالدىنقى ئەسرنىڭ 90-يىللىرىدىن باشلاپ شىنجاڭدا ئۇيغۇر قاتارلىق ئاز سانلىق مىللەت خۇسۇسىي كارخانىچىلىرى كۆپلەپ مەيدانغا كېلىشكە باشلىدى، شۇغىنىسى، بۇ شىركەتلەر مەھسۇلاتلىرىنى رايوندىن ھالقتالمىدى. سىزچە خۇسۇسىي مىللىي كارخانىلار قانداق قىلغاندا ساھەدىن، رايوندىن، چېگرىدىن ھالقىيالايدۇ؟

3. سىزچە، بىر مىللەت قۇدرەت تېپىشتا ئالدى بىلەن ئىقتىسادىي ساھەدە ئۆزىنى ناھايان قىلىشى كېرەكمۇ؟ ناۋادا شۇنداق بولسا قانداق قىلىش كېرەك؟ ئەكسىچە بولسۇچۇ؟

4. سىز ھازىر ئىلىم-پەندە ئالەمگە يۈرۈش قىلىۋاتىسىز، ۋەتەندىكى ئۇيغۇرلار بولسا ئاپىرىدە بولغان شۇ جاينىڭ ئەسلى-ۋەسلىنى بىلمەس ھالەتتە تۇرۇۋاتىدۇ. دېمەكچى، سىزنىڭ نەزەرىڭىزدىكى دۇنيا بىلەن شىنجاڭدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ نەزەرىدىكى دۇنيا ھەققىدىكى قاراش قارىمۇ-قارشى، سىز بۇ ئۆيىپىكىتىپ مەسىلىگە قانداق قارايسىز؟

5. سىزچە مىللەتپەرۋەرلىك، ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسىنىڭ ئەھمىيىتى بارمۇ؟ بۇ تەربىيىنى بالىلاردىن باشلاپ تۇتۇش كېرەكمۇ-يوق؟

6. مۇستەقىل ئىگىلىك تىكلەشكە بولغان قاراشلىرىڭىز قانداق؟ قانداق قىلغاندا تېز ھەم مۇستەھكەم ئىگىلىك تىكلىگىلى بولىدۇ؟

7. ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش سىياسىتى يولغا قويۇلغاندىن بۇيان دۆلىتىمىزدىن چەت ئەللەرگە چىقىپ ئوقۇيدىغان ئۇيغۇرلار كۆپەيدى. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن بۇلارنىڭ بەزىلىرى قايتىپ كەلدى، بەزىلىرى قېلىپ قالدى، سىز بۇ ئىككى مەسىلىگە قانداق قارايسىز؟

8. جۇڭگو مائارىپىدا، ئالىي مەكتەپلەردە ئىجتىمائىي پەن، تەبىئىي پەن دەپ ئايرىلغان. بىزدە يېقىنقى 25 يىلدىن بۇيان ئىجتىمائىي پەندە ئوقۇغانلار ھەقىقەتەن كۆپ بولدى. سىزچە تەبىئىي پەندە ئوقۇش ئالەمنىڭ خوجايىنى بولۇشنىڭ مۇقەددىمىسىمۇ؟

9. مىللىتىمىز ئارىسىدا «پېشقەدەملەر» ئۆزىنى كۆز-كۆز قىلىش، ياشلارنىڭ ئۇتۇقلىرىغا ئاكتىپ، توغرا باھا بەرمەسلىك مەسىلىسىمۇ مەۋجۇت. دېمەكچى، بىزنىڭ پېشقەدەملىرىمىزدا بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ئۆسۈپ-يېتىلىۋاتقان ياشلىرىمىزغا «كەڭ قورساق بولماسلىق» مەۋجۇت، چەت ئەللەرنىڭ بۇ ساھەدىكى ئىشلىرى قانداق؟

10. ھازىر ئۇيغۇرلاردا چەت ئەللەرگە چىقىشقا قىزىقىدىغان ھالەت بار، ھازىر دۆلىتىمىزدە

بۇنىڭغا ئىلھام بېرىش سىياسىتى بار. شۇغىنىسى، بۇ جەھەتتە «كۆز قورقۇش» مەسىلىسى ئېغىر. سىزنىڭ بۇ جەھەتتىكى قارىشىڭىز قانداق؟

11. ئامېرىكىلىقلارنىڭ «سورۇن مەدەنىيىتى» ھەققىدە ئىككى كەلىمە سۆزلەپ ئۆتەمسىز؟ بۇ سوئاللارنىڭ جاۋابى يىقىن مەزگىل ئىچىدە تور بىتكتىمىزدە ئىلان قىلىنىدۇ. قەدەم تەشرىپ قىلىپ تۇرغايىسىز. بىرىنچى تۈركۈمدىكى سۆھبىتىمىز تامام.

تەھرىرلىگۈچى بىلىۋال نىڭ باشقۇرغۇچىسى قۇربانجان رۇزى، مۇخبىر ئەپەندى

UEY بۆلىگىنى كوررېكتورلۇق قىلغۇچى: ساداق ، ئەليار

ئىزاھات: (1) قايتا كوررېكتورلۇق قىلىش داۋامىدا سۆھبەت ئېلان قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن ئۆزگەرتىلگەن تور بەت ئادرېسلىرى تەھرىرلەپ قويۇلدى. (2) 8-بۆلۈمگە ULY ئېلىپبەسى قوشۇپ قويۇلدى.

نەشر ھوقۇقى www.biliwal.com دا
تەييارلىغۇچى: www.bilik.cn/bbs